

Muqeddəs Kitab

Injil 3-qisim

«Luqa»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Injil 3-qisim

«Luqa»

«Luqa bayan qilgan xush xewer»

Kirish söz

Bu kitabning muellipi Yehudiy millitidin bolmighan téwip Luqadur. Biz bashqa yerde, yeni Eysaning yer yüzidiki hayati xatirilengen Injildiki «töt bayan»gha bolghan «kirish söz»imizde Luqaning bayani üstide azraq toxtalghan. Shunga mushu yerde «Luqa» toghruluq anche köp toxtalmaymiz, peqet oqurmenler üçün töwendiki nuqtilarni qaytilaymiz: —

(1) Luqa intayin estayidil tarixshunastur (hetta xudasiz alimlarmu bu nuqtini étirap qilidu). Uning déyishiche, u bolghan weqelerni «tertipi boyiche» (1:3) xatiriligen. Biz uning bu déginini u xatiriligen barliq weqelerni top-toghra tarixiy tertipke salghanliqini körsitidu, dep oylaymiz. Gerche u xatiriligen weqelerge «öz közi bilen guwahchi» bolmisimu, u pütün tarixni peqet «öz közi bilen körgen»lerning guwahliqini asas qilip yézip chiqqan (1:2-3 we munasiwetlik izahatlarni körüng) we shu yolda Luqa Eysaning tughulushidin taki asmangha kötürülüşigiche bolghan köp weqelerni tepsiliy bayan qilghan.

(2) U Mesih Eysaning toluq insan ikenlikini ayan qilidighan ishlar we weqelerni alahide qiziqish bilen xatirileydu. Mesilen, Mesihning Meryemdin tughulushi, XudaAtigha tayinishi, Muqeddes Roh teripidin yéteklinishi, ichki héssiyatliri, aghriq-silaqlargha, ézilgen aniy-hajetmenlerge hemde «gunahkarlar» dep kemsitilgenlerge ichini aghritishi we dua-tiliwet qilishliri alahide tekitlinidu. «Luqa»ni Mesihning birdinbir «heqiqiy insan» ikenlikini körsitidighan bayan dégili bolidu.

(3) Luqa téwip bolup Eysa saqaytqan kishilarning késellik ehwallirigha qiziqip, shularni toptoghra bayan qilidu. U yene Mesihning qiz-ayallargha nisbeten, ularning hemmisini öz qimmiti bar shexsler dep qaraydighan méhriban muamilisige intayin qiziqidu.

(4) «Luqa»diki muhim témilar: — (a) Eysa Mesihning Öz shexsining ajayibliqi we tilsimatliri (e) nijat we nijatting bolghan azadliq we xushalliqlar (p) shu nijatning barliqqa keltürülüşü üçün, shundaqla uning hemme ellerde bolushi üçün Eysaning Öz xelqining qolida öltürülüp qurbanliq bolushqa Yérusalémgha barghan sepiri (9:51-19:48); (b) Uning Yérusalémde azab-oqubet tartishi, ölümü we tirilishi.

Mezmun: —

1. Eysaning dunyagha kélishi we baliliq chaghliri (1-, 2-bablar)
2. Eysaning chömlüdürlüshi we sinilishi (3-babtin 4-bab 13-ayetkiche)
3. Eysaning Galiliyediki xizmiti (4-bab 14-ayettin 9-bab 50-ayetkiche)
4. Eysaning «Yérusalémgha sepiri» (9-bab 51-ayettin 19-bab 27-ayetkiche)
5. Eysaning Yérusalémdiki xizmiti (19-bab 28-ayettin 21-bab 4-ayetkiche)
6. Eysaning kelgüsidiki ishlarni, axirqi zamanlarni aldin éytishi (21-bab 5-38-ayetler)
7. Eysaning soraqqa tartilishi, azab-oqubet chékishi, öltürülüshi we tirilishi (22-24-bablar)

.....

Luqa

«Luqa bayan qilgan xush xewer»

Muqeddime

1¹Gerche nurghun ademler arimizda mutleq ishenchlik dep qaralghan ishlarni toplan yézishqa kirishken bolsimu,² (xuddi söz-kalamgha bashtin-axir öz közi bilen guwahchi bolghanlar, shundaqla uni saqlap yetküzgüchilerning bizge amanet qilghan bayanliridek),³ menmu barliq ishlarni bashtin tepsiliy tekshürüp éniqlighandin keyin, i hörmetlik Téofilus janabliri, silige bu ishlarni tertipi boyiche yézishni layiq taptim.⁴ Buningdin meqset, sili qobul qilghan telimlarning mutleq heqiqet ikenlikige jezm qilishliri üçündür.

Yehya peyghemberning tughulushidin bésharet

⁵Yehudiye ölkisige padishah bolghan Hérod seltenet qilghan künliride, «Abiya» kahinliq nöwritidin bir kahin bar bolup, ismi Zekeriya idi. Uning ayalimu Harunning ewladidin bolup, ismi Élizabit idi..⁶ Ular ikkisi Xudaning alidida heqqaniy kishiler bolup, Perwerdigarning pütün emr-belgilimiliri boyiche eyibisiz mangatti.⁷ Emma Élizabit tughmas bolghachqa, ular perzent körmigenidi. Uning üstige ular ikkisi xélila yashinip qalghanidi.

⁸U öz türkümidiki kahinlar arisida ibadetxanida nöwetchilik wezipisini Xuda aldida ada qiliwatqanda,⁹ shu chaghdiki kahinliq aditi boyiche, ular Perwerdigarning «muqeddés jay»igha

---

1:1 «nurghun ademler arimizda mutleq ishenchlik dep qaralghan ishlarni toplan yézishqa kirishken bolsimu,...» — «arimizda» — démek Eysa Mesihke egeshkenler arisida. «Arimizda mutleq ishenchlik dep qaralghan ishlar» dégenlikning bashqa birxil terjimisi: «Arimizda (toluq) emelge ashurulghan ishlar». Ikkila terjimisi oxshashla Eysa Mesihge munasiwetlik ishlarni körsitidu, elwette.

1:2 «söz-kalam» — mushu yerde Eysa Mesihning özini, shundaqla uning tapshurghan barliq telimini körsitidu. «saqlap yetküzgüchiler» — yaki «ghojidar» dégenning mushu yerde alahide menisi bar. Ular Eysa Mesihning qilghan sözliri we paaliyetlirige bolghan öz guwahchiliqini aghzaki tarixlarga aylandurdi, shundaqla uni bashqilargha yadlitip tapshurdi. Mushu «saqlap yetküzgüchiler» barliq étiqadchilarning jamaitining xizmitide bolup «kalam-soz»ning tarixlirini saqlash üçün mes'ul bolghan «amanetchiler» idi. Shuning bilen beziliri bu aghzaki tarixlarni yézishqa kirishkenidi. Luqa bolsa bu tarixlarni (1) tekshürüp éniqlighan (2) andin ularni mutleq ishenchlik dep ispatlighan ehwalda bularni tertip boyiche xatiriligendi.

1:3 «menmu barliq ishlarni bashtin tepsiliy tekshürüp éniqlighandin keyin...» — «bashtin» dégen bu söz grék tilida mushu yerde ikki bisliq söz bolup, uning asaslq menisi: Luqa «bayan»ida xatiriligen barliq weqelerni u peqet öz közi bilen körgen guwahchilarning aghzidin anglap xatiriligen; «bashtin» yene qoshumche: «yuqiridin», «ershtin» dégenni bildüridu; démek, Luqa bu xatirini yézishqa ershtin bolghan türkte bar idi. Bashqiche éytqanda, u uni Muqeddés Rohning yolyoruqi we ilhami astida yazghan. «Téofilus» —Munu kishining salahiyiti toghruluq Injildiki «kirish söz»imizni körtüg. Menisi «Xudani söygüchi».

1:5 ««Abiya» kahinliq nöwritidin bir kahin bar bolup, ismi Zekeriya idi — «Abiya» kahinliq nöwiti» «1Tar.» 24:10de, kahinlarning jemetining ibadetxanidiki «dijorniliq» tizimlikini körsitidu. Kahinlarning (hemmesi Harunning ewladliri) yilliq xizmiti 24 nöwetke bölünetti. «kahinliq jemeti»dikilerning herbirige ibadetxanida ishleshke on besh kün nöwet kéletti. «Abiya» nöwiti» bu yigirme töt nöwetdin biri idi. Miladiye birinchi esirde, kahinlarning sanlirigha asasen, herbir kahin ömrinde «muqeddés jay»da xushbuy sélishtin ibaret imtiyazliq xizmetke birla qétim muyesser bolushi mumkin idi. «Uning ayalimu Harunning ewladidin bolup...» — Musa peyghemberning akisi «Harun» birinchi «bash kahin» idi; keyin uning barliq erkek ewladliri kahinliq xizmitide bolushqa muyesser idi.

1:5 1Tar. 24:10.

1:6 «Ular ikkisi Xudaning alidida heqqaniy kishiler bolup, Perwerdigarning pütün emr-belgilimiliri boyiche eyibisiz mangatti» — ularning «heqqaniy» we «eyibisiz» déyilgenlikni ularni «gunahsız» dégenlik emes. Tewrat qanuni boyiche kishiler öz gunahlirini tonup yétip, shundaqla Tewrat boyiche kérek bolghan gunahni tileydighan qurbanliqlarni sunghan bolsa, Xuda aldida eyibisiz dep hésablinatti.

1:7 «... Élizabit tughmas bolghachqa, ular perzent körmigenidi. Uning üstige ular ikkisi xélila yashinip qalghanidi» — mushu yerdin oqurmenlerge éniqlik, Xudadin qorqidighan adem ayali tughmas bolsimu, némila bolmisun shu sewebtin ayali bilen hergiz ajrashmaydu.

1:8 1Tar. 24

kirip xushbuy sélissha moyesser bolushqa chek tashlighanda shundaq boldiki, chek uninggha chiqti. ¹⁰ Emdi u xushbuy sélíwatqan waqtida, jamaet tashqirida turup dua qilishiwatatti. ¹¹ Tu-yuqsiz Perwerdigarning bir perishtisi uninggha xushbuygahning ong teripide köründi. ¹² Uni körgen Zekeriya hoduyup qorqunchqa chömüp kettti. ¹³ Biraq perishte uninggha:

— Ey Zekeriya, qorqmighin! Chünki tiliking ijabet qilindi, ayalning Élizabit sanga bir oghul tughup béridu, sen uning ismini Yehya qoyghin. ¹⁴ U sanga shad-xuramliq élip kélidu, uning dunyagha kélishi bilen nurghun kishiler shadlinidu. ¹⁵ Chünki u Perwerdigarning neziride ulugh bolidu. U héchqandaq haraq-sharab ichmesliki kérek; hetta anisining qorsiqidiki waqti-din tartipmu Muqeddes Rohqa toldurulghan bolidu. ¹⁶ U Israillardin nurghunlirini Perwerdigar Xudasining yénigha qayturidu. ¹⁷ U Rebning aldida Iliyas peyghemberge xas bolghan roh we küch-qudrette bolup, atilarning qelblirini balilargha mayil qilip, itaetsizlerni heqqaniylarning aqilanilikige kirgüzüp, Reb üçün teyyarlanghan bir xelqni hazir qilish üçün uning aldida mangidu, — dédi.

¹⁸ Zekeriya bolsa perishtidin: Menmu qérip qalghan, ayalimmu xéli yashinip qalghan tursa, bu ishni qandaq jezm qilalaymen? — dep soridi.

¹⁹ Perishte jawaben:

— Men Xudaning huzurida turghuchi Jebraïlmen. Sanga söz qilishqa, bu xush xewerni sanga yetküzüşke men ewetildim. ²⁰ Waqit-saiti kelgende choqum emelge ashurulidighan bu sözlirimge ishenmigenlikning tüpeylidin, bu ishlar emelge ashurulghan künigiche mana sen tiling tutulup, zuwangha kélelmeysen, — dédi. ²¹ Emdi jamaet Zekeriyanı kütüp turatti; ular u muqeddes jayda néme üçün bunchiwala hayal boldi, dep heyran qalghili turdi. ²² U chiqqanda ulargha gep qilalmidi; uning ulargha qol isharetlirini qilishidin, shundaqla zuwan sürelmigenlikidin ular uning muqeddes jayda birer alamet körünüşni körgenlikini chüshinip yetti.

²³ Shundaq boldiki, uning ibadetxanidiki xizmet mudditi toshushi bilenla, u öyige qaytti. ²⁴ Derweqe, birnechke kündin keyin uning ayalı Élizabit hamilidar boldi; u besh ayghiche tala-tüzge chiqmay; ²⁵ «Emdi Perwerdigar méning halimgha nezirini chüshürüp, méni xalayıq arisida nomusqa qélishstin xalas qilip, manga bu künlerde shunchilik shapaet körsetti» — dédi.

Eysaning dunyagha kélishidin bésharet

²⁶⁻²⁷ Élizabit hamilidar bolup alte ay bolghanda, perishte Jebraïl Xuda teripidin Galiliye ölkisidiki Nasaret dégen bir sheherge, pak bir qizning qéshigha ewetildi. Qiz bolsa Dawut padishahning jemetidin bolghan Yüsüp isimlik bir kishige déyiship qoyulghanidi; qizning ismi bolsa Meryem idi.

1:9 Mis. 30:7; Law. 16:17.

1:10 «Emdi u xushbuy sélíwatqanda, jamaet tashqirida turup dua qilishiwatatti» — «muqeddes jay»gha kirip xushbuy sélissh wezipisi her künü etigende saet toqquzda we chüshstin keyin saet üçte, ikki qétimla ada qilinatti («Mis.» 30:7-8).

1:13 «ayaling Élizabit sanga bir oghul tughup béridu, sen uning ismini Yehya qoyghin» — «Yehya» ibraniy we grék tillirida «Yuhanna» («Perwerdigarning shepqiti» dégen menide) bilen ipadilinidu («Yehya» esli erebche söz idi). «Yehya» dégen isim oqurmenlerge mushu shekilde tonush bolghanlıqı üçün uni mushu terjimide ishlettug.

1:13 Luqa 1:60.

1:14 Luqa 1:58.

1:15 Chöl. 6:1-8; Hak. 13:4.

1:16 Mal. 3:24; Mat. 11:14.

1:17 «itaetsizlerni heqqaniylarning aqilanilikige kirgüzüp...» — «itaetsizler» Xudagha itaet qilmaydighanlar. «aqilanilikige» grék tilida «heqqaniylarning oyirigha».

«U Rebning aldida Iliyas peyghemberge xas bolghan roh we küch-qudrette bolup...» Reb üçün teyyarlanghan bir xelqni hazir qilish üçün uning aldida mangidu... — mushu yerde «Rebning aldida» grék tilida «uning aldida». Bu söz Tewrattiki «Yesh.» 40:1-11, «Mal.» 3:1 we 4:5-6ge asaslanghan; bu ulugh bésharetler boyiche Reb Özi yer yüzige kelmekchi bolidu; biraq uningdin awwal ewetilgen «aldin yürüğü»si uning üçün bir xelqni (towigha keltürüp) teyyarlashi bilen yol teyyarlaydu. Bésharet qilinghan bu elchi Yehya özi idi, elwette.

1:17 Mal. 3:23-24; Mat. 3:2; Mar. 9:12.

1:18 Yar. 17:17.

1:25 Yar. 30:23; Yesh. 4:1.

1:26-27 Mat. 1:18.

²⁸ Jebrail uning aldigha kirip uninggha:

— Salam sanga, ey shepqetge muyesser bolghan qiz! Perwerdigar sanga yardur! — dédi..

²⁹ U perishtini körgende, uning sözidin bek hoduqup ketti, könglide bundaq salam sözi zadi némini körsitidighandu, dep oylap qaldi. ³⁰ Perishte uninggha:

— Ey Meryem, qorqmighin. Sen Xuda aldida shepqet tapqansen. ³¹ Mana, sen hamilidar bolup bir oghul tughisen, sen uning ismini Eysa dep qoyisen. ³² U ulugh bolidu, Hemmidin Aliy Bolghuchining oghli dep atilidu; we Perwerdigar Xuda uninggha atisi Dawutning textini ata qilidu.. ³³ U Yaqupning jemeti üstige menggü seltenet qilidu, uning padishahliqi tügimestur, — dédi..

³⁴ Meryem emdi perishtidin: — Men téxi er kishige tegmigen tursam, bu ish qandaqmu mumkin bolsun? — dep soridi.

³⁵ Perishte uninggha jawaben: — Muqeddes Roh séning wujudunggha chüshidu we Hemmidin Aliy Bolghuchining küch-quдрiti sanga saye bolup yéqinlishidu. Shunga, sendin tughulidighan muqeddes perzent Xudaning Oghli dep atilidu.. ³⁶ We mana, tughqining Élizabitmu yashinip qalghan bolsimu, oghulgha hamilidar boldi; tughmas déyilgüchining qorsaq kötürginige hazir alte ay bolup qaldi. ³⁷ Chünki Xuda bilen héchqandaq ish mumkin bolmay qalmaydu, — dédi..

³⁸ Meryem: — Mana Perwerdigarning dédikimen; manga sözüng boyiche bolsun, — dédi. Shu-nig bilen perishte uning yénidin ketti.

Meryemning Élizabitni yoqlishi

³⁹ Meryem shu künlerde ornidin qopup aldirap Yehudiye taghliq rayonidiki bir sheherge bardı.

⁴⁰ U Zekerıyaning öyige kirip, Élizabitqa salam berdi. ⁴¹ We shundaq boldiki, Élizabit Meryemning salimini anglighandila, qorsiqidiki bowaq oynaqlap ketti. Élizabit bolsa Muqeddes Rohqa toldurulup, yuqiri awaz bilen tentene qilip mundaq dédi:

— Qiz-ayallar ichide bextliktursen, qorsiqingdiki méwimu bextliktur! ⁴³ Manga shundaq sherep nedin keldikin, Rebbimning anisi bolghuchi méni yoqlap keldi! ⁴⁴ Chünki mana, saliming qulı-qımgha kirgendila, qorsiqimdiki bowaq söyünüp oynaqlap ketti. ⁴⁵ Ishengen qiz neqeder bextliktur; chünki uninggha Perwerdigar teripidin éytilghan söz jezmen emelge ashurulidu!..

1:28 «Ey shepqetge muyesser bolghan qiz!» — bezi kona köchürmilerde: «Ey, qiz-ayallar ichide bextliktursen!» dégen sözlermu qoshulidu. 42-ayetnimu körüng.

1:31 «sen uning ismini Eysa dep qoyisen» — «Eysa» grék tilida «Yésus», ıbraniy tilida «Yeshua», menisi «Qutquzghuchi Yah» yaki «Yah nijattur». Oqurmenlarning éside bolushi kérekki, «Yah» bolsa «Yahweh» (Perwerdigar)ning qisqartilmisidur. «Mat.» 1:21nimu we uning izahitini körüng.

1:31 Yesh. 7:14.

1:32 «Perwerdigar Xuda uninggha atisi Dawutning textini ata qilidu» — Tewrattiki köp besharetlerde Qutquzghuchi-Mesih (1) Dawutning biwasite ewladi bolidu; (2) uning textige waris bolup awwal Israilgha, andin pütkül dunyagha padishah bolidu, dep éniq körsitilidu (mesilen «Zebur» 18-küy (bolupmu 43-ayet), 89:26-37, 132:11; «Yesh.» 9:6-7, 16:5, «Yer.» 23:5, «Am.» 9:11-12, «Dan.» 2:44, 7:13-14, 27, «Mik.» 5:2-4 qatarliqlar).

1:32 2Sam. 7:12; Zeb. 132:11; Yesh. 9:6; 54:5.

1:33 «Yaqupning jemeti» — pütkül Israil xelqini körsitidu.

1:33 1Tar. 22:10; Zeb. 45:6; 89:36; Yer. 23:5; Dan. 7:14,27; Mik. 4:7; Ibr. 1:8.

1:35 «sendin tughulidighan muqeddes perzent Xudaning Oghli dep atilidu» — yaki «sendin tughulidighan perzent muqeddes, Xudaning Oghli dep atilidu».

1:37 Ayup 42:2; Yer. 32:17; Zek. 8:6; Mat. 19:26; Luqa 18:27.

1:41 «Qiz-ayallar ichide bextliktursen, qorsiqingdiki méwimu bextliktur!» — Élizabit Meryemge ıbraniy tilida sözligen, elwette. Bu ayettiki «bextlik» (grék tilida «makarios») dégen söz ıbraniy tilida «mubarek» dégen söz bilen ipadilengen bolushi kérek. ıbraniy tilida «mubarek»ning menisi: — (1) bextlik, (2) Xuda teripidin beriketlengen; (3) xelq teripidin bext tilengen we ulughlanghan.

1:45 «Ishengen qiz neqeder bextliktur; chünki uninggha Perwerdigar teripidin éytilghan söz jezmen emelge ashurulidu!» — bashqa birxil terjimisi: «Emdi «Perwerdigardin ewetilgen söz jezmen emelge ashurulidu» dep ishengüchi neqeder bextliktur!».

1:45 Luqa 11:28.

Meryem béshareti qilib Xudagha medhiye oquydu

⁴⁶ Meryemmu xush bolup mundaq dédi: —

«Jénim Rebni ulughlaydu, ⁴⁷ rohim Qutquzghuchim Xudadin shadlandi,

⁴⁸ Chünki U dédikining miskin haligha nezer saldi;

Chünki mana, shundin bashlap barliq dewrlar méni bextlik dep ataydu;

⁴⁹ Chünki Qadir Bolghuchi men üçün ulugh ishlarni emelge ashurdi;

Muqeddestur Uning nami.

⁵⁰ Uning rehim-shepquiti dewrdin-dewrgiche Özidin qorqidighanlarning üstididur,

⁵¹ U biliki bilen küch-qudritini namayan qildi,

U tekeburlarni könglidiki niyet-xiyalliri ichidila tarmar qildi..

⁵² U küchlük hökümdarlarni textidin chüshürdi,

Péqirlarni égez kötürdi.

⁵³ U achlarni nazi-németler bilen toyundurdi,

Lékin baylarni quruq qol qayturdi.

⁵⁴⁻⁵⁵ U ata-bowilirimizgha éytqinidek,

Yeni Ibrahim hem uning neslige menggü wede qilghinidek,

U Öz rehim-shepquiti éside tutup,

Quli Israilgha yardemge keldi»..

⁵⁶ Meryem Élizabitning yénida üç ayche turup, öz öyige qaytti.

Yehya peyghemberning dunyagha kélishi

⁵⁷ Élizabitning tughutining ay-küni toshup, bir oghul tughdi. ⁵⁸ Emdi uning qolum-qoshniliri we uruq-tughqanliri Perwerdigarning uninggha körsetken méhir-shepquiti shunche ulghay-tanliqini anglap, uning bilen teng shadlandi. ⁵⁹ We shundaq boldiki, bowaq tughulup sekkiz kün bolghanda, xalayıq balining xetnisini qilghili keldi. Ular uninggha Zekeriya dep atisining ismini qoymaqchi bolushti. ⁶⁰ Lékin anisi jawaben:

— Yaq! Ismi Yehya atalsun — dédi.

⁶¹ Ular uninggha: — Biraq uruq-jemetingiz ichide bundaq isimdikiler yoqqu! — déyishti. ⁶² Shuning bilen ular balining atisidin perzentingizge néme isim qoyushni xalaysiz, dep isharet bilen sorashti.

1:47 «rohim ... Xudadin shadlandi» — eslide grék tilida «rohim ... Xudada shadlandi» — (1) Xuda tüpeylidin shadlanghanliqini; (2) Xuda bilen yéqin alaqlide bolup shadlanghanliqini körsitidu.

— Oqurmen 46- we 47-ayettin insanning «jan» we «roh» arisida bolghan munasiwetni köreleydu — Xudaning ishleri insanning rohida bashlinidu we kéyin «jéni»da (démek, insanning oyliri we héssiyatlarida) toluqlinidu. «Rimliqlargha»diki kirish sözimizde «roh» we «jan» toghruluq körüng.

1:50 Mis. 20:6.

1:51 «U tekeburlarni könglidiki niyet-xiyalliri ichidila tarmar qildi» — bashqa birxil terjimisi: «U könglidiki oy-xiyallirida tekeburliship ketkenlerni tarmar qildi».

1:51 Zeb. 33:10; Yesh. 51:9; 52:10; 1Pét. 5:5.

1:52 1Sam. 2:8; Zeb. 113:6.

1:53 Zeb. 34:9-10

1:54-55 «U Öz rehim-shepquiti éside tutup, ...» — (Xudaning) Öz rehim-shepquiti mushu yerde belkim Tawratniki «Perwerdigarning özgermes muhebbiti» dégen ibarining menisi bilen oxshashtur. Bu ibare Xuda Israilning ata-bowilirigha qilghan barliq shapaetlik wedilirini öz ichige alidu (yuqirıqı sözni körüng). «... Quli Israilgha yardemge keldi» — «Israil» mushu yerde Israil xelqini körsitidu.

1:54-55 Yesh. 30:18; 41:9; 54:5; Yer. 31:2,20; Yar. 17:19; 22:18; Zeb. 132:11.

1:58 Luqa 1:14.

1:59 Yar. 17:12; Law. 12:3.

1:60 Luqa 1:13

⁶³ U bir parche mom taxtayni ekilishni telep qilib: «Uning ismi Yehyadur» dep yazdi. Hemmaylen intayin heyran qélishi. ⁶⁴ Shuan uning aghzi échildi, uning tili yéshilip, zuwangha keldi we shuning bilen Xudagha teshekkür-medhiye éytti. ⁶⁵ Ularning öpchürisidikilarning hemmisini qorqunch basti; Yehudiye taghliq rayonlirida bu ishlarning hemmisi el aghzida pur ketdi. ⁶⁶ Bu ishlardin xewer tapquchilarning hemmisi ularni könglige püküp: «Bu bala zadi qandaq adem bolar?» déyishti. Chünki Perwerdigarning qoli derweqe uninggha yar idi.

Zekeriyaning nijat-qutquzulush heqqidiki béshariti

⁶⁷ Shu chaghda balining atisi Zekeriya Muqeddes Rohqa toldurulup, wehiy-bésharetni yetküzüp, mundaq dédi: —

⁶⁸ «Israilning Xudasi Perwerdigargha teshekkür-medhiye oqulsun!

Chünki U Öz xelqini yoqlap, ulardin xewer élip, bedel tölep ularni hör qildi.

⁶⁹⁻⁷¹ U qedimdin béri muqeddes peyghemberlirining aghzi arqiliq wede qilghinidek, Quli bolghan Dawutning jemeti ichidin biz üçün bir nijat münggüzini östürüp turghuzdi; Bu zat bizni düşmenlirimizdin we bizni öch köridighanlarning qolidin qutquzghuchi nijattur..

⁷²⁻⁷⁵ U shu yol bilen ata-bowilirimizgha iltipat eylep, Muqeddes ehdisini emelge ashurush üçün, Yeni atimiz Ibrahimgha bolghan qesimini éside tutup, Bizni düşmenlirining qolidin azad qilib, Barliq künlirimizde héchkimdin qorqmay, Öz aldida ixlasmenlik we heqqaniyliq bilen, Xizmet-ibaditide bolidighan qildi..

⁷⁶ Emdi sen, i balam, Hemmidin Aliy Bolghuchining peyghembiri dep atilisen; Chünki sen Rebning yollirini teyyarlash üçün Uning aldida mangisen..

⁷⁷ Wezipeng uning xelqige gunahlirining kechürüm qilinishi arqiliq bolidighan nijatning xewirini bildürüshtür;

⁷⁸⁻⁷⁹ Chünki Xudayimizning ichi-baghridin urghup chiqqan shepsetler wejedin, Qarangghuluq we ölüm kölenggisi ichide olturghanlarni yurutush üçün, Putlirimizni amanliq yoligha bashlash üçün,

1:63 «Uning ismi Yehyadur» — grék tilida we ibraniy tilida «Uning ismi Yuhannadur».

1:68 «Xuda Öz xelqini yoqlap, ulardin xewer élip,...» — «yoqlap, ulardin xewer élish» dégen ibare grék tilida «yoqlash» dégen birla söz bilen ipadilini. Tewrat we Injilda «Xudaning yoqlishi» uning insanlarga yéqin kélip ulardin xewer élishini öz ichige alidu. «U Xuda bedel tölöp ularni , yeni Öz xelqini hör qildi» — bu sözler éytilghan waqit Yehudiy xelqi Rim impériyesining mustemlikisi yaqi ulargha béqindi idi. «hör bolush» mushu yerde rohiy erkinlikni körsitidu. Roshenki, Xudaning neziride muhim bolghini el-yurtning «musteqilliqli» emes, belki herbirimizning gunahimizdin azad bolushidin ibarettur.

1:69-71 «qedimdin béri..» — grék tilida «ezeldin béri..». «Quli bolghan Dawutning jemeti ichidin biz üçün bir nijat münggüzini östürüp turghuzdi..» — «münggüz» bolsa melum elning yaqi ademning shan-sheripini, küch-qudrisini bildüridu. Mushu yerde bu «münggüz» Israilni (gunahliridin) qutquzup ularni shan-shereplik bir xelq qilidu; sözning Dawutning ewladi bolghan Qutquzghuchi-Mesihni körsatkenlikide guman yoq. «Bu zat bizni düşmenlirimizdin we bizni öch köridighanlarning qolidin qutquzghuchi nijattur» — «bu zat» grék tilida «u» déyilip, mushu yerde yuqirida tilgha élinghan «münggüz», yeni Qutquzghuchi-Mesihni körsitidu.

1:69-71 Zeb. 132:17; Zeb. 72:1-14; Yesh. 40:10; Yer. 23:6; 30:10; Dan. 9:27.

1:72-75 «U... muqeddes ehdisini emelge ashurush üçün, yeni atimiz Ibrahimgha bolghan qesimini éside tutup, bizni düşmenlirining qolidin azad qilib, barliq künlirimizde héchkimdin qorqmay, Öz aldida ixlasmenlik we heqqaniyliq bilen, xizmet-ibaditide bolidighan qildi» — qaytilaymizki, bu barliq ishlarda: (1) Xuda Ibrahim we peyghemberlerge nijat toghruluq köp wedilerni qilghan; (2) U bu wedilerge asasen, ularni emelge ashurush üçün Mesihini ewetidu. Hemme ishlar 69-ayette tilgha élinghan «nijat münggüzi», yeni Qutquzghuchi-Mesih arqiliqla bolidu.

1:72-75 Yar. 22:16; Zeb. 105:9; Yer. 31:33; Ibr. 6:13,17; Ibr. 9:14; 1Pét. 1:15.

1:76 «...sen 'Rebning yollirini teyyarlash üçün uning aldida mangisen» — grék tilida «sen Rebning yollirini teyyarlash üçün Uning yüzi aldidamangisen».

1:76 Luqa 1:17; Mal. 3:23.

1:77 Luqa 3:3.

Ershtin tang shepiqi üstimizge chüshüp yoqlidi..

⁸⁰ Bala bolsa ösüp, rohta küchlendürüldi. U Israil jamaitining aldida namayan qilinghuche chöllerde yashap keldi..

Eysaning dunyagha kélishi

Mat. 1:18-25

² Emdi shu künlerde, Rim impératori Qeyser Awghustustin barliq xelqtin baj élish üçün ularning royxéti tizimlansun dep perman chüshti.. ² Tunji qétimliq bu nopus tizimlash Kiriniyus Suriye ölkisini idare qilip turghan waqtida élip bérilghanidi.. ³ Shuning bilen hemme adem nopusqa tizimlinish üçün öz yurtlirigha qaytish kérek boldi.

⁴ Yüsüpmu Dawut padishahning jemetidin bolghachqa, shundaqla uning biwasite ewladi bolghachqa, Galiliye ölkisidiki Nasaret shehiridin ayrilip, Yehudiye ölkisidiki, Dawutning yurti Beyt-Lehem dégen sheherge ketti.. ⁵ Nopusqa tizimlinish üçün layiqi, bolghusi ayali Meryemmu billes bardı. Meryem hamilidar bolup, qorsiqi xélila yoghinap qalghanidi. ⁶ We shundaq boldiki, ular Beyt-Lehemde turghan waqtida Meryemning tughutining ay-küni toshup qaldı. ⁷ Biraq sarayda ulargha orun bolmighachqa, Meryem shu yerde tunji oghlini tughqanda uni zakilap, éghildiki oqurgha yatquzdi..

Perishtilerning padichilargha körünüshi

⁸ Shu yerning etrapidiki bezi padichilar dalada turatti; ular kéchiche tünep, padisigha qaraytti. ⁹ We mana, Perwerdigarning bir perishtisi ularning aldida turatti; Perwerdigarning parlaq sheripi ularning etrapini yorutuwetti. Ular intayin bek qorqup ketti. ¹⁰ Biraq perishte ulargha: — Qorqmanglar! Chünki mana, pütün xelqge xushalliq bolidighan bir xush xewerni silerge élan qilimen. ¹¹ Chünki bügün Dawutning shehiride siler üçün bir Qutquzghuchi tughuldi. U — Reb Mesihdur! ¹² Uni tépishinglar üçün shu alamet boliduki, bowaqni zakilanghan halda bir oqurda yatqan pétide tapisiler, — dédi..

¹³ Birdinla, perishtining etrapida zor bir top samawi qoshundikiler peyda bolup, Xudani medhiyilep..

¹⁴ «Ershielada Xudagha shan-sherepler bolghay!

1:78-79 «Xudayimizning ichi-baghridin urghup chiqqan shepquqlar wejedin, qarangghuluq we ölüm kölenggisini ichide olturghanlarni yorutush üçün...» — «Yesh.» 9:1-2, 42:7 49:9-10ni körüng. «Ershtin tang shepiqi üstimizge chüshüp yoqlidi» — «Tang shepiqi» bolsa yene Qutquzghuchi-Mesihning özinı körsitidu, elwette.

1:78-79 Yesh. 9:1; 42:7; 43:8; 49:9; 60:1.

1:80 «bala bolsa ösüp, rohta küchlendürüldi» — «roh» mushu yerde Yehyaning öz rohini körsitidu.

1:80 Luqa 2:40.

2:1 «Qeyser Awghustus» — «Qeyser» Rim impératorlirining umumiy unvani. «Qeyser Awghustus» bolsa Rim impériyesi üstidin miladiyedın ilgriki 27-yilidin miladiye 14-yilighiche seltenet qildi.

2:2 «Tunji qétimliq bu nopus tizimlash Kiriniyus Suriye ölkisini idare qilip turghan waqtida élip bérilghanidi» — bashqa birxil terjimisi «Bu royxet Kiriniyusning Suriye ölkisige hökümranlıq qilip turghan waqtidiki tunji qétimliq nopus tizimlash idi».

2:4 «Dawut padishahning jemetidin bolghachqa, shundaqla uning biwasite ewladi bolghachqa...» — démek, Yüsüpning Dawutning textige warisliq qilghudek ewladliridin ikenlikini körsitse kérek. «Dawutning yurti Beyt-Lehem dégen sheher» — «sheher» déyilgini bilen Beyt-Lehem intayin kichik bir yurt idi; u Yérusalémdin on ikki kilometr yiraqlıqta.

2:4 1Sam. 16; Mik. 5:1; Mat. 1:1; Yuh. 7:42.

2:7 «Meryem shu yerde tunji oghlini tughqanda ...» — Eysa Mesih qachan tughuldi? «Qoshumche söz»imizde bu ish toghruluq toxtilimiz.

2:7 Mat. 1:25.

2:12 «bowaqni zakilanghan halda bir oqurda yatqan pétide tapisiler» — bashqa birxil terjimisi: «bir oqurda yatqan, zakilanghan bir bowaqni tapisiler».

2:13 «samawi qoshundikiler» — perishtiler.

2:13 Dan. 7:10; Weh. 5:11.

Yer yuzide bolsa u söyünidighan bendilirige aram-xatirjemlik bolsun!» déyishti..

¹⁵ Perishtiler ulardin ayrilip asmangha chiqip kétéwidi, padichilar bir-birige:

— Beyt-Lehemge yol élip, Perwerdigar bizge uqturghan, emelge ashurghan bu ishni körüp kéleyli, — déyishti.

¹⁶ Shuning bilen ular aldirap sheherge béríp, Meryem bilen Yüsüpni we oqurda yatqan bowaqni izdep tapti. ¹⁷ Padichilar bowaqni körgendin kéyin, ózlerige uning heqqide éytilghan sözlerni keng tarqitiwetti. ¹⁸ Buni anglighanlarning hemmisi padichilarning dégenlirige intayin heyran qélishti. ¹⁹ Meryem bolsa bu ishlarning hemmisini könglige püküp, chongqur oylinip yúretti. ²⁰ Padichilar körgen we anglighanlirining hemmisi üçün Xudani ulughlap, medhiye oqushqan péti qaytishti; barliq ishlar del ulargha xewerlendürülgenek bolup chiqqanidi.

Yüsüp we Meryemning Eysani Xudagha atishi

²¹ Bowaqni xetne qilish waqti, yeni sekkizinchi küni toshqanda, uninggha Eysa dep isim qoyuldi. Perishte bu isimni u téxi anisining baliyatqusida apiride bolmayla qoyghanidi..

²² Emdi Musa peyghemberge chüshürilgen qanun boyiche Yüsüp bilen Meryemning paklinish waqti toshqanda ular balini Perwerdigargha atap tapshurush üçün Yérusalémgha élip bardı..

²³ (Perwerdigarning Tewrat qanunida: «Barliq tunji oghul Perwerdigargha muqeddes mensup atilishi kérek» dep yézilghinidek). ²⁴ we shundaqla Perwerdigarning Tewrat qanunida déyilgini boyiche, bir jüp paxtek yaki ikki kepter bachkisini qurbanliqqa sunush kérek idi..

²⁵ We mana shu chaghlarda, Yérusalémda Siméon isimlik bir kishi turatti. U hem heqqaniy we ixlasmén adem bolup, «Israilgha Teselli Bergüchi»ni intizarliq bilen kütkenidi. Muqeddes Roh uning wujudigha yar idi. ²⁶ U Muqeddes Rohtin kelgen wehiydin ózining Perwerdigarning Mesihini körmigüche ölüm körmeydighanliqini bilgenidi. ²⁷ U Muqeddes Rohning bashlishi bilen ibadetxanining hoylilirigha kirdi; ata-anisi Tewratka békitilgen adetni béjirish üçün bowaq Eysani kötürüp kirgende, ²⁸ Siméon bowaqni quchiqigha élip, Xudagha teshekkür-medhiye oqup mundaq dédi: —

²⁹ «Emdi, i Igem, hazir sözüng boyiche qulungning bu alemdin xatirjemlik bilen kétéshige yol qoyghaysen;»

³⁰ Chünki öz közüim Séning nijatingni kördi,

2:14 «Yer yuzide bolsa u söyünidighan bendilirige aram-xatirjemlik bolsun!» — bashqa birxil terjimisi: «Yer yuzide insanlarga amanliq, shapaet bolsun!»

2:14 Yesh. 57:19; Ef. 2:17.

2:21 Yar. 17:12; Law. 12:3; Mat. 1:21; Luqa 1:31; Yuh. 7:22.

2:22 «Yüsüp bilen Meryemning paklinish waqti toshqanda...» — grék tilida «ularning paklinish waqti toshqanda...». Meryemning qiriqi toshqanda, ózi we melum ehwalda Yüsüp ikkisi Tewrat qanuni boyiche «paklinish»i kérek bolatti («Law.» 12:2-4, «Mis.» 13:2ni körüng.

2:22 Law. 12:6.

2:23 «Barliq tunji oghul» — grék tilida «barliq baliyatquni (tunji) achqan bala». ««Barliq tunji oghul Perwerdigargha muqeddes mensup atilishi kérek» dep yézilghinidek...» — bu muqeddes qanundiki emrlér «Mis.» 22:29, 34:19, «Law.» 12:1-8, «Chöl.» 3:44-47ni körüng.

2:23 Mis. 13:2,12; Chöl. 3:13; 8:16,17.

2:24 «Perwerdigarning Tewrat qanunida déyilgini boyiche, bir jüp paxtek yaki ikki kepter bachkisini qurbanliqqa sunush kérek» — Tewrat qanuni boyiche, ayalning tughuttnin kéyin tazilinishi üçün (namrat bolsa) mushundaq kepter qurbanliqini (Yérusalémdiki) ibadetxanigha apirip, soyup sunush üçün mes'ul kahingha tapshurushi kérek idi.

2:24 Law. 12:8.

2:25 «Israilgha Teselli Bergüchi» — Mesihni körsitidu.

2:29 «Emdi, i Igem, hazir sözüng boyiche qulungning bu alemdin xatirjemlik bilen kétéshige yol qoyghaysen...» — Siméon ózining ömürwayet teqezza bolghinini (yeni Xuda Öz sözide turup, ewetken Mesihini) körgendin kéyin dunyadin kétéshke razı bolidu.

2:29 Yar. 46:30.

2:30 Zeb. 98:2-3; Yesh. 52:10.

³¹ Uni barliq xelqler aldida hazirlighansen;

³² U ellerge wehiy bolidighan nur,
We xelqing Israilning shan-sheripidur!».

³³ Balining ata-anisi bala heqqide éytilganlirigha intayin heyran qélishi. ³⁴ Siméon ulargha bext tilep, apisi Meryemge mundaq dédi:

— Mana! Bu bala Israildiki nurghun kishilarning yiqilishi we nurghun kishilarning kôtürülüşü üçün teyinlendi, shundaqla kishiler qarshi chiqip haqaretleydighan, Xudaning bésharetlik alamiti bolidu. ³⁵ Shuning bilen nurghun kishilarning könglidiki gherezli ashkarilidur — we bir qilichmu séning könglünge sanjilidu.

³⁶ Shu yerde Ashir qebilisidin bolghan Fanuilning qizi Anna isimlik xéli yashanghan bir ayal peyghembermu bar idi. U qiz waqtida erge tegkendir kéyin uning bilen yette yil bille yashap, ³⁷ andin seksen töt yil tul turghan idi. U ibadetxana hoyliliridin chiqmay, kéche-kündüz roza tutushlar we dualar bilen Xudagha ibadet qilatti. ³⁸ U del shu peyitte yétip kélip Perwerdigargha teshekkür éytti, hemde Yérusalémda nijat-hörlükni kütüwatqan barliq xalayiqqa bala toghrisida söz qildi.

³⁹ Yüsüp bilen Meryem Tewratta békitilgen barliq ishlarni ada qilghandin kéyin, Galiliyege, öz shehiri Nasaretke qaytti. ⁴⁰ Bala bolsa ösüp, dana-aqilanilik bilen tolup, rohta küchlendürüldi, Xudaning méhir-sheppitimu uning üstide idi.

Yash Eysa ibadetxanida

⁴¹ Uning ata-anisi her yili «ötüp kétish héyti»da Yérusalémgha baratti. ⁴² Eysa on ikki yashqa kirgen yili, ular uni élip, héytning aditi boyiche yene chiqip bardi. ⁴³ Héyt künlirini ötküzgendin kéyin, ular öyige qarap kétiwatqanda, bala Eysa Yérusalémda qaldi. Ata-anisining bu ishtin xewiri yoq idi, ⁴⁴ belki uni seperdash-hemrahlari bilen bille kéliwatidu, dep oylap, bir kün yol yürdi. Andin ular uni uruq-tughqanlari we dost-buraderliri arisidin izdeshke bashlidi; ⁴⁵ izdep tapalmay, ular keynige yénip Yérusalémgha bérp yene izdidi.

⁴⁶ We shundaq boldiki, üçinchi küni ular uni ibadetxana hoylisida Tewrat ustazlirining arisida olturup, ularning telimlirini anglawatqan hem ulardin soal sorawatqanning üstide tapti.

⁴⁷ Uning sözlirini anglighanlarning hemmisi uning chüshenchisige we bergen jawablrigha intayin heyran qélishi. ⁴⁸ Ata-anisi uni körüp nahayiti heyranuhas bolushti, uning anisi uningha:

2:31 «Uni barliq xelqler aldida hazirlighansen...» — «U» — Xudaning nijati, yeni Mesih.

2:31 Ros. 28:28.

2:32 «yat eller» — mushu yerde Yehudiy emeslerni körsitidu. Shu chaghdá yat ellerning hemmisi dégüdek heqiqiy Xudani tonumay, butlargha choquqghan, elvette.

2:32 Yesh. 42:6; 49:6; Ros. 13:47.

2:34 Yesh. 8:14; Rim. 9:32; 1Pét. 2:8.

2:35 «... we bir qilichmu séning könglünge sanjilidu!» — grék tilida «qilich» mushu yerde yoghan, ikki bisliq birxil qilichni körsitidu. Meryemning köngligé sanjighan ishlar oghlining Israil teripidin ret qilinip, azab-oqubet tartquzulup öltürülginidin bolghan derd-elemni körsitidu.

2:36 «Ashir qebilisidin bolghan Fanuilning qizi Anna isimlik xéli yashanghan bir ayal peyghember...» — grék tilida «Anna» ibraniy tilida «Hannah» déyilgen.

2:37 «andin seksen töt yil tul turghan idi...» — yaki «u tul qalghanidi. U seksen töt yashqa kirgen bolup,...».

2:37 1Sam. 1:22.

2:38 «nijat-hörlükni kütüwatqan barliq xalayiq» — mushu yerde «nijat-hörlük» Xudaning bedel tölep, gunahlardin xalas qilghan rohiy azadliqini körsitidu.

2:40 «bala bolsa ösüp, dana-aqilanilik bilen tolup, rohta küchlendürüldi» — «roh» mushu yerde Eysaning öz (insaniy) rohini körsitidu.

2:40 Luqa 1:80.

2:41 Mis. 23:15,17; Law. 23:5; Qan. 16:1.

2:46 «üchinchi küni ular uni ibadetxana hoylisida Tewrat ustazlirining arisida .. tapti» — «üchinchi küni» grék tilida «üch künden kéyin». Buning menisi belkim Yérusalémdin ayrilip öyge qarap méngishqa bir kün, Yérusalémgha qaytishqa bir kün, andin Yérusalémda turup izdeshke bir kün ketkenidi, dégendek bolushi mumkin.

2:47 Mat. 7:28; Mar. 1:22; Luqa 4:22,32; Yuh. 7:15.

— Way balam! Némishqa bizge shundaq muamile qilding? Atang ikkimiz parakende bolup séni izdep kelduq! — dédi.

⁴⁹ U ulargha: — Némishqa méni izdidinglar? Ejeba, méning Atamning ishlirida bolushum kéreklikimni bilmemtinglar? — dédi. ⁵⁰ Lékin ular uning ulargha éytqinini chüshenmidi.

⁵¹ Andin u ular bilen Nasaretke qaytti we ularning gépige izchil boysunatti. Lékin anisi bu ishlarning hemmisini könglige püküp qoydi. ⁵² Shundaq qilip, Eysa aqilanilik-danaliqta we qamette yétilip, Xuda we kishiler aldida barghanséri söyülmekte idi.

Yehya peyghemberning telim bérishi

Mat. 3:1-12; Mar. 1:1-8; Yuh. 1:19-28

3¹ Rim impératori Tibérius Qeyserning seltenitining on beshinchi yili, Pontius Pilatus Yehudiye ölkisining waliysi, Hérod xan Galiliye ölkisining hakimi, Hérod xanning inisi Filip xan Ituriye we Traxonitis ölkisining hakimi, Lisanyas xan Abiliniy ölkisining hakimi bolghanda,

² Hannas hem Qayafa bash kahinliq qiliwatqanda, Xudaning söz-kalami chölde yashawatqan Zekerianing oghli Yehyagha keldi. ³ U Iordan deryasi wadisidiki barliq rayonlarni kézip, kishilerge gunahlargha kechürüm élip kélidighan, towa qilishni bildüridighan sugha «chömlüdürüş»ni jakarlashni bashlidi. ⁴ Xuddi Tewrattiki Yeshaya peyghemberning sözliri xatirlengen qisimda pütülgendek:

«Bayawanda towliqhuchi bir kishining:

Rebning yolini teyyarlanglar,

Uning yollirini tüz qilinglar! — dégen awazi anglandi.

⁵ Barliq jilghilar toldurulidu,

Barliq tagh-döngler peslitilidu;

Egri-toqay jaylar tüzlinidu,

Ongghul-dongghul yerler tekshi yollar qilinidu.

⁶ Shundaq qilip, barliq et igiliri Xudaning nijatini köreleydighan bolidu! — dep towlaydu».

⁷ Yehya emdi aldigha chömlüdürüşni qobul qilishqa chiqqan top-top xalayiqqa:

2:49 «Ejeba, méning Atamning ishlirida bolushum kéreklikimni bilmemtinglar?» — Yehudiylarning en'enisi we közqarishi boyiche, bala on ikki yashqa kirgende: (1) toluq Tewrat qanunigha emel qilishqa mes'uliyiti bolidu; (2) atisining ish-xizmitige shérik bolidu.

—Mushu yerde bashqa birxil terjimisi «Atamning öyide bolushum kéreklikim...».

2:50 Luqa 9:45; 18:34.

2:52 1Sam. 2:26; Luqa 1:80.

3:1 «Rim impératori Tibérius Qeyserning seltenitining on beshinchi yili» — bizning hésablashimizche Tibérius Qeyser miladiye 13-yili 27-Iyun impérator dep jakarlanghan. Shunga Yehya peyghemberning Israilgha Xudaning padishahliqini, shundaqla Mesihning kelgenlikini jar sélisgha bashlighanliqi miladiye 28-yili bolsa kérek idi. «Hérod xan Galiliye ölkisining hakimi, Hérod xanning inisi Filip xan Ituriye we Traxonitis ölkisining hakimi, Lisanyas xan Abiliniy ölkisining hakimi bolghanda...» — mushu ayyette üç qétim ishilitilgen «hakim» dégen söz grék tilida «tétrarq» dégen söz bilen ipadilinidu. «tétrarq» dégenning toluq menisi «(zéminning) töttin bir qismi üstidiki hakim». «tétrarq» dégen mertiwé «waliy»din töwen idi.

3:2 «... Hannas hem Qayafa bash kahinliq qiliwatqanda, Xudaning söz-kalami chölde yashawatqan Zekerianing oghli Yehyagha keldi» — bu 1-2-ayette Xuda chaqchaq qiliwatqandek — dunyada shunche muhterem erbablar bolghini bilen, U Öz söz-kalamini ularning héchqaysisigha amanet qilghan emes, belki chölde yashawatqan namelum bir Yehudiygha tapshurdi.

3:2 Ros. 4:6.

3:3 «Yehya peyghember... kishilerge gunahlargha kechürüm élip kélidighan, towa qilishni bildüridighan sugha «chömlüdürüş»ni jakarlashni bashlidi» — «kishilerge gunahlargha kechürüm élip kélidighan, towa qilishni bildüridighan sugha «chömlüdürüş» — bashqiche éytqanda, «Gunahliq yolliringlardin yénip, towa qilinglar! Towa qilghanliqlinglarni bildürüş üchün chömlüdürüşni qobul qilinglar. Shundaq qilghanda, Xuda silerni kechürüm qilidu!» — dégendek.

3:3 Mat. 3:1; Mar. 1:4.

3:4 Yesh. 40:3-5; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Yuh. 1:23.

3:6 «barliq et igiliri Xudaning nijatini köreleydighan bolidu!» — «Yesh.» 40:3-5.

3:6 Zeb. 98:2-3; Yesh. 40:3-5; 52:10.

— Ey zeherlik yilan baliliri! Kim silerni Xudaning chüshüsh aldida turghan ghezipidin qéchinglar dep agahlandurdi?!⁸ Emdi towigha layiq méwilerini keltürünglar! We öz ichinglarda: «Bizning atimiz bolsa Ibrahimdur!» dep xiyal eylimenglar; chünki men shuni silerge éytip qoyayki, Xuda Ibrahimgha mushu tashlardinmu perzentlerni yaritip béreleydu.⁹ Palta alliqachan derexlerning yiltizigha tenglep qoyuldi; yaxshi méwe bermeydighan herqandaq derexler késip otqa tashlinidu!» — dédi.¹⁰

¹⁰ Uning etrapigha toplashqan kishiler emdi uningdin:

— Undaqta, biz qandaq qilishimiz kérek? — dep soridi.

¹¹ U jawaben: — Ikki qur chapini bar kishi birini yoq kishige bersun, yeydighini bar kishimu shundaq qilsun, — dédi.

¹² Bezi bajgirlarmu chömüldürüşni qobul qilghili uning aldigha kélip:

— Ustaz, biz qandaq qilimiz? — dep soridi.

¹³ U ulargha: — Belgilengendin artuq baj almanglar, — dédi.

¹⁴ Andin bezi leshkerlermu uningdin:

— Bizchu, qandaq qilishimiz kérek? — dep sorashti.

U ulargha:

— Bashqilarning pulini zorawanliq bilen éliwalmanglar, héchkimge yalghandin shikayet qilmanglar we ish heqqinglarga razi bolunglar, — dédi.

¹⁵ Emdi xelq teqezzaliqta bolup hemmeylen könglide Yehya toghruluq «Mesih mushu kishimidu?» dep oylashti.¹⁶ Yehya hemmeylenge jawaben: — Men silerni derweqe sugha chömüldürimen. Lékin mendin qudretlik bolghan birsi kélidu; men hetta keshlirining boghquchini yéshishkimu layiq emesmen! U silerni Muqeddes Rohqa hem otqa chömüldüridu.¹⁷ Uning sorughuchi küriki qolida turidu; u öz xaminini topa-samandin teltöküs tazilaydu, sap bughdayni ambargha yighidu, emma topa-samanni öchmes otta köydürüwétidu, — dédi.

¹⁸ Emdi shundaq köp bashqa nesihatler bilen Yehya xush xewerni xelqge yetküzdü. ¹⁹ Kéyin, hakim Hérod ögey akisining ayali Hérodiyeni tartiwalghanliq tüpeylidin we shuningdek uning barliq bashqa rezil qilmishlari üçün Yehya teripidin eyiblangen,²⁰ Hérod bu barliq rezillikining üstige yene shuni qildiki, Yehyani zindangha tashlidi.

3:7 «Ey zeherlik yilan baliliri! Kim silerni Xudaning chüshüsh aldida turghan ghezipidin qéchinglar dep agahlandurdi?!» — bu kinayilik, hejwiy gep, elwette; menisi belkim «Towa qilmay, chömüldürüşni qobul qilish bizni Xudaning kélidighan ghezeptin qutquzidu, déginginglar qandaq gep?!» dégendek.

3:7 Mat. 3:7; 23:33.

3:8 «Emdi towigha layiq méwilerini keltürünglar!» — «towigha layiq méwiler» toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng. «Bizning atimiz bolsa Ibrahimdur!» — demek, «Biz ulugh Ibrahimning ewladliri bolghan «ulugh Yehudi milliti» bolup, biz héchnéme qilmisaqmu Xuda aldida pak turiwérimiz» dégen pozitsiyini bildüridu.

3:8 Mat. 3:9; Yuh. 8:39; Ros. 13:26.

3:9 «Palta alliqachan derexlarning yiltizigha tenglep qoyuldi» — Yehya peyghemberning bu ulugh sözi «Xudaning ghezipi emdi silerge yétip kélish aldida» dégen asasiy menini bildüridu. Bu söz toghruluq we 12-ayettiki kéyinki béshariti toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

3:9 Mat. 3:10; 7:19.

3:10 Ros. 2:37.

3:11 Yaq. 2:13,15; 1Yuha. 3:17.

3:14 «héchkimge yalghandin shikayet qilmanglar» — belkim pul ündürüwélis meqsitide qilinghan shikayetni körsitishi mumkin.

3:15 «xelq teqezzaliqta bolup...» — demek, teqezzaliq bilen Qutquzhuchi-Mesihni kütkinide.

3:16 Yesh. 44:3; Yo. 2:27,28; Mat. 3:11; Mar. 1:8; Yuh. 1:26; Ros. 1:5; 11:16; 2:4; 11:15; 19:4.

3:17 Mat. 3:12.

3:19 «hakim Hérod» — «hakim» gérk tilida «tétrark». Bu söz «tötning birini idare qilghuchi» dégeni bildüridu; Hérod Rim impériyesining hökümranlıq astida bolup, Pelestinning töttin bir qismigha (Galiliyege) «padishah» yaki «xan» bolghan.

3:19 Mat. 14:3; Mar. 6:18.

Qanaan (Pelestin) zémini — Injil dewri

Eysaning chömlüdürlüşni qobul qilishi

Mat. 3:13-17; Mar. 1:9-11

²¹ Shundaq boldiki, hemme xelq Yehyadin chömlüdürlüşni qobul qilghanda, Eysamu chömlüdürlüşni qobul qildi. U dua qiliwatqanda, asmanlar yérilip, ²² Muqeddes Roh kepter siyaqida chüshüp uning üstige qondi. Shuning bilen asmandin: «Sen Méning söyümlük Oghlum, Men sendin toluq xursenmen!» dégen bir awaz anglandi.

3:21 Mat. 3:13; Mar. 1:9; Yuh. 1:32.

3:22 «Muqeddes Roh kepter siyaqida chüshüp uning üstige qondi» — «kepter siyaqida» yaki «paxtek siyaqida». Grék tilida bu qush «péristéra» dep atilidu. «Péristéra» grék tilida hem kepterni hem paxteknimu körsitidu. «...shuning bilen asmandin: «Sen Méning söyümlük Oghlum, Men sendin toluq xursenmen!» dégen bir awaz anglandi» — Eysaning Yehya peyghember teripidin chömlüdürlüşni uning zindangha tashlinishidin burun, elwette.

3:22 Yesh. 42:1; Mat. 17:5; Mar. 9:7; Luqa 9:35; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17.

«Luqa»

Eysaning nesebnamisi

Mat. 1:1-17

²³ Eysa öz xizmitini bashlighanda, ottuzgacha kirip qalghanidi. U (xeqning neziride) Yüsüpning oghli idi; Yüsüp Xéliyning oghli, ²⁴ Xéliy Mattatning oghli, Mattat Lawiyning oghli, Lawiy Melkiyning oghli, Melkiy Yannayning oghli, Yannay Yüsüpning oghli, ²⁵ Yüsüp Mattatiyaning oghli, Mattatiya Amosning oghli, Amos Nahumning oghli, Nahum Héslining oghli, Hésli Naggayning oghli, ²⁶ Naggay Mahatning oghli, Mahat Mattatiyaning oghli, Mattatiya Sémeyning oghli, Sémey Yüsüpning oghli, Yüsüp Yudaning oghli, ²⁷ Yuda Yoananning oghli, Yoanan Résaning oghli, Résa Zerubbabelning oghli, Zerubbabel Salatiyelning oghli, Salatiyel Nériyning oghli, ²⁸ Nériy Melkiyning oghli, Melkiy Addining oghli, Addi Qosamning oghli, Qosam Élmadamning oghli, Élmadam Érning oghli, ²⁹ Ér Yosening oghli, Yose Éliezerning oghli, Eliézer Yorimning oghli, Yorim Mattatning oghli, Mattat Lawiyning oghli, ³⁰ Lawiy Siméonning oghli, Siméon Yehudaning oghli, Yehuda Yüsüpning oghli, Yüsüp Yonanning oghli, Yonan Eliaqimning oghli, ³¹ Eliaqim Méléahning oghli, Méléah Mennaning oghli, Menna Mattataning oghli, Mattata Natanning oghli, Natan Dawutning oghli, ³² Dawut Yessening oghli, Yesse Obedning oghli, Obed Boazning oghli, Boaz Salmonning oghli, Salmon Nahshonning oghli, Nahshon Amminadabning oghli, ³³ Amminadab Aramning oghli, Aram Hézronning oghli, Hézron Perezning oghli, Perez Yehudaning oghli, ³⁴ Yehuda Yaqupning oghli, Yaqup Ishaqning oghli, Ishaq Ibrahimning oghli, Ibrahim Terahning oghli, Terah Nahorning oghli, ³⁵ Nahor Sérugning oghli, Sérug Raghuning oghli, Raghu Pelegning oghli, Peleg Éberning oghli, Éber Shélahning oghli, ³⁶ Shélah Qainanning oghli, Qainan Arpaxshadning oghli, Arpaxshad Shemning oghli, Shem Nuhning oghli, Nuh Lemexning oghli, ³⁷ Lemex Metushelahning oghli, Metushelah Hanoxning oghli, Hanox Yaredning oghli, Yared Mahalalilning oghli, Mahalalil Qénanning oghli, ³⁸ Qénan Énoshning oghli, Énosh Sétning oghli, Sét Adem'atining oghli, Adem'ata bolsa, Xudaning oghli idi.

Eysaning chöl-bayawanda sinilishi

Mat. 4:1-11; Mar. 1:12-13

4¹ Andin Eysa Muqeddes Rohqa tolup, Iordan deryasidin qaytip kélip, Roh teripidin chöl-bayawangha élip bérildi. ² U u yerde qiriq kün Iblis teripidin sinaldi. U bu künlerde héchnerse yémidi. Künler ayaghlashqanda, uning qorsiqi taza achqanidi.

3:23 «Eysa öz xizmitini bashlighanda, ottuzgacha kirip qalghanidi» — «ottuzgacha kirip qalghanidi» grék tilida «ottuzche yashqa kirgenidi» — Grékshunas Proféssör Ramsayning déyishiche bu ibare (1) ottuz yash (yigirme toqquz yaki ottuz bir yash emes); (2) del ottuz yashqa kirgen künü dégen menide. Kahiralar we Lawiylar del ottuz yashqa kirgende xizmitini bashlaytti («Chöl.» 4:3, «Yar.» 41:46nimu körüng).

3:23 Mat. 13:55; Yuh. 6:42.

3:26 «Yüsüp» — yaki «Yoséx». «Yuda» — «Yehuda»ning qisqa shekli.

3:27 «Salatiyel» — «Mat.» 1:12ni körüng, Tewratta, mesilen «Ezra» 3:2de «Shéaltiel» déyilidu.

3:30 «Yehuda» — grék tilida mushu yerde «Yuda» déyilidu.

3:33 «Aram» — «Rut» 4:20 we «1Tar.» 2:10de «Ram». «Hézron» — grék tilida «Esrom». «Perez» — grék tilida «Pares».

3:34 Yar. 11:10.

3:35 «Sérug» — grék tilida «Sérux». «Raghu» — grék tilida «Raghaw». Ibraniyche «Reu». «Peleg» — grék tilida «Paleg». «Shélah» — grék tilida «Salah».

3:36 «Qainan» — grék tilida «Qainam». «Shem» — grék tilida «Sém». «Lemex» — grék tilida «Lamex».

3:38 «...Qénan Énoshning oghli, Énosh Sétning oghli, Sét Adem'atining oghli, Adem'ata bolsa, Xudaning oghli idi» — bu nesebname we «Matta»da xatirilengen nesebname üstide «Matta»diki «qoshumche söz»imiz hemde «Yeremiya»diki (22:30 toghrisida) qoshumche sözimizni körüng. Bizningche Luqa bergen bu nesebname Mesihning anisi Meryemning nesebnamisidur.

3:38 Yar. 5:3.

4:1 Mat. 4:1; Mar. 1:12.

4:2 Mis. 34:28; 1Pad. 19:8.

«Luqa»

³ Emdi Iblis uninggha:

— Sen eger Xudaning Oghli bolsang, mushu tashqa: «Nangha aylan!» dep buyrughin — dédi..

⁴ Eysa uninggha jawaben:

— Tewratta: «Insan peqet nan bilenla emes, belki Xudaning herbir sözi bilenmu yashaydu» dep yézilghan, — dédi..

⁵ Iblis yene uni éviz bir taghqa bashlap chiqip, bir deqiye ichide dunyadiki barliq döletlerni uninggha körsetti.⁶ Iblis uninggha: — Men bu hakimiyetning hemmisini we uninggha tewe barliq shanushewketlerni sanga teqdim qilimen; chünki bular manga tapshurulghan, men uni kimge bérishni xalisam, shuninggha bérimen.⁷ Eger bash qoyup manga sejde qilsang, bularning hemmisi séningki bolidu, — dédi.

⁸ Eysa uninggha jawab bérıp:

— Tewratta: «Perwerdigar Xudayingghila ibadet qil, peqet Uningla qulluqida bol!» dep yézilghan, — dédi..

⁹ Andin Iblis uni Yérusalémgha élip bardi we uni ibadetxanining eng éviz jayigha turghuzup:

— Xudaning Oghli bolsang, özüngni peske tashlap baqqin! ¹⁰ Chünki Tewratta: «Xuda Öz perishtilirige séni qoghdash heqqide emr qilidu»; ¹¹ we, «Putungning tashqa urulup ketmesliki üçhün, ular séni qollarida kötürüp yürüdu» dep yézilghan, — dédi..

¹² Eysa uninggha: — «Tewratta: «Perwerdigar Xudayingni sinighuchi bolma!» depmu yézilghan, — dédi..»

¹³ Iblis barliq sinashlarni ishlipt chiqqandin kéyin, uni waqtinche tashlap kétip qaldi.

Eysa Galiliye ölkiside

Mat. 4:12-17; Mar. 1:14-15

¹⁴ Eysa Rohning küch-qudriti ichide Galiliye ölkisige qaytip keldi. Shuning bilen uning xewer-shöhriti etraptiki herbir yurtlarga tarqaldi. ¹⁵ U ularning sinagoglirida elim bérgili turdi we ularning ulughlashlirigha sazawer boldi..

Nasarette chetke qéqilish

Mat. 13:53-58; Mar. 6:1-6

¹⁶ U özi béqip chong qilinghan yurti Nasaretke kélip, shabat küni adettikidek sinagogqa kirdi we shundaqla muqeddes yazmilarni oqushqa öre turdi. ¹⁷ we Tewrattiki «Yeshaya» dégen qisim

4:3 «Sen eger Xudaning Oghli bolsang...» — grék tilida bu 3- we 9-ayetlerdiki «eger» adette «eger ...bolsang» (eger bolsang we derweqe shundaq bolisen)» dégen menini puritidu.

—«Xudaning Oghli» — bu nam hergizmu Xuda bilen Eysa otturisdiki jismaniye jehettiki ata-baliliq munasiwetni emes, belki rohiy jehettiki munasiwetni bildürüdu, elwette.

4:4 «Insan peqet nan bilenla emes, belki Xudaning herbir sözi bilenmu yashaydu» — «Qan.» 8:3.

—«...belki Xudaning herbir sözi bilenmu yashaydu» dégen sözler bezi kona köchürmilerde tépilmaydu («Mat.» 4:4ni körüng).

4:4 Qan. 8:3; Mat. 4:4.

4:8 «Perwerdigar Xudayingghila ibadet qil, peqet Uningla qulluqida bol!» — Tewrat, «Qan.» 6:13.

4:8 Qan. 6:13; 10:20; 1Sam. 7:3.

4:9 «uni ibadetxanining eng éviz jayigha turghuzup...» — yaki «uni ibadetxanining éviz jayigha turghuzup...».

—«Xudaning Oghli» — bu nam hergizmu Xuda bilen Eysa otturisdiki jismaniye jehettiki ata-baliliq munasiwetni emes, belki rohiy jehettiki munasiwetni bildürüdu.

4:11 «Putungning tashqa urulup ketmesliki üçhün, ular séni qollarida kötürüp yürüdu» — «Zeb.» 91:11, 12. Sheytanning bu ayetni ishletkini toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

4:11 Zeb. 91:11,12.

4:12 «Perwerdigar Xudayingni sinighuchi bolma!» — «Qan.» 6:16.

4:12 Qan. 6:16.

4:14 «Rohning küch-qudriti ichide...» — Muqeddes Rohning küch-qudritide, elwette.

4:14 Mat. 4:12; Mar. 1:14; Yuh. 4:43; Ros. 10:37.

4:15 «u ularning sinagoglirida elim bérgili turdi» — «sinagog»lar toghruluq «tebirler»imizni körüng.

4:16 Neh. 8:4, 5; Mat. 13:54; Mar. 6:1; Yuh. 4:43.

uningha taphsuruldi. U oram yazmini échip, munu sözler yézilghan yerni tépip oquydi:

¹⁸⁻¹⁹ — «Perwerdigarning Rohi méning wujudumda,
Chünki U méni yoqsullargha xush xewerler yetküzüshke mesih qildi.

Tutqunlarga azadliqni,

We korlarga körüş shipasini jakarlashqa,

Ézilgenlerni xalas qilishqa,

Perwerdigarning shapaet körsitidighan yilini jakarlashqa méni ewetti»...

²⁰ U yazmini türüwétip, sinagog xizmetchisige qayturup béríp, olturdi. Sinagoga olturghan-larning hemmisining közliri uninggha tikilip turatti. ²¹ U köpchilikke:

— Mana bu ayet бүгүн quliqinglarga anglanghinida emelge ashurulmaqta, — dédi.

²² Hemmisi uning yaxshi gépini qiliship, uning aghzidin chiqiwatqan shapaetlik sózlirige hey-ran qélisip:

— Bu Yüsüpnig oghli emesmu? — déyishti..

²³ U ulargha:

— Shühbisizki, siler manga «Ey téwip, awwal özüngni saqayt!» dégen temsilni keltürüp, «Xe-wer tapqinimizdek, Kepernahum shehiride néme ishlar yüz bergen bolsa, mushu yerdimu, öz yurtungdimu shularni körsetmemsen?» dewatisiler, — dédi..

²⁴ — Biraq shuni silerge berheq éytip qoyayki, héchqandaq peyghember öz yurti teripidin qo-bul qilinghan emes. ²⁵ Men silerge shu heqiqetni eslitimenki, Ilyas peyghemberning waqtida, asman uda üç yil alte ay étilip, dehshetlik bir qehetchilik barliq zéminni basqanda, Israilda nurghun tul ayallar bar idi; ²⁶ biraq Ilyas ularning héchqaysisining qéshigha emes, belki Zidon-ning Zarefat shehiridiki bir tul ayalning qéshighila ewetilgen. ²⁷ We shuninggha oxshash, Élisha peyghemberning waqtida, Israilda maxaw késilige giriptar bolghanlar nurghun bolsimu, lékin Suriyelik Naamandin bashqa, héchqaysisi saqaytilghan emes! — dédi..

²⁸ Sinagodikiler bu sözlerni anglap, hemmisi qattiq ghezeplendi; ²⁹ ornidin turushup, uni she-herdin heydep chiqirip, shu sheher jaylashqan taghning léwige echqip, tik yardin tashliwet-mekchi bolushti. ³⁰ Lékin u ularning arisidin bimalal ötüp, öz yoligha chiqip ketti.

4:18-19 «U méni yoqsullargha xush xewerler yetküzüshke mesih qildi» — «mesih qilish» (yaki «mesihlesh») toghruluq «Yesh.» 61:1diki izahat we «Tebirler»imizni körüng. Bezi kona köchürmilerde «U méni sunuq köngüllerni yasap saqaytishqa» dégen sözler mushu ayette qoshulidu. «U méni yoqsullargha xush xewerler yetküzüshke mesih qildi. Tutqunlarga azadliqni we korlarga körüş shipasini jakarlashqa, ézilgenlerni xalas qilishqa, Perwerdigarning shapaet körsitidighan yilini jakarlashqa méni ewetti» — bu sözler «Yesh.» 61:1 hem 58:6din élinghan.

4:18-19 Yesh. 42:7; 61:1, 2; Mat. 11:5.

4:20 «U yazmini türüwétip, sinagog xizmetchisige qayturup béríp, olturdi» — sinagoglarda telim bergüchiler awwal muqeddes yazmilarni oqushqa turatti, andin telim bérishke olturatti.

4:22 Yesh. 50:4; Mat. 13:54; Mar. 6:2; Luqa 2:47; Yuh. 6:42.

4:23 Mat. 4:13.

4:24 Mat. 13:57; Mar. 6:4; Yuh. 4:44.

4:26 «Zarefat» — grék tilida «Sarepta». «Ilyas ularning héchqaysisining qéshigha emes, belki Zidonning Zarefat shehiridiki bir tul ayalning qéshighila ewetilgen» — bu weqe «1Pad.» 17:9-24de xatirlengen. Ilyas peyghember Zidon rayoni (Yehudiy emeslerning zémini)diki shu tul xotunning öyige ewetilip, uning öyide turghan we acharchiliq axirlashquche tul xotun, oghli we özi üçhün ozuq-tülük teminligen. Démek, Xudaning Öz xelqi — Yehudiylar arisida Iliyasning shundaq möjizilik yardimige érishküdek ixlasmenlik mewjut bolmighanidi, eksiche, itaetsizlik we asiyliq ochuq-ashkara körünetti.

4:27 «Élisha peyghemberning waqtida, Israilda maxaw késilige giriptar bolghanlar nurghun bolsimu, lékin Suriyelik Naamandin bashqa, héchqaysisi saqaytilghan emes!» — Suriyelik Naaman Yehudiy emes idi, elwette. Bu weqe «2Pad.» 5:1-14de xatirlengen. Mesihning ulargha «Siler Xudaning shapaitini we nijatini ret qilghachqa, U emdi Yehudiy emeslerge méhir-sheppet körsitidu!» dégendek idi.

4:27 2Pad. 5:14.

4:29 «uni sheherdin heydep chiqirip...» — grék tilida «uni sheherdin tashlap...».

Eysaning jinni heydiwétishi

Mar. 1:21-28

³¹ U Galiliye ölkisining Kepernahum dégen bir shehirige chüshti, u yerde shabat künliride xelqqa telim béretti... ³² Ular uning telimige heyran qélishi, chünki uning sözi tolimu nopuzluq idi...

³³ Emdi sinagogta napak jinning rohi chaplashqan bir kishi bolup, uningdiki jin qattiq awazda:...

³⁴ — Ey Nasaretlik Eysa, séning biz bilen néme karing?! Bizni yoqatqili keldingmu? Men séning kimlikingni bilimen, Xudaning Muqeddes Bolghuchisisen! — dep towlap ketti.

³⁵ Lékin Eysa jingha tenbih béríp:

— Aghzingni yum! Uningdin chiq! — déwidi, jin héliqi ademni xalayıq otturısında yiqitiwétip, uningdin chiqip ketti. Lékin uninggha héch zerer yetküzmidi. ³⁶ Hemmeylen buningdin qattiq heyran bolushup, bir-birige:

— Bu zadi qandaq ish! U derweqe hoquq we qudret bilen napak rohlargha emr qilsila, ular chiqip kétidiken, — déyishti. ³⁷ Shuning bilen uning xewer-shöhriti etraptiki herbir yurtlarga tarqaldi.

Eysaning nurghun késellerni saqaytishi

Mat. 8:14-17; Mar. 1:29-34

³⁸ Eysa sinagogtin chiqip, Simonning öyige kirdi. Lékin Simonning qéynanisi éghir tep késili bolup qalghanidi; ular Eysadin uning hajitidin chiqishini ötündi. ³⁹ U ayalning bëshida turup, tepke tenbih bériwidi, tep shuan uningdin ketti. U derhal ornidin turup, ularni kütüşke bashlidi.

⁴⁰ Kün pétishi bilenla, kishiler herxil késellerge giriptar bolghan yéqinliri bolsila, ularni uning aldigha élip kélishti. U ulargha bir-birlep qolini tegküzüp, ularni saqaytti... ⁴¹ Kishilerge chaplashqan nurghun jinlar ulardin chiqip: «Sen Xudaning Oghli!» dep towlap kétetti. Lékin u ulargha tenbih béríp, söz qilishigha yol qoymidi; chünki ular uning Mesih ikenlikini biletti.

⁴² Kün chiqishi bilen, u sheherdin chiqip, pinhan bir jaygha ketti. Biraq top-top xalayıq uni izdep yüretti; ular uni tapqanda aldigha kélip, uni arimizda qalsun dep kétishidin tosmaqchi bolushti... ⁴³ Lékin u ulargha:

— Xudaning padishahliqining xush xewirini bashqa sheher-yézilarghimu yetküzüshüm kérek; chünki men del bu ishqa ewetilgenmen, — dédi.

⁴⁴ Shuning bilen u Galiliyediki sinagoglarda telim béríp yüriwerdi.

Eysaning tunji qétim muxlis chaqirishi

Mat. 4:18-22; Mar. 1:16-20

5 ¹ Shundaq boldiki, u Ginnisaret kölining boyida turghanda, xalayıq Xudaning söz-kalamini anglash üçün uning etrapigha oliship qistiliship turatti... ² U köl boyida turghan ikki kémini kördi. Béliqchilar bolsa kémidin chüshüp, qirghaqta torlirini

4:31 Mat. 4:13; Mar. 1:21.

4:32 Mat. 7:29; Mar. 1:22.

4:33 «napak jinning rohi» — bu dégenlik söz belkim bu jinning intayin napak ikenlikini tekitlimekchi.

4:33 Mar. 1:23.

4:36 «Bu zadi qandaq ish!» — yaki «Bu zadi qandaq telim?».

4:38 Mat. 8:14; Mar. 1:29.

4:40 «kün pétishi bilenla,...» — shabat küni tügigende (kechte), «ish qilish» yaki «xizmet qilish»qa bolatti (mesilen, késel ademni kötürüş qatarliq).

4:40 Mat. 8:16; Mar. 1:32; 7:32; 8:23,25.

4:41 Mar. 1:34; 3:11.

4:42 Mar. 1:35.

4:44 «Galiliyediki sinagoglarda» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «Yehudiyediki sinagoglarda» déyilidu.

5:1 Mat. 13:2; Mar. 4:1.

«Luqa»

yuyushuwatatti.³ U kémilerdin birige, yeni Simonningkige chiqip, uningdin kémini qirghaqtin sel yiraqlitishni iltimas qildi. Andin u kémide olturup top-top xalayıqqa telim berdi.⁴ Sözi tügigendin kéyin, u Simongha:

— Kémini chongqurraq yerge heydep bérıp, béliqlarnı tutushqa torliringlarnı sélinglar, — dédi.

⁵ Simon uninggha jawaben: — Ustaz, biz pütün kéchiche japa tartıp héch nerse tutalmıduq. Biraq séning sözüng bilen tornı salsam salay, dédi.

⁶ Ular shundaq qiliwıdı, nurghun béliqlar torgħa chüshti; tor sökölüşke bashlıdı.⁷ Shuning bilen ular bashqa kémıdiki shérıklirini yademege kélıshke isharet qilishti. Ular kélıp, béliqlarnı ikki kémige liq qachiliwıdı, kémiler chöküp kétey dep qaldı.⁸ Simon Pétrus bu ishni körüp, Eysaning tizliri aldida yiqılıp:

— Mendin yiraqlashqaysen, i Reb! Chünki men gunahkarmen! — dédi.⁹ Chünki bunche köp béliq tutulghanlıqıdin u we uninggha hemrah bolghanlırini heyranlıq basqanıdı.¹⁰ We Simonning shérıkları — Zebediyning oghulları Yaqup bilen Yuhannamu hem shundaq heyran qaldı. Emdi Eysa Simongha:

— Qorqmıghın, buningdin kéyin sen adem tutquchi bolisen — dédi...

¹¹ Ular kémilerni qirghaqa chiqirip, hemme nersini tashlap qoyup, uninggha egiship mangdı...

Eysaning maxaw késilini saqaytishi

Mat. 8:1-4; Mar. 1:40-45

¹² Shundaq boldiki, u sheher-yézılarning biride bolghanda, mana shu yerde, pütün bedinini maxaw bésip ketken bir adem bar idi; u Eysani körüpla uning ayighigha özini étip uningdin:

— Teqsir, eger sen xalisang, méni saqaytip pak qilalaysen! — dep yalwurdı...

¹³ Eysa qolini sozup uninggha tegküzüp turup:

— Xalaymen, paklanghin! — déwıdı, bu ademning maxaw késili derhal uningdin ketti. ¹⁴ Eysa uninggha:

— Hazır bu ishni héchkimge éytma, belki udul bérıp kahingħa özünģni körsitip, ularda bir guwahlıq bolush üçhün, Musa bu ishta emr qilghandek özünģning saqaytilghining üçhün bir qurbanlıqni sunghin, — dédi...

¹⁵ Lékin u toghrisidiki xewer téximu tarqılıp pur ketti; shuning bilen top-top xelq uning sözini anglash we öz aghrıq-késellirini saqaytishi üçhün uning aldigha yighılıp kéletti. ¹⁶ Halbuki, u pat-pat ulardin chékinip chöllük yerlerge bérıp dua qilatti.

5:6 «Ular shundaq qiliwıdı, nurghun béliqlar torgħa chüshti; tor sökölüşke bashlıdı» — adette Galiliye köliside béliqlar kündüzde chongqur sugħa shungghup kiriwalıdı, ularni tor bilen tartıp chiqargħili bolmaydu. Oqurmenler shuni bayqighan bolushi mumkinki, Mesih «torliringlar»ni déğini bilen Pétrusning peqet birla tornı selishqa ishenchi bar idi («Yuh.» 21:11ni we shu ayet toghruluq izahat we «Yuhanna»diki «qoshumche söz»ni körüng).

5:10 «sen ademlerni tutquchi bolisen» — mushu söz ademlerni zindanlargha yaki qulluqqa emes, belki uning Xudaning qutquzush yolida ademlerni Sheytanning changgilidin we halak yolidin tutup qutquzush ishlirini körsitidu.

5:10 Yer. 16:16; Ez. 47:9; Mat. 4:19; Mar. 1:17.

5:11 Mat. 4:20; 19:27; Mar. 10:28; Luqa 18:28.

5:12 «Teqsir...» — yaki «I Reb...». «pütün bedinini maxaw bésip ketken bir adem...» — «maxaw késili» birxil qorqunchluq tére késili bolup, Yehudiylar bu xil késelge griptar bolghanlarnı napak, dep qarap ulargħa qet'iy yeqinlashmaytti. Bu késel toghruluq yene «Lawıylar»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

5:12 Mat. 8:2; Mar. 1:40.

5:14 «ularda bir guwahlıq bolush üçhün, Musa bu ishta emr qilghandek özünģning saqaytilghining üçhün bir qurbanlıqni sunghin» — Musa peyghember Tewrat qanunida shundaq emrni körsetken: — Bir maxaw késili saqaytilghan bolsa, u muqeddes ibadetxanigha bérıp, özining saqaytilghanlıqini kahingħa körsitip andin maxaw késilidin saqayghanlar qilishqa téğishlik qurbanlıqni sunushi kérek idi. Shühbisizki, Musa peyghemberdin bashlap Mesih Eysa kelğüche bu murasim héch ötküzülüp baqqan emes idi. «Law.» 14:1-32ni körüng.

5:14 Law. 13:2; 14:2; Mat. 8:4.

«Luqa»

Eysaning ademning gunahlarni «kechürüm qilindi» déyish hoquqi

Mat. 9:1-8; Mar. 2:1-12

¹⁷ Shu künlarning biride shundaq boldiki, u telim bériwatqanda, yénida Perisiyler we Tewrat ehililiri olturatti. Ular Galiliye, Yehudiye ölkilirining herqaysi yéza-qishlaqliri we Yérusalémdin kelgenidi. Perwerdigarning késellerni saqaytish küch-qudriti uninggha yar boldi. ¹⁸ Shu peytte, mana birqanche kishi zembilge yatquzulghan bir palechni kôtürüp keldi. Ular uni uning aldigha ekirishke intilishti. ¹⁹ Biraq ademlerning toliliqidin késelni ekirishke amal tapalmay, ular ögzige élip chiqip, ögzidiki kahishlarni échip, késelni öyning ichige zembilde yatqan halda xalayiqlarning otturisigha, Eysaning aldigha chüshürdi. ²⁰ U ularning ishenchini körüp palechke:

— Burader, gunahliring kechürüm qilindi! — dédi.

²¹ Tewrat ustazliri bilen Perisiyler köngülliride:

— Bundaq kupurluq sözligen bu adem kimdur?! Xudadin bashqa gunahlarni kechüreleydighan kim bar? — dep oylashti.

²² Biraq Eysa ularning könglide eyib izdeshlirini bilip yétip, jawaben:

— Siler könglünglarda némishqa eyib izdeysiler? ²³ «Gunahliring kechürüm qilindi!» déyish asanmu yaki «Ornungdin tur, mang!» déyishmu? ²⁴ Emma hazir silerning Insan'oghlining yer yüzide gunahlarni kechürüm qilish hoquqigha ige ikenlikini bilishinglar üçün, — U palech késelge:

— Sanga éytayki, ornungdin tur, ornungni yighishturup öyüngge qayt! — dep buyrudi.

²⁵ Héliqi adem derhal ularning aldida ornidin des turup, özi yatqan zembilni élip, Xudani ulughlighiniche öyige qaytti. ²⁶ Hemmeylenni dehshetlik heyranliq basti; ular Xudani ulughliship, qorqunchqa chömgen halda:

— Biz бүгүн тilsimat ishlarni körduq! — déyishti.

Eysaning Lawiyni muxlisliqqa chaqirishi — «gunahkarlar» bilen hemdastixan olturushi

Mat. 9:9-13; Mar. 2:13-17

²⁷ Bu ishlardin kéyin, u yolgha chiqip, Lawiy isimlik bir bajgirni kördi. U baj yighidighan orunda olturatti. U uninggha:

— Manga egeshkin! — dédi.

²⁸ U ornidin turup, hemmini tashlap, uninggha egeshti.

²⁹ Lawiy öyide uninggha katta bir ziyapet berdi. Ular bilen zor bir top bajgilar we bashqilarmu shu yerde hemdastixan bolghanidi. ³⁰ Biraq Perisiyler we ularning éqimidiki Tewrat ustazliri ghudungshup uning muxlisirigha:

— Siler némishqa bajgir we gunahkarlar bilen bir dastixanda yep-ichip olturisiler?! — dep aghrinishti.

5:18 «... Ular uni uning aldigha ekirishke intilishti» — Eysa öyde olturatti (19-ayetni körüng).

5:18 Mat. 9:1; Mar. 2:3; Ros. 9:33.

5:21 «Perisiyler» — qattiq teleplik bir dinij mezheptikiler idi. Ular toghruluq «Tebirler»ni körüng.

5:21 Zeb. 32:5; Yesh. 43:25.

5:24 «silerning Insan'oghlining yer yüzide gunahlarni kechürüm qilish hoquqigha ige ikenlikini bilishinglar üçün» — «Insan'oghli» toghruluq «Mat.» 8:20diki izahat we «Tebirler»ni körüng.

5:27 «u yolgha chiqip, Lawiy isimlik bir bajgirni kördi» — «Lawiy»ning bashqa ismi «Matta» idi.

5:27 Mat. 9:9; Mar. 2:14,15.

5:29 «zor bir top bajgilar» — «bajgilar» Israilning zéminini ishghal qilghan Rimliqlar üçün öz xelqidin baj yighip bérighan we shu sewebtin nepretke uchrighan Yehudiylar.

5:29 Mat. 9:10; Mar. 2:15; Luqa 15:1.

5:30 «Siler némishqa bajgir we gunahkarlar bilen bir dastixanda yep-ichip olturisiler?!» — «gunahkarlar» — Tewrat-Injil boyiche herbir adem gunahkar, elwette. Lékin mushu ayettiki «gunahkarlar» dégen söz, hali chong Perisiyler we Tewrat ustazliri teripidin alahide «gunahkarlar» dep atalghan bajgilar, pahishe ayallar, hetta sawatsiz kishiler qatarliqlarni közde

³¹ Eysa ulargha jawaben:

— Saghlam ademler emes, belki késel ademler téwipqa mohtajdur. ³² Men heqqaniylarni emes, belki gunahkarlarni towigha chaqirghili keldim, — dédi...

Yéngi konidin üstündür

Mat. 9:14-17; Mar. 2:18-22

³³ Andin ular uningdin:

— Némishqa Yehyaning muxlisleri daim roza tutup dua-tilawet qilidu, Perisiylarning muxlisli-rimu shundaq qilidu, lékin séning muxlisling yep-ichiyla yüridighu! — dep sorashti...

³⁴ U ulargha:

— Toyi boluwatqan yigit toyda toy méhmanliri bilen hemdastixan olturghan chaghda ularni roza tutquzalamsiler? ³⁵ Emma shu künler kéliduki, yigit ulardin élip kétilidu, ular shu kün-lerde roza tutidu...

³⁶ U ulargha bir temsilmu keltürdi:

— Héchkim yéngi könglektin yirtip, uni kona könglekke yamaq qilmaydu. Undaq qilsa, yéngi köngleknimu yirtqan bolidu, shundaqla yéngidin alghan yamaqmu kona könglekke mas kel-meydu. ³⁷ Shuningdek, héchkim yéngi sharabni kona tulumlarga qachilimaydu. Undaq qilsa, yéngi sharabning köpüshi bilen tulumlar yérilidu-de, sharabmu tökülüp kétidu; tulumlarmu kardin chiqidu. ³⁸ Shunga yéngi sharab yéngi tulumlarga qachilinish kérek, shundaqta ikkilisi saqlinip qalidu. ³⁹ Uning üstige, héchkim kona sharabtın kéyin yéngisini ichishni xalimaydu, chünki u: «Boldi, konisi yaxshi!» deydu...

Eysa «shabat küni»ning Igisidur

Mat. 12:1-8; Mar. 2:23-28

6¹ Ikkinchi «muhim shabat küni», u bughdayliqlardin ötüp kétéwatatti. Uning muxlisleri bashaqlarni üzüwélip, aliqinida uwulap yewatatatti. ² Lékin buni körgen bezi Perisiyler ulargha:

tutidu.

5:32 «Men heqqaniylarni emes, belki gunahkarlarni towigha chaqirghili keldim» — mushu sözide «gunahkarlar» dégini, özlirini gunahkar dep tonup yetkenlerni közde tutidu, elwette. Chünki hemme adem gunahkardur. «Heqqaniylar» özi ni heqqaniy dep hésablaghanlarni körsitidu. Shunga Mesih ularni chaqiralmaytti we hazirmu chaqiralmaydu.

5:32 Mat. 9:13; Luqa 19:10; 1Tim. 1:15.

5:33 Mat. 9:14.

5:34 «toy méhmanliri» — grék tilida «merike zalining perzentliri» dégen ibare bilen ipadiliniidu.

5:34 Yesh. 62:5; 2Kor. 11:2.

5:35 «Emma shu künler kéliduki, yigit ulardin élip kétilidu, ular shu künlerde roza tutidu» — bu sözler Eysaning «ulardin (méhmanlardin) élip kétilip» ölümi özige egeshkenlerge qayghu-hesret élip kélidighanliqini körsitidighan bésharet.

5:37 Mat. 9:17; Mar. 2:22.

5:39 «héchkim kona sharabtın kéyin yéngisini ichishni xalimaydu» — adette, kona sharab derweqe yéngi sharabtın yaxshi, elwette.

6:1 «Ikkinchi «muhim shabat küni»» — grék tilida «ikkinchi «birinchi shabat küni»» dégen söz bilen ipadiliniidu. Biz «birinchi»ni «muhim» dep terjime qilduq. Sewebini töwende chüshendürimiz.

— «Ikkinchi «birinchi shabat küni»» dégen bu ibarini chüshendürish tes. Alimlarning bu toghruluq ikki pikri bar: 1-pikir: — Yehudiy xelqining ikki xil kaléndari bar idi. Birinchi kaléndar Babillilarningkige oxshash bolup küzde («kanay chélisish héyti» yaki «burga héyti» bilen) bashlinatti. Bu kaléndar boyiche, shu yildiki «birinchi shabat» bolsa «tunji «birinchi shabat»» dep atalghan. Ikkinchi kaléndar etyazda bashlinatti («Mis.» 12:2ni körüng). Shu alimlarning pikriché, ikkinchi kaléndar boyiche, shu yildiki birinchi shabat «ikkinchi «birinchi shabat»» dep atilatti.

— 2-pikir: — bu «yette hepte héyti»ning ikkinchi heptisidiki shabat küni körsitidu («Law.» 23:10-22ni körüng). Shu alimlarning pikriché, bu héytning ikkinchi shabat küni «ikkinchi «birinchi shabat»» dep atilatti. Mushu pikir boyiche «birinchi» dégen söz mushu ayette asasen «muhim» dégen menide.

— Bizningche bu 2-pikir toghridur, chünki «yéngi yil»ning (etiayzdiki) «birinchi shabat»ida, yéngi bughday yaki arpa danlirini yéyish cheklenideni, belkim Xudagha atash kérek idi («Law.» 23:14-ayetni yene körüng). Némila bolmisun, shu waqit etiayzgha toghra kéletti.

6:1 Qan. 23:24; Mat. 12:1; Mar. 2:23.

— Siler némishqa shabat küni Tewratta cheklengen ishni qilisiler? — déyishti...

³ Eysa ulargha jawaben:

— Siler hetta Dawut peyghember we uning hemrahlirining ach qalghanda néme qilghanliqini muqeddes yazmildardin oqumighanmusiler?..⁴ Démek, u Xudaning öyige kirip, Xudagha atalghan, Tewratta kahinlardin bashqa herqandaq ademning yéyeshi cheklengen «teqdim nanlar»ni sorap élip yégen we hemrahlirighimu bergen — dep jawab berdi..⁵ Axirida u ulargha: — Insan’oghli shabat küningmu Igisidur, — dédi..

⁶ Yene bir shabat küni shundaq boldiki, u sinagogqa kirip telim bériwatatti. Sinagogta ong qoli yigilep ketken bir adem bar idi..⁷ Emdi Tewrat ustazliri bilen Perisiyler uning üstidin erz qilghudek birer ishni izdep tapayli dep, uning shabat künimu késel saqaytidighan-saqaytmaydighanliqini paylap yürüshetti..⁸ Biraq Eysa ularning könglidikini bilip, qoli yigilep ketken ademge:

— Ornungdin tur, otturigha chiqqin! — déwidi, héliqi adem ornidin qopup shu yerde turdi..⁹ Andin Eysa ulargha:

— Silerdin sorap baqaychu, Tewratqa uyghun bolghini shabat küni yaxshiliq qilishmu, yaki yamanliq qilishmu? Janni qutquzushmu yaki jangha zamin bolushmu? — dep soridi..¹⁰ Etrapidikilerning hemmisige nezer salghandin kéyin, u héliqi ademge:

— Qolungni uzat, — dédi. U shundaq qilishi bilenla qoli eslige keltürülüp ikkinchi qoligha oxshash boldi..¹¹ Lékin ular ghezeptin hoshini yoqitip, Eysagha qandaq taqabil turush toghrisida meslihetlishishke bashlidi..

Eysaning on ikki rosulni tallishi

Mat. 10:1-4; Mar. 3:13-19

¹² Shu künlerde shundaq boldiki, u dua qilishqa taghqa chiqti we u yerde Xudagha kéchiche dua qildi..¹³ Tang atqanda, muxlisirini aldigha chaqirip, ularning ichidin on ikkiylenni tallap, ularni rosul dep atidi..¹⁴ Ular: Simon (Eysa uni Pétrus depmu atighan) we uning inisi Andiriyas; Yaqup we Yuhanna, Filip we Bartolomay, ¹⁵ Matta we Tomas, Alfayning oghli Yaqup we milletperwer dep atalghan Simon,..¹⁶ Yaqupning oghli Yehuda we kéyin uninggha satqunluq qilghan Yehuda Ishqariyotlar idi..

6:2 «Némishqa shabat küni Tewratta cheklengen ishni qilisiler?» — «cheklengen ish» Tewrat qanunida cheklengen, démekchi. Ularining shikayet qilghini muxlislarning yéyishi emes («Qan.» 23:25ni körüng), belki shabat küni muxlislarning «hosul alghanliq»i idi. «Matta»diki «qoshumche söz»imizde mushu weqe toghruluq izahatirimizni körüng.

6:2 Mis. 20:10.

6:3 «Siler hetta Dawut peyghember ... néme qilghanliqini muqeddes yazmildardin oqumighanmusiler?» — «oqumighanmusiler?» dégen söz Perisiylerning daim reqibiridin soraydighan soal shekli idi.

6:4 «Démek, u Xudaning öyige kirip, Xudagha atalghan, Tewratta kahinlardin bashqa herqandaq ademning yéyeshi cheklengen «teqdim nanlar»ni sorap élip yégen we hemrahlirighimu bergen» — bu weqe «1Sam.» 21:1-7de xatirilengen.

6:5 Mat. 12:8; Mar. 2:28.

6:6 Mat. 12:9; Mar. 3:1.

6:7 «...uning üstidin erz qilghudek birer ishni izdep tapayli dep, uning shabat künimu késel saqaytidighan-saqaytmaydighanliqini paylap yürüshetti» — ularning qilmaqchi bolghan erzi bolsa «U shabat küni késelni saqaytsa, «ishligen» yaki «xizmet qilghan»gha barawer bolidu, shunga (ularning chüshinishiche) «Tewrat qanunigha xilapliq qilghan» bolidu.

6:10 «U shundaq qilishi bilenla qoli eslige keltürülüp ikkinchi qoligha oxshash boldi» — «eslige keltürülüp» dégen péilning mejhul shekli bizge bu ishni Xuda özi qilghan, dégenni uqturidu. Emdi ular bu möjizini «shabat küni yaratqanliq» üçün zad kimni eyiblimekchi?

6:10 1Pad. 13:6.

6:11 «ular ghezeptin hoshini yoqitip...» — «ular» 7-ayette körsitilgen «Tewrat ustazliri we Perisiyler».

6:13 Mat. 10:1; Mar. 3:13; 6:7; Luqa 9:1.

6:15 «milletperwer» — yaki, «Qanaanliq». Yehudiy milletperwerler wetinini Rim impériyesidin azad qilish üçün zorawanliq bilen küresh qilghuchilar idi.

6:16 «Yaqupning oghli» — bu Yaqup 14- we 15-ayettiki «Yaqup»lardin bashqisi bolsa kérek. «Yaqupning oghli» — bezi kona köchürülmilerde «Yaqupning inisi» déyilidu.

«Luqa»

Eysaning késellerni saqaytishi we telim bérishi

Mat. 4:23-25; 5:1-12

¹⁷ Eysa rosulliri bilen taghdin chüshüp, bir tüzlenglikte turatti. Shu yerde nurghun muxlisleri hemde pütkül Yehudiye ölkisidin we Yérusalémdin, Tur we Zidon sheherlirige qaraydighan déngiz boyidiki yurtlardin top-top kishiler yigilishti. Ular uning telimlerini anglash we késellirige shipaliq izdesh üçün kelgenidi..¹⁸ Napak rohlardin azablanghanlarmu shipaliq tépishti. ¹⁹ Bu top-top adamlarning hemmisi qollarini uninggha tegküzüwélisheq intiletti; chünki küch-qudret uning wujudidin chiqip ularning hemmisige shipaliq bériwatatti..

Xushalliq we qayghu

²⁰ Shuning bilen u béshini kötürüp muxlisirigha qarap mundaq dédi:
— «Mubarek, ey yoqsullar! Chünki Xudaning padishahliqi silerningkidur..»

²¹ Mubarek, ey hazir ach qalghanlar! Chünki siler toluq toyunisiler.
Mubarek, ey yighlawatqanlar! Chünki külidighan bolisiler..

²² Kishiler Insan'oghlining wejidin silerdin nepretlense, silerni özliridin chetke qaqs, silerge töhmet-haqaret qilsa, naminglarni rezil dep qarghisa, silerge mubarek!..²³ Shu küni shadlinip tentene qilip sekrenghar. Chünki mana, ershte bolghan in'aminglar zordur. Chünki ularning ata-bowiliri burunqi peyghemberlergimu oxshash ishlarni qilghan..

²⁴ — Lékin halinglarga way, ey baylar!
Chünki siler alliqachan rahet-paraghitlinglarga ige boldunglar!.

²⁵ Halinglarga way, ey qarni toyunghanlar!
Chünki siler ach qalisiler.

Halinglarga way, ey külüwatqanlar!
Chünki haza tutup yighlaysiler..

²⁶ Hemmeylen silerni yaxshi dégende, halinglarga way! Chünki ularning ata-bowilirimu burunqi saxta peyghemberlerge shundaq qilghan».

Düşmininglarga méhir-muhebbet körsitinglar

Mat. 5:38-48; 7:12

²⁷ — Biraq manga qulaq salghan silerge shuni éytip qoyayki, düşmenliringlarga méhir-muhebbet körsitinglar; silerge öch bolghanlarga yaxshiliq qilinglar..²⁸ Silerni qarghighanlarga bext tilenglar; silerge yaman muamilide bolghanlarchimu dua qilinglar..²⁹ Birsing mengzingge ursa, ikkinchi mengzingnimu tutup ber; birsing chapiningni éliwalimen dése, könglikingnimu ayimay bergin..³⁰ Birsing sendin birnéme tilise, uninggha bergin. Birsing séning birer nersengni

6:17 Mat. 4:25; Mar. 3:7.

6:19 Mar. 5:30.

6:20 «Mubarek, ey yoqsullar!» — «yoqsullar» belkim özining Xudagha qet'iy muhtajliqini tonup yetkenler. Bu ayetlerde «mubarek» dégen söz (Xuda teripidin) «bextlik, beriketlik qilinghan» dégen menide ishlatilidu.

6:20 Mat. 5:2.

6:21 Yesh. 61:3; 65:13; 66:10.

6:22 Mat. 5:11; 1Pét. 2:19; 3:14; 4:14.

6:23 Ros. 5:41; 7:51.

6:24 Am. 6:1, 8.

6:25 Yesh. 65:13; Yaq. 4:9; 5:1.

6:27 Mis. 23:4; Pend. 25:21; Mat. 5:44; Rim. 12:20; 1Kor. 4:12.

6:28 Luqa 23:34; Ros. 7:60.

6:29 1Kor. 6:7.

élip ketse, uni qayturup bérishni sorima...³¹ Bashqilarning özünglarga qandaq muamile qilishini ümid qilsanglar, silermu ularga shundaq muamile qilinglar...³² Eger siler özünglarni yaxshi korgenlergila méhir-muhabbet kórsetsenglar, undaqda silerde néme shapaet bolsun? Chünki hetta gunahkarlarmu özini yaxshi korgenlerge méhir-muhabbet kórsitidighu...³³ Eger siler özünglarga yaxshiliq qilghanlarchila yaxshiliq qilsanglar, undaqta silerde néme shapaet bolsun? Chünki hetta gunahkarlarmu shundaq qilidighu!³⁴ Eger siler qerzni «choqum qayturup béridu» dep oylighanlarga bersenglar, undaqta silerde néme shapaet bolsun? Chünki hetta gunahkarlarmu eynen qayturup alimiz dep bashqa gunahkarlarga qerz béridighu!³⁵ Lékin siler bolsanglar, düshmininglarchimu méhir-muhabbet kórsitinglar, yaxshiliq qilinglar, bashqilarga örne béringlar we «Ular bizge bérnéme qayturidu» dep oylimanglar. Shu chaghda, in'aminglar zor bolidu we siler Hemmidin Aliy Bolghuchining perzentliri bolisiler. Chünki u tuzkorlarga we rezillergimu méhribanliq qilidu...³⁶ Atanglar méhriban bolghinidek silermu méhriban bolunglar.

Bashqilarning üstidin höküm qilmanglar

Mat. 7:1-5

³⁷ — Bashqilarning üstidin höküm qilip yürmenglar. Bolmisa, siler Xudaning hökümige uchray-siler. Bashqilarni gunahqa békitmenglar we silermu gunahqa békitilmey-siler. Bashqilarni kechürünglar we silermu kechürüm qilinisiler...³⁸ Béringlar we silergimu bérilidu — hetta chong ölchigüchke liq chingdap, silkip toldurulup üstidin téship chüshkidek derijide qoyunlarga töküp bérilidu. Siler bashqilarga qandaq ölchem bilen ölchep bersenglar, silergimu shundaq ölchem bilen ölchep bérilidu...

³⁹ Andin u ularga temsil éytip mundaq dédi:

— Qarighu qarighuni yételep mangalamdu? Undaq qilsa, her ikkisi orekke chüshüp ketmemdu?..

⁴⁰ Muxlis ustazidin üstün turmaydu; lékin takamullashturulghini ustazigha oxshash bolidu...

⁴¹ Emdi néme üçün buradiringning közidiki qilni körüp, öz közüngdiki limni bayqiyalmaysen?!..

⁴² Sen qandaqmu öz közüngde turgan limni körmey turup buradiringgha: «Qéni, közüngdiki qilni éliwétey!» déyeleysen?! Ey saxtipez! Awwal özüngning közidiki limni éliwet, andin éniq körüp, buradiringning közidiki qilni éliwételeysen...⁴³ Chünki héchqandaq yaxshi derex yaman

6:30 «Birsi sendin birnéme tilise, uninggha bergin» — némini bérish kéreklikini Rebbimiz éytmedi. Bezi ehwalda tiligüchige tiliginini bersek uninggha payda emes, belki ziyan yetküzidu. Mesilen, haraqkesh adem pul yaki haraq tilise buni bersek bolmaydu; lékin mumkin bolsa yadrem qolimizni uzitishimiz kérek. Bashqa misal «Ros.» 3:1-11de tépilidu, bolupmu 6-ayetni körüng.

6:30 Qan. 15:7; Mat. 5:42.

6:31 Mat. 7:12.

6:32 Mat. 5:46.

6:34 Qan. 15:8; Mat. 5:42.

6:35 «Hemmidin Aliy Bolghuchining perzentliri bolisiler» — démek, emelliringlar buninggha guwahliq bolidu.

6:35 Mat. 5:45.

6:37 Mat. 7:1; Rim. 2:1; 1Kor. 4:5.

6:38 «silergimu bérilidu — hetta chong ölchigüchke liq chingdap, silkip toldurulup üstidin téship chüshkidek derijide quynunglarga töküp bérilidu» — Ottura Sherqte birsi birawgha ashliq hediye qilmaqchi bolsa (1) ashni xaltigha liq qachilaydu; (2) danlar chingdili chüshsun dep xaltini silkiydu; (3) chingdalghan danlarning üstige «téship chüshküdek derijide» yene qachilaydu.

6:38 Pend. 10:22; 19:17; Mat. 7:2; Mar. 4:24.

6:39 Yesh. 42:19; Mat. 15:14.

6:40 «Muxlis ustazidin üstün turmaydu; lékin takamullashturulghini ustazigha oxshash bolidu» — bu sirliq söz belkim muxlislar Mesihke toluq egeshse, uninggha oxshash azab-oqubetni körüshi mumkin, dégen menini öz ichige alidu.

6:40 Mat. 10:24; Yuh. 13:16; 15:20.

6:41 «buradiringning közidiki qil» — yaki «qerindishingning közidiki qil». «Emdi néme üçün buradiringning közidiki qilni körüp, öz közüngdiki limni bayqiyalmaysen?!» — menisi: «Néme üçün buradiringning here képikidek kichik sewenlikinila körüp, özüngdiki limdek chong gunahni körmeysen?» dégendek.

6:41 Mat. 7:3.

méwe bermeydu, héchqandaq yaman derexmu yaxshi méwe bermeydu...⁴⁴ Herqandaq derexni bergen méwisidin perq etikli bolidu. Chünki tikendin enjürni üzgili bolmas, yantaqtin üzüm üzgili bolmas...⁴⁵ Yaxshi adem qelbidiki yaxshiliq xezinisidin yaxshiliq chiqiridu; rezil adem qelbidiki rezillik xezinisidin rezillikni chiqiridu. Chünki qelb némige toldurulghan bolsa, éghizdin shu chiqidu...

Ikki xil imaret salghan kishiler

Mat. 7:24-27

⁴⁶ — Siler némishqa méni «Reb! Reb!» deysiler-yu, biraq silerge éytqanlirimgha emel qilmaysiler?...

⁴⁷ Emise, méning aldimgha kélip, sözlirimni anglap emel qilghan herkimning kimgé oxshighanliqini silerge körsitip bérey...⁴⁸ U xuddi chongqur kolap, ulini qoram tashning üstige sélip öy salghan kishige oxshaydu. Kelkün kelgende, su éqimi u öyning üstige zerb bilen urulghini bilen, uni midir-sidir qilalmidi, chünki u puxta sélinghan.⁴⁹ Lékin sözlirimni anglap turup, emel qilmaydighan kishi bolsa, quruq yerning üstige ulsiz öy salghan kishige oxshaydu. Kelkün éqimi shu öyning üstige urulushi bilen u örülüp ketti; uning örülüshi intayin dehshetlik boldi!

Eysaning rimliq yüzbéshining chakirini saqaytishi

Mat. 8:5-13; Yuh. 4:43-54

7¹ Eysa köpchilikke bu sözlarning hemmisini qilip bolghandin kéyin, Kepernahum shehirige qayta kirdi.² U yerde melum bir yüzbéshining etiwarliq quli éghir késel bolup, sekratta yatatti.³ Yüzbéshi Eysaning xewirini anglap, birnechche Yehudiy aqsaaqalni uning yénigha bérrip, uning kélip qulini qutquzushi üçün ötünüşke ewetti...⁴ Ular Eysaning aldigha kelgende uninggha:

— Bu ishni tiligüchi bolsa, tilikini ijabet qilishingizgha heqiqeten erziydighan adem.⁵ Chünki u bizning Yehudiy élimizni yaxshi köridu we hetta biz üçün bir sinagogmu sélip berdi, — dep jiddiy qiyapette ötünüshti.

⁶ Eysa ular bilen bille bardi. Biraq öyige az qalghanda, yüzbéshi Eysaning aldigha birnechche dostini ewetip uninggha mundaq dégüzdi:

— «Teqsir, özlirini aware qilmisila, özlirining torusumning astigha kélishlirige erzimeymen...»

⁷ Shunga özümnimu silining aldilirigha bérishqa layiq hésablimidim. Sili peqet bir éghiz söz qilip qoysila, qulum saqiyip kétidu.⁸ Chünki menmu bashqa birsining hoquqi astidiki adammen, qol astimdimu leshkerlirim bar. Birige bar désem baridu, birige kel désem, kélidu; qulumgha bu ishni qil désem, u shu ishni qilidu...»

⁹ Eysa bu gepni anglap yüzbéshigha teejjüblendi. U burulup keynige egeshken xalayıqqa: Derweqe, hetta Israildimu bundaq zor ishenchni tapalmighanidim! — dédi.

¹⁰ Yüzbéshi ewetken kishiler qaytip barghanda, késel bolghan qulning sellimaza saqayghanliqini kördi..

6:43 Mat. 7:17; 12:33.

6:44 Mat. 7:16.

6:45 Mat. 12:35.

6:46 Mal. 1:6; Mat. 7:21; 25:11; Luqa 13:25; Rim. 2:13; Yaq. 1:22.

6:47 Mat. 7:24.

7:3 «... Eysaning kélip qulini qutquzushi üçün...» — grék tilida «qutquzush» we «saqaytish» birla söz bilen ipadiliniidu. «Yüzbéshi Eysaning xewirini anglap, birnechche Yehudiy aqsaaqalni uning yénigha bérrip, Eysaning kélip qulini qutquzushi üçün ötünüşke ewetti» — yüzbéshi rimliq puqra bolup, Yehudiy emes idi. 5-ayetke qarighanda u rimliqlarning butpereslikini tashlap, Tewrat arqiliq Xudagha étiqad baghlighan adem idi.

7:6 «Teqsir» — yaki «Reb».

7:8 «Chünki menmu bashqa birsining hoquqi astidiki adammen» — muhim söz «menmu» — démek, yüzbéshi Rim impératorning hoquqi astida turup öz hoquqi bilen eskerlirige buyruq béreleytti; Eysa alem Igisining hohuqi astida turup, Hemmige Qadirning hoquqi bilen alemning ishlini buyruydighan adem idi.

7:10 «Yüzbéshi ewetken kishiler qaytip barghanda, késel bolghan qulning sellimaza saqayghanliqini kördi» — bu weqe

«Luqa»

Tul ayalning oghlini tirildürüş

¹¹ Bu ishtin kéyin u Nain dégen bir sheherge bardı. Uning muxlisleri we yene top-top kishiler uninggha egiship mangdı. ¹² U sheher qowuqigha yéqinlashqanda, mana kishiler jinaza kütürüp chiqiwatqanıdı. Ölgüchi anisining yekke-yégane oghli idi, uning üstige anisi tul ayal idi. Sheherdin chong bir top adem ayalgha hemrah bolup chiqqanıdı. ¹³ Reb uni körüp, uninggha ichini aghritip:

— Yighlimighin, — dédi. ¹⁴ Shuning bilen u ötüp, tawutqa qolini tegküziwidi, tawut kütürgenler toxtıdı. U:

— Yigit, sanga éytimeń, oyghan! — dédi. ¹⁵ Ölgüchi bolsa ruslinip tik olturdi we gep qilishqa bashlıdı. Eysa uni anisigha tapshurup berdi.

¹⁶ Hemmeylenni qorqunch bésip, ular Xudani ulughlap:

— «Arimizda ulugh bir peyghember turghuzıldı!» we «Xuda Öz xelqini yoqlap keldi!» — déyishti.

¹⁷ Uning toghrisidiki bu xewer pütün Yehudiye zémini we etrapniki rayonlarga tarqılıp ketti.

Yehya peyghemberning muxlisirining Eysa bilen körüşkili kélishi

Mat. 11:2-19

¹⁸ Yehyaning muxlisleri emdi bu barlıq ishların xewirini uninggha yetküzdı. Yehya muxlisleridin ikkiylenni öziğe chaqırıp, ¹⁹ Ularnı Eysaning aldigha ewetip: «Kélishi muqerrer zat özüńgmü, yaki bashqa birsini kütüşimiz kérekmu?» dep sorap kélishke ewetti.

²⁰ Ular Eysaning aldigha bérıp:

— Chömüldürgüchi Yehya bizni sendin: «Kélishi muqerrer zat özüńgmü, yaki bashqa birsini kütüşimiz kérekmu?» dep sorap kélishke yéninggha ewetti — dédi.

²¹ Del shu waqıtta Eysa aghrıq-sılaq we késel-waba basqan we yaman rohlar chaplashqan nurghun kishilerni saqaytti we nurghun qarighularni köridighan qıldı. ²² Shuning bilen u Yehyaning muxlisirigha:

— Siler qaytıp bérıp, Yehyagha öz anglighan we körgenliringlar toghruluq xewer yetküzip — «Korlar köreleydighan we tokurlar mangalaydighan boldı, maxaw késili bolghanlar saqaytıldı, gaslar angliyalaydighan boldı, ölgenlermu tirildürüldi we kembeghellerge xush xewer jakarlandı» — dep éytinglar. ²³ Uninggha yene: «Mendin gumanlanmay putliship ketmigen kishi bolsa bextliktur!» dep qoyunglar, — dédi.

²⁴ Yehyaning elchiliri ketkendin kéyin, u top-top ademlerge Yehya toghruluq söz échip:

— «Siler burun Yehyani izdep chölge barghininglarda, zadi némini körgili bardinglar? Sha-

---

«Mat.» 8:8-13dimu xatirilinidu.

7:14 «U ötüp, tawutqa qolini tegküziwidi» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche jinazigha tégis kishini yette künighe «napak» qilatti («Chöl.» 19:11-12ni körüng). Biraq ölginini tirik qilish hemme ishni bashqiche qilidu!

7:14 Ros. 9:40.

7:16 «Xuda Öz xelqini yoqlap keldi!» — Tewrat we İnjilda «Xudaning yoqlishi» Uning insanlarga yéqin kélip ulardin xewer élishini öz ichige alidu.

7:16 Luqa 1:68; 24:19; Yuh. 4:19; 6:14; 9:17.

7:18 Mat. 11:2.

7:19 «Kélishi muqerrer zat» — Xuda wede qilghan Qutquzhuchi-Mesih, elwette. Yehya özi Mesihning yolini teyyarlash üçün uning aldida ewetilgen; shuning bilen u: — «Sen biz kütken kishimusen» dep gumanlinip soraydu. «Kélishi muqerrer zat özüńgmü, yaki bashqa birsini kütüşimiz kérekmu?» — Yehya peyghember shu muxlislerini ewetkende zindanda idi. Shuning bilen u belkim: «Eysa heqiqeten Qutquzhuchi bolsa, némishqa u meni mushu zindanda yétishqa yol qoyidu?» dep sorishi mumkin idi. «Matta»diki «qoshumche söz»de bu ish («Mat.» 11:2-6) toghruluq izahatirimizni körüng.

7:22 Yesh. 29:18; 35:5; 61:1.

7:23 «Mendin gumanlanmay putliship ketmigen kishi bolsa bextliktur!» — Yehya peyghember zindanda yétip: «Eysa Qutquzhuchi-Mesih bolsa némishqa meni zindandin qutquzmighan?» — dep gumanlanghan bolsa kérek idi. Yehyaning bu soali toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

malda yelpünüp turghan qomushnimu? ²⁵ Yaki ésil kiyim kiygen bir erbabnimu? Mana, ésil kiyimlerni kiygen, eysh-ishret ichide yashaydighanlar padishahlarning ordiliridin tépildughu! ²⁶ Emdi siler néme körgili bardinglar? Bir peyghembernimu? Durus, emma men shuni silerge éytip qoyayki, bu bolsa peyghemberdinmu üstün bir bolghuchidir. ²⁷ Chünki muqeddes yazmilardiki: —

«Mana, yüz aldinggha elchimni ewetimen;

U séning aldingda yolungni teyyarlaydu» — dep yézilghan söz mana del uning toghrisida yézilghandur. ²⁸ Chünki men silerge shuni éytip qoyayki, ayallardin tughulghanlar arisida Yehyadinmu ulughi yoq; emma Xudaning padishahliqidiki eng kichik bolghinimu uningdin ulugh turidu ²⁹ (emdi Yehyani anglighan puqralar, hetta bajgirlarmu Xudaning yolini toghra dep Yehyaning chömüldürüshi bilen chömüldürülgenidi. ³⁰ Lékin Perisiyler we Tewratshunaslar Yehyaning chömüldürüshini qobul qilmay, Xudaning özlirige bolghan meqset-iradisini chetke qaqqanidi).

³¹ Lékin bu zamanning kishilirini zadi kimlerge oxshitay? Ular kimlerge oxshaydu? ³² Ular xuddi reste-bazarlarda olturuwélip, bir-birige: «Biz silerge sunay chélip bersekmu, ussullay oy-nimidinglar», «Matem pedisige chélip bersekmu, yigha-zar qilmidinglar» dep qaqshaydighan tuturuqsiz balilargha oxshaydu. ³³ Chünki Chömüldürgüchi Yehya kélip ziyapette olturmaytti, sharab ichmeytti. Shuning bilen siler: «Uninggha jin chaplishiptu» déyishisiler. ³⁴ Insan'oghli bolsa kélip hem yeydu hem ichidu we mana siler: «Taza bir toymas we meyxor iken. U bajgirlar we gunahkarlarning dostidur» déyishisiler. ³⁵ Lékin danaliq bolsa özining barliq perzentliri arqiliq durus dep tonulidu».

Gunahkar ayalning Eysani etirlishi

³⁶ Perisiylerdin biri uningdin öyümde méhman bolsingiz dep ötündi. Emdi u Perisiyning öyige kirip dastixanda olturdi. ³⁷ We mana, u sheherde buzuq dep tonulghan bir ayal Eysaning bu Perisiyning öyide dastixanda olturghanliqini anglap, aq qashtéshidin yasalghan bir qutida murmekki élip keldi. ³⁸ U yighlighan péti uning keynide, putigha yéqin turup, köz yashliri qilip, putlirini höl qiliwetti; andin chachliri bilen uning putlirini értip qurutti hem putlirini toxtimay söyüp, üstige etir sürdi. ³⁹ Emdi uni chaqirghan Perisiy bu ishni körüp, ichide: «Bu adem rast peyghember bolghan bolsa, özige tégiwatqan bu ayalning kim we qandaq ikenlikini biletti. Chünki u bir buzuql!» dep oyildi.

⁴⁰ Shuning bilen Eysa uninggha jawaben:

— Simon, sanga deydighan bir gépim bar, — dédi.

— Éyting, ustaz, — dédi Simon.

7:24 Mat. 11:7.

7:27 «Mana, yüz aldinggha elchimni ewetimen; u séning aldingda yolungni teyyarlaydu» — Tewrat, «Mal.» 3:1; «Yesh.» 40:3.

7:27 Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mar. 1:2.

7:29 «hetta bajgirlarmu Xudaning yolini toghra dep Yehyaning chömüldürüshi bilen chömüldürülgenidi» — «Xudaning yolini toghra dep» grék tilida «Xudani toghra dep...» dégen ibarini bildüridu.

7:31 Mat. 11:16.

7:33 «Chömüldürgüchi Yehya kélip ziyapette olturmaytti, sharab ichmeytti» — grék tilida «Chömüldürgüchi Yehya kélip ne nan yémeydu ne ichmeydu». Oqurmenlarning éside barki, Yehya peyghember intayin ghorigil ozuqlinatti, pat-pat roza tutatti. «Mat.» 3:4ni körüng.

7:33 Mat. 3:4; Mar. 1:6.

7:35 «danaliq bolsa özining barliq perzentliri arqiliq durus dep tonulidu» — yaki «danaliq bolsa özining barliq ish-méwiliri arqiliq durus dep tonulidu». Bu qisqa ayet üstide we uningdiki köp muhim prinsiplar toghrisida «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

7:36 «... dastixanda olturdi» — grék tilida «dastixanda yatti». Yehudiylar we Grékler adette dastixanda yanpashlap yatatti.

7:36 Mat. 26:6; Mar. 14:3; Yuh. 11:2; 12:2.

7:37 «murmekki» — bu xil etir. U adette intayin qimmet idi (mesilen, «Mat.» 26:7ni körüng).

⁴¹ — Ikki adem melum bir qerz igisige qerzdar iken. Biri besh yüz kümüş dinargha, yene biri bolsa ellik kümüş dinargha qerzdar iken..⁴² Lékin her ikkisining qerzni qayturghili héchnersisi bolmighachqa, qerz igisi méhribanliq qilip her ikkisining qerzini kechürüm qiptu. Séningche, ularning qaysisi uni bekrek söyidu? — dep soridi Eysa.

⁴³ Simon jawaben: — Méningche, qerzi köprek kechürüm qilinghan kishi, — dédi.

— Toghra höküm qilding, — dédi Eysa. ⁴⁴ Andin héliqi ayalgha burulup, Simongha:

— Bu ayalni kördüngmu? Men öyüngge kirginim bilen, sen putlirimni yuyushqa su bermigeniding; lékin u köz yéshi bilen putlirimni yudi we chéchi bilen értip qurutti. ⁴⁵ Sen méni salam béríp söymiding; lékin u men kirgendin tartip putlirimni söyüshin toxtimidi. ⁴⁶ Sen bëshimghimu may sürkimigeniding; biraq u méning putlirimgha murmekkini sürkep qoydi..⁴⁷ Shunga shuni sanga éytip qoyayki, uning nurghun gunahliri kechürüm qilindi. Chünki mana, uning körsetken méhir-muhebbiti chongqur emesmu? Emma kechürümi az bolghanlarning méhir-muhebbetni körsitishimu az bolidu, — dédi..

⁴⁸ Andin u ayalgha:

— Gunahliring kechürüm qilindi, — dédi..

⁴⁹ Ular bilen hemdastixan olturghanlar könglide: «Kishilerning gunahlinimu kechürüm qilghuchi bu adem zadi kimdu?» déyishti..

⁵⁰ Eysa héliqi ayalgha:

— Étiqading séni qutquzdi; aman-xatirjemlik bilen qaytqin! — dédi..

Eysagha egeshken ayallar

Mat. 13:1-17; Mar. 4:1-12

8¹ Kéyin, Eysa shu yurtlarni kézip, shehermu-sheher, yézimu-yéza Xudaning padishahliqining xush xewirini élan qilip jakarlidi; on ikkiylenmu uning bilen birge bardi.² Uning bilen bille barghanlardin yene yaman rohlardin we aghriq-silaqlardin saqaytilghan bezi ayallarmu bar idi; ularning arisida özidin yette jin heydep chiqirilghan Meryem (Magdalliq dep atalghan),..

³ Hérod xanning saray ghoidari Xuzaning ayali Yoanna, Suzanna we bashqa nurghun ayallarmu bar idi. Bular öz mal-mülükliri bilen u we uning muxlislrining hajetliridin chiqatti..

Uruq chachquchi toghrisidiki temsil

⁴ Chong bir top ademler yighilghanda, shundaqla herqaysi sheherlerdin kishiler uning yénigha kelgende, u ulargha bir temsil sözlep berdi:..

⁵ — «Uruq chachquchi uruq chachqili étizgha chiqiptu. Uruq chachqanda, uruqlardin beziliri chighir yol üstige chüshüp, dessilip kétiptu we asmandiki uchar-qanatlar kélip ularni yep ké-

7:41 «kümüş dinar» — Rim impériyesning pul birliki, texminen bir ademning bir künlik ish heqqi bolatti.

7:46 «Sen bëshimghimu may sürkimigeniding» — shu dewrde kishiler hörmetlik méhmanlarni qarshi élish üçün méhmanning bëshigha etirlik mayni sürkep qoyatti.

7:47 «Chünki mana, uning körsetken méhir-muhebbiti chongqur emesmu?» — bu ayalning muhebbiti Xudaning kechürümige érishishning sewebi emes, belki uning chongqur muhebbiti uning alliqaqan Xudaning kechürümige érishkenlik tüpeylidin boldi we shundaqla buninggha ispat körsetti.

7:48 Mat. 9:2.

7:49 Mat. 9:3.

7:50 «Étiqading séni qutquzdi» — «étiqading» mushu yerde, shübhisizki, Eysa bu söz bilen ayalning özige baghlihan ishenchini, yeni uning gunahlarni kechürüm qilalaydighan Mesih ikenlikige baghlihan ishenchini körsitidu.

8:2 Mat. 27:55,56.

8:3 «u we uning muxlislrining» — bu ibare grék tilida bezi köchürümlerde «uning» yaki bezi köchürümlerde «ularning» bilen ipadiliidu. «Hérod xanning saray ghoidari Xuzaning ayali Yoanna, Suzanna we bashqa nurghun ayallarmu bar idi... uning... hajetliridin chiqatti» — «kirish söz»imizde déginimizdek, Luqa daim Eysaning qiz-ayallar bilen bolghan munasiwitini bayqap yüridu.

8:4 Mat. 13:3; Mar. 4:2.

«Luqa»

tiptu.⁶ Bashqa beziliri tashliq yerge chüshüptu. Yerde nemlik bolmighachqa, ünüp chiqqini bilen qurup kétiptu.⁷ Bashqa beziliri tikenlerning arisigha chüshüptu, tikenler maysilar bilen teng ösüp maysilarni boghuwaptu.⁸ Bashqa beziliri bolsa yaxshi tupraqqa chüshüptu. Üngendin kéyin, yüz hesse hosul bériptu». Bularni dégendin kéyin u yuqiri awaz bilen:

— Anglighudek quliqi barlar buni anglisun! dep towldi.

⁹ Kéyin uning muxsiliri uningdin: — Bu temsilning menisi néme? — dep soridi.¹⁰ U ulargha mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqining sirlirini bilish silerge nésip qilindi. Biraq bu ishlar qalghan bashqilargha temsiller bilenla éytilidu. Meqsiti shuki, «Ular qarisimu körmeydu, anglisimu chüshenmeydu»...

¹¹ Emdi temsilning menisi mundaq: — Uruq bolsa, Xudaning söz-kalamidur.¹² Chighir yol boyidikiler bolsa mushular: Ular söz-kalamni anglaydu; lékin Iblis kélip, ularning ishinip qutqulushining aldini élishi üçün ularning qelbidiki sözni élip kétidu.¹³ Tashliq yerge chüshken uruqlar söz-kalamni anglighan haman xushalliq bilen qobul qilghanlarga temsil qilinghan. Ularda yiltiz bolmighachqa, peqet bir mehel ishinip, andin sinaq-müshküllük waqti kelgende, étiqadtin téyilip kétidu.¹⁴ Tikenlikke chüshken uruqlar bolsa shundaq ademlerni körsetkenki, sözni anglighan bolsimu, yolgha chiqqandin kéyin bu panii hayattiki endishiler, bayliqlar we halawetlerning éziqturushliri bilen boghulup, uruq pishmay hosul bermeydu.¹⁵ Lékin yaxshi tupraqqa chéhilghan uruqlar bolsa — söz-kalamni anglap, semimiy we yaxshi qelbi bilen uni tutidighanlarni körsitidu; bundaq ademler sewrchanliq bilen hosul béridu.

Hemme ish ashkarilididu

Mar. 4:21-25

¹⁶ Héchkim chiraghni yéqip qoyup üstige idishni kömtürüp qoymas yaki kariwat astigha turghuzmas, belki chiraghdanning üstige qoyidu; buning bilen öyge kirgenler yoruqluqni köridu.¹⁷ Chünki yoshurulghan héchqandaq ish ashkarilanmay qalmaydu, we héchqandaq mexpiy ish ayan bolmay, yoruqluqqa chiqmay qalmaydu.

¹⁸ Shuning üçün, anglishinglarning qandaq ikenlikige köngül qoyunglar! Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu; emma kimde yoq bolsa, hetta bar dep hasablighinimu uningdin mehrum qilinidu...

Eysaning heqiqiy ailisi

Mat. 12:46-50; Mar. 3:31-35

¹⁹ Emdi uning anisi we iniliri uning bilen körüshkili keldi. Lékin adem nurghun bolghachqa, yénigha kélelmigenidi.²⁰ Shuning bilen birsi uninggha:

8:9 Mat. 13:10; Mar. 4:10.

8:10 «Xudaning padishahliqining sirlirini bilish silerge nésip qilindi» — «sirlar» Injilda eslide insanlarga ashkarilanmighan, hazir Mesih yaki rosulliri arqiliq ayan qilinghan ishlarni körsitidu. Uning üstige, Injildiki bezi «sirlar» intayin sirliq, elwette. «Ular qarisimu körmeydu, anglisimu chüshenmeydu» — bu sözler «Yesh.» 6:9din élinghan.

8:10 Zeb. 25:4, 9, 14; 78:1-2; Yesh. 6:9-10; Ez. 12:2; Mat. 11:25; 13:14; Mar. 4:12; Yuh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8; 2Kor. 3:5, 14.

8:11 Mat. 13:18; Mar. 4:13.

8:13 Mat. 13:20; Mar. 4:16.

8:14 Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luqa 18:24; 1Tim. 6:9.

8:16 Mat. 5:15; Mar. 4:21; Luqa 11:33.

8:17 Ayup 12:22; Mat. 10:26; Mar. 4:22; Luqa 12:2.

8:18 «Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu» — «kimde bar bolsa...» — bu «bar bolsa» némini körsitidu? Shühbisizki, ébediy ehmiyetlik birer nerse bolsa kérek, bu iman-ishenchni öz ichige choqum alidu. Biz özimizge «ébediy ehmiyetlik» herbirnéme bolushi üçün peqet Mesihdinla tapalaymiz, elwette.

8:18 Mat. 13:12; 25:29; Mar. 4:25; Luqa 19:26.

8:19 Mat. 12:46; 13:55; Mar. 3:31.

— Aningiz we iniliringiz siz bilan körüşimiz dep, sirtta turidu, — dédi.

²¹ Lékin u jawaben: — Méning anam we aka-uka qérindashlirim bolsa Xudaning sözini anglap, uninggha emel qilghuchilardur, dédi..

Eysaning boranni tinchitishi

Mat. 8:23-27; Mar. 4:35-41

²² We shundaq boldiki, shu künlerdin biri, u muxlisiri bilen bir kémige chüshüp, ulargha:

— Kölning u qétigha barayli, — dédi. Shuning bilen ular yolgha chiqti..²³ Kéme kétéwatqanda u uyqugha ketkenidi. Kölge tuyuqsiz qara boran kélip, kémige su toshup kétip, ular xewpte qaldi.

²⁴ Muxlislar kélip uni oyghitip:

— Ustaz, ustaz, tügishidighan bolduq! — dédi.

Lékin u ornidin turup, borangha we dawalghughan dolqunlarga tenbih berdi; hemmisi tox-tap, tinch boldi. ²⁵ U muxlisirigha qarap:

— Ishenchinglar nege ketti? — dédi.

Ular hem qorqushup, hem bekmu heyran bolup, bir-birige:

— Bu adem zadi kimdu, buyruq qilsa, hetta shamallar we dolqunlarmu uninggha boysunidiken-he! — dep kétishti..

Eysaning «qoshun» jinlar chaplashqan ademni azad qilishi

Mat. 8:28-34; Mar. 5:1-20

²⁶ Shuning bilen ular Galiliyening udulidiki Gérasaliqlarning yurtigha yétip bardi..²⁷ U qirghaqqa chiqishi bilenla, uzundin béri jinlar chaplashqan, sheherdin kelgen melum adem uning aldigha keldi. Bu adem kiyim kiymey, héch öyde turmay, görler arisida yashaytti..²⁸ Lékin u Eysani körüpla warqirap, uning ayighigha yiqilip qattiq awaz bilen:

— Hemmidin Aliy Xudaning Oghli Eysa, séning men bilen néme karing! Sendin ötünimenki, méni qiynima! — dep towlap ketti. ²⁹ Chünki Eysa napak rohning uningdin chiqishini buyruwatatti (chünki jin nurghun qétim uni tutuwalghanidi; u chaghlarda kishiler uning put-qollarini kishen-zenjirler bilen baghlap uni qamap qoyghan bolsimu, u zenjirlarni üzüp qéchip chiqqan we jin teripidin chöl-bayawanlarga heydiwétilgenidi).

³⁰ Eysa bu ademdin:

— Isming néme? — dep soriwidi, u: — Ismim «Qoshun», — dédi. Chünki nurghun jinlar uning ichige kirip chaplishiwalghanidi. ³¹ Emdi ular Eysadin özlirini tégi yoq hanggha ketküzmeslikni ötünüp yalwurdi.

³² Shu yerde tagh baghrida chong bir top tongguz padisi ozuqliniwatatti. Jinlar Eysagha yalwurup, tongguzlarning ténige kirishke ijazet bérishini ötündi. U ulargha ijazet berdi. ³³ Jinlar shu ademdin chiqip, tongguzlarning ténige kiriwaldi; shuning bilen pütkül tongguz padisi tik yardin étilip chüshüp, Kölge gherq boldi.

³⁴ Tongguzlarni baqquchilarmu bu weqeni körüp u yerdin qéchip, sheher-yézilarda bu xewerni tarqatti. ³⁵ Xalayıq zadi néme ish bolghanliqini körgili chiqti; Eysaning aldigha kelgende, shu yerde özidin jinlar chiqqan héliqi ademning kiyim-kéhekni kiyip, es-hoshi jayida halda Eysaning ayighi aldida olturghinini kördi; ular qorqup kétishti. ³⁶ Bu weqeni körgenlermu jinlar chaplashqan ademning qandaq saqaytilghinini köpchilikke teswirlep berdi. ³⁷ Andin Gérasaliqlar-

8:21 Yuh. 15:14; 2Kor. 5:16.

8:22 Mat. 8:23; Mar. 4:35,36.

8:25 Ayup 26:12; Zeb. 107:25.

8:26 «Gérasaliqlar» — «Mat.» 8:28de ular «Gadaraliqlar»mu dep atilidu.

8:26 Mat. 8:28; Mar. 5:1.

8:27 «görler arisida» — yaki «görler ichide». Pelestinde köp görler öngkürlerdin yasilidu.

ning yurtidikiler we etrapidiki barliq kishiler uning ularning arisidin kétishini ötünüshti. Chunki dehshetlik qorqunch ularni basqanidi. Shunga u kémige chüshüp, qaytishqa yol aldi.³⁸ Emma jinlar özidin chiqip ketken héliqi adem uninggha, Men sen bilen bille kétéy, — dep yalwurdı. Lékin u uni yolgha sélip:

³⁹ — Öyüngge qaytip bérıp, Xudaning sanga shunche chong ishlarni qilip bergenlikini yetküzgin, — dédi.

U adem qaytip bérıp, pütkül sheherni arılap, Eysaning öziğe shunche chong ishlarni qilip bergenlikini élan qildi.

Tirildürölgen qız, saqaytilghan ayal

Mat. 9:18-26; Mar. 5:21-43

⁴⁰ Eysa qaytip kelginide, shundaq boldiki, xalayıq uni xushallıq bilen qarshi élishti; chunki hem-meylen uning qaytip kélishini kütüp turatti.⁴¹ We mana, bir kishi, sinagogning chongi bolghan Yairus isimlik kishimu Eysaning aldigha kélip ayighigha özini étip, uning öyige bérishini ötün-di.⁴² Chunki uning on ikki yashlıq yalghuz qizi sekratta idi.

Eysa u yerge barghinida, top-top kishiler uning etrapigha zich oliship uni qistishatti.⁴³ Arisi-da xun tewresh késilige gırıptar bolghinigha on ikki yıl bolghan bir ayal bar idi; u bar-yoqini téwiplargha xejlep tügetken bolsimu, héchqaysisidin shıpa tapmighaniken.⁴⁴ U Eysaning arqisidin kélip, uning tonining péshini siliwidi, shuan xun toxtidi.

⁴⁵ Eysa: — Manga qol tegküzgen kim? — dep soridi.

Hemmeylen inkar qilghanda, Pétrusmu we uning bilen bolghanlarmu:

— Ustaz, xalayıq top-top bolup töt etrapingni oliship, séni qistishiwatqan yerde, sen «Manga tegken kim?», dep soraysenghu? — dédi.

⁴⁶ Lékin Eysa:

— Yaq! Birsı manga tegdi; chunki wujudumdin qudretning chiqip kétéwatqinini sezdim, — dédi.

⁴⁷ Héliqi ayal özining yoshurup qalalmaydighanlıqini bilip, titrigen halda uning aldigha yiqildi we köpchilik aldida özining néme sewebtin Eysagha qol tegküzgenlikini, shundaqla shuan qan-daqlı saqayghanlikini éytti.

⁴⁸ Eysa uninggha: — Yüreklik bol, qizim, ishenching séni saqaytti! Aman-xatirjemlik bilen mangghin! — dédi.

⁴⁹ U söz qiliwatqanda, sinagog chongining öyidin chiqqan bireylen kélip sinagog chongigha:

— Qizingiz jan üzdi. Emdi ustazni kayitmighin, — dédi.

⁵⁰ Lékin Eysa buni anglap uninggha:

— Qorqmighin! Peqet ishenchte bol, u saqiyip kétidu, — dédi.

⁵¹ U öyge barghanda Pétrus, Yuhanna, Yaqup we qizning ata-anisidin bashqa héchkimning özi bilen bille öyge kirishige ruxset qilmidi.⁵² U yerdikiler xemmisi qizgha matem tutup yigha-zar kötürüwatatti. Lékin u:

— Boldi, yighlimanglar! Chunki qız ölmidi, peqet uxlap qaptu! — dédi.

⁵³ Ular bolsa qizning allıqachan jan üzdi dep bilgechke, uni mesxire qildi.⁵⁴ Lékin u ularni chi-qiriwétip, qizning qolidin tartip:

8:37 «Gerasalıqlar» — yaki «Gadariyliqlar» yaki «Gérgesenliqlar»

8:37 Ros. 16:39.

8:38 Mar. 5:18.

8:40 «Eysa qaytip kelginide» — belkim kölning udulidiki qashqa qaytqanda.

8:41 Mat. 9:18; Mar. 5:22.

8:43 Law. 15:25; Mat. 9:20; Mar. 5:25.

8:48 «Yüreklik bol, qizim, ishenching séni saqaytti!» — bu ayal némishqa shundaqlı qorqti? «Mat.» 9:22diki izahatni köring.

8:49 Mar. 5:35.

8:52 Yuh. 11:11.

— Balam, ornungdin tur, — dep chaqirdi. ⁵⁵ Qizning rohi qaytip kélip, u derhal ornidin turdi. U qizgha yégüdek birnéme bérishni éytti. ⁵⁶ Qizning ata-anisi intayin heyran qélishti. Lékin u ulargha bu ishni héchkimge éytmasliqni tapilidi.

Eysaning on ikki rosulni ewetishi

Mat. 10:5-15; Mar. 6:7-13

9¹ Eysa on ikkiylenni chaqirip, ulargha barliq jinlarni heydiwétish we késellerni saqaytishqa qudret we hoquq berdi. ² Andin ularni Xudaning padishahliqini jar qilish we késellerni saqaytishqa ewetti. ³ U ulargha:

— Siler seper üçhün héch nerse almanglar, ne hasa, ne xurjun, ne nan, ne pul éliwalmanglar; birer artuq yektekmu éliwalmanglar. ⁴ We qaysi öyge qobul qilinip kirsenglar, u yurttin ketküche shu öyde turunglar. ⁵ Emdi qaysi yerdiki kishiler silerni qobul qilmisa, u sheherdin chiqqininglarda ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topinimu qéqiwétinglar! — dédi.

⁶ Muxlislar yolgha chiqip, yéza-qishlaqlarni arilap xush xewerni élan qilip, hemme yerde késellerni saqaytti.

⁷ Emdi Hérod hakim uning barliq qilghanliridin xewer tépip, qaymuqup qaldi. Chünki beziler: «Mana Yehya ölümдин tiriliptu!» dése, ⁸ yene beziler: «Ilyas peyghember qayta peyda boldi» we yene bashqilar: «Qedimki peyghemberlerdin biri qaytidin tiriliptu!» deytti.

⁹ Hérod: «Men Yehyaning kallisini aldurghanidim, emdi men mushu gépini anglawatqan zat zadi kimdu?» — dédi. Shuning bilen u uni körüş pursitini izdidi.

Besh ming kishini toydurush

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Yuh. 6:1-14

¹⁰ Rosullar bolsa qaytip kélip, özlirining qilghan ishlirining hemmisini Eysagha melum qildi. U ularni élip, xupiyane halda Beyt-Saida dégen sheherdiki xilwet bir yerge keldi. ¹¹ Biraq xalayıq buningdin xewer tépip uninggha egiship keldi. U ularni qarshi élip, ulargha Xudaning padishahliqi toghrisida sözlidi we shipagha mohtajlarni saqaytti. ¹² Kün olturay dégende, on ikkiylen uning aldigha kélip uninggha:

— Xalayıqni yolgha salsang, ular etraptiki yéza-qishlaqlargha we étizlargha bérıp qonghudek jaylar we ozuq-tülük tapsun; chünki mushu yer chöllük iken, — dédi.

¹³ Lékin u ulargha:

— Ulargha özünglar ozuq béringlar, — dédi.

— Bizde peqet besh nan bilen ikki béliqtin bashqa nerse yoq. Bu barliq xelqke ozuq-tülük sétiwé-lip kélemduq?! — déyishti ular. ¹⁴ Chünki shu yerde yighilghan erlarningla sani besh mingche idi. U muxlislargha:

9:1 Mat. 10:1; Mar. 3:13; 6:7; Luqa 6:13.

9:2 Mat. 10:7.

9:3 «xurjun» — yaki «tilemchining xaltisi».

9:3 Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luqa 22:35.

9:4 «u yurttin ketküche shu öyde turunglar» — yaki «u yurttin ketküche shu öyde chiqip-kirip turunglar». Kona zamanlarda peylasoplar we «telim bergüchiler» öymu-öy yürüp tilemchilik qilatti. Emma Mesih muxlisiri shundaq qilmasliqi kérek idi. Yene 10:7 we uningdiki izahatnimu körüng.

9:5 «u sheherdin chiqqininglarda ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topinimu qéqiwétinglar!» — «ayaghdkiki topini qéqiwétish» dégen isharet «bizning siler bilen munasiwétimiz yoq» dégenni bildürüp, Xudaning sözini ret qilghanlarga qattiq agahlandurush idi.

9:5 Mat. 10:14; Mar. 6:11; Luqa 10:11; Ros. 13:51; 18:6.

9:7 «Hérod hakim» — mushu yerde «hakim» grék tilidiki «tétrarq»ni bildüridu. 3:1diki izahatni körüng.

9:7 Mat. 14:1; Mar. 6:14.

9:10 Mat. 14:13; Mar. 6:30,31,32.

9:12 Mat. 14:15; Mar. 6:35; Yuh. 6:5.

9:13 Mat. 14:16; Mar. 6:37; Yuh. 6:9.

«Luqa»

— Xalayiqli elliktin-elliktin bölüp olturghuzunglar, — dédi..

¹⁵ Ular uning déginiche qilib hemmeylenni olturghuzdi. ¹⁶ Eysa besh nan bilen ikki béliqni qoligha élip, asmangha qarap Xudagha teshekkür éytip bularni beriketlidi. Andin ularni oshtup, xalayiqla sunup bérish üçhün muxlisirigha berdi. ¹⁷ Hemmeylen yep toyundi. Andin shulardin éship qalghan parchilirini on ikki séwetke yighip qachilidi..

Pétrusning Eysani «Mesih» dep tonushi

Mat. 16:13-19; Mar. 8:27-29

¹⁸ We shundaq boldiki, u özi yalghuz dua qiliwatqanda, muxlisiri yénida turatti. U ulardin:

— Xalayiq méni kim deydu? — dep soridi..

¹⁹ Ular jawaben: — Beziler séni Chömlüdürgüchi Yehya, beziler Ilyas peyghember, we yene beziler qedimki peyghemberlerdin biri tiriliptu deydu, — dédi..

²⁰ U ulardin:

— Silerchu? Siler méni kim dep bilisiler? — dep soridi.

Pétrus jawab bérir: — Sen Xudaning Mesihidursen, — dédi..

²¹ U ulargha qattiq jékilep, bu ishni héchkimge tinmanglar, dep tapilidi. ²² — Chünki Insan'oghlining nurghun azab-oqubet tartishi, aqsaqallar, bash kahinlar we Tewrat ustazliri teripidin chetke qéqilishi, öltürülüşhi we üç kündin kéyin tirildürülüşhi muqerrer, — dédi..

²³ Andin u ularning hemmisige mundaq dédi:

— Kimdekim manga egishishni niyet qilsa, özidin kéchip, her küni özining kréstini kötürüp manga egeshsun!... ²⁴ Chünki kimdekim öz hayatini qutquzimen deydiken, choqum uningdin mehrum bolidu, lékin men üçhün öz hayatidin mehrum bolghan kishi hayatini qutquzidu. ²⁵ Chünki bir adem pütün dunyagha ige bolup, özini halak qilsa yaki özidin mehrum qalsa, buning néme paydisi bolsun?! ²⁶ Chünki kimdekim mendin we méning sözlirimdin nomus qilsa, Insan'oghli özining shan-sheripi ichide, uning Atisining we muqeddes perishtilerning shan-sheripi ichide qaytip kelginide uningdinmu nomus qilidu. ²⁷ Lékin men derheqiqet silerge shuni éytip qoyayki, bu yerde turghanlarning arisidin ölümning temini tétishtin burun jezmen Xudaning padishahliqini köridighanlar bardur..

Eysaning julaliqta körünüşhi

Mat. 17:1-8; Mar. 9:2-8

²⁸ Bu sözlerdin texminen sekkiz kün kéyin shundaq boldiki, u Pétrus, Yuhanna we Yaqupni élip, dua qilish üçhün bir taghqa chiqti. ²⁹ U dua qiliwatqinida, uning yüzining qiyapiti özgerdi we kiyimliri ap'aq bolup chaqmaqtek chaqnidi. ³⁰ We mana, ikki adem peyda bolup uning bilen

9:14 «erlerningla sani besh mingche» — bala-chaqiliri hésablanmighan.

9:16 1Sam. 9:13.

9:17 «séwet» — grék tilida «qol séwet» — démek, bir adem ikki qollap kötüreleydighan séwetler.

9:18 Mat. 16:13; Mar. 8:27.

9:19 Mat. 14:2.

9:20 «sen Xudaning Mesihidursen» — «Mesih» dégen söz toghruluq «Tebirler»imizni körüng. «Xudaning Mesihi» démek, Xuda teyinlep ewetken Mesih.

9:22 Mat. 16:21; 17:22; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 18:31; 24:7.

9:23 «Kimdekim manga egishishni niyet qilsa, özidin kéchip, her küni özining kréstini kötürüp manga egeshsun!» — «Mat.» 10:38ni, shundaqla uningdiki izahatnimu körüng.

9:23 Mat. 10:38; 16:24; Mar. 8:34; Luqa 14:27.

9:24 Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luqa 17:33; Yuh. 12:25.

9:26 «Insan'oghli özining shan-sheripi ichide... qaytip kelginide...» — «Insan'oghli» Mesihning özi, elwette. Bu ibare toghruluq «Mat.» 8:20diki izahat we «Tebirler»ni körüng.

9:26 Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luqa 12:9; 2Tim. 2:12; 1Yuha. 2:23.

9:27 Mat. 16:28; Mar. 9:1.

9:28 Mat. 17:1; Mar. 9:2.

sözlshishiwatqanidi; ular Musa we Ilyas peyghemberler idi. ³¹ Ular parlaq jula ichide ayan bolup, uning bilen Yérusalémda ada qilidighan «dunyadin ötüp kêtish»i toghrisida söhbetleshti..
³² Emdi Pétrus we uning hemrahlarini xéli ügidek basqanidi; lékin ularning uyqusi toluq échilghanda ular uning shan-sheripini we uning bilen bille turghan ikki ademzatni kördi. ³³ We shundaq boldiki, bu ikkisi Eysadin ayriliwatqanda, Pétrus özining némini dewatqanliqini bil-migen halda Eysagha:

— Ustaz, bu yerde bolghinimiz intayin yaxshi boldi! Birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üç kepe yasayli, — dédi..

³⁴ Lékin u bu geplerni qiliwatqanda, bir parche bulut peyda bolup ularni qapliwaldi; ular bulut ichige kirip qalghinida qorqushup ketti. ³⁵ Buluttin tuyuqsiz bir awaz anglinip:

— Bu Méning söyümlük Oghlumdur. Uninggha qulaq sélinglar! — dédi..

³⁶ Awaz anglanghandin kéyin, qarisa, Eysa özi yalghuz qalghanidi. Ular süküt qilip qélishiti we shu künlerde özlari körge ishlaridin héchqaysisini héchkimge éytmedi.

Uning jin chaplashqan balini saqaytishi

Mat. 17:14-18; Mar. 9:14-27

³⁷ Etisi, ular taghdin chüshken waqtida, zor bir top kishiler uni qarshi aldi. ³⁸ Mana, topning arisidin bireylen warqirap:

— Ustaz, ötünp qalay, oghlumgha ichingni aghritip qarap qoyghaysen! Chünki u méning birla balam idi. ³⁹ Mana, uni daim bir roh tutuwélip, u özichila warqirap-jarqirap kétidighan bolup qaldi; u uning bedinini tartishturup, aghzidin aq köpük keltürüwétidu. Jin uni daim dégu-dek qiynap, uninggha héch aram bermeydu. ⁴⁰ Men muxlisiringizdin rohni heydiwétishni ötüñuwidim, biraq ular undaq qilalmidi, — dédi.

⁴¹ Eysa jawaben: — Ey étiqadsiz we tetür dewr, siler bilen qachanghiche turup, silerge sewr qilay? — Oghlungni aldimga élip kelgin — dédi.

⁴² Bala téxi yolda kéliwatqanda, jin uni yiqitip, pütün bedinini tartishturdi. Eysa napak rohqa tenbih bérp, balini saqaytti we uni atisigha qayturup berdi. ⁴³ Hemmeylen Xudaning shereplik küch-quдрitige qin-qinigha patmay teejjüplendi. Hemmisi Eysaning qilghanlirigha heyran qéliship turghanda, u muxlisirigha mundaq éytti:

⁴⁴ — Bu sözlerni qulaqliringlarga obdan singdürüp qoyunglar. Chünki Insan’oghli pat arida satqunluqtin insanlarning qoligha tapshurup bérilidu, — dédi..

⁴⁵ Biraq ular bu sözni chüshinelmidi. Buning menisi ular chüshinip yetmisun üçün ulardin yoshurulghanidi. Ular uningdin bu söz toghruluq sorashqimu pétinalmidi..

9:31 «... uning bilen Yérusalémda ada qilidighan «dunyadin ötüp kêtish»i toghrisida söhbetleshti» — bu bayanda «dunyadin ötüp kêtish» intayin ehmiyetlik söz, grék tilida «éksodus» dégen bilen ipadiliniidu. Bu söz Israil xelqining «Misirdin chiqish»ini bildürgenidi. Démek, Musa peyghember Israil xelqini Misirning qulluqidin qutquzghandek, Eysa Mesih Xudaning xelqini gunahning we Sheytanning qulluqidin (öz qurbanliqi arqiliq) qutquzidighan bolidu («1Kor.» 10:1-11, izahatleri we «qoshumche söz»imizni körüng).

9:33 «Birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üç kepe yasayli» — bu söz we pütün weqe toghruluq yene «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

9:35 «Bu Méning söyümlük Oghlumdur...» — yaki «Bu Méning Oghlum, Méning tallighinim...».

9:35 Qan. 18:19; Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; Ros. 3:22; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17.

9:37 Mat. 17:14; Mar. 9:17.

9:39 «mana, uni daim bir roh tutuwélip, u özichila warqirap-jarqirap kétidighan bolup qaldi» — «roh» shübhisizki yaman roh, jinni körsitidu.

9:42 «jin uni yiqitip,...» — yaki «jin uni yirtip...».

9:44 Mat. 17:22; Mar. 9:31.

9:45 «Buning menisi ular chüshinip yetmisun üçün ulardin yoshurulghanidi» — kim teripidin yoshurulghanliqi éytilmaydu. Sheytan teripidinmu, yaki Xuda teripidinmu? Yaki peqet öz galliqi teripidinmu? Bizningche Sheytan bu ishni qilghuchi idi; chünki Mesih özining pütün dunya üçün ölüp pida bolushini muxlislarning chüshinishini xalaytti (44-ayette).

9:45 Luqa 2:50; 18:34.

«Luqa»

Xudaning neziride kim eng ulugh?

Mat. 18:1-5; Mar. 9:33-37

⁴⁶ Emdi muxlislar arisida ulardin kimning eng ulugh bolidighanliqi toghruluq talash-tartish payda boldi..⁴⁷ Emma Eysa ularning könglidiki oylarni körüp yétip, kichik bir balini élip yénida turghuzup, ⁴⁸ ulargha:

— Kim méning namimda bu kichik balini qobul qilsa, méni qobul qilghan bolidu we kim méni qobul qilsa, méni ewetküchini qobul qilghan bolidu. Aranglarda özini eng töwen tutqini bolsa ulugh bolidu, — dédi..

Qarshi turmasliqning özi qollighanliqtur

Mar. 9:38-40

⁴⁹ Yuhanna jawaben uninggha:

— Ustaz, séning naming bilen jinlarni heydewatqan birsini körduq. Lékin u biz bilen birge sanga egeshmigenliki tüpeylidin, uni tostuq, — dédi..

⁵⁰ Lékin Eysa uninggha: — Uni tosmanglar. Chünki kim silerge qarshi turmisa silerni qollighanlardindur, — dédi..

Eysani qarshi almighan yéza

⁵¹ We shundaq boldiki, uning asmangha élip kétilidighan künlirining toshushigha az qalghanda, u qet'iylik bilen yüzini Yérusalémgha bérishqa qaratti..⁵² Shuning üçün u aldın elchilerni ewetti. Ular yolgha chiqip, uning kélishige teyyarlıq qilish üçün Samariye ölkisidiki bir yézigha kirdi.⁵³ Biraq u yüzini Yérusalémgha qaratqanliqi tüpeylidin yézidikiler Eysani qobul qilmidi..⁵⁴ Uning muxlisleridin Yaqup bilen Yuhanna bu ishni körüp:

— I Reb, ularni köydürüp yoqitish üçün Iliyas peyghemberdek asmandin ot yéghishini chiqirishimizni xalamsen? — dédi..

⁵⁵ Lékin u burulup ularni eyiblep: «Siler qandaq rohtin bolghanliqlarni bilmeydikensiler» — dédi..⁵⁶ Andin ular bashqa bir yézigha ötüp ketti..

Eysagha egishishning bedili

Mat. 8:19-22

⁵⁷ We shundaq boldiki, ular yolda kétiwatqanda, birsi uninggha:

— I Reb, sen qeyerge barma, men sanga egiship mangimen, — dédi..

⁵⁸ Eysa uninggha:

9:46 Mat. 18:1; Mar. 9:33; Luqa 22:24.

9:48 Mat. 18:5; 23:11; Mar. 9:37; Luqa 10:16; 14:11; 18:14; Yuh. 13:20.

9:49 Mar. 9:38.

9:50 Mat. 12:30; Luqa 11:23.

9:51 «We shundaq boldiki, uning asmangha élip kétilidighan künlirining toshushigha az qalghanda, u qet'iylik bilen yüzini Yérusalémgha bérishqa qaratti» — bu ayette Mesih Eysaning «Yérusalémgha baridighan seper»i bashlinidu; seperning «axirqi nuqta»si belkim 19:48de tépilidu.

9:51 Mar. 16:19; Ros. 1:2; 1Tim. 3:16.

9:53 «Biraq u yüzini Yérusalémgha qaratqanliqi tüpeylidin yézidikiler Eysani qobul qilmidi» — Samariyelikler adette ademlerning Yérusalémgha bérıp shu yerde ibadet qilishini öch köretti; chünki ular: «Bizning Samariyemizde heqiqiy ibadetxana bardur» — deytti.

9:53 Yuh. 4:9.

9:54 «I Reb, ularni köydürüp yoqitish üçün Iliyas peyghemberdek asmandin ot yéghishini chiqirishimizni xalamsen?» — bezi kona köchürmilerde: «Iliyas peyghemberdek» dégen sözler tépilmaydu.

9:55 «Lékin u burulup ularni eyiblep: «Siler qandaq rohtin bolghanliqlarni bilmeydikensiler» — dédi» — bezi kona köchürmilerde peqet «Lékin u burulup ularni eyibledi» déyilidu.

9:56 Yuh. 3:17; 12:47.

9:57 Mat. 8:19.

— Tülkilerning öngkürliri, asmandiki qushlarning uwiliri bar. Biraq Insan’oghlining béshini qoyghudek yérimu yoq, — dédi.

⁵⁹ U yene bashqa birsige:

— Manga egeshkin! — dédi.

Lékin u:

— Reb, awwal béríp atamni yerlikke qoyghili ijazet bergeysen, — dédi...

⁶⁰ Lékin Eysa uninggha — Ölükler öz ölüklirini kömsun! Biraq sen bolsang, béríp Xudaning padishahliqini jakarlighin, — dédi...

⁶¹ Yene birsi:

— Ey Reb, men sanga egishimen, lékin awwal öyümge béríp, öydikilirim bilen xoshlishishimgha ijazet bergeysen, — dédi.

⁶² — Kim qolida qoshning tutquchini tutup turup keynige qarisa, u Xudaning padishahliqigha layiq emestur, — dédi...

Eysaning yetmish muxlisini ewetishi

10¹ Bu ishlardin kéyin, Reb muxlisardin yene yetmishini teyinlep, özi barmaqchi bolghan barliq sheher-yézilargha ikki-ikkidin özidin burun ewetti...² U ulargha mundaq tapilidi: — Yighilidighan hosul derweqe köp, lékin hosulni yighquchi ishlemchiler az iken. Shunga hosul Igisidin köprek ishlemchilerni Öz hosulungni yighishqa ewetkeysen, dep tilenglar...³ Ménginglar! Men qozilarni bōrilerning arisigha ewetkendenk silerni ewetimen...⁴ Hemyan, xurjun we keshler almanglar; yolda kishiler bilen salamlishishqa toxtimanglar...⁵ Qaysi öyge kirsenglar, aldi bilen: «Mushu öydikilerge aramliq bolghay!» denglar...⁶ U öyde «aramliq igisi» bolsa, tiligen aramliqinglar shu öyge qonidu; eger bolmisa, u aramliq özünglarga yani-

9:59 «Reb, awwal béríp atamni yerlikke qoyghili ijazet bergeysen» — bu ademning sözide üç imkaniyet bar: (1) uning atisi ölgenidi, biraq téxi yerlikke qoyulmighan; bizningche bu sherqte mumkin emes, adem ölgende derhal depne qilish kérek; (2) shu dewrde Yehudiye de turghanlar arisida, ölgüchilerni ölüp bir yildin kéyin, yene bir depne murasimini ötküzidighan örp-adet bar idi (Uyghur xelqi arisidiki «yilliq nezir»dek). Bu kishi téxi bu murasimni ötküzimgen; (3) uning atisi tirik. Undaqta menisi «atam ölüp uni yerlikke qoyghuche kütüp, andin sanga egisheychu!» dēgende.

9:59 Mat. 8:21.

9:60 «Ölükler öz ölüklirini kömsun! Biraq sen bolsang, béríp Xudaning padishahliqini jakarlighin» — yuqiriqi izahatni körüng. Meyli bu kishi atisining «yilliq depne»sini ötküzmeckchi bolsun yaki atisi téxi tirik bolsun, Rebning bu jawabida «Bu sening ishing emes; sen özüng «rohiy tirik» adem bolsangla dēginimdek qil, rohiy hayatni yetküzidighan Xudaning padishahliqini jakarla; sen éytqan bu ish «rohiy ölgenler»ning ishi, xalas» dēgen ichki mene éniq körünidu.

9:60 Mat. 8:22.

9:62 «Kim qolida qoshning tutquchini tutup turup keynige qarisa, u Xudaning padishahliqigha layiq emestu» — adem qosh heydigende, keynige qarisa tüz heydiylmeydü.

9:62 Pend. 26:11; Fil. 3:14; İbr. 6:5; 2Pét. 2:20.

10:1 «özi barmaqchi bolghan barliq sheher-yézilargha ikki-ikkidin özidin burun ewetti» — «özidin burun» grék tilida «uning yüzidin burun».

—Bezi kona köchürmilerde «yetmish ikkisi» déyilidu. 99□ köchürmilerde «yetmish» déyilidu. Bu san Tewrattiki birnechche «xasiyetlik sanlar»gha mas kélidu; mesilen, İsrailning 12 qebilisi bar idi we 70 aqsaqali bar idi («Chöl.» 11:11ni körüng). Estayidil qurmenler Tewrattiki bashqa yerlerdin mushu «12•70» dēgen ikki sanning bille kelginini köridü.

10:2 «Yighilidighan hosul derweqe köp, lékin hosulni yighquchi ishlemchiler az iken» — «hosul» mushu yerde Xudaning padishahliqini qobul qilishqa teyyar turidighan kishilerni bildüridu, elwette. Mushundaq ademler «ormichilar»gha, yeni özlirige xush xewerni yetküzgüchilerge mohtajdur. «hosulning Igisi» — Xuda, elwette.

10:2 Mat. 9:37; Yuh. 4:35; 2Tés. 3:1.

10:3 Mat. 10:16.

10:4 «xurjun» — yaki «tilemchining xaltisi». «yolda kishiler bilen salamlishishqa toxtimanglar» — ashu dewrdiki Yehudiylar arisida salamlishishqa adette uzun waqit kététti.

10:4 2Pad. 4:29; Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luqa 9:3; 22:35.

10:5 Mat. 10:12; Mar. 6:10.

du...⁷ Andin chüshken öyde turup yötkelmengler, shu öydikilerning berginini yep-ichinglar, chünki ishlemchi öz ish heqqini élishqa heqliqtur. U öydin bu öyge yötkilip yürmenglar.....

⁸ Siler qaysi sheherge kirsenglar, ular silerni qobul qilsa, ular aldinglarga néme qoysa shuni yenglar.⁹ U yerdiki késellerni saqaytip, ularga: «Xudaning padishahliqi silerge yéqinlashti!» denglar..¹⁰ Biraq siler qaysi sheherge kirsenglar, ular silerni qobul qilmisa, ularning reste-kochilirigha chiqip köpchilikke: ¹¹ «Silerge agah bolsun üçün hetta shehirlarning ayighimizgha chaplashqan topisinimu qéqip chüshürüwétimiz! Halbuki, shuni bilip qoyunglarki, Xudaning padishahliqi silerge rasttinla yéqinlashti!» — denglar.....¹² Men silerge éytip qoyayki, shu küni hetta Sodom shehiridikilerning köridighini bu sheherdikilerningkidin yénik bolidu...

Eysani ret qilghanlar

Mat. 11:20-24

¹³ Halinglarga way, ey qorazniqlar! Halinglarga way, ey Beyt-Saidaliqlar! Chünki silerde körsitilgen möjiziler Tur we Zidon sheherliride körsitilgen bolsa, u yerlerdikiler xéli burunla bözge yöginip, külge milinip towa qilghan bolatti..¹⁴ Qiyamet künde Tur we Zidondikilerning köridighini silerningkidin yénik bolidu. ¹⁵ Ey ershke kötürülgen Kepernahumluqlar! Siler tesaragha chüshürülsiler!.

¹⁶ U muxlisirigha yene:

— Kimdekim silerni tingshisa, ménimu tingshighan bolidu; kimdekim silerni chetke qaqs, ménimu chetke qaqqan bolidu; kim méni chetke qaqqan bolsa, méni ewetküchinimu chetke qaqqan bolidu, — dédi..

10:6 «U öyde «aramliq igisi» bolsa...» — «aramliq igisi» grék tilida «aramliqning oghli» déyilidu. Undaq ademler, shübbisizki, amanliqperwer bolup, Xudadin kélidighan amanliqni söyidu, shundaqla xush xewerni qarshi alidu.

10:7 «Andin chüshken öyde turup yötkelmengler» — démek, u öydin bu öyge yötkilip yürmenglar. «ishlemchi öz ish heqqini élishqa heqliqtur» — démek, xush xewerge ériship, rohiy payda körgen anglichichilarning xush xewerchilerge jismaniy jehettin yardem bérishi tégishlik ishtur. «U öydin bu öyge yötkilip yürmenglar» — bu emrde chong danaliq bar. Ikki sewebtin éytilghan bolushi mumkin: — (1) kona zamanlarda köp diniy wez éytquchilar öymu-öy yoqlap pul tileytti; lékin Eysaning muxlisiri héch tilemchilik qilmasliqi kérek; (2) ular öymu-öy köchüp yürse, xelqte bir-birige qarap hertürlük heset-guman peyda bolushimu mumkin — «Némishqa ular bizning öyde qonmaydu?» yaki «Némishqa ular bizning öydin köchüp kétidu?» dégendek.

10:7 Law. 19:13; Qan. 24:14; 25:4; Mat. 10:10; 1Kor. 9:4,14; 10:27; 1Tim. 5:18.

10:9 «Xudaning padishahliqi silerge yéqinlashti!» — mushu söz grék tilida yene «Xudaning padishahliqi üstünglarga chüshiti!» dégen menini bildüridu. 11-ayetni we 11:20nimu köring.

10:10 Mat. 10:14; Mar. 6:11; Luqa 9:5.

10:11 «Silerge agah bolsun üçün hetta shehirlarning ayighimizgha chaplashqan topisinimu qéqip chüshürüwétimiz!» — «ayaqghdiki topini qéqip chüshürüwétish» — mushu isharet «bizning siler bilen munasiwétimiz yoq», dégeni bildürüp, Xudaning sözini ret qilghanlarga qattiq agahlandurush idi. «Xudaning padishahliqi silerge rasttinla yéqinlashti!» — 9-ayettiki izahatta éytilghandek, bu sözler grék tilida yene «Xudaning padishahliqi üstünglarga chüshiti!» dégen menini bildürüshi mumkin, we belkim mushu yerde del shu menididur.

10:11 Ros. 13:51; 18:6.

10:12 «Shu küni hetta Sodom shehiridikilerning köridighini bu sheherdikilerningkidin yénik bolidu» — bashqa alahide waqit körsitilmise, «shu küni» Muqeddes Kitapta herdaim qiyamet küni, yeni Mesihning qaytip kélidighan küni körsitidu. «Sodom shehiri» — Ibrahim peyghember zamanidiki sheher bolup, bu sheherlerning ademleri oxshash jinisliqlar zinaxorluqigha (bechchiwaziqlqa) qattiq bérilip gunahqa patqanliqtin, Xuda bu sheherlerni ademleri bilen qoshup ot chüshürüp yoqatqan.

10:13 «Tur we Zidon sheherliri» — Tur we Zidon esli butperes yat ellerning sheherliri idi. Mesilen, «Ez.» 26:29-babni köring. «u yerlerdikiler xéli burunla bözge yöginip, külge milinip towa qilghan bolatti» — «bözge yöginip, külge milinish» kona zamanlarda qattiq pushayman qilish, gunahlarga towa qilishning bir ipadisi idi.

10:15 «Ey ershke kötürülgen Kepernahumluqlar!» — bashqa birxil terjimisi: «Ey siler Kepernahumluqlar! Asmangha chiqmaqchilidinglar?». Lékin bizningche «asmangha kötürülgen» dégini toghra bolup, bu söz Eysa ularning arisida bolghanliqtin ulargha körsitilgen zor imtiyaz-iltipatni körsitidu.

10:16 Mat. 10:40; Mar. 9:37; Yuh. 13:20.

«Luqa»

Yetmish muxlisning qaytip kélishi

¹⁷ Yetmish muxlis xushal-xuramliq ichide qaytip kélip:

— I Reb! Hetta jinlarmu séning naming bilen bizge boysunidiken! — dep melum qildi..

¹⁸ U ulargha:

— Men Sheytanning asmandin chaqmaqtek chüshüp ketkenlikini körgenmen..¹⁹ Mana, men silerge yılan-chayanlarni dessep yanjishqa we düshmenning barliq küch-qudritini bésip tashlashqa hoquq berdim. Héchqachan héchqandaq nerse silerge zerer yetküzelmeydu..²⁰ Lékin siler rohlarning silerge boysunghanliqi tüpeylidin shadlanmanglar, belki naminglarning ersherde pütülgenliki tüpeylidin shadlininglar, — dédi..

Eysaning xushalliqi

Mat. 11:25-27; 13:16-17

²¹ Shu waqitta, Eysa rohta xushallinip mundaq dédi:

«Asman-zémin Igisi i Ata! Sen bu heqiqetlerni danishmen we eqilliqlardin yoshurup, sebiy balilargha ashkarilighanliqing üçün séni medhiyileymen! Berheq, i Ata, neziringde bundaq qilish rawa idi..»

²² Hemme manga Atamdin teqdim qilindi; Oghulning kimlikini Atidin bashqa héchkim bilmeydu, we Atiningmu kimlikini Oghul we Oghul ashkarilashni layiq körgen kishilerdin bashqa héchkim bilmeydu»..

²³ Andin u muxlisirigha burulup, ulargha astighina:

Siler körüwatqan ishlarni körgen közler neqeder bextliktur!..²⁴ Chünki men silerge shuni éytip qoyayki, nurghun peyghemberler we padishahlar siler körgen ishlarni körüshke intizar bolghini bilen ularni körmigen; we siler anglawatqan ishlarni anglashqa intizar bolghini bilen, ularni anglap baqmighan, — dédi..

Méhriban Samariyelik toghrisidiki temsil

²⁵ We mana, Tewrat ustazliridin biri ornidin turup Eysani sinimaqchi bolup:

— Ustaz, menggülik hayatqa waris bolmaq üçün néme ishni qilishim kérek? — dep soridi..

²⁶ U jawaben: — Tewrat qanunida néme pütülgen? Buninggha özüng qandaq qaraysen? — dédi..

10:17 «Hetta jinlarmu séning naming bilen bizge boysunidiken!» — ular ademlerni azad qilib chaplashqan jinlarni heydigen.

10:18 «Men Sheytanning asmandin chaqmaqtek chüshüp ketkenlikini körgenmen» — grék tilida «Men Sheytanning asmandin chaqmaqtek chüshüp ketkenlikini körüwatattim» — yetmish muxlis wezipisini orundighanda Eysa ularning jin-sheytanlarning üstidin bolghan ghelibisini körüwatatti.

10:18 Weh. 12:8, 9.

10:19 «men silerge yılan-chayanlarni dessep yanjishqa we düshmenning barliq küch-qudritini bésip tashlashqa hoquq berdim» — mushu ayyete «yılan-chayanlar» belkim Sheytanning küchliri, yeni jin-alwastilarni körsitidu; «düshmen» bolsa Sheytanning özi körsitidu.

10:19 Mar. 16:18; Ros. 28:5.

10:20 Mis. 32:32; Yesh. 4:3; Dan. 12:1; Fil. 4:3.

10:21 «Shu waqitta, Eysa rohta xushallinip mundaq dédi..» — «rohta xushallinip...» belkim öz rohida xushallandi. Bezi alimlar «rohta»ni «Muqeddes Rohta» dep chüshinidu.

10:21 Ayup 5:12; Yesh. 29:14; Mat. 11:25; 1Kor. 1:19; 2:7, 8; 2Kor. 3:14.

10:22 Zeb. 8:5-6; Yuh. 1:18; 3:35; 6:44, 45; 17:2; 1Kor. 15:27; Fil. 2:10; Ibr. 2:8.

10:23 «Siler körüwatqan ishlarni körgen közler neqeder bextliktur!» — yaki «Siler körüwatqan ishlarni körgen közler neqeder mubarektur». «mubarek» eslide «Xuda teripidin beriketlengey» dégen menide.

10:23 Mat. 13:16.

10:24 1Pét. 1:10.

10:25 «Ustaz, menggülik hayatqa waris bolmaq üçün néme ishni qilishim kérek?» — grék tilida «néme ishni qilishim kérek?» dégen söz melum bir ishni birla qétim qilishni bildüridu.

10:26 «buninggha özüng qandaq qaraysen?» — grék tilida «buni qandaq oquysen?».

²⁷ Héliqi kishi jawaben:

— «Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning, pütün küchüng we pütün zéhning bilen söygin»; we «Qoshnangni özüngni söygendek söy» — dédi..

²⁸ Eysa uninggha: — Toghra jawab berding. Mana shundaq qilsang hayat bolisen, — dédi..

²⁹ Lékin özini heqqaniy dep ispatlimaqqchi bolup, Eysadin yene sorap:

— Emdi «Méning qoshnam» kimdur? — dédi..

³⁰ Eysa jawaben mundaq dédi:

— Bir adem Yérusalémdin Yérixo shehirige chüshüwétip, yolda qaraqchilarning qoligha chüshüp qaptu. Qaraqchilar uning kiyim-kécheklarini salduruwélip, uni yarilandurup, chala ölük halda tashlap kétiptu. ³¹ We shundaq boldiki, melum bir kahin shu yoldin chüshüwétip, héliqi ademni körüp, yolning u chéti bilen méngip ötüp kétiptu. ³² Shuningdek bir Lawiyliq rohaniy bu yerge kelgende, yénigha kélip qarap qoyup, yolning u chéti bilen méngip ötüp kétiptu. ³³ Lékin seperde bolghan bir Samariyelik héliqi ademning yénigha kelgende, uni körüpla ich aghritiptu. ³⁴ we aldigha béríp, jarahetlirige may we sharab quyup, téngip qoyuptu. Andin uni öz ulighiqa mindürüp, bir saraygha élip béríp, u yerde halidin xewer aptu. ³⁵ Etisi yolgha chiqqanda, ikki kümüş dinarni élip saraywenge béríp: «Uninggha qarap qoyung, buningdin artuq chiqim bolsa, qaytishimda sizge töleymen» deptu..

³⁶ Emdi Eysa héliqi ustazdin:

— Séningche, bu üç adem ichide qaysisi qaraqchilarning qoligha chüshken héliqi kishige heqiqiy qoshna bolghan? — dep soridi..

³⁷ — Uninggha méhribanliq körsetken kishi, — dep jawab berdi u.

Eysa uninggha: — Undaq bolsa, sen hem béríp shuninggha oxshash qilghin, — dédi.

Eysaning Marta we Meryemde méhman bolushi

³⁸ We shundaq boldiki, u muxlisiri bilen bille yolda kétiwétip, melum bir yézigha kirdi. U yerde Marta isimlik bir ayal uni öyige chaqirip méhman qildi. ³⁹ Martaning Meryem isimlik bir singlisi bar idi. U Eysaning ayighi aldida olturup, uning söz-kalamini tingshiwatatti. ⁴⁰ Emdi méhmanlarni kütüş ishlirining köplükidin köngli bölünüp ketken Marta Eysaning aldigha kélip:

10:27 «Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning, pütün küchüng we pütün zéhning bilen söygin»; we «Qoshnangni özüngni söygendek söy» — «Qan.» 6:5 we «Law.» 19:18.

10:27 Law. 19:18; Qan. 6:5; 10:12; 30:6; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaq. 2:8.

10:28 «Toghra jawab berding. Mana shundaq qilsang hayat bolisen» — «Xudani söyüş» üçün Uni tonush kérek; uni tonush üçün Ogli bilen munasiwette bolush kérek (22-ayetni körüng).

10:29 «Lékin özini heqqaniy dep ispatlimaqqchi bolup,...» — yaki «Lékin özining soal sorishining yolluq ikenlikini bildürüş üçün...».

«Emdi «Méning qoshnam» kimdur?» — Yehudiy ölimilar we ustazlarga nisbeten «bizning qoshnilirimiz» peqet «Yehudiy qerindashlirimiz» dep hésablash kérek idi. Yehudiy emesler we Samariyelikler hergiz «qoshna» hésablanmaytti.

10:31 «melum bir kahin shu yoldin chüshüwétip, héliqi ademni körüp, yolning u chéti bilen méngip ötüp kétiptu» — mushu kahin Yehudiy bolushi kérek, elwette. Eger héliqi adem ölgen bolsa, undaqta kahin uninggha tegse, «napak hésablinip» muqaddes ibadetxanida ishleshke waqitliq nalayiq bolatti. Biraq u «(yuqiridin) chüshiwatidu» — demek, ibadetxanidin bashqa yerge kétiwatqanidi. Shuning bilen uning: «Mushu ölgendek ademege tegsem bolmaydu» dégen bahanini qilishi téximu orunsiz idi. Chünki u «napak» bolup qalsa, ibadetxanigha kirish kérek bolghan waqitqiche alliqachan «paqlinip bolatti».

10:32 «bir Lawiyliq rohaniy» — Lawiylar muqaddes ibadetxanida kahinlarga yardemchi bolatti we bashqa rohiy ishlar, jümlidin telim bérish bilen shughullinatti. Eger héliqi kishi ölgen bolsa, umu «ölgen adem»ge tegsem «napak bolimen», déggenni bahane qilalaytti.

10:33 «bir Samariyelik...» — «Samariyelikler» Yehudiylar öch körgen, «kapir» dep hésablighan xelq idi.

10:36 «dinar» — grék tilida «dénarius» — Ikki dinar bir ishchining ikki künlük heqqige yéqin.

10:35 «Séningche, bu üç adem ichide qaysisi qaraqchilarning qoligha chüshken héliqi kishige heqiqiy qoshna bolghan?» — mushu temsil boyiche muhim soal «qoshnam kim?» emes, belki «men dégen kim?». Mesihning temsli boyiche, méning yénimda turghan herqandaq kishige (qaysi milletten bolushidin qet'iynez) «qoshna bolush»umgha toghra kélidu. Demek, «Men bashqilargha heqiqiy qoshnimen?».

10:38 «u muxlisiri bilen bille yolda kétiwétip...» — grék tilida «ular yolda kétiwétip...».

«Luqa»

— I Reb, singlimning méni méhman kütikli yalghuz tashlap qoyghinigha karing bolmamdu? Uni manga yardemlishishke buyrughin! — dédi.

⁴¹ Lékin Eysa uninggha jawaben:

— Ey Marta, Marta, sen köp ishlarning ghémini yep aware bolup yürüwatisen...⁴² Biraq birla ish zörürdür; we Meryem shuningdin özige nésiwe bolidighan yaxshi ülüshni tallidi; bu hergiz uningdin tartiwélinmaydu — dédi.

Dua qilish toghrisidiki telim

Mat. 6:9-15

11¹ Emdi shundaq boldiki, u bir yerde dua qiliwatatti; dua ayaghlashqanda, muxlisiridin biri uningdin:

— I Reb, Yehya öz muxlisirigha ögetkinidek, senmu bizge dua qilishni ögetseng, — dédi.

² U ulargha mundaq dédi:

— Dua qilghininglarda, mundaq denglar:

«I Ata,

Séning naming muqeddes dep ulughlanghay.

Séning padishahliqing kelgey.

³ Her künlük nénimizni bizge herkünü bergeysen.

⁴ Bizge qerzdar bolghan herkimni kechürginimizdek,

Senmu gunahlimizni kechürgeysen.

Bizni azdurulushlarga uchratquzmighaysen».

⁵ U sözini dawam qilip ulargha mundaq dédi:

— Silerning ichinglardin biringlarning bir dosti bolup, yérim kéchide uning qéshigha béríp: Ey dostum, manga üch nan ötné bergin;⁶ chünki manga seperdin bir dostum keldi we uning aldigha qoyghudek bir nersem qalmaptu, dése,⁷ u öyining ichide turup: «Méni aware qilmighin, ishik taqaqliq, balilar orunda yénimda yatidu. Sanga élip bérishke qopalmaymen», déyishi mumkin...

⁸ Silerge shuni éytimenki, gerche u uning dosti bolush süpiti bilen bérishke ornidin turmisimu, uning xijil bolmay qayta-qayta yalwurushi bilen u choqum ornidin turup, qanche lazim bolsa uninggha béridu...⁹ Shuning üçün men silerge éytayki, tilenglar, silerge ata qilinidu; izdenglar, tapisiler. Ishikni chékinglar, échilidu...¹⁰ Chünki herbir tiligüchi tiliginige érishidu; izdigüchi izdiginini tapidu; ishikni chekküchilerge ishik échilidu. ¹¹ Aranglarda ata bolghuchilar öz oghli nan telep qilsa, uninggha tash bérídighanlar barmu?! Yaki béliq telep qilsa, yılan bérídighanlar barmu?...¹² Tuxum telep qilsa, chayan bérídighanlar barmu? ¹³ Emdi siler rezil turup öz perzent-liringlarga yaxshi iltipatlarni bérishni bilgen yerde, ershtiki Ata Özidin tiligenlerge Muqeddes Rohni téximu ata qilmasmu?

10:41 «Marta, Marta,...» — Muqeddes Kitabta, birsining bir ademning ismini yaki bir jayning namini tekrar ikki qétim chaqirishi uninggha bolghan chongqur méhir-muhebbitini ipadilep, uning özige eziz ikenlikini körsitidu.

10:42 «biraq birla ish zörürdür» — bu néme ish? Mesihning bu intayin muhim bayani toghrisida «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

11:4 «bizge qerzdar bolghan herkimni kechürginimizdek...» — bu a yettiki «qerz» choqum gunahlarni öz ichige alidu; a yetning ikkinchi qismini körüng.

11:7 «balilar orunda yénimda yatidu» — yaki «balilirim hemmimiz yétip qalduq».

11:8 «uning xijil bolmay qayta-qayta yalwurushi bilen...» — «xijil bolmay qayta-qayta yalwurushi» grék tilida birla söz bilen ipadilinidu.

11:9 Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Yuh. 14:13; 15:7; 16:24; Yaq. 1:5, 6; 1Yuha. 3:22; 5:14.

11:11 Mat. 7:9.

Eysa «Beelzebul», yeni Sheytandin küchlüktür

Mat. 12:22-30; Mar. 3:20-27

¹⁴ Emdi u bir kishidin «ademni gacha qilghuchi» jinni heydiwetkende, shundaq boldiki, jin uningdin chiqqanda, gacha zuwangha keldi. Xalayıq buninggha intayın heyran bolushti....
¹⁵ Bıraq ularđın beziliri: «U jinlarnı jinlarning emiri bolghan Beelzebulgha tayınıp heydiwétidu» — dédi....¹⁶ We bashqa beziler uni sinash meqsitide uningdin bizge asmandın bir möjizilik alamet körsetseng, dep telep qilghili turdi....¹⁷ Lékin u ularning néme oylawatqanlıqını bilip ulargha mundaq dédi:

— Öz ichidin bölünüp ozara soqushqan herqandaq padishahlıq weyran bolidu; we herqandaq aile öz ichidin bölünüp özara soquhsa zawallıqqa yüz tutidu....¹⁸ Shuninggha oxshash, eger Sheytan öz-özige qarshi chiqqan bolsa, undaqa, uning padishahlıqı qandaqmu put tirep turalısun? Chünki siler ménı, «Jinlarnı Beelzebulgha tayınıp heydeydiken» deysiler.
¹⁹ Eger men jinlarnı Beelzebulgha tayınıp qoghlısam, silerning perzentliringlar kimgе tayınıp jinlarnı qoghlaydu?! Shunga ular siler toghruluq höküm chiqarsun!...²⁰ Lékin men Xudaning barmıqı bilen jinlarnı qoghlısam, undaqa Xudaning padishahlıqı üstünlargha chüshüp namayan bolghan bolidu....²¹ Toluq qorallanghan küchtünggür öz öyini qoghdap turghanda, uning mal-mülki aman qalidu; ²² lékin uningdin küchtünggür biri uning üstige hujum qilip uni yengse, uning tayanghan qorallirini tartıwalidu we mal-mülüklerini olja qilip özidikilerge teqsim qilip beridu....

²³ Men terepte turmıghanlar manga qarshi turghuchidur. Men terepke ademlerni yighmıghuchılar bolsa tozutuwetküchidur.

²⁴ Napak roh birawning ténidin chiqiriwétılıshi bilen, u qurghaq jaylarnı chörgilep yürüp birer aramgahni izdeydu; bıraq tapalmıghandın kéyin, «men chiqqan makanımgha qaytay!» deydu....²⁵ Shuning bilen qaytıp kélip, shu makanining pakız tazılanghanlıqını we retlen-genlikini bayqaydu-de, ²⁶ bérıp özidinmu better yette rohni bashlap kélidu; ular kirip bille

11:14 «jin uningdin chiqqanda, gacha zuwangha keldi. Xalayıq buninggha intayın heyran bolushti» — ularning heyran bolushining bir sewebi, Yehudiý ölimilarning pikrichе, jinni heydesh üçün uning ismini jindin sorash kérek. Jin chaplashqan ademning aghzi arqılıq ismini éytса, andın shu ismini ishliitip jinni heydigili bolatti. Emdi jin ademni gacha qilip qoyghan bolsa, jinning ismini bilish, shundaqla uni heydesh mumkin emes idi.

11:14 Mat. 9:32; 12:22.

11:15 «U jinlarnı jinlarning emiri bolghan Beelzebulgha tayınıp heydiwétidu» — «Beelzebul» (yaki, «Beelzebub») jinlarning padishahi Sheytanni körsitidu.

11:15 Mat. 9:34; 12:24; Mar. 3:22.

11:16 «bizge asmandın bir möjizilik alamet körsetseng...» — ular telep qilghan «möjizilik alamet» Eysaning heqiqiy Mesih ikenlikini ispatlaydighan bir karametni körsitidu, elwette.

11:17 Mat. 12:25; Mar. 3:24.

11:19 «Eger men jinlarnı Beelzebulgha tayınıp qoghlısam, silerning perzentliringlar kimgе tayınıp jinlarnı qoghlaydu?! Shunga ular siler toghruluq höküm chiqarsun!» — bu söznıng ikki sherhi bar: —

—(1) «silerning perzentliringlar» — Bu Perisiylerning öz talip-egeshküchilirini körsitidu. Emeliyette bolsa Perisiyler we egeshküchiliri jinlarnı héch heydiyelmeytti. Undaqa Sheytanning padishahlıqıgha heqiqiy hujum qilghuchılar Eysa we muritirimu, yaki perisiylermu? Perisiylerning Xudaning emes, belki Sheytanning teripide turghanlıqı öz egeshküchilirining jinni heydeshe küchsiz bolghanlıqıgha ispat béretti.

—(2) «silerning perzentliringlar» — Bu Eysaning egeshküchilirini (Israilarning oghullirini) körsitidu. Peqet Eysala emes, ularmu jinlarnı heydiyeleydighan bolghan; shunga ularmu Eysaning Xudaning küchi bilen jin-sheytanlarnı bir terep qiliwatqanlıqıgha ispat béretti.

—Bizninghe (1)-közqarash toghra. «qoshumche söz»imiznimu körüng.

11:20 «men Xudaning barmıqı bilen jinlarnı qoghlısam...» — «Xudaning barmıqı» Uning küch-qudrisini körsitidu, elwette; lékin jinlarnı bir terep qilish üçün Xuda pütükl belikini emes, peqet «barmıqı»ni azraq midirliitip qoysıla kupaye.

11:22 «Toluq qorallanghan küchtünggür öz öyini qoghdap turghanda, uning mal-mülki aman qalidu...» — (10-ayet) bu temsildiki «küchtünggür adem» Sheytanni körsitidu, elwette. «Uningdin küchtünggür biri», yeni uning öyini bulang-talang qilghuchi Eysadın bashqa héchkim bolmaydu.

11:24 «napak roh» — jinni körsitidu.

11:24 Mat. 12:43.

«Luqa»

turidu. Buning bilen héliqi ademning kényinki hali burunqidinmu téximu yaman bolidu.....

Heqiqiy bext

²⁷ We shundaq boldiki, u bu geplerni qiliwatqanda, köpchilik arisida bir ayal awazini kötürüp: — Séni kötürgen qorsa q we émitken emchek bextliktur! — dédi.

²⁸ Biraq u jawaben: — Belki Xudaning sözini anglap, Uninggha itaet qilidighanlar bextliktur! — dédi..

Karamet körsitish telipi

Mat. 12:38-42; Mar. 8:12

²⁹ Shu chaghda, top-tap ademler uning etrapigha olashqanda, u mundaq sözleshke bashlidi: — Bu dewr derweqe rezil bir dewrdur; u möjizilik bir alametning körsitilishni istep yürüdu. Biraq buninggha «Yunus peyghemberde körülgen möjizilik alamet»tin bashqa héchqandaq ikkinchi bir alamet körsitilmeydu...³⁰ Chünki Yunus peyghemberning özi Ninewe shehiridiki- lerge alamet-karamet bolghinigha oxshash, Insan’oghlimu bu dewrge yene shundaq bolidu.

³¹ Qiyamet küni «Jenubtin kelgen ayal padishah»mu bu dewrdikiler bilen teng tirilip, ularning gunahlrini békitidu. Chünki u Sulaymanning dana sözlirini anglash üçün yer yüzining chétidin kelgen; we mana, Sulaymandinmu ulugh birsi mushu yerde turidu...

³² Qiyamet küni Ninewelikiler bu dewrdikiler bilen teng qopup, bu dewrdikilerning gunahlrini békitidu. Chünki Ninewelikler Yunus peyghember jakarlighan xewerni anglap towa qilghan; we mana, Yunus peyghemberdinmu ulugh birsi mushu yerde turidu!..

Xudaning yoruqluqini kishiler pütkül wujudi bilen qobul qilishi kérek

Mat. 5:15; 6:22-23

³³ Héchkim chiraghni yéqip qoyup, uni yoshurun jayda qoymas, yaki üstige séwetni kömtürüp qoymas, belki chiraghdanning üstige qoyidu; buning bilen öyge kirgenler yoruqluqni körüdu...

³⁴ Tenning chirighi közdur. Shunga eger közüng sap bolsa, pütün wujudung yorutulidu. Lékin

---

11:26 «Napak roh....bérip özidinmu better yette rohni bashlap kélidu; ular kirip bille turidu. Buning bilen héliqi ademning kényinki hali burunqidinmu téximu yaman bolidu» — bu temsil hem jin chaplishishtin qutqzulghan ademning heqiqiy bir xetirini we shundaqla köchme menide Yehudiy xelqining ehwalinimu körsitidu. («Matta»diki («Mat.» 12:43-45 toghrisida) «qoshumche söz»imizni körüng.

11:26 Yuh. 5:14; Ibr. 6:4, 5; 10:26; 2Pét. 2:20.

11:28 Mat. 7:21; Yuh. 6:29; Rim. 2:13.

11:29 «... Buninggha «Yunus peyghemberde körülgen möjizilik alamet»tin bashqa héchqandaq ikkinchi bir alamet körsitilmeydu» — «Mat.» 12:39-40-ayetlerge qaralsun («Yunus peyghember yoghan béliqning qorsiqida üç kéche-kündüz yatqandek, Insan’oghlimu oxshashla üç kéche-kündüz yerning baghrida yatidu»).

11:29 Yun. 2:1,11.

11:31 «Jenubtin kelgen ayal padishahi» — «Sheba padishahliqining ayal padishahi»ni körsitidu («1Pad.» 10:1-10ni körüng). «Sheba» belkim jenubiy Erejistanni körsitidu.

11:31 1Pad. 10:1; 2Tar. 9:1; Mat. 12:42.

11:32 «Qiyamet küni Ninewelikiler bu dewrdikiler bilen teng qopup, bu dewrdikilerning gunahlrini békitidu. Chünki Ninewelikler Yunus peyghember jakarlighan xewerni anglap towa qilghan; we mana, Yunus peyghemberdinmu ulugh birsi mushu yerde turidu!» — bu ayetler (29, 30 we -32-)de Eysa Yunus peyghemberning yoghan bir béliqning ichide üç kün turup tirik chiqqanliqini tilgha élish arqiliq öziningmu ölüp, üçinchi küni tirilidighanliqini aldin éytqan. Tewrat, «Yunus» 1-2-bablarni we shu kitabtiki «Yunus peyghemberning alamet-karamiti» toghruluq «qoshumche söz»imiznimu körüng. «bu dewrdikilerning gunahlrini békitidu» — demek, «Butperes Ninewelikler Yunus peyghemberning telimini anglap, yaman yoldin qaytqan. Biraq, bu yerde Yunus peyghemberdinmu ulugh birsi bolghan Mesih silerni yaman yoldin qaytishqa chaqirsa, qulaq salmidinglar».

11:32 Yun. 3:5.

11:33 «...üstige séwetni kömtürüp qoymas» — «séwet» grék tilida «ölchem séwet».

11:33 Mat. 5:15; Mar. 4:24; Luqa 8:16.

eger közüng xunük bolsa pütin wujudung qarangghu bolidu...³⁵ Shuning üçhün hézi bolghinki, wujudungdiki «yoruqluq» qarangghuluq bolmisun!..³⁶ Emdi eger barche wujudung yoruq bolsa we uning héch yéri qarangghu bolmisa, wujudung xuddi chiragh parlaq nuri bilen séni yorutqandek tamamen ayding bolidu.

Perisiyler bilen Tewrat ustazlirining saxtipezlikini eyiblesh

Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40; Luqa 20:45-47

³⁷ Eysa söz qiliwatqanda, bir Perisiy uni öyige ghizagha tekliq qildi. Shuning bilen u öyge kirip, dastixanda olturdi..³⁸ Lékin héliqi Perisiy uning tamaqtin ilgiri qol yumighinini körüp, intayin heyran boldi..³⁹ Lékin Reb uninggha:

— Emdi siler ey Perisiyler, chine-qachilarning téshinila yuyup pakizlighininglar bilen ichinglar hertürlik hérislik we rezillikke tolghandur..

⁴⁰ Ey nadanlar, téshini Yaratquchi ichinimu yaratqan emesmu?!⁴¹ Emdi öz ich-ichinglardin xeyrxahliq qilinglar we mana, hemme nerse silerge pakiz bolidu..

⁴² Halinglarga way, ey Perisiyler! Chünki siler hetta yalpuz bilen suzapning we herxil dora-dermanlarning ondin birini öshre qilip Xudagha ataysiler-yu, biraq adalet we Xudaning muhebbitini héch étibargha almay kétiwérisiler. Derweqe, awwal mushu ishlarni orundishinglar kérek, andin shu ishlarnimu ada qilmay qoymasliqinglar kérek..

⁴³ Halinglarga way, ey perisiyler! Chünki siler sinagoglarda aldinqi orunlarda olturushqa, bazarlarda kishilarning silerge bolghan hörmetlik salamlirigha amraqsiler..⁴⁴ Silerge way! Chünki siler xuddi kishiler kétiwétip, üstige dessep sélipmu sezmay ötüp ketken görlerge oxshaysiler! — dédi..

11:34 «eger közüng sap bolsa» — grék tilida «sap» dégen sözning ikki menisi bar: — (1) «bir, bölünmes, birleshen, saq»; (2) «séxiy» dégen menisi bar. Démek, shundaq bolghanda «sap» dégen sözning toluq menisi «közüng Xudaghila qarisa...» we «sen özüng séxiy bolsang...» dégen bolidu. **«eger közüng xunük bolsa...»** — «xunük» dégen söz grék tilida hem «rezil» hem «saq emes, ajiz, késel» dégen ikki menini bildüridu. **«Tenning chirighi közdur. Shunga eger közüng sap bolsa, pütin wujudung yorutulidu. Lékin eger közüng xunük bolsa pütin wujudung qarangghu bolidu»** — Tewrat, «Pend.» 20:27ni körtüng.

11:34 Mat. 6:22.

11:35 «shuning üçhün hézi bolghinki, wujudungdiki «yoruqluq» qarangghuluq bolmisun!» — mushu sirliq gep saxtipezlikni közde tutidu. Chünki birs saxtipezlikni qilip: «Mende yoruqluq (heqiqet) bar» dep turuwalsa, axir béríp choquq öz-özini aldaydu; andin keyin uningda bolghan qarangghuluq adettiki «gunahkar» kishilerde bolghan qarangghuluqtin téximu éghir bolup qalidu. U waqitta bu kishilerde bolghan «yoruqluq» emeliyette qarangghuluqtur. Mundaq saxtipezlik adette peqet melum étiqudi bar kishiler yaki dindarlar arisida peyda bolidu.

11:37 «...dastixanda olturdi» — grék tilida «...dastixanda yatti». Yehudiy xelqi dastixanda yanpashlap yatatti.

11:38 «héliqi Perisiy uning tamaqtin ilgiri qol yumighinini körüp, intayin heyran boldi» — Yehudiy xelqi «tamaqtin ilgiri qol yuyush» peqet salametlikke paydiliq bolupla qalmastin, belki insanlarga bir xil diniy sawab yetküzidu, dep qaraytti. Undaq qilmasliq ata-bowilirining qaldurghan qaide-yosunlirigha sel qarap ulargha qilinghan bihörmetlikke barawer idi. Shühhisizki, Mesih shu chaghta qesten qol yumay dastixanda olturghanidi.

11:39 Mat. 23:25; Tit. 1:15.

11:41 «öz ich-ichinglardin xeyrxahliq qilinglar we mana, hemme nerse silerge pakiz bolidu» — bashqa birxil terjimisi: «piyale ichidiki din sediqe béringlar, we mana, hemme nerse silerge pakiz bolidu». Lékin bizningche mushu yerde Mesih insaning öz ichini Xudagha béghishlash kéreklikining hemmidin muhim ikenlikini körsitidu.

11:41 Yesh. 58:7; Dan. 4:24; Luqa 12:33.

11:42 «siler Perisiyler hetta yalpuz bilen suzapning we herxil dora-dermanlarning ondin birini öshre qilip Xudagha ataysiler-yu» — oqurmenlarning éside barki, Xuda Tewrat qanunida ibadetxanidiki ishlar we kahninlarning kirimi üçhün Öz xelqingni mehsulatliridin «ondin bir ülüshi»ni telep qilghanidi. **«biraq adalet we Xudaning muhebbitini héch étibargha almay kétiwérisiler»** — Eysaning «Xudaning muhebbiti» déginini hem Xuda insanlarga baghliq muhebbet hem insanlar Xudagha baghlash kérek bolghan muhebbetnimu öz ichige alsa kérek.

11:42 1Sam. 15:22; Hosh. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 9:13; 12:7; 23:23.

11:43 «siler Perisiyler... Bazarlarda kishilarning silerge bolghan hörmetlik salamlirigha amraqsiler» — tarix tetqiqatlirigha asasen, Yehudiylarning öz «ustazliri»gha qilghan «salamlar»ni intayin uzun we murekkep dep bilimiz.

11:43 Mat. 23:6; Mar. 12:38; Luqa 20:46.

11:44 «...siler xuddi kishiler kétiwétip, üstige dessep sélipmu sezmay ötüp ketken görlerge oxshaysiler!» — Yehudiy mollilarning Tewrat qanunigha sherh bérishiche «qebirilerge tégish» ademni kech kirgüche «napak» qilatti, yuyunush kérek idi.

11:44 Mat. 23:27.

⁴⁵ Tewrat ehliliridin biri uninggha:

— Ustaz, bularni éytqining bizgimu haqaret boldi! — dédi.

⁴⁶ U uninggha mundaq jawab berdi:

— Silergimu way, ey Tewrat ehliliri! Chünki siler kötürelmigüdek éghir yüklerni ademlerning zimmissige artip qoysiler-yu, emma özünglar bu yüklerni kötürüşke birmu barmiqinglarni tegküzmeyiler!... ⁴⁷ Silerge way! Chünki peyghemberlerning qebrilirini yasap kéliwatisiler, lékin ata-bowiliringlar ularni öltürdi... ⁴⁸ Shuning bilen siler ata-bowiliringlar qilghanlirigha razi bolghanliqinglarga guwahliq béisiler. Chünki ular peyghemberlerni öltürdi we siler ularning qebrilirini yasaysiler... ⁴⁹ Bu sewebtinmu Xudaning danaligi deyduki: «Men ulargha peyghemberler we rosullarni ewetimen we bulardin bezilirini ular öltüridu we bezilirini ziyankeshlik bilen qoghliwétidu»... ⁵⁰⁻⁵¹ Shuning bilen dunya apiride bolghandin buyanqi barliq peyghemberlerning tökülgen qan qerzliri, yeni Habilning tökülgen qénidin tartip taki ibadetxanidiki qurbangah bilen muqeddes jay ariliqida qetl qilinghan kahin Zekeriyaning tökülgen qénighiche barliq qan qerzler üçün mushu dewrdikilerdin hésab élinidu. Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bularning hemmisi mushu dewrdin élinidighan bolidu!...

⁵² Halinglarga way, ey Tewrat ehliliri! Chünki hékmet xezinisining achquchini élip turup, özünglar uning ichige kirmidinglar we kirey dégenlernimu kirgüzminglar...

⁵³ U shu yerdin chiqqandin kéyin, Tewrat ustazliri bilen Perisiyler uning bilen qattiq qarshili-ship, uninggha köp ishlarni muzakirilishishke qistidi. ⁵⁴ we uning üstidin shikayet qilishqa sözi-din birer eyib tépiwélshqa paylap yüretti.

Saxtipezlikdin hoshyar bolush

Mat. 10:19-20; 10:28-33; 12:32

12 ¹ Shu chaghlarda, minglighan kishiler yighilip, bir-birini dessiwetküdek qista-qistang bolushup ketkende, u awwal muxlisilirigha söz qilip mundaq dédi:

— Perisiylerning échitqusidin, yeni saxtipezlikdin hoshyar bolunglar... ² Chünki yoshurulghan héchqandaq ish ashkarilanmay qalmaydu, we héchqandaq mexpiy ish ayan bolmay qalmaydu...

³ Shunga silerning qarangghuda éytqanliringlar yoruqta anglinidu; öyning ichkiride xupiyane

11:46 «siler kötürelmigüdek éghir yüklerni ademlerning zimmissige artip qoysiler-yu,...» — «éghir yükler» her türlük qattiq diniy qaide-yosunlarni körsitidu.

11:46 Yesh. 10:1; Mat. 23:4; Ros. 15:10.

11:47 Mat. 23:29.

11:48 «ular, yeni ata-bowiliringlar peyghemberlerni öltürdi we siler ularning qebrilirini yasaysiler» — Yehudiy xelqi daim «ulugh ata-bowilirimiz» «ata-bowilirimiz qaldurghan muqeddes qaide-yosunlar» deytti. Ular mushu «ata-bowilirimiz qaldurghan muqeddes qaide-yosunlar»gha ching ésilwalatti, lékin peyghemberlerning sözligre köngül bölmeytti, we ularning hazir ata-bowiliridek Xuda ewetken peyghemberlerge, hetta Qutquzguchi-Mesihge bolghan ziyankeshlikliri toghruluq héch oylanmaytti (49-ayetni köring).

11:49 ««Xudaning danaligi deyduki: «Men ulargha peyghemberler we rosullarni ewetimen we bulardin bezilirini ular öltüridu we bezilirini ziyankeshlik bilen qoghliwétidu» —bu sözler melum peyghember éytqan söz bolmighini bilen, u köp bésharetlerning yighinchaqilinishidur.

11:49 Mat. 10:16; Luqa 10:3; Yuh. 16:2; Ros. 7:51; Ibr. 11:35.

11:50-51 «yeni Habilning tökülgen qénidin tartip taki ibadetxanidiki qurbangah bilen muqeddes jay ariliqida qetl qilinghan kahin Zekeriyaning tökülgen qénighiche barliq qan qerzler...» — Habilning öltürülüşhi toghruluq «Yar.» 4:8-11ni, Zekeriyaning öltürülüşhi toghruluq «2Tar.» 24:20-22ni köring. Bu ikki weqe Yehudiylarning Tewratni en'eniwi orunlashturush tertipi boyiche Tewratning eng béshida we eng axirigha qoyulidu.

11:50-51 Yar. 4:8; 2Tar. 24:21; Ibr. 11:4.

11:52 Mat. 23:13.

11:53 «U shu yerdin chiqqandin kéyin...» — yaki «U bularni éyqtanda,...».

12:1 «Perisiylerning échitqusidin, yeni saxtipezlikdin hoshyar bolunglar» — «Mat.» 16:1-12nimu köring. Muqeddes yazmilarda échitqu (xémirturuch) köp yerlerde tekebburluq we saxtipezlikke simwol qilinidu.

12:1 Mat. 16:16; Mar. 8:15.

12:2 Ayup 12:22; Mat. 10:26; Mar. 4:22; Luqa 8:17.

«Luqa»

pichirlashqanlaringlarmu ögzilerde jakarlinidu..

⁴ Men siler dostlirimgha shuni éytimeyki, tenni öltürüp, bashqa héch ish qilamaydighanlardan qorqmanglar.. ⁵ Lékin men silerge kimdin qorqushunglar kéreklikini körsitip qoyay: Öltürgendin kéyin, dozaxqa tashlashqa hoquqluq bolghuchidin qorqunglar; berheq silerge éytay — Uningdin qorqunglar!

⁶ Besh qushqach ikki tiyinge sétilidighu? Lékin ularning héchbirimu Xuda teripidin untulup qalghini yoq.. ⁷ Lékin hetta herbir tal chéchinglarmu sanalghandur. Shundaq iken, qorqmanglar; siler nurgunlighan qushqachtin qimmetliksiler!.

Eysani étirap qilish we qilmasliq

⁸ — Biraq men silerge shuni éytip qoyayki, kim méní insanlarning aldida étirap qilsa, Insan'oghlimu uni Xudaning perishtiliri aldida étirap qilidu.. ⁹ Biraq insanlarning aldida méní tonumighan kishi, Xudaning perishtiliri aldidimu tonulmaydu..

¹⁰ Insan'oghligha qarshi söz qilghan herqandaq kishi kechürümge érisheleydu; lékin Muqeddes Rohqa kupurluq qilghuchi bolsa kechürümge érishelmeydu..

¹¹ Lékin kishiler silerni sinagoglarga yaki hökümdarlar we emeldarlarning aldigha élip béríp soraqqa tartqanda, «Erzge qandaq jawab bersem?» yaki «Néme désem bolar?» dep endishe qilmanglar.. ¹² Chünki néme déyish kéreklikini shu waqti-saitide Muqeddes Roh silerge ögitidu.

Eqilsiz bay heqqidiki temsil

¹³ Köpchilik arisidin birsi uninggha:

— Ustaz, akamgha atimizdin qalghan mirasni men bilen teng ülishishke buyrughayla — dédi.

¹⁴ Lékin u uninggha jawaben: — Burader, kim méní silerning üstünlargha sotchi yaki üleshtürgüchi qildi? — dédi.. ¹⁵ U köpchilikke qarap: — Pexes bolup özünglarni herxil tamaxorluqtin saqlanglar. Chünki insanning hayati uning mal-mülüklirining köplükige baghliq emestur, dédi..

¹⁶ Andin u ulargha mundaq bir temsilni éytip berdi:

— «Bir bayning yérim mol hosul bériptu. ¹⁷ U könglide «Qandaq qilay? Chünki bunchiwala hosulni qoyghudek yérim yoq» — dep oylaptu. ¹⁸ Andun u: — «Mundaq qilay: — Hazirqi ambarlirimni chuwuwétip, téximu chongini yasap, barliq mehsulatirim we bashqa mal-mülüklirimni shu yerge yighip saqlay! ¹⁹ Andin öz-özümge: «Ey jénim, yighip saqlighan, köp yil yetküdek németliring bar, rahet ichide yep-ichip xush bolghin!» deyidighan bolimen» dep oylaptu..

²⁰ Lékin Xuda uninggha:

12:3 «xupiyane pichirlashqanlaringlar» — grék tilida «qulaqqa éytkeninglar».

12:4 Yesh. 51:7; Yer. 1:8; Mat. 10:28.

12:6 «besh qushqach ikki tiyinge sétilidighu?» — «tiyin» grék tilida «assariyon», «ikki tiyin» — Shu dewrdiki bir ishchining künlük heqqi bolghan «dinarus»ning 1/8 Qismi idi.

12:6 Mat. 10:29.

12:7 1Sam. 14:45; 2Sam. 14:11; 1Pad. 1:52; Luqa 21:18.

12:8 Mat. 10:32.

12:9 Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luqa 9:26; 2Tim. 2:12; 1Yuha. 2:23.

12:10 «Muqeddes Rohqa kupurluq qilish» — yaki «Muqeddes Rohqa qarshi gep qilish» dégen gunah toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

12:10 1Yuha. 5:16.

12:11 Mat. 10:19; Mar. 13:11; Luqa 21:14.

12:14 «Burader, kim méní silerning üstünlargha sotchi yaki üleshtürgüchi qildi?» — «Mis.» 2:14ni köring. Mesih Musa peyghembarning rolini ret qildi. Bu muhim heqiqet üstide «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

12:15 1Tim. 6:7.

12:19 Top. 11:9; 1Kor. 15:32; Yaq. 5:5.

«Ey exmeq, bugün kéchila jéning sendin telep qilip élinidu; undaqta bu toplighining kimgé qalidu?» deptu..

²¹ Xudaning aldida döletmen bolmay, özige xezine yighqanning hali shundaq bolar».

Étiqadchilar endishe qilmasliqi kérek

Mat. 6:19-21, 25-34

²² Andin u muxlisirigha mundaq dédi:

— Shuning üçün men silerge shuni éytip qoyayki, turmushunglar toghruluq, néme yermiz yaki néme kiyermiz, dep endishe qilmanglar..²³ Chünki hayatliq yémekliktin, ten kiyim-kéchehtin ezizdur. ²⁴ Quzghunlarga qaranglar! Ular térimaydu we yighmaydu, ularning ambar, iskilatirimu yoq. Lékin Xuda ularnimu ozuqlanduridu. Silér qushlardin qanchilik eziz-he!

²⁵ Aranglarda qaysinglar ghem-qayghu bilen ömrünlarni birer saet uzartalaysiler?..²⁶ Eger shunchilik kichikkine ishmu qolunglardin kelmise, néme üçün qalghan ishlar toghrisida ghem-endishe qilisiler? ²⁷ Néluperlerning qandaq ösidighanliqigha qarap béqinglar! Ular emgekmu qilmaydu, chaqmu égirmeydu; lékin silerge shuni éytayki, hetta Sulayman toluq shan-sherepte turghandimu uning kiyinishi niluperlening bir gülichilikimu yoq idi..²⁸ Ey ishenchi ajizlar! Emdi Xuda daladiki bugün échilsa, etisi qurup ochaqqa sélinidighan ashu gülgiyahlarni shunche bézigen yerde, silerni téximu kiyindürmesmu?! ²⁹ Shundaq iken, néme yeymiz, néme ichimiz dep bash qaturmanglar, héchnémidin endishe qilmanglar..³⁰ Chünki herqaysi eldikiler mana shundaq hemme nersilerge intilidu. Biraq Atanglar silerning bu nersilerge mohtajliqlarni bilidu; ³¹ shundaq iken, Uning padishahliqigha intilinglar we u chaghda, bularning hemmisi silerge qoshulup nésip bolidu..

³² Qorqmanglar, i kichik pada! Chünki Atanglar padishahliqni silerge ata qilishni xush kördi..³³ Mal-mülkünlarni sétip, kembeghellerge xeyrxahliq qilinglar. Özünglarga uprimaydighan hemyan, ershlerde hergiz tügép ketmeydighan bir xezine hazirlanglar; — shu yerde oghri yéqin kelmeydu, küye yep yoqap ketmeydu..³⁴ Chünki bayliqlinglar qeyerde bolsa, qelbinglarmu shu yerde bolidu.

Mesihning kélishige teyyar bolunglar!

Mat. 24:45-51

³⁵ Silér bélinglarni ching baghlap, chiraghliringlarni yandurup turunglar;..³⁶ xuddi xojayini-ning toy ziyapitidin qaytip kélishini kütüp turghan chakarlardék, herdaim teyyar turunglar. Shuning bilen xojayin kélip ishikni qaqqanda, chakarlár derhal chiqip ishikni achidighan bolidu. ³⁷ Xojayin qaytip kelgende, chakarlirining oyghaq, teyyar turghanliqini körse, bu chakarlarning bextidur! Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, xojayin özi béli ni baghlap,

12:20 Zeb. 39:6; Zeb. 52:7; Top. 2:18, 19; Yer. 17:11.

12:22 Zeb. 55:22; Mat. 6:25; Fil. 4:6; 1Tim. 6:8; 1Pét. 5:7.

12:24 Ayup 38:41; Zeb. 147:9.

12:25 «qaysinglar ghem-qayghu bilen ömrünlarni birer saet uzartalaysiler?» — bashqa bir terjimisi: «qaysinglar ghem-qayghu bilen boyunggha birer ghérich qoshalaysiler?».

12:25 Mat. 6:27.

12:27 «néluperler...» — yaki «yawa gülgiyahlar...». «Sulayman» — ulugh padishah Sulayman.

12:29 «...bash qaturmanglar» — grék tilida «... (yémeklikke) intilmenglar».

12:30 «herqaysi eldikiler...» — grék tilida «bu dunyadiki (yat) ellerdikiler». «Yat eller» Yehudiy emes butperesler bolup, tirik Xudani bilmeytti; muxlislar Yehudiy bolghachqa, Xudaning küch-qudriti hemde Öz xelqidin xewer alidighanliqigha ishenchi bolushi kérek idi.

12:31 1Tar. 3:13; Zeb. 37:25.

12:32 «Atanglar padishahliqni silerge ata qilishni xush kördi» — «padishahliq» bolsa Xudaning Öz padishahliqi, elwette.

12:33 Mat. 6:20; 19:21; Luqa 16:9; 1Tim. 6:19.

12:35 Ef. 6:14; 1Pét. 1:13.

ularni dastixangha olturghuzup, ularning aldigha kélip shexsen özi ularni kütüwalidu! ³⁸ We eger xojayin ikkinchi yaki üçinchi jésekte kelsimu, chakarlirining shundaq oyghaqligini körse, bu ularning bextidur!...

³⁹ Lékin shuni bilip qoyunglarki, eger öy igisi oghrining kéchide qaysi waqitta kélidighanliqini bilgen bolsa, u oyghaq turup oghrining öyge téship kirishige hergiz yol qoymaytti!...

⁴⁰ Shuning üçün silermu herdaim teyyar turunglar; chünki Insan'oghli siler oylimighan waqit-saette qaytip kélidu...

⁴¹ Pétrus uningdin: — I Reb, sen bu temsilni bizgila qaritip éyttingmu yaki hemmeylenge qaritipmu? — dep soridi.

⁴² Reb mundaq dédi:

— Xojayini öz öyidikilerge mes'ul qilip, ulargha tégishlik bolghan ashliqni waqti-waqtida teqsim qilip bérishke teyinleydighan ishenchlik we pemlik ghojidar kim bolidu?... ⁴³ Xojayin öyige qaytqanda, chakirining shundaq qiliwatqinining üstige kelse, bu chakarning bextidur! ⁴⁴ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, xojayin uni pütün igilikini bashqurushqa qoyidu. ⁴⁵ Lékin mubada shu chakar könglide: «Xojayinim hayal bolup qalidu» dep, bashqa chakarlal we dédeklerni bozek qilishqa we yep-ichip, mest bolushqa bashlisa, ⁴⁶ Shu chakarning xojayini kütülmigen bir küni, oylimighan bir waqitta qaytip kélidu we uni késip ikki parche qilip, uning nésiwisini étiqadsizlar bilen oxshash teqdirdé békítidu.

⁴⁷ Emdi xojayinining iradisini bilip turup, teyyarlinip turmighan we xojayinining iradisi boyiche qilmighan chakar bolushigha tayaq yeydu... ⁴⁸ Biraq xojayinining iradisini bilmey turup, tayaq yéyishke tégishlik ishlarni qilghan chakar azraq tayaq yeydu. Kimgé köp bérilse, uningdin telep qilinidighini köp bolidu. Chünki ademler kimgé köp amanet qoyghan bolsa, uningdin telep qilidighinimu köp bolidu.

Mesihning tutashturmaqchi bolghan oti

Mat. 10:34-36

⁴⁹ Men yer yüzige ot tashlap tutashturushqa keldim we bu otning tutishishigha neqeder teqezamen! ⁵⁰ Lékin men aldi bilen bir chömüldürüş bilen chömüldürülüşüm kérek we bu chömüldürülüşüm emelge ashurulghuche intayin qiynilimen!... ⁵¹ Silér méní yer yüzige tinchliq élip keldimikin, dep oylap qaldinglarmu? Yaq, men shuni silerge éytayki, tinchliq emes, bölünüş élip keldim!... ⁵² Chünki buningdin kéyin, bir öydiki besh kishi bölünidu; üçü ikkisige

12:38 «eger xojayin ikkinchi yaki üçinchi jésekte kelsimu, chakarlirining shundaq oyghaqligini körse, bu ularning bextidur!» — Yehudiylar kéche waqtini hésablighanda üç jések, rimliqlar bolsa töi jések dep hésablaytti.

12:38 Mat. 24:42.

12:39 «eger öy igisi oghrining kéchide qaysi waqitta kélidighanliqini bilgen bolsa, u oyghaq turup oghrining öyge téship kirishige hergiz yol qoymaytti!» — muqeddes yazmildardiki köp yerlerde Perwerdigarning küning «oghridek» (kütülmigen waqitta) kélidighanliqi tilgha élinidu.

12:39 Mat. 24:43; 1Tés. 5:2; 2Pét. 3:10; Weh. 3:3; 16:15.

12:40 Mat. 24:44; 25:13; Mar. 13:33; Luqa 21:34; 1Tés. 5:6.

12:42 «Xojayini öz öyidikilerge...» — «öydikiler» mushu yerde öydiki xizmetkarlar we chakarlirini körsitidu; mushu yerde köchme menisi Xudagha tewedikiler, yeni barliq ishengüchiler dégenlikur. «Xojayini öz öyidikilerge mes'ul qilip, ulargha tégishlik bolghan ashliqni waqti-waqtida teqsim qilip bérishke teyinleydighan ishenchlik we pemlik ghojidar kim bolidu?» — shübbisizki, Reb bu temsilni hemmidin awwal Pétrusning öz-özige tetbiqlishini xalidi, andin qalghan rosullar, andin Xudaning barliq xizmetkarlirigha qaritip éytqan.

12:42 Mat. 24:45; 25:21; 1Kor. 4:2.

12:47 Yaq. 4:17.

12:50 «men aldi bilen bir chömüldürüş bilen chömüldürülüşüm kérek we bu chömüldürülüşüm emelge ashurulghuche intayin qiynilimen!» — bu ayettiki «chömüldürüş» shübbisizki uning ölümidur. Bu toghruluq «Efesusluqlargha»diki «qoshumche söz»imizni körüng. Mushu chömüldürülüştin kéyin Muqeddes Rohning oti yer yüzide tutushturulidu. «Ros.» 2-babni körüng!

12:50 Mat. 20:22; Mar. 10:38; Ef.4:5

12:51 Mat. 10:34.

qarsi we ikkisi üçhige qarshi bölünidu. ⁵³ Ata oghligha we oghul atisigha, ana qizigha we qiz anisigha, qéynana kélínige we kélín qéynanisigha qarshi turidu..

Xudaning ghezipidin agahlanduridighan bésharetlik alametler

Mat. 16:2-3

⁵⁴ Eysa yene toplashqan ademlerge mundaq dédi:

— Siler künpétish tereptin bulutning chiqqinini körsenglar, derhal «yamghur yaghidu» deysiler, we derweqe shundaq bolidu. ⁵⁵ Jenub tereptin shamalning chiqqinini körsenglar, «Hawa is-siydu» deysiler we derweqe shundaq bolidu. ⁵⁶ Ey saxtipezler! Siler yer bilen kökning renggini perq ételeysiler-yu, qandaqsige bu zamanni perq ételmeysiler?!

⁵⁷ Emdi némishqa qaysi ishlarning durus ikenlikige özünglar höküm qilip baqmaysiler?! ⁵⁸ Chünki dewagiring bilen birge sotchi aldigha barghiningda, uning bilen yolda kétéwatqiningda, uning bilen yariship dost bolushqa intilgin; bolmisa, u séni sotchigha, sotchi bolsa gundipaygha tapshuridu we gundipay séni zindangha tashlaydu. ⁵⁹ Men sanga shuni éytip qoyayki, qerzingning eng axirqi bir tiyininimu qoymay tölimigüche, shu yerdin hergiz chiqalmaysen..

Towa qilish yaki halak bolush

13 ¹ Shu chaghda, birnechche adem uninggha waliy Pilatusning bir qisim Galiliyeliklarning qénini töküp, ularning qanlirini ular qiliwatqan ibadetxanidiki qurbanliqning qanliri bilen arilashturghanliqini melum qildi..

² U ulargha jawaben mundaq dédi:

— Ularning bu azablarni tartqini üçhün bu Galiliyeliklerni bashqa Galiliyeliklerdin gunahi éghir dep qaramsiler?³ Men silerge éytayki, undaq emes! Belki siler towa qilmisanglar, hemminglarmu oxshash aqiwetke halak bolisiler..⁴ Siloam mehelligidiki munar örülüp chüshüp, on sekkiz kishini bésip öltürüp qoyghan, siler ularni Yérusalémde turuwatqan bashqlardin qebih, dep qaramsiler?.. ⁵ Men silerge éytayki, undaq emes! Belki siler towa qilmisanglar, hemminglarmu oxshash aqiwetke halak bolisiler.

Towa qilmasliqning aqiwiti — méwe bermeydighan derex

⁶ Andin u bu temsilni sözlep berdi:

— Melum bir kishiningüzümzarliqida tikilgen bir tüp enjür derixi bar iken. U u derextin méwe izdep keptu, lékin héch méwe tapalmaptu.⁷ U baghwenge: «Qara, üç yildin béri bu enjür derixidin méwe izdep kéliwatimen, biraq bir talmu méwe tapalmidim. Uni késiwet! U néme dep yerni bikardin-bikar igilep turidu?» deptu.⁸ Lékin baghwen: «Xojayin, uninggha yene bir yil

12:53 Mik. 7:6

12:57 Mat. 5:25-26

12:59 «eng axirqi bir tiyininimu qoymay tölimigüche» — «tiyin» grék tilida «lepton» — pulning eng kichik birliki, shu dewrdiki bir ishchining künlik heqqi bolghan «dinarus»ning 1/128 qismi idi. «dewagiring bilen birge sotchi aldigha barghiningda, uning bilen yolda kétéwatqiningda, uning bilen yariship dost bolushqa intilgin; .. bolmisa... .. eng axirqi bir tiyininimu qoymay tölimigüche, shu yerdin hergiz chiqalmaysen» — bu köp ehwallirimizgha mas kélidighan intayin emeliy nesihet, elwette. Uning üstige mushu yerde belkim temsil bolushi mumkin; chünki Mesihning sözliride «Eger... bolsa» dégen söz yoo. Démek, Israillarning üstige erzi bar idi; bu erz qilghuchi bolsa belkim Xuda Özidur. Hazir «yarashturulup dost bolush»ning towa qilish pursiti bolsimu, herhalda waqti chekluktur. Töwendiki 13-babnimu körüng.

13:1 «... waliy Pilatusning ... ularning qanlirini ular qiliwatqan ibadetxanidiki qurbanliqning qanliri bilen arilashturghanliqi» — ayyette «ibadetxana» dégen söz yoo. Biraq qurbanliq qilish bashqa yerde bolmaytti. «qanliri... qurbanliqning qanliri bilen arilashturdi» — démek, Pilatus ularni ibadetxanida ibadet üstide öltürüwetti.

13:3 «hemminglar oxshash aqiwetke halak bolisiler» — bu söz belkim Rim impériyesi miladiye 70-yilida Yérusalém we bashqa sheherlerni weyrat qilishini we shuning bilen teng dozaxnimu körsitishi mumkin. 5-ayetning menisimu shundaq.

13:4 «Siloam» — (ibraniiy tilida «Shiloah») Yérusalémdeki bir mehelle. «Neh.» 3:15 we «Yesh.» 8:6ni körüng. «siler ularni Yérusalémde turuwatqan bashqlardin qebih, dep qaramsiler?» — «qebih» mushu yerde grék tilida «qerzdar» dep ipadilidinu.

tegmigeyla. Bu vaqit ichide uning tüwidiki topilarni boshitip, oghutlap baqay.⁹ Eger kéler yili méwe berse, yaxshi xop! Biraq bermise, késiwetkeyla» depty baghwen.

Shabat küni dok ayalni saqaytish

¹⁰ Bir shabat küni, u bir sinagogta telim bériwatatti. ¹¹ Mana shu yerde on sekkiz yildin béri zeipleshürgüchi bir jin teripidin tutulup, dömchiyip öre turalmaydighan bir ayal bar idi. ¹² Eysa uni körgende, yénigha chaqirip:

— Xanim, sen bu zeiplikingdin azad boldung! — dédi. ¹³ Andin u qolini uning uchisigha qoyuwidi, ayal derhal ruslinip tik turup, Xudani ulughlidi.

¹⁴ Biraq sinagogning chongi Eysaning shabat küni késel saqaytqinidin ghezeplinip, köpchilikke: — Ademler ish qilish kérek bolghan alte kün bar, shu künlerde kélip saqaytilinglar; lékin shabat künide undaq qilmanglar, — dédi...

¹⁵ Shunga Reb uninggha mundaq jawab berdi:

— Ey saxtipezler! Herbiringlar shabat küni torpaq we éshikinglarni oqurdin yéship, sugharghili bashlimamsiler?! ¹⁶ Emdi Sheytan mana on sekkiz yil boghup kelgen, Ibrahimning bir qizi bolghan bu ayal del shabat künide bu sirtmaqtin boshitilsa, bu shabat künining yarishiqi bolmamdu?!

¹⁷ U mushu sözni qilghanda, uninggha qarshi chiqqanlar xijaletke qaldı; biraq xalayıq uning qiliwatqan hemme ajayıb ishleridin shadlinip yayridi.

Xudaning padishahliqini uruq we xémirturuchqa oxshitidighan temsiller

Mat. 13:31-33; Mar. 4:30-32

¹⁸ U sözini dawamlashturup mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqi némige oxshaydu? Men uni némige oxshitay? ¹⁹ U goya bir tal qicha uruqigha oxshaydu; birsı uni élip öz béghida térighanidi; u ösüp yoghan derex boldi; asmandiki uchar-qanatlar kélip uning shaxlirida uwulidi...

²⁰⁻²¹ U yene: — Xudaning padishahliqini némige oxshitay? U xuddi échitqugha oxshaydu; bir ayal uni qoligha élip, üç jawur unning arisigha yoshurup, taki pütün xémir bolghuche saqlidi, — dédi...

13:11 «... on sekkiz yildin béri zeipleshürgüchi bir jin teripidin tutulup...» — «jin» — Grék tilida «roh». «öre turalmaydighan bir ayal bar idi» — «öre turalmaydighan» grék tilida «béshini kötürelmeydighan».

13:14 «sinagogning chongi Eysaning shabat küni késel saqaytqinidin ghezeplinip...» — uning ghezeplinishining üç sewebi bar idi: (1) ularning qaide-yosunliri boyiche ayal kishi sinagogning otturigha kelmesliki kérek idi (ular keynide olturatti yaki turatti); (2) yene qaidiliri boyiche er kishi ayal kishige héch tegmseliki kérek, hetta adette natonush ayal kishige gep qilmasliqi kérek idi; (3) Eysa shabat künide késel saqaytti.

13:14 Mis. 20:9; Qan. 5:13; Ez. 20:12.

13:15 «Ey saxtipezler! Herbiringlar shabat küni torpaq we éshikinglarni oqurdin yéship, sugharghili bashlimamsiler?!» — buni «ishlesh» yaki «xizmet qilish» dep hésablashqa bolsimu, insan bu zuwansız haywanlarga mushundaq «insanperwerlik» körsetmise, tolimu rehimsizlik bolatti. Undaqta insangha rehim körsitishke bolmamdu?!

13:15 Mis. 23:5; Qan. 22:4; Luqa 14:5.

13:16 «Ibrahimning bir qizi bolghan bu ayal» — «Ibrahimning qizi» dégen ibare ayalning Ibrahimning ewladi ikenlikini körsitidu, elwette, shundaqla belkim uningda heqiqiy étiqad bolghanliqinimu körsitishi mumkin.

13:18 Mat. 13:31; Mar. 4:30.

13:19 «U, yeni Xudaning padishahliqi goya bir tal qicha uruqigha oxshaydu» — «qicha uruqi» Asiyadiki barliq uruqlar ichide eng kichiki. «u ösüp yoghan derex boldi» — adette qicha ösüp yétilgende 2-3 métrliq köchet bolidu. Lékin bu temsildur; Xudaning padishahliqining bezi jehetliri adettin tashqiri bolidu.

—Oqurmenlerge ayanki, temsillerde «qushlar» adette jin-sheytanlarni bildüridu (mesilen, 8:5ni köring).

13:20-21 «üch jawur un» — (yaki «üch küre un») grék tilida «üch saton», ibranıy tilida «üch séah». Bir «saton» 7 kilogram idi; bu xéli köp un bolup, yüz ademning tamiqigha yétetti. «Yar.» 18:6ni köring.

—Oqurmenlerge yene ayanki, temsillerde «échtıqu» yaki «xémirturuch» adette yaman tesirler (tekebburluq, saxtipezlik) ni bildüridu (mesilen, 12:1ni köring).

13:20-21 Mat. 13:33.

«Luqa»

Hayatning tar ishi

Mat. 7:13-14, 21-23

²²Eysa Yérusalémgha qarap sepirini dawamlashturup, bésip ötkén herqaysi sheher-yézilarda telim béríp mangdi..²³ Bireylen uningdin:

— I teqsir, qutquzulidighanlarning sani azmu? — dep soridi.

Eysa köpchilikke mundaq jawab berdi:

²⁴ — Siler tar ishihtin kirishke küresh qilinglar. Chünki men silerge shuni éytayki, nurghun ademler kirey dep izdensimu, emma kirelmeydu..²⁵ Öyning igisi ornidin turup ishihni taqig-handin kéyin, siler tashqirida turup ishihni qéqip: «Reb, bizge achqin!» dep yalwurgili turghininglarda, u silerge jawaben: «Silerning nelikintlarni bilmeymen» — deydu..²⁶ Andin siler: «Biz séning aldingda yégen, ichken, senmu bizning kochilirimizda telim bergen» désenglar,²⁷ u yene jawaben: «Silerning nelikintlarni bilmeymen, mendin néri kétinglar, ey qebihlik qilghuchilar!» deydu..²⁸ Siler Ibrahim, Ishaq, Yaqup we barliq peyghemberlarning Xudaning padishahliqi ichide ikenlikini, özünlarning sirtqa tashliwétilgininglarni körgininglarda, yigha-zarlar kötürüldi, chishlar ghuchurlaydu..²⁹ U chaghda, kishiler meshriq bilen meghribtin we shimal bilen jenubtin kélisip, Xudaning padishahliqida dastixanda olturidu..³⁰ Shuning bilen mana, shu chaghda aldida turghanlardin arqigha ötidighanlar, arqida turghanlardin aldigha ötidighanlar bar bolidu.....

Eysaning Yérusalémgha baghligan méhir-muhibbati

Mat. 23:37-39

³¹ Del shu waqitta birnechche Perisiyler Eysaning aldigha kélip uninggha:

— Mushu yerdin chiqip özüngni nérigha al. Chünki Hérod séni öltürmekchi, — dédi.

³² U ulargha:

— Béríp shu tülkige éytinglar: Mana men jinlarni heydiwétip, бүгүн we ete shipa bérermen we üçinchi küni takamullashturulimen, denglar..³³ Halbuki, бүгүн we ete we ögünlükke méngip yürüşüm kérektur; chünki héch peyghemberning öltürülüşü Yérusalémdin bashqa héchqan-daq jayda mumkin bolmas..

13:22 Mat. 9:35; Mar. 6:6.

13:24 Mat. 7:13.

13:25 Mat. 25:11,12; Luqa 6:46.

13:27 Zeb. 6:8; Mat. 7:23; 25:12,41.

13:28 Mat. 8:11, 12; 13:42; 24:51.

13:29 «kishiler meshriq bilen meghribtin we shimal bilen jenubtin kélisip, Xudaning padishahliqida dastixanda olturidu» — «meshriq bilen meghribtin we shimal bilen jenubtin» kelgenler Yehudiy emeslerni körsitidu. «Olturidu» bashqa izahatlarda körsitilgende grék tilida «yatidu» dégen söz bilen ipadiliniidu.

13:29 Yesh. 2:2; Mal. 1:11; Mat. 8:11.

13:30 «aldida turghanlardin arqigha ötidighanlar, arqida turghanlardin aldigha ötidighanlar bar bolidu» — grék tilida «axirqlardin birinchisi bolidighanlar bar bolidu, birinchilerdin axirqisi bolidighanlar bar bolidu» dep ipadiliniidu.

— Bu ajayib heqiqetning köp jehetliri bar; biraq roshenki, shu künide Xuda esli chaqirghan Yehudiylar Xudaning padishahliqida xijaletke qaldurilidu we esli butperes bolghan Yehudiy emesler uningda izzetke érishidu.

13:30 Mat. 19:30; 20:16; Mar. 10:31.

13:32 «üchinchi küni takamullashturulimen» — bashqa birxil terjimisi: «üchinchi küni nishanimgha yétimen» yaki «üchinchi küni ishlimni tamam qilimen». Lékin ishinimizki, terjimimiz grék tiligha sadiqtur. Töwendiki izahatni körüng.

«Béríp shu tülkige éytinglar: Mana men jinlarni heydiwétip, бүгүн we ete shipa bérermen we üçinchi küni takamullashturulimen, denglar» — bu sirliq gepning menisi belkim: «Manga qalghan qisqa waqit ichide Xuda manga békitten pilani boyiche sendin qorqmay ishlewerimen. Qisqa waqit ichide men Xudadin tapshuruwalghan wezipemni tamam qilimen we shundaqla özüim «takamullashturulimen»» dégende bolushi mumkin. Uning üstige, Mesihning «takamullashturulimen» dégen sirliq sözi, shübhisizki, köp jehetliktur. «Ibr.» 2:10de oxshash heqiqet tépilidu we «ibraniylargha»diki «qoshumche söz»imizde bu toghruluq azraq toxtilimiz.

13:33 «Halbuki, бүгүн we ete we ögünlükke méngip yürüşüm kérektur» — Eysa bu sözni qilghanda téxi Galiliye ölkiside idi. Hérodning Yérusalém bilen alaqsisi yoq idi, Galiliyeni idare qilatti. Shunga bu 32-ayettiki sözning dawami: «Menki Mesih Yérusalémgha bérishim kérek, lékin undaq qilishim Hérodtn qéchish üçün emes, belki Xudaning pilani

³⁴ Ey Yérusalém, Yérusalém! Peyghemberlarni óltüridighan we sanga ewetilgenlerni chalma-késeq qilidighan sheher! Men qanche qétimlap mékiyan öz chüjilirini qanat astigha alghandek séning baliliringni qoynumgha almaqchi boldum, lékin siler xalimidinglar...³⁵ Mana öyünglar tashlinip weyrane bolup qalidu; we men silerge shuni éytip qoyayki, siler «Perwerdigarning nami bilen kelgüchige mubarek bolghay!» démigüche, méni yene körelmeysilەر...

Shabat künide késel saqaytish

14¹ We shundaq boldiki, bir shabat küni u Perisiylardin bolghan bir hökümdarning öyige ghizagha bardı; emdi ular uni paylap yürüwatatti.² We mana, u yerde suluq ishshiq késilige griptar bolghan bir adem bar idi.³ Eysa Tewrat ehiliri we Perisiylardin:

— Shabat küni késel saqaytish Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq? — dep soridi.

⁴ Biraq ular lam-jim démidi. U héliqi késelge qolini tegküzüp, saqaytip yolgha saldı.⁵ Andin u ulardin yene:

— Aranglardin biringlarning mubada shabat künide éshiki ya kalisi quduqqa chüshüp ketse, uni derhal tartip chiqarmaydighan zadi kim bar? — dep soridi...

⁶ We ular uning bu sözlirige héch jawab bérelmidi.

Xuda kimni yuqiri qilidu?

⁷ Eysa chaqirilghan méhmanlarning ózlige tördin orunlarni qandaq tallighinini körüp, ulargha mundaq bir temsilni éytip berdi:

⁸ — Birsı séni toy ziyapitige tekliq qilsa, tördé olturmighin. Bolmisa, sendin hörmetlikrek birsi tekliq qilinghan bolsa,⁹ U chaghda séni we uni chaqirghan sahibxana kélip sanga: «Bu kishige orun bergeysiz» dep qalsa, sen xijalette qélip pegahgha chüshüp qalisen...¹⁰ Lékin sen chaqirilghanda, bérıp pegahda olturghin. Shuning bilen séni chaqirghan sahibxana kélip: «Ey dostum, yuqirigha chiqing» déyishi mumkin we shuning bilen séning bilen dastixanda olturghanlarning hemmisining aldida sanga izzet bolidu...¹¹ Chünki herkim özini üstün tutsa töwen qilinidu we kimdekim özini töwön tutsa üstün qilinidu...

bolghanliqi üçün» dégende menide. «chünki héch peyghemberning óltürölüşü Yérusalémnin bashqa héchqandaq jayda mumkin bolma.» — bu kinayilik, hejwiý gep. Bu «kapir» Hérod xan Galiliyeni bashqurghini bilen Mesihke xetiri bolmaydu, lékin «Xudaning güzel shehiri»de turuwatqanlar axir bérıp Eysani óltüridu.

—Bu jumlidiki «mumkin bolmas» dégenning bashqa xil terjimisi: «eqil yetmes».

13:34 «Ey «Yérusalém, Yérusalém!» — Muqeddes Kitapta, birsining bir ademning ismini yaki bir jayning namini tekrar ikki qétim chaqirishi uninggha bolghan chongqur méhir-muhebbitini ipadilep, uning öziye eziz ikenlikini körsitidu. «Men qanche qétimlap mékiyan öz chüjilirini qanat astigha alghandek séning baliliringni qoynumgha almaqchi boldum» — «séning baliliring» Yérusalémnda turuwatqan Yehudiy xelqni körsitidu, elwette.

13:34 Zeb. 17:8; 91:4; Mat. 23:37.

13:35 «Mana öyünglar tashlinip weyrane bolup qalidu» — «silerning öyünglar» mushu bésharette: (1) muqeddes ibadexnau (u kinayilik bilen «Xudaning öyi» demeydu); (2) pütkül Israil jemetini körsitidu. Chünki rimliqlar miladiye 70-yilida kélip, ularning muqeddes ibadexnanisini weyran qilidu we Yehudiy xelqini dunyaning herbir bulung-pushqaqlirigha tarqitiwétidu.

«Perwerdigarning nami bilen kelgüchige mubarek bolghay!» — bu bolsa Yehudiy xelqining Mesihni qarshi élishida déyishige tégishlik sözlerdur. Mesih Yérusalémgha kirgende gerche melum bir qisim kishiler shundaq sözni qilghini bilen («Luqa» 19:28-48ni, bolupmu 38-ayetni körüng), (1) ularning undaq dégenliri sap étiqadtin bolmighan; (2) pütün xelq undaq dégini yoq, belki ishenmigen. Shuning bilen Eysa Mesihning mushu dunyagha qayta kélishi, shundaqla Yehudiy xelqining uni qayta körüshi üçün pütkül xelq awwal uni «Mesih-qutquzguchimiz», yeni «Perwerdigarning nami bilen kelgüchi» dep étirap qilishi kérektur (bu béshareh «Rim.» 11:25-27, «Zek.» 12:7-14 we bashqa yerlerde tépilidu).

13:35 Zeb. 69:25; 118:26; Yesh. 1:7; Yer. 7:34; Mik. 3:12; Mat. 23:38; Ros. 1:20.

14:5 «aranglardin biringlarning mubada shabat künide éshiki ya kalisi quduqqa chüshüp ketse...» — bezi kona köchürimlerde «éshiki» emes, belki «balisi» dep oqulidu.

14:5 Mis. 23:5; Qan. 22:4; Luqa 13:15.

14:9 «... pegahgha chüshüp qalisen» — grék tilida «... axirqi orungha chüshüp qalisen».

14:10 Pend. 25:6, 7.

14:11 Ayup 22:29; Pend. 29:23; Mat. 23:12; Luqa 1:51; 18:14; Yaq. 4:6,10; 1Pét. 5:5.

«Luqa»

Heqiqiy méhmandostluqning yoli

¹² U özini méhmangha chaqirgan sahibxanigha mundaq dédi:

— Méhmanni tamaqqa yaki ziyapetke chaqirginingda, dost-burader, qérindash, uruq-tugʻhan yaki bay qolum-qoshnilirningni chaqirmighin. Chünki ularmu séni méhmangha chaqirip, merhemitingni qayturushi mumkin...¹³ Shuning üçhün ziyapet bérey déseng, ghérib-ghurwa, méyip-nakar, aqsaq-cholaq, kor-emalarni chaqirghin ¹⁴ we bext-beriket kórisen; chünki u kishilarning yaxshiliqningni qayturushning amali yoqtur. Shuning bilen heqqaniylarning qayta tirilgen künide qilghining özüngge qayturulidu.

Katta ziyapet toghrisidiki temsil

Mat. 22:1-10

¹⁵ Uning bilen hemdastixan olturghanlardin biri bu sözlarni anglap, uninggha:

— Xudaning padishahliqida ghizalanhuchilar némidégen bextlik-he! — dédi.

¹⁶ Biraq u uninggha jawaben mundaq dédi:

— Bir kishi katta ziyapetke tutush qilip, nurghun méhmanlarni chaqirip qoyuπτu...¹⁷ Dastixan sélinghan shu saette, chakirini ewetip, chaqirilghan méhmanlarga: «Merhemet, hemme nerse teyyar boldi!» dep éytiptu. ¹⁸ Biraq, méhmanlarning hemmisi barmasliqqa bir-birlep özre-bahane kórsetkili turuπτu. Birinchisi uninggha: «Men hélila bir parche yer sétiwalghanidim, bérip kórup kelmisem bolmaydu. Méni epu qilghayla, baralmaymen» deπτu...¹⁹ Yene biri: «Men besh qoshluq öküzi sétiwaldim, hazir bérip ularni sinap kórushüm kérek. Méni epu qilghayla, baralmaymen» deπτu...²⁰ Yene bisi: «Men yéngi öylengen, shunga baralmaymen» deπτu.

²¹ Chakar qaytip kélip, bu ishlarni xojayinigha melum qiptu. Xojayin ghezeplengen halda chakirigha: «Derhal sheherning chong-kichik kochilirigha kirip, ghérib-ghurwa, méyip-nakar, aqsaq-cholaq we kor-emalarni mushu yerge yighip kel» deπτu. ²² Andin chakar qaytip kélip: «Xojayin, emr berginingdek ada qilindi, we yene bosh orun bar!» deπτu. ²³ Shuning bilen xojayin chakargha: — «Öyüm méhmanlarga tolush üçhün yézilardiki chong-kichik yollarni, mehelligilerni arilap, udul kelgen adimingni zorlap élip kelgin!» ²⁴ Chünki men silerge shuni éytayki, bashta chaqirilghan ademlarning héchqaysisi dastixinimdin tétimaydu», deπτu.

Muxlis bolush shertliri

Mat. 10:37-38

²⁵ Emdi top-top ademler uninggha hemrah bolup kétiwatatti. U burulup ulargha qarap mundaq dédi:

²⁶ — Manga egeshkenler manga bolghan söyüshliridin öz atisi we anisi, ayali we baliliri, aka-ukiliri we acha-singilliri, hetta öz jéninimu yaman kórmise manga muxlis bolalmas...²⁷ Kimde-

14:12 Neh. 8:10; Pend. 3:28.

14:15 «Xudaning padishahliqida ghizalanhuchilar...» — grék tilida «Xudaning padishahliqida nan yégüchiler...».

14:16 Yesh. 25:6; Mat. 22:2; Weh. 19:7, 9.

14:18 «Men hélila bir parche yer sétiwalghanidim, bérip kórup kelmisem bolmaydu. Méni epu qilghayla, baralmaymen» — kim yerni awwal yaxshi kórmey sétiwalsun?

14:19 «hazir bérip ularni sinap kórushüm kérek» — yaki «hazir bérip közdin kechürüp kélisim kérek». «Besh qoshluq öküz» — grék tilida: «besh boyunturuq öküz». Démeκ, boyunturuqqa qétilghanda bir-birige mas kélidighan besh jüp öküz. — Emdi kim öküzni awwal kórmey sétiwalsun?

14:23 «yézilardiki chong-kichik yollarni, mehelligilerni arilap...» — mushu yerde grék tilida «yézilardiki yollardin we chitliqlardin ötünghar...» dégen söz bilen ipadiliniδu. Démeκ, méhmanlarni her bulung-puchqaqtin ekilish kérek.

14:26 «manga egeshkenler ... öz atisi we anisi, ayali we baliliri, aka-ukiliri we acha-singilliri, hetta öz jéninimu yaman kórmise manga muxlis bolalmas» — mushu yerde «yaman kórush» dégenlikning menisi, shübhisiδki, öz ademlirige bolghan muhebbet Xudagha baghligʻhan muhebbet aldida «yaman kórush»tek kóruδidu. Misal, «Yar.» 29:30-31ni kórtüñg.

14:26 Qan. 13:7; 33:9; Mat. 10:37.

kim özing kréstini yüdüp manga egeshmise u manga muxlis bolalmas...²⁸ Aranglardin birsi munar salmaqchi bolsa, aldi bilen olturup bu quruluşni pütüküzgüdek xirajet özümde barmu-yoq dep hisab qilmasmu? ²⁹⁻³⁰ Undaq qilmighanda, ulni sélip pütüküzelmise, körgenlarning hemmisi mazaq qilip: «Bu adem binani bashlap qoyup pütüküzelmidi» — démey qalmaydu.

³¹ Yaki bir padishah yene bir padishah bilen jeng qilghili chiqsa aldi bilen olturup: — Méning üstümge kélidighan yigirme ming kishilik qoshun igisige men on ming eskirim bilen taqabil turalarmenmu? dep mölcherlep körmemdu?!³² Eger u «Soqushalmaymen» dep oylisha, düşmen téxi yiraqtiki chaghda elchi ewetip, sulh shertlirini soraydu. ³³ Shuninggha oxshash, silerdin kimdekim könglide özing bar-yoqi bilen xoshlashmisa, manga muxlis bolalmas..

³⁴ Tuz yaxshi nersidir; halbuki, tuz öz temini yoqatsa, uninggha qaytidin tuz temini qandaqmu kirgüzgili bolidu? ³⁵ U tupraqqa ishlitishke yaki oghutqa arilashturushqimu yarimay, talagha tashlinidu. Anglithubdek quliqu barlar buni anglisun!.

Yoqalghan qoy we yaxshi padichi toghrisidiki temsil

Mat. 18:12-14

15¹ Emdi bajgirlar we bashqa gunahkarlarning hemmisi uning sözini anglashqa uning etrapigha olashmaqta idi.² Lékin Perisiyler bilen Tewrat ustazliri ghudungshup: — Bu adem gunahkarlarni qarshi alidu we ular bilen hemdastixan olturidu! — déyishti.³ Shunga u ulargha munu temsilni sözlep berdi:

⁴ — Eger aranglarda bireylenning yüz tuyaq qoyi bolup, ulardin biri yitip ketse, toqsan toqquzi-ni chölde qoyup qoyup yitip ketkinini tapquche izdimesmu?⁵ Uni tépiwalghanda, shadlanghan halda mürisige artidu;⁶ andin öyige élip kélip, yar-buraderliri bilen qolum-qoshnilirini chaqirip, ulargha: «Men yitken qoyumni tépiwaldim, méning bilen teng shadlininglar!» deydu.⁷ Men silerge shuni éytayki, shuninggha oxshash, towa qiliwatqan bir gunahkar üçün ershte zor xursenlik bolidu; bu xursenlik towigha mohtaj bolmighan toqsan toqquz heqqaniy kishidin bolghan xursenlikdin köp artuqtur..

Yittirgen tengge toghrisidiki temsil

⁸ — Yaki bir ayalning on kümüş dinari bolup, bir dinarni yoqitip qoysa, chiraghni yéqip, taki uni tapquche öyni süpürüp, zen qoyup izdimesmu? ⁹ Uni tapqanda yar-burader, qolum-qosh-

14:27 «Kimdekim özing kréstini yüdüp manga egeshmise u manga muxlis bolalmas» — rimliqlar teripidin ölüm jazasi béirilgenler mixlinidighan kréstni müriside kötürüp jaza meydanigha baratti. «kréstlinish» ademni qiynaydighan, intayin dehshtelik we ahanetlik ölüm jaza usuli bolup, «özing kréstini kötürüsh» dégenning meniliri töwendiklernimu öz ichige élishi mumkin: (1) Eysa Mesih üçün azab-oqubet tartishqa, (2) til-ahamet ishtishke, (3) Xudaning iradisining emelge ashurulushi üçün zörür tépilghanda, «öz-özini ölüm jazasigha hüküm qilghandek» özing arzu-heweslirini ret qilishqa teyyar bolush.

14:27 Mat. 10:38; 16:24; Mar. 8:34; Luqa 9:23.

14:31 «... mölcherlep körmemdu?!» — bashqa birxil terjimisi: «... meslihet qilmamdu?».

14:33 «Shuninggha oxshash, silerdin kimdekim könglide özing bar-yoqi bilen xoshlashmisa, manga muxlis bolalmas.» — bu küchlik söz toghrisida «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

14:34 «Tuz yaxshi nersidir; halbuki, tuz öz temini yoqatsa, uninggha qaytidin tuz temini qandaqmu kirgüzgili bolidu?» — tuz bolsa (1) tem béridu; (2) chirip kétishtin tosidu; (3) zexim-yarilarni saqaytidu. Muxlislarning bu dunyagha bolghan roli buninggha oxshap kétishi kerek.

14:34 Mat. 5:13; Mar. 9:50.

14:35 «U tuz tupraqqa ishlitishke yaki oghutqa arilashturushqimu yarimay, talagha tashlinidu» — mushu yerdiki «tuz» dégen téma üstide «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

15:1 Mat. 9:10; Mar. 2:15; Luqa 5:29.

15:3 «shunga u ulargha munu temsilni sözlep berdi...» — «mushu temsil»: — bir temsil, démek. 15-babta üç temsildek körsimusi, emeliyette üç temsil peqet birla menini ipadileydu. Shunga ularni «birla temsil» dep qaraymiz.

15:7 Luqa 5:32.

15:8 «bir ayalning on kümüş dinari bolup...» — «kümüş dinar» bolsa grék tilida «draqma». «draqma» bir dinargha barawer bolghan pul birliki.

nlirini chaqirip, ulargha: «Méning bilen teng shadlininglar, chünki men yoqitip qoyghan dinarimni tépiwaldim» — deydu. ¹⁰ Men silerge shuni éytayki, shuninggha oxshash towa qiliwatqan bir gunahkar üçün Xudaning perishtilirining arisida xursenlik bolidu..

Méhir-shepqetlik ata toghrisidiki temsil

¹¹ U sözini dawam qilip mundaq dédi:

— Melum bir ademning ikki oghli bar iken. ¹² Kichik oghli atisigha: «Ey ata, mal-mülüktin tégishlik ülüşümni hazirla manga bergin» dep éytip. We u öz mal-mülüklirini ikkisige teqsim qilip bériptu... ¹³ Uzun ötmeyla, kichik oghli bar-yoqini yighishturup, yiraq bir yurtqa seper qiliptu. U u yerde eysh-ishretlik ichide turmush kechürüp mal-dunyasinu buzup-chéchiptu... ¹⁴ Del u bar-yoqini serp qilip tügetken waqtida, u yurtta qattiq acharchiliq bolup, u xéllila qisilchiliqta qaptu. ¹⁵ Shuning bilen u bérp, shu yurtning bir puqrasigha medikar bolup yalliniptu; u uni étizliqigha choshqa béqishqa ewetiptu... ¹⁶ U hetta qorsiqini choshqilarning yémi bolghan purchaq posti bilen toyghuzushqa teqezza boptu; lékin héchkim uninggha héchnerse bermeptu.

¹⁷ Axir bérp u hoshini tépip: «Atamning shunche köp medikarlirining aldidin yémek-ichmek éship-téship turidu; lékin men bolsam bu yerde achliqtin öley dep qaldim! ¹⁸ Ornumdin turup, atamning aldigha bérp uninggha: Ey ata, men ershning aldidimu we séning aldingdimu gunah qildim. ¹⁹ Emdi séning oghlung atilishqa layiq emesmen. Méni medikarliring süpitide qobul qilghaysen! — deymen» dep oylaptu. ²⁰ Shuning bilen ornidin turup atisining aldigha qaytip mén-giptu. Lékin atisi yiraqtinla uni körüp uninggha ichi aghritip, aldigha yügürüp chiqip, uning boynigha ésilip uni söyüp kétiptu... ²¹ Oghli: «Ata, men ershning aldidimu, séning aldingdimu gunah qildim. Emdi séning oghlung atilishqa layiq emesmen» — deptu. ²² Biraq atisi chakarli-righa: «Derhal eng ésil tonni ekélip uninggha kiydürünglar, qoligha üzük sélinglar, putlirigha ayagh kiydürünglar; ²³ we bordaq torpaqni ekélip soyunglar; andin obdan yep, rawurus tebrik-leyli! ²⁴ Chünki méning bu oghlum ölgenidi, tirildi, yitip ketkenidi, tépildi!» — deptu. Andin ular tebrikleshkili bashlaptu.

²⁵ Emdi chong oghli étizgha ketkeniken. U qaytip kéliwétip öyge yéqin kelgende neghme-nawa bilen ussulning awazini anglaptu. ²⁶ U chakarlardin birini chaqirip, uningdin néme ish boluwatqinini soraptu.

²⁷ Chakar uninggha: Ukang keldi we atang uni saq-salamet tépiwalghanliqi üçün bordaq torpaqni soydi» deptu. ²⁸ Lékin chong oghli xapa bolup, öyge kirgili unimaptu. We atisi chiqip uning öyge kirishini ötünüptu. ²⁹ Emma u atisigha jawab bérp: «Qara! Men shunche yil-din béri quldek xizmitingde boldum, esla héchbir emringdin chiqip baqmidim. Biraq sen manga el-aghinilirim bilen xush qilghili héchqachan birer oghlaqmu bermiding! ³⁰ Lékin

15:10 «towa qiliwatqan ...» — towa qilish emeliyette (meyli nahayiti qisqa bolsun) bir jeryan, elwette. «Xudaning perishtilirining arisida» — grék tilida «Xudaning perishtilirining aldida». Bu ibaridin puritiliduki, Xuda Özi «tenggisini tapqan ayal»dek xursen bolidu we perishtilermu uning xursenlikidin teng behrimen bolidu.

15:12 «Ey ata, mal-mülüktin tégishlik ülüşümni hazirla manga bergin» — démisekmü, bundaq telep éghir hörmetsizlik bolidu. «Qöshumche söz»imiznimü körüng. «u öz mal-mülüklirini ikkisige teqsim qilip bériptu» — «öz mal-mülükliri» grék ilida «uning hayatini» yaki «uning tirikchilikini».

—Tewrat qanuni boyiche tunji oghligha teqsim qilinghan miras kenjisiningkidin ikki hesse köp bolidu.

15:13 «Uzun ötmeyla, kichik oghli bar-yoqini yighishturup, yiraq bir yurtqa seper qiliptu» — «uzun ötmeyla» (grék tilida «köp kün ötmeyla») — kenji oghul telipi tüpeylidin jemiiyet aldida intayin nepretlik bolatti.

15:15 «...shu yurtning bir puqrasigha medikar bolup yalliniptu» — grék tilida ««... shu yurtning bir puqrasigha qatnishiptu» bilen ipadiliniidu. «u uni étizliqigha choshqa béqishqa ewetiptu» — démisekmü, bu choshqilarning igisi Yehudiy emes; bundaq xizmet Yehudiy yigitke nisbeten intayin yirginchlik bolatti.

15:20 «Atisi yiraqtinla uni körüp uninggha ichi aghritip, aldigha yügürüp chiqip...» — démisekmü, bu atining jemiiyet aldida yügürüshi, we shundaqla buni az dep oghlini qarshi élishqa yügürüshi «mötiwer kishining salapitige muwapiq emes» dep qarilatti. «Qöshumche söz»imiznimü körüng.

15:20 Ros. 2:39; Ef. 2:12,17.

séning mal-mülükliringni pahishilerga xejlep tügetken bu oghlung qaytip kelgende, sen uning üçhün bordaq torpaqni soyupsen» — deptu.³¹ Biraq atisi yene uninggha: «Ey oghlum, sen herdaim méning yénimdisen we méning barliqim séningkidur.³² Emdi tebriklep shadlinishqa layiqtur; chünki bu séning ukang ölgenidi, tirildi, yoqilip ketkenidi, tépildi» — deptu...

Aldamchi ghojidar toghrisidiki temsil — dunyadiki bayliqni qandaq ishliitish kérek?

16¹ U muxlisirigha yene mundaq dédi:

— Bir bayning bir ghojidari bar iken. Birsı baygha: «Bu ghojidingiz mal-mülkingizni buzup chachti» dep shikayet qiptu.² U ghojidarnı chaqirip, uninggha: «Méning séning toghrangda anglihanlırim zadı qandaq gep? Ghojidarlıqingdiki hésab-kitabni éniq tapshur; chünki mundin kéyin sen ghojidar bolmayssen» — deptu.³ Ghojidar emdi öz ichide: «Néme qilay? Chünki xojayinim méni ghojidarlıqtın mehrum qilidu. Ketmen chapay désem unchilik maghdur yoq, tilemchilik qilay désem nomus qilimen.⁴ He, taptım! Ghojidarlıqtın qalghı-nimda kishilerning méni öylirige qarshi élishi üçhün, néme qilishimni emdi bildim» dep⁵ öz xojayinigha qerzdar bolghanlarnı birdin-birdin chaqirip kélip, birinchisidin: «Xojayinimgha qanchilik qerzingiz bar?» dep soraptu.⁶ We qerzdar: «Yüz tung zeytun méyi» dep jawab bériptu. Ghojidar uninggha: «Mana, hésabat deptiringizni élip, bu yerde oturup ellik tunggha özgertiwéting!» deptu...

⁷ Andin u yene birige: «Sizchu, qanchilik qerz boldingiz?» dep soraptu. U: «Yüz küre bughday» dep jawab bériptu. Ghojidar uninggha: «Hésabat deptiringizni élip seksen kürige özgertiwéting!» deptu...

⁸ Shuning bilen uning xojayini semimiyetsiz ghojidarning bu ishtiki pemlikliki üçhün uninggha qayıl bolup maxtaptu. Chünki bu dunyaning perzentliri öz dewride nurning perzentliridin pemliktur...⁹ We men silerge shuni éytip qoyayki, «Naheq dunyagha tewe mal-dunya» arqılıq özünglarcha dost tutunglar; shundaq qilsanglar, mal-dunya kargha kelmeydighan bolghan künide shu dostlar silerni ebediy makanlarcha qarshi alidu...

15:30 «séning mal-mülükliringni pahishilerga xejlep tügetken» — grék tilida «séning mal-mülükliringni pahishilerga xejlep yewetken».

15:32 «Emdi tebriklep shadlinishqa layiqtur; chünki bu séning ukang ölgenidi, tirildi, yoqilip ketkenidi, tépildi» — 15-babtiki üç qisimliq temsilning mol telimi üstide «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

16:6 «Yüz tung zeytun méyi» — mushu yerde bir «tung» (grék tilida «bat») 30 litr idi. Démek, bu zeytun méyi 3000 litr bolup shu chaghidiki addiy ishchining üç yilliq heqqi (1000 dinar) bolatti. «Ghojidar uninggha: «Mana, hésabat deptiringizni élip, bu yerde oturup ellik tunggha özgertiwéting!» deptu.» — ghojidar néme qildi? Belkim töt mumkinchilik bar: — (1) u qerzdarning haligha qarap qerz miqdarini kémeysiwtetti; (2) u ösümini yoqqa chiqiriwtetti; (3) u özining shérinkanisi («komission»)ni hésabtin chiqiriwtetti; (4) bularning hemmisini qildi. Rebbimiz ghojidarnı «semimiyetsiz» dep ataydu 8-ayet). Lékin uning bu «semimiyetsizlik» ghojidarlıqidiki burunqı ishlarnı körsitemdu? Yaki hazırqı heriketlirininimu? Bizningche, uning qilghinini choqum qerzning miqdarini özgertishni öz ichige alghan, dep qaraymız.

16:7 «Yüz küre bughday» — mushu yerde bir küre (ıbraniy tilida «kor») 390 litrni bildüridu. Démek, bu chong qerz idi — belkim 30 tonna bughday, Addiy ishchining on yilliq heqqi (3000 dinar) bolatti.

16:8 «bu dunyaning perzentliri öz dewride nurning perzentliridin pemliktur» — «bu dunyaning perzentliri» Xudani tonumaydighan étiqadsız ademlerni körsitidu; «nurning perzentliri» Xudaning nurini qobul qilghan, shundaqla «nurda yashawatqan» «Xudaning Rohidin tughulghan» rohiy perzentlirini körsitidu.

— Bu temsil toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

16:9 «Naheq dunyagha tewe mal-dunya» arqılıq özünglarcha dost tutunglar» — «naheq dunyagha tewe mal-dunya» grék tilida «naheq mammon». Némishqa «naheq» deydu? Bizningche (1) shexsiy, yeni xususiy mal-dunya, jümlidin pulning mewjut bolghanlıqı Adem'atimizning sadır qilghan gunahning bir netijisidir; (2) ademdiki köpinchi mal-dunya, baylıqlar bolsa, Xudadin qorqmaydighan gunahkarlarning qolidur. Biz yenila «qoshumche söz»imizde bu qiziq söz üstide azraq toxtilimiz. «shundaq qilsanglar, mal-dunya kargha kelmeydighan bolghan künide shu dostlar silerni ebediy makanlarcha qarshi alidu» — démek, öz baylıqlar bilén yerdemge mohtaj bolghanlarcha yerdem béringlar; shu yol bilén ular silerge dost bolidu we pانیy dunyadin ketkininglarda ular baqıy dunyada silerni qarshi élishqa kütidighan bolidu.

16:9 Mat. 6:19; 19:21; 1Tim. 6:19.

¹⁰ Kimki kichikkine ishta sadiq bolsa, chong ishtimu sadiq bolidu; we kimki kichikkine ishta semimiyetsiz bolsa, chong ishtimu semimiyetsiz bolidu... ¹¹ Shunga eger «naheq dunyagha tewe bolghan mal-dunya»da sadiq bolmisanglar, kim silerge heqiqiy bayliqlarni tapshursun?... ¹² We bashqilarning nersiliride sadiq bolmisanglar kim silerge özünglarning nersisini bersun?...

¹³ Héchkim ikki xojayingha teng xizmet qilalmaydu. Chünki u yaki buni yaman körüp, uni yaxshi köridu; yaki buninggha özini pütünley béghishlap, uninggha étibarsiz qaraydu. Shuninggha oxshash, silerningmu birla waqitta hem Xudaning, hem mal-dunyaning qul-luqida bolushunglar mumkin emes...

¹⁴ Emdi Perisiyler (ular pulgha amraq idi) bularning hemmisini anglap Eysani mesxire qilish-ti... ¹⁵ We u ulargha mundaq dédi: — «Siler özünglarni ademlerning aldida heqqaniy qilip kör-setküchidursiler; lékin Xuda qelbinglarni bilidu. Chünki ademlerning arisida qedirlinidighini Xudaning neziride yirginchliktur...

¹⁶ Tewrat qanuni we peyghemberlerning yazmiliri chö müldürgüchi Yehyaghiche hidayet bo-lup keldi; shu waqittin bashlap Xudaning padishahliqining xush xewiri jakarlinip kéliwatidu; padishahliqqa kirmekchi bolghanlarning herbiri uninggha bösüp kiriwélishi kérektur... ¹⁷ Lékin asman bilen zéminning yoq qiliwétilishi Tewratning bir chékiti bikar qilinishtin asandur...

¹⁸ — Her kim öz ayalini talaq qilip bashqa birini alsa zina qilghan bolidu we kimki öz éridin talaq qilighanni alsa zina qilghan bolidu»...

Bay bilen tilemchi Lazarus

¹⁹ — Burun bir bay adem bar idi; u sösün renglik ton we kanap kiyimlarni kiyip, herkünü eysh-ishret ichide tentene qilatti. ²⁰ We pütün ezayini chaqa-jaharet bésip ketken Lazarus isimlik bir yoqsul bar idi; u bayning derwazisining aldigha herkünü yatquzup qoyulatti. ²¹ Uning dastixini-din chüshüp qalghan parchi-puratlardin qorsiqini toyghuzghushqa teshna idi. Halbuki, itlar kélip uning yarilirini yalaytti...

16:10 «Kimki kichikkine ishta semimiyetsiz bolsa, chong ishtimu semimiyetsiz bolidu» — yaki «Kimki kichikkine ishta ishenchsiz bolsa, chong ishtimu ishenchsiz bolidu».

16:11 ««Naheq dunyagha tewe bolghan mal-dunya»da sadiq bolmisanglar, kim silerge heqiqiy bayliqlarni tapshursun?» — démek, bu alemdeki mal-dunya bolsa Xuda aldida «kichikkine bir ish» (10-ayetni kürüng), xalas.

16:12 «We bashqilarning nersiliride sadiq bolmisanglar kim silerge özünglarning nersisini bersun?» — bu jümle toghruluqmu «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

16:13 Mat. 6:24.

16:14 «Emdi Perisiyler ... bularning hemmisini anglap Eysani mesxire qilishiti» — némishqa Perisiyler Eysani mesxire qilishiti? Shühbisizki, ularning közqarishiche, Xudani xursen qilghan, shundaqla Xuda beriketligen ademning jezman köp bayliqi bolidu, dep oylaytti. Shuning bilen Mesih ulargha töwendiki (16:19-31-ayettiki) tarixni éytip béridu.

16:14 Mat. 23:14.

16:15 1Sam. 16:7; Zeb. 7:9

16:16 «padishahliqqa kirmekchi bolghanlarning herbiri uninggha bösüp kiriwélishi kérektur» — bashqa birxil terjimisi: «herbir kishige uninggha kirishke qet'iy dewet qilinmaqta». Bizningche bu 16-17-ayetler, shundaqla «Mat.» 11:12-14-ayetler we «Mik.» 2:12-13-ayetler bilen munasiwetliktur. «Mikah»diki «qoshumche söz»nimu körüng.

16:16 Mat. 11:12,13.

16:17 «Lékin asman bilen zéminning yoq qiliwétilishi Tewratning bir chékiti bikar qilinishtin asandur» — sözmusöz bolsa «lékin asman bilen yerning yoqalmiqi Tewratning bir chékittning chüshmikidin asandur». «Chékiti» ibranij tilidiki eng kichik tinish belge (.)

–Tewrat we peyghemberlerning yazmiliri «Chö müldürgüchi Yehyaghiche»la Israilgha yétekchi bolghan bilen hazirmu yenila «inawetsiz» emes. –Tewratniki barliq bésharetler emelge ashurulidu; uning üstige, Tewratniki barliq «heqqaniy telepler» Injildiki xush xewerni qobul qilghuchilarning hemmisi üçün yenila söyünidighan xushluqtur. Töwendiki 18-ayettiki telep, mesilen, Tewratniki biwasite telep bolmisimu, Tewrat xatirilenen prinsiplar mushu heqiqetni körsitidu (mesilen, «Mar.» 10:1-12ni körüng).

16:17 Zeb. 102:25-27; Yesh. 40:8; 51:6; Mat. 5:18.

16:18 Mat. 5:32; 19:9; Mar. 10:11; 1Kor. 7:10.

16:21 «Halbuki, itlar kélip uning yarilirini yalaytti» — Lazarus héchnéme yémigini bilen, lékin itlar uningdin azraq yem alatti. Ularning Lazarusqa tégishi bilen u «napak» dep hésablinatti.

²² Emdi shundaq boldiki, yoqsul öldi we perishtiler uni Ibrahimning quchiqigha apardi. Bay hem ölüp depne qilindi; ²³ we tehtisarada qattiq qiynilip, bëshini kötürüp, yiraqtin Ibrahimni we uning quchiqidiki Lazarusni körüp: ²⁴ «Ey ata Ibrahim, manga rehim qilghaysen! Lazarusni ewetkeysen, u barmiqining uchini sugha chilap, tilimgha témitip sowutqay. Chünki men bu ot yalqunida qattiq azabliniwatimen!» dep warqirap yalwurdi.

²⁵ Lékin Ibrahim mundaq dédi: «Ey oghlum, hayat waqtingda halawetni yetküche körginingni we Lazarusning derd-bala tartqinini yadinggha keltürgin. Hazir u teselli tapti, emma sen azab tartiwatisen..» ²⁶ We bulardin bashqa, biz bilen silerning ariliqimizda yoghan bir hang békitilgendurki, bu yerdin siler terepke öteyli dégenler ötelemes we andin biz terepke ötimiz dégenler ötelmes..

²⁷ Emdi bay yene: «Undaqa, i ata, sendin Lazarusni atamning öyige ewetishingni ötünimen.

²⁸ Chünki méning besh aka-ukam bar; ularning bu azab-oqubetlik yerge kelmesliki üçhün Lazarus ularni qattiq agahlandurup qoysun» — dédi.

²⁹ Biraq Ibrahim jawab béríp uninggha: «Ularda Musa we bashqa peyghemberlerning agahguwahliqi bar; ular shularni anglisun» — dédi..

³⁰ Lékin u: «Yaq, i Ibrahim ata, eger ölgenlerdin biri tirilip ularning aldigha barsa, ular towa qilidu» — dédi.

³¹ Emma Ibrahim uninggha: «Eger ular Musa we bashqa peyghemberlerning guwahliqini anglimisa, hetta ölgenlerdin birsí tirilsimu, ular yenila ishinishni ret qilidu» — dédi..

Gunah, kechürüm, étiqad we xizmet toghrisida

Mat. 18:6-7, 21-22; Mar. 9:42

17¹ U muxlisirigha mundaq dédi:

— Insanni putlashturidighan ishlar bolmay qalmaydu; lékin shu putlashturush wasitichisi bolghan ademning haligha way! ² Bundaq ademning bu kichik balilardin birini gunahqa putlashturghan bolsa, boynigha tügmen téshi ésilghan halda déngizgha tashliwétilgini ewzel bolatti..

³ Özünglarcha agah bolunglar! Eger qérindishing gunah qilghan bolsa, uninggha tenbih-nesihet qilghin. U towa qilsa uni epu qilghin.. ⁴ Mubada u bir kün ichide sanga yette mertiwé gunah qilsa we yette mertiwé yéninggha kélip: Towa qildim, dése, uni yenila epu qilghin..

⁵ Shuning bilen rosullar Rebge: Ishench-étiqadimizni ashurghin, — déyishti..

⁶ We Reb ulargha mundaq dédi:

— Silerde qichá uruqidek zerriche ishench bolsa idi, siler awu üjme derixige: «Yiltizingdin qomurulup, déngizgha köchüp tikil!» désenglar, u sözünglarni anglap köchetti..

16:25 Ayup 21:13.

16:29 Yesh. 8:20; 34:16; Yuh. 5:39; Ros. 17:11.

16:31 «Eger ular Musa we bashqa peyghemberlerning guwahliqini anglimisa, hetta ölgenlerdin birsí tirilsimu, ular yenila ishinishni ret qilidu» — bu söz hem biz oqurmenlerge kélidu, elwette. Bu sözdin keyin Mesih bashqa bir Lazarusni ölümdin tirildürdi («Yuh.» 11-bab). Hemmidin muhimi özi ölümdin tirilgen bolsimu, uninggha ishinidighan qanche adem chiqti? **17:1** «Insanni putlashturidighan ishlar bolmay qalmaydu; lékin shu putlashturush wasitichisi bolghan ademning haligha way!» — bu muhim ayet üstide «Matta»diki «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

17:1 Mat. 18:7; Mar. 9:42.

17:2 «bundaq ademning bu kichik balilardin birini *gunahqa* putlashturghan bolsa...» — «bu kichik balilardin biri» (grék tilida «bu kichiklerdin biri») — démek, öz etrapidiki öziye étiqad qilghan addiy xalayiqni körsitidu.

17:3 Law. 19:17; Pend. 17:10; Mat. 18:15; Yaq. 5:19.

17:4 Mat. 18:21.

17:5 «Shuning bilen rosullar Rebge: Ishench-étiqadimizni ashurghin, — déyishti» — buradirini herkünde yette qétim oxshash gunah üçhün kechürüm qilish küchlük bolghan étiqadni telep qilidu, elwette!

17:6 Mat. 17:20; 21:21; Mar. 11:23.

Heqiqiy qulning wezipisi

⁷ Lékin aranglardin kimning yer heydeydighan yaki mal baqidighan bir quli bolsa we u étizliq-tin qaytip kelgende, uninggha: «Tézrek kélip dastixanda olturghin», deydighanlar barmu?⁸ U belki uninggha: «Méning tamiqimni teyyar qil, men yep-ichip bolghuche bélingni baghlap méni kütkin, andin özüng yep-ichkin, démesmu?»⁹ Qul emr qilinghinidek qilghini üçün xojayin uninggha rehmet éytamdu? Méningche, éytmaydu. ¹⁰ Shuninggha oxshash, silermu özünglarcha emr qilinghanning hemmisini ada qilghininglardin kéyin: Biz erzimes qullarmiz; biz peqet tégishlik burjimizni ada qilduq, xalas», deydighan bolisiler.

Eysaning on maxaw késilini saqaytishi

¹¹ We shundaq boldiki, u Yérusalémgha chiqip kétiwatqanda, Samariye bilen Galiliyening otturisi-din ötüp, ¹² bir kentke kirginide maxaw késilige griptar bolghan on adem uninggha uchráp, yiraqta toxtap, ¹³ awazlarini kótürüp: Ey Eysa, ustaz, bizge rehim qilghaysen, dep ötündi. ¹⁴ Ularni körgende u ulargha: Bérip özüglarni kahinlarcha körsitinglar, dédi. We shundaq boldiki, ular yolda kétiwatqanda, maxawdin paklandi...

¹⁵ Uldarin bireylen özining saqayghinini körgende yuqiri awaz bilen Xudani ulughlap, keynige burulup, qaytti. ¹⁶ U kélip Eysaning ayighigha yiqilip düm yétip teshekkür éytti. U Samariyelik idi... ¹⁷ Eysa bu ishqa qarap: Pak qilinghanlar on kishi emesmidi? Qalghan toqquzeylen qéni? ¹⁸ Bu yat ellik musapirdin bashqa, Xudagha hemdusana oqughili héchkim qaytip kelmeptighu?! — dédi...

¹⁹ Andin u héliqi ademge: — «Ornungdin tur, yolunggha mangghin! Étiqading séni saqaytti!» — dédi...

Xudaning padishahliqining namayan bolushi

Mat. 24:23-28, 37-41

²⁰ Bir küni Perisiyler uningdin: «Xudaning padishahliqi qachan kélidu?» dep sorighanda u ulargha jawab bérip mundaq dédi: — Xudaning padishahliqining kélishini köz bilen körgili bolmas;

²¹ kishiler: «Qaranglar, u mana bu yerde!» yaki «U yerde!» déyelmeydu. Chünki mana, Xudaning padishahliqi aranglardur...

17:12 «bir kentke kirginide maxaw késilige griptar bolghan on adem uninggha uchráp, yiraqta toxtap...» — némishqa «yiraqta toxtap...»? Maxaw késilige griptar bolghanlar Tewrat qanuni boyiche ademlerge yéqinlishishqa bolmaytti («Law.» 13:45-46, «Chöl.» 5:2-3ni körüng).

17:14 «...özüglarni kahinlarcha körsitinglar» — Tewrat qanuni boyiche birsí maxaw késilidin saqayghan bolsa, muqeddes ibadetxanidiki mes'ul kahinning aldigha bérip ózini «saq, yaki saq emes» dep tekshürtip qurbanliq qilishi kérek idi; andin qaytidin jemiyet bilen arilishalaytti («Law.» 13:19, 14:1-11, «Luqa» 5:14ni körüng). Démisekmu, Mesih kelgüche bundaq murasim bir qétimmu ötküzülüp baqmighan.

17:14 Law. 13:2; 14:2; Mat. 8:4; Luqa 5:14.

17:16 «U kélip Eysaning ayighigha yiqilip düm yétip teshekkür éytti. U Samariyelik idi» — Yehudiylar Samariyeliklerni «yérim kapir» dep yaman köretti.

17:18 «Bu yat ellik musapirdin bashqa, Xudagha hemdusana oqughili héchkim qaytip kelmeptighu?!» — démek, Xudaning xelqi bolghan Yehudiylardin héchkim rehmet éytishqa qaytmidi.

17:19 «Étiqading séni saqaytti!» — biz shuni bayqaymizki, (1) u (bashqa toqquzigha oxshash) Mesihning sözige kirip yolgha chiqqanidi; bu öz ishenchini ipadilighen herikettur; (2) gerche késelni saqaytquchi **Mesihning özi** bolghini bilen, u daim ademlerning özige baghliqlighan étiqadini (bar bolsa) maxtap ularni shu yol bilen righbetlendüretti — «séning étiqading séni saqaytti!».

17:20 «Xudaning padishahliqining kélishini köz bilen körgili bolmas» — menisi, belkim, uning yer yüzide namayan bolushi köz bilen körgili bolidighan alametler bilen bolmaydu. Mesih dunyagha qaytip kelgende padishahliq hemme ademge roshen bolidu (24-ayetni körüng); lékin shu waqitqiche «köz bilen körgili bolmas» — peqet étiqad uning qeyerde ikenlikini köreleydu. «qoshumche söz»imizde bu téma üstide azraq toxtilimiz.

17:21 «Mana, Xudaning padishahliqi aranglardur» — «aranglardur» dégenning bashqa bir terjimisi «ichinglardur» yaki «dilinglardur». Lékin bizningche Mesih pulperes, tekebbur Perisiylerge «Xudaning padishahliqi silerde» dep hergiz démeytti. Bu toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

17:21 Mat. 24:23; Mar. 13:21; Luqa 21:7, 8.

Insan'oghlining qaytip kélishi

²² Kéyin u muxlisirig'ha yene mundaq dédi: — «Shundaq künler kéliduki, siler Insan'oghlining künliridin birer künini bolsimu körüshke teshna bolisiler, lékin körelmeysiler...»²³ Shu chaghda kishiler silerge: «Mana u bu yerde!» we yaki «Mana u u yerde!» deydu; siler ne barmanglar ne ularning keynidin yügürmenglar...²⁴ Chünki goya asmanning bir chétidini chaqmaq chéqip yene bir chétigiche yorutidighandek, Insan'oghlining öz künide hem shundaq bolidu...²⁵ Lékin u awwal köp azab-oqubetlerni tartishi bu dewrdikiler teripidin chetke qéqilishi muqerrerdur...²⁶ We Nuh peyghemberning künliride qandaq bolghan bolsa, Insan'oghlining künliride hem shundaq bolidu...²⁷ Taki Nuh kémige kirip olturghan küngiche, kishiler yep-ichip, öylinip we yatliq bolup kéliwatqanidi; andin topan kélip hemmisini halak qildi...²⁸ Hem yene, Lutning künliride qandaq bolghan bolsa shundaq bolidu — kishiler yep-ichip, soda-sétiq qilip, tériqchilik qilatti we öylerni salatti...²⁹ Lékin Lut Sodom shehiridin chiqqan küni, asmandin ot bilen günggürt yég'hip, bu sheherdikilerning hemmisini halak qildi...³⁰ Emdi Insan'oghli ashkara bolidighan künde ene shundaq bolidu.

³¹ Shu küni, herkim ögzide turup, nerse-kérekliri öyide bolsimu, alghili chüshmisun; we shuninggha oxshash kimki étizliqta bolsa öyige héch yanmisun...³² Lutning ayalini yadinglarga keltürünglar!...³³ Kimki öz hayatini qutquzmaqchi bolsa, uningdin mehrum bolidu, lékin öz hayatidin mehrum bolghan kishi uninggha érishidu...

³⁴ Silerge shuni éytayki, u kéchide ikki adem bir orunda yatidu; ulardin biri élip kétilidu, yene biri qaldurulidu...³⁵⁻³⁶ Ikki ayal yarghunchaq béshida turup un tartiwatqan bolidu; ulardin biri élip kétilidu, yene biri qaldurulidu...

17:22 «Insan'oghlining künliridin birer küni» — démek, Insan'oghli (Mesih) dunyag'ha qaytip kélip höküm süridighan künlerning biri.

17:23 «Shu chaghda kishiler silerge: «Mana u bu yerde!» we yaki «Mana u u yerde!» deydu» — «u» mushu yerde Mesihning özi, elwette.

17:23 Mat. 24:23; Mar. 13:21.

17:24 «goya asmanning bir chétidin chaqmaq chéqip yene bir chétigiche yorutidighandek» — yaki «goya chaqmaq chéqip asmanning bir chétidin yene bir chétigiche yorutidighandek».

17:25 «Insan'oghli awwal köp azab-oqubetlerni tartishi bu dewrdikiler teripidin chetke qéqilishi muqerrerdur» — bu dewr bolsa öz xelqining shu dewri.

17:25 Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:6, 7

17:26 Yar. 6:2; 7:7; Mat. 24:37,38; 1Pét. 3:20.

17:28 «Insan'oghlining künliride ... Lutning künliride qandaq bolghan bolsa shundaq bolidu» — «Lut» — Ibrahim peyghemberning jiyeni. Bu weqeler toghrisida «Yar.» 18-19-bablarni köring.

17:29 Yar. 19:24; Qan. 29:22; Yesh. 13:19; Yer. 50:40; Hosh. 11:8; Am. 4:11; Yeh. 7.

17:31 «Shu küni, herkim ögzide turup, nerse-kérekliri öyide bolsimu, alghili chüshmisun» — бүгünge qeder Qanaan (Pelestin)diki öylerning ögzisining sirtqi pelempeyi bar, öyige chüshmey qachqili bolidu. «we shuninggha oxshash kimki étizliqta bolsa öyige héch yanmisun» — démek, shu künide Xudaning jazasi shunche téz kéliduki, étiqadi bar herbiri keynige héch qarimayla, beder qéchishi kérek bolidu. 32-ayetni köring.

17:32 «Lutning ayalini yadinglarga keltürünglar!» — oqurmenlarning éside barki, Xuda Sodom shehirini jazalighan künide, Lut we ailisidikiler qachqanda, uning ayali ötenki rahatlik turmushini we mal-mülkini tashlashqa közi qiyamay keynige qarighanidi, tuz tüwrükke aylinip qalghan.

17:32 Yar. 19:15-17, 26.

17:33 Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luqa 9:24; Yuh. 12:25.

17:34 Mat. 24:40,41; 1Tés. 4:17.

17:35-36 «Ikki ayal yarghunchaq béshida turup un tartiwatqan bolidu; ulardin biri élip kétilidu, yene biri qaldurulidu» — pikirimizche «élip kétilidighanlar» heqqaniylardur; étiqadsizlar «qaldurulidu». Mesilen, «Mat.» 24:31, «1Tés.» 4:1-11ni köring. Nuh peyghember we ailisidikiler we shuningdek Lutning ailisidikiler Xudaning jazasi aldidin «élip kétilip» qutulghan, biraq qaldurulghanlar asmandin chüshürülgen jazag'ha uchrighan.

—Bezi kona köchürmilerdiki «étizda ikki kishi bolidu; ulardin biri élip kétilidu, yene biri qaldurulidu» dégen sözmu mushu yerde tépilidu. «Mat.» 24:40ni köring.

³⁷ We ular uninggha jawaben: Ey Reb, bu ishlar qeyerde yüz béridu? — dep soridi. U ulargha: Jeset qaysi yerde bolsa, quzghunlar shu yerge toplishidu!...

Xuda Öz bendilirining dualirini anglap derdige yétidu

18¹ We u ulargha, boshashmay, herdaim dua qilip turush kéreklikli toghrisida bir temsil keltürüp mundaq dédi:..

² — «Melum sheherde bir sotchi bar iken. U Xudadinmu qorqmaydiken, ademlergimu perwa qilmaydiken. ³ Shu sheherde bir tul ayal bar iken we u daim sotchining aldigha kélip: «Eyibkar-din heqqimni élip bergin» dep telep qilidiken.

⁴ U xéli waqitqiche uni ret qiptu; biraq kéyin könglide: Xudadinmu qorqmaymen, ademlergimu perwa qilmaymen, ⁵ Lékin bu tul xotun méni aware qilip kétéwatidu, uning manga chaplishiwélip méni halimdin ketküzüwetmeslikli üçün herhalda uning dewayini sorap qoyay!» — dep oylap-tu».

⁶ Reb: Qaranglar, adaletsiz bu sotchining néme dégenlirige!⁷ U shundaq qilghan yerde, Xuda Özige kéche-kündüz nida qiliwatqan tallighan bendilirige qandaq qilar? Gerche Xuda Öz bendilirige hemderd bolush bilen birge rezillikke uzunghiche sewr-taqet qilsimu, axirida bendilirining derdige yetmesmu? ⁸ Men silerge éytayki: U ularning derdige yétip nahayiti tézla heqqini élip béridu! Lékin Insan'oghli kelgende yer yüzide iman-ishench tapalamdu? — dédi..

Perisiy bilen bajgir

⁹ U özlirini heqqaniy dep qarap, bashqilarni közige ilmaydighan bezilerge qaritip, mundaq bir temsilni éytti:

¹⁰ — Ikki adem dua qilghili ibadetxanigha bériptu. Biri Perisiy, yene biri bajgir iken. ¹¹ Perisiy öre turup öz-özige mundaq dua qiliptu: — «Ey Xuda, méning bashqa ademlerdek bulangchi, adaletsiz, zinaxor we hetta bu bajgirdek bolmighinim üçün sanga shükür! ¹² Her heptide ikki qétim roza tutimen we tapqanlirimning ondin bir ülüshini sediqe qilimen».

¹³ Biraq héliqi bajgir yiraqta turup béshini kôtürüp asmangha qarashqimu pétinalmay meydisige urup turup: «Ey Xuda, men mushu gunahkargha rehim qilghaysen!» — deptu..

17:37 «jeset qaysi yerde bolsa, quzghunlar shu yerge toplishidu!» — bu sirliq sözning menisi belkim: Quzghunlarning toplinishi jesetning shu yerde ikenlikini körs etkendek, bu alametler men tilgha alghan ishlarning téz arida yüz bérishining muqerrer ikenlikini körsitidu» dégenlik bolushi mumkin. Eysaning bu sözi yene Tewrat, «Ayup» 39:26-30 we «Yesh.» 34:1-8, 15-17 qatarliq ayetlerde körsitilgen, «Perwerdigarning küni»de bolghan zor qirghinchilik bilenmu munasiwetlik bolushi kérek.

17:37 Ayup 39:30; Mat. 24:28.

18:1 Rim. 12:12; Ef. 6:18; Kol. 4:2; 1Tés. 5:17.

18:7 «Gerche Xuda Öz bendilirige hemderd bolush bilen birge rezillikke uzunghiche sewr-taqet qilsimu, axirida bendilirining derdige yetmesmu?» — «derdige yetmes» grék tilida mushu yerde yene «heqqini bermes» yaki «adaletni yürgüzmes»nimu bildüridu.

—«Gerche Xuda öz bendilirige hemderd bolush bilen birge rezillikke uzunghiche sewr-taqet qilsimu, axirida bendilirining derdige yetmesmu?» — sherhimizche, bu jümlidiki «rezillik» mushu pütkül dunyadiki rezillikni körsitidu; Xuda Öz bendilirige barliq tartqan azab-oqubetlerde hemderd bolidu we ular bilen teng (ulardin artuqraq, elwettel) mushu dunyadiki rezillikke sewr-taqet qilidu. Xudaning rezillikke körs etken we körsitidighan sewr-taqitining peqet qiyamet künigiche bolidighanliqi hemmimizge ayan. Bu téma üstide «Kol.» 1:24, «Fil.» 3:10, «Ef.» 3:13ni we bu yazmildiki «qoshumche söz»imizni körüng.

—Bu ibarining bashqa xil terjimiliridin «ulargha qilidighan shapaitini bek kéchiktürermu?» dégenler bar.

18:7 Weh. 6:10.

18:8 «Lékin Insan'oghli kelgende yer yüzide iman-ishench tapalamdu?» — démek, Xuda insanlarni dua qilishqa ilhamlandurup, Özining dualargha ijabet qilishqa teyyar turidighanliqi toghrisida shunche köp wede qilghan yerde, némishqa iman-ishench az bolidu? Lékin derweqe az bolushi mumkin.

18:11 Yesh. 1:15; 58:2; Weh. 3:17,18.

18:13 «Ey Xuda, men mushu gunahkargha rehim qilghaysen!» — «mushu gunahkar» grék tilida «dunyada birdinbir gunahkar» dégen menini puritidu.

¹⁴ Men silerge shuni éytayki, bu ikkiylendin Perisiy emes, belki bajgir kechürümge ériship öyige qaytiptu. Chünki herkim özini üstün tutsa töwen qilinar, lékin kimki özini töwen tutsa üstün kötürüler...

Eysaning kichik balilargha bext tilishi

Mat. 19:13-15; Mar. 10:13-16

¹⁵ Emdi qolini tegküzsun dep, kishiler kichik balilirimu uning aldigha élip kéletti. Lékin buni körgen muxlislar ularni eyibildi. ¹⁶ Emma Eysa balilarni yénigha chaqirip: Kichik balilarni aldimgha kelgili qoyunglar, ularni tosushmanglar. Chünki Xudaning padishahliqi del mushundaqlardin terkiib tapqandur. ¹⁷ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki: Kimki Xudaning padishahliqini sebiy balidek qobul qilmisa, uninggha hergiz kirelmeydu, — dédi.

Baylarning Xudaning padishahliqigha kirishi tes

Mat. 19:16-30; Mar. 10:17-31

¹⁸ Melum bir hökümdar Eysadin: I yaxshi ustaz, menggülik hayatqa waris bolmaq üçün néme ishni qilishim kérek, — dep soridi...

¹⁹ Lékin Eysa: Méni néme üçün yaxshi deysen? Yaxshi bolghuchi peqet birla, yeni Xudadur.

²⁰ Emrlerni bilisen: — «Zina qilma, qatilliq qilma, oghriliq qilma, yalghan guwahliq berme, atangni we anangni hörmét qil» — dédi...

²¹ — Bularning hemmisige kichikimdin tartip emel qilip kéliwatimen, — dédi u.

²² Eysa buni anglap uninggha: — Sende yene bir ish kem. Pütkül mal-mülkingni sétip, pulini yoqsullargha üleshtürüp bergin we shundaq qilsang, ershte xezineng bolidu; andin kélip manga egeshkin! — dédi...

²³ Emma u bu gepni anglap tolimu qayghugha chömüp ketti; chünki u nahayiti bay idi. ²⁴ Tolimu qayghugha chömüp ketkenlikini körgen Eysa: — Mal-dunyasi köplerning Xudaning padishahliqigha kirishi némidégen tes-he! ²⁵ Tögingning yingnining közidin ötüshi bay ademning Xudaning padishahliqigha kirishidin asandur! — dédi.

²⁶ Buni anglighanlar: — Undaq bolsa, kim nijatqa érishelisun? — déyishti.

²⁷ Emma u jawaben: — Insanlarga mumkin bolmighan ishlar Xudagha mumkindur — dédi...

²⁸ Emdi Pétrus: — Mana, biz bar-yoqimizni tashlap sanga egeshtuq!? — dédi...

²⁹ U ulargha: — Men silerge berheq shuni éytayki, Xudaning padishahliqi üçün öy-waq ya atanisi ya qérindashliri ya ayali ya baliliridin waz kechkenlerning herbiri. ³⁰ bu zamanda bulargha köp hessilep muyesser bolidu we kélidighan zamandimu menggülik hayatqa érishmey qalmaydu. — dédi...

18:14 «...bajgir kechürümge ériship öyige qaytiptu» — «kechürümge ériship» grék tilida «heqqaniy qilinip» déyilidu.

18:14 Ayup 22:29; Pend. 29:23; Mat. 23:12; Luqa 14:11; Yaq. 4:6,10; 1Pét. 5:5.

18:15 Mat. 19:13; Mar. 10:13.

18:16 Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pét. 2:2.

18:18 «Melum bir hökümdar» — «hökümdar» — Rim hökümiti teripidin békitilgen Yehudiy «hakim». «menggülik hayatqa waris bolmaq üçün néme ishni qilishim kérek?» — grék tilida «néme ishni qilishim kérek?» dégen söz melum bir ishni birla qétim qilishni bildüridu.

18:18 Mat. 19:16; Mar. 10:17.

18:20 Mis. 20:12-16; Qan. 5:17-20; Rim. 13:9; Ef. 6:2; Kol. 3:20.

18:22 Mat. 6:19; 19:21; 1T'im. 6:19.

18:24 Pend. 11:28; Mat. 19:23; Mar. 10:23.

18:27 Ayup 42:2; Yer. 32:17; Zek. 8:6; Luqa 1:37.

18:28 Mat. 4:20; 19:27; Mar. 10:28; Luqa 5:11.

18:29 Qan. 33:9.

18:30 Ayup 42:12.

«Luqa»

Eysaning öz ölümünü yene bir qétim aldin éytishi

Mat. 20:17-19; Mar. 10:32-34

³¹ Andin u on ikkeylenni öz yénigha élip ulargha mundaq dédi: — Mana, biz hazir Yérusalémgha chiqiwatimiz we peyghemberlarning Insan'oghli toghrisida pütkenlirining hemmisi shu yerde emelge ashurulidu..³² Chünki u yat ellarning qoligha tapshurulidu we ular uni mesxire qilip, xarlaydu, uning üstige tüküridu;..³³ ular uni qamchilighandin kéyin öltürüwétidu; we u üçinchi küni qayta tirilidu, — dédi.

³⁴ Biraq ular bu sözlerdin héchnémimini chüshenmidi. Bu sözning menisi ulardin yoshurulghan bolup, uning néme éytqinini bilemey qaldi..

Eysaning qarighu tilemchini saqaytishi

Mat. 20:29-34; Mar. 10:46-52

³⁵ We shundaq ish boldiki, u Yérixo shehirige yéqinlashqanda, bir kor kishi yolning boyida olturep tilemchilik qiliwatatti..³⁶ U köpchilikning ötüp kétiwatqanliqini anglap: — Néme ish bolghandu? — dep soridi. ³⁷ Xeq uninggha:

— Nasaretlik Eysa bu yerdin ötüp kétiwatidu, — dep xewer berdi.

³⁸ — I Dawutning oggli Eysa, manga rehim qilghaysen! — dep warqirap ketti u..

³⁹ We Eysaning aldida méngiwatqanlar uni: — Shük oltur! dep eyibleshti. Biraq u: — I Dawutning oggli, manga rehim qilghaysen! — dep téximu qattiq warqiridi.

⁴⁰ Eysa qedimini toxtitip, uni aldigha bashlap kélishni buyrudi. Qarighu uninggha yéqin kelgende u uningdin: ⁴¹ — Sen méni néme qilip ber, deysen? — dep soridi.

— I Rebbim, qayta köridighan bolsam'idi! — dédi u.

⁴² Eysa uninggha: — Köridighan bolghin! Étiqading séni saqaytti, — dédi.

⁴³ We uning közi shuan échildi; u Eysagha egiship, yol boyi Xudani ulughlap mangdi. We barliq xalayiqmu buni körüp Xudagha medhiye oquydi.

Eysa bilen Zakay

19¹ U Yérixo shehirige kirip uningdin ötüp kétiwatatti.² Mana shu yerde Zakay isimlik bir kishi bar idi. U «bash bajgir» bolup, intayin bay idi..³ U Eysaning qandaq adem ikenlikini körüşke purset izdewatatti, lékin boyi pakar bolghachqa, xelqning toliliqidin uni körelmeytti.

⁴ Shunga u aldi terepke yügürüp bérıp, uni körüş üçün bir tüp üjme derixige yamiship chiqti; chünki Eysa u yol bilen ötetti.⁵ We Eysa u yerge kelgende yuqirigha qarap uni körüp uninggha: — Zakay, chapsan chüshkin! Chünki men bugün séning öyüngde qonushum kérek, — dédi.

⁶ U aldirap chüshüp, xushalliq bilen uni öyide méhman qildi.⁷ Bu ishni körgen xalayiqning

18:31 Zeb. 22; Yesh. 53:7; Mat. 16:21; 17:22; 20:17; Mar. 8:31; 9:31; 10:32; Luqa 9:22; 24:7.

18:32 «*Insan'oghli* yat ellarning qoligha tapshurulidu» — «tapshurulidu» dégenning «satqunluq qilinidu» dégen ikkinchi menisimu bar.

18:32 Mat. 27:2; Luqa 23:1; Yuh. 18:28; Ros. 3:13.

18:34 «Bu sözning menisi ulardin yoshurulghan bolup...» — kimning teripidin yoshurulghanliq éytilmaydu. Sheytan teripidinmu, yaki Xuda teripidinmu? Yaki peqet öz galliqi teripidinmu? Bu qétim sözning mezmuni ilgiriki qétimdiki sözlirige oxshash idi (9:45). Bizningche yoshurghuchi Sheytan, lékin Xuda Sheytanning aldishigha yol qoyushi bilen, ularning chüshennesliki arqiliq öz shan-sheripini téximu roshen qilmaqchi boldi. «Qoshumche söz»imizde azraq toxtitimiz.

18:35 «Yérixo shehirige yéqinlashqanda» — Matta bu weqeni bayan qilghanda («Mat.» 20:29) «Yérixodin chiqqanda» deydi. Emeliyette shu waqitta ikki «Yérixo shehiri» bar idi, xuddi Qeshqerdiki «yéngi sheher» we «kona sheher»lerdek.

18:35 Mat. 20:29; Mar. 10:46.

18:38 «I Dawutning oggli Eysa,...» — «Dawutning oggli» Mesihni körsitidu (peyghemberlarning bésharetliri boyiche Mesih padishah Dawutning ewladi bolatti).

19:2 «shu yerde Zakay isimlik bir kishi bar idi» — ibraniy tilidiki «Zakay» grék tilida «Zakéus» dep teleppuz qilinidu.

hemmisi: U gunahkar kishiningkide qonghili kirip ketti! — dep ghotuldiship ketti..

⁸ Lékin Zakay ornidin turup Rebge: — I Rebbim, mana, mülkümning yérimini yoqsullargha béri-men; eger birawni yalghandin shikayet qilib uningdin birnéme ündürüwalghan bolsam birige tötni qayturimen, — dédi.

⁹ Buning bilen Eysa uninggha qarap: — Bügün nijat bu öyge kirdi. Chünki bu kishi hem Ibrahimning oghlidur!..¹⁰ Chünki Insan'oghli ézip ketkenlerni izdep qutquzghili keldi, — dédi..

Sadaqetlik bolushning lazimligi

Mat. 25:14-30

¹¹ Xalayıq bu sözlerni tingshawatqanda u yene söz qilib bir temsilni qoshup éytti. Chünki u Yérusalémgha yéqinlashqanidi we ular: «Xudaning padishahliqi derhal namayan bolidighu!?» — dep oylashqanidi..¹² Shunga u mundaq dédi: Bir aqsöngék padishahliq textige ériship kélish üçün yiraq bir yurtqa qarap yolgha chiqiptu..¹³ Awwal u özining on qulini chaqirip, ulargha on tillani üleshtürüp bérıp: «Men qaytip kelgüche buning bilen oqet qilinglar» — deptu..

¹⁴ Biraq öz yurt puqraliri uninggha öch bolghachqa, keynidin elchilerni ewetip: «Bu kishining üstimizge padishah bolushini xalimaymiz!» deptu..

¹⁵ We u padishahliq mensipige ériship qaytip kelgende shundaq boldiki, herbirining tijaret bilen qanche payda tapqinini bilmekchi bolup, pulini tapshurghan héliqi qullirini öz aldigha chaqirtiptu..¹⁶ We awwalqisi kélip: «I xojam, sili bergen tilla on tilla payda qildi» deptu..¹⁷ «Yaraysen, ey yaxshi qul! Sen kichikkine ishta ishenchlik chiqqanliqıng üçün on sheherge hakim bolghin» — deptu xojayin uninggha..¹⁸ Ikkinchisi kélip: «I xojam, sili bergen tilla besh tilla payda qildi» deptu..¹⁹ Xojayin uninggha hem: «Sen hem besh sheherge hakim bolghin» deptu..

²⁰ Lékin yene birsi kélip: «I xojam, mana sili bergen tilla! Buni yaghliqqa chigip bir jayda qoyup saqlidim..²¹ Chünki sili qattiq adem ikenla, sili amanet qilmighanliridin payda ündürüp, özliri térimighanliridin hosul yighila. Shuning üçün silidin qorqtum» deptu..

²² Emma xojayini uninggha: «Ey eski qul, sanga öz aghzingdin chiqqan sözliring boyiche höküm qılay. Sen méning amanet qilmay ündürüwalidighan, térimay turup yighiwalidighan qattiq adem ikenlikimni bilip turup..²³ néme üçün méning pulumni xezinichilerge amanet qoymiding? Men qaytip kelgende, uni ösümi bilen almasmidim?» — deptu..²⁴ Andin u yénidikilerge: «Uningdiki tillani élip on tilla tapqan qulgha béringlar!» dep buyruptu..²⁵ Ular

19:7 «Bu ishni körgen xalayıqning hemmisi: U gunahkar kishiningkide qonghili kirip ketti! — dep ghotuldiship ketti» — xalayıqning narazi bolup heyran qalghanliqi ejeb linerlik emes. Chünki bajgırlarning hemmisi déğüdek aldamchi, «bash bajır» téximu shundaq bolushi kérek idi.

19:9 «Bügün nijat bu öyge kirdi» — «Yesh.» 46:13; 51:5, 6; 56:1ni körüng. «Chünki bu kishi hem Ibrahimning oghlidur!» — «Ibrahimning bir oghlidur» mushu yerde dégen menisi, u étiqad yolida Ibrahimgha «perzent bolghan», rohiy jehette Ibrahimni ülgé qılıp heqiqiy hayatqa érishken.

19:9 Luqa 13:16.

19:10 Mat. 10:6; 15:24; 18:11; Ros. 13:46.

19:11 «*xalayıq*: «Xudaning padishahliqi derhal namayan bolidighu!?» — dep oylashqanidi» — xalayıq (1) Eysaning yaratqan köp möjizilirini körüp kelgenidi; (2) Yehudiy rehberler we chonglirining Eysagha qarshi chiqqanliqini biletti; (3) shunga ular: U Yérusalémgha yétip barghanda choqum bu rohiy düşmenlerni, shundaqla «wetenimizni ishghal qilghan Rim impériyesidiki rezil kapırlar»ni yoqitıp, Xudaning padishahliqini berpa qilidu, dep oylishi mumkin idi.

19:12 Mat. 25:14; Mar. 13:34.

19:13 «... U özining on qulini chaqirip, ulargha on tillani üleshtürüp bérıp...» — «tilla» grék tilida «mina». Bu pul bir ishchining üç-töt aylıq heqqige barawer idi.

19:14 «biraq öz yurt puqraliri uninggha öch bolghachqa, keynidin elchilerni ewetip: «bu kishining üstimizge padishah bolushini xalimaymiz!» deptu» — bu temsildiki padishah «büyük Hérod»qa oxshap kétidu; «büyük Hérod» miladiyedın ilgiriki 40-yılıda Yehudiyeıng padishahlıqıgha ige bolush üçün Rimgha bardı; lékin Israıllar uninggha qarshi chiqqachqa, peqet 37-yılıda padishah boldı. Uningdin keyinki «Hérod Arqélaus»ning tariximu uninggha oxshiship kétidu.

19:21 «sili amanet qilmighanliridin payda ündürüp...» — «amanet qilish» mushu yerde grék tilida adette pulni bankigha salghanliqini körsitidu.

—Bashqa birxıl terjimisi: «sili salmighanlirini yighıp élip...».

19:22 2Sam. 1:16; Mat. 12:37.

uninggha: «I xoja, uning on tillasi tursal!» — deptiken, ²⁶hojayin yene mundaq deptu: «— Chünki men silerge shuni éytayki, kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu; emma kimde yoq bolsa, hetta uningda bar bolghanlirimu uningdin mehrum qilinidu....» ²⁷Emdi üstige padishah bolup höküm sürüşümni xalimighan dushmanlirimni bolsa, ularni keltürüp, méning aldımda qetl qilinglar».

Eysaning tentene bilen Yérusalémgha kirishi

Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Yuh. 12:12-19

²⁸U bu ishlarni éytqandin kéyin, Yérusalémgha chiqishqa aldigha qarap mangdi.. ²⁹We shundaq boldiki, u Zeytun téghining étikidiki Beyt-Fagi we Beyt-Aniya yézilirigha yéqin kelginide, ikki muxlisigha munularni tapilap aldin ewetti:

³⁰— Silér udulunglardiki yézigha béringlar. U yerge kiripla héch adem balisi minip baqmighan, baghlaqliq bir texeyni kórisiler. Uni yéship bu yerge yétilep kélinglar.. ³¹Eger birsi silerdin: «Némishqa buni yéshisiler?» dep sorap qalsa, silér uninggha: «Rebning buninggha hajiti chüshti» — denglar.

³²Shuning bilen ewetilgenler bériwidi, ish del u ulargha éytqandek boldi. ³³Ular texeyni yéshiwatqanda, uning igiliri ulardin: — Texeyni némishqa yéshisiler? — dep soridi.

³⁴Ular: — Rebning uninggha hajiti chüshti, — dédi.

³⁵Ular uni Eysaning aldigha yétilep keldi; we yépincha-chapanlirini texeyning üstige sélip, Eysani yölep üstige mindürdi.. ³⁶U kétip barghinida, xelqlér yépincha-chapanlirini yolgha payandaz qilip saldi. ³⁷⁻³⁸We u Zeytun téghidin chüshüsh yoligha yéqinlashqinida, pütkül muxlislar jamaiti shadlinip, öz közi bilen körgen qudretlik möjiziler üçün awazini kótürüp: «Perwerdigarning namida kelgen padishah mubarektur! Asmanlarda tinch-inaqliq tiklengey, ershielada shan-sherep ayan bolghay!» dep towliship Xudagha medhiye oqushqa bashlidi..

³⁹Lékin topning ichide bezi Perisiyler uninggha: — Ey ustaz, muxlisliringgha mushu gepliri üçün tenbih ber! — déyishti.

⁴⁰Biraq u ulargha jawaben: — Silerge shuni éytayki, bular jim turghan bolsa, hetta bu tashlarmu chuqan sélisshqan bolatti, — dédi..

19:26 «kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu....» — «bu ehmiyetlik söz «Mat.» 13:12, 25:29 we «Mar.» 4:25dimu tépilidu. Bu «bar bolsa» némini kórsitidu? Shühbisizki, ebediy ehmiyetlik birer nerse bolsa kérek, bu choqum imanishenchni öz ichige alidu. Biz özimizge «ebediy ehmiyetlik» herbirnéme bolushi üçün peqet Mesihdinla tapalaymiz, elwette.

19:26 Mat. 13:12; 25:29; Mar. 4:25; Luqa 8:18.

19:28 «u... aldigha qarap mangdi» —yaki «muxlislar aldida mangdi» yaki «topning aldida mangdi».

19:29 Mat. 21:1; Mar. 11:1.

19:30 «...héch adem balisi minip baqmighan, baghlaqliq bir texeyni kórisiler» — «héch adem balisi minip baqmighan bir texey»ge awarisiz minish adette mumkin emes, elwette.

19:35 Yuh. 12:14.

19:37-38 «Perwerdigarning namida kelgen padishah mubarektur!» — «Zeb.» 118:38. Asmanlarda tinch-inaqliq tiklengey, ershielada shan-sherep ayan bolghay!» — mushu sözlerni «Luqa» 2:14diki sözlér bilen sélishturushqa bolidu. «Asmanlarda tinch-inaqliq bolghay» dégen söz intayin sirliq geptur: pikrimizche, bu sözning menisi belkim: — (1) Xudaning insanlar bilen yarashturulghanliqidin chiqqan inaqliq ershte bilinidu («Ef.» 2:1-6. 14ni körüng); (2) Mesihning ölümi bilen Sheytanning ershke chiqip, Xudaning namini haqaretlep, uning üstidin yalghan erz-shikayet qilish yoli mutleq tügitilidu (mesilen, «Ayup» 1:6-12, 2:1-6, «Ibr.» 9:23ni körüng). «pütkül muxlislar jamaiti shadlinip... Asmanlarda tinch-inaqliq tiklengey, ershielada shan-sherep ayan bolghay!» dep towliship Xudagha medhiye oqushqa bashlidi» — ular jakarlaydighan ish — biz egeshken bu Nasaretlik Eysa del Xuda ewetken Mesih-Qutquzhuchi, Yehudiylarning, shundaqla pütkün jahanning Padishahidur. Shuning bilen bu künni, Xudaning Öz xelqi bolghan Yehudiylargha ochuq halda: «U, mana Men silerge ewetken Qutquzhuchinglar we Padishahinglardur — uni qobul qilamsiler?» dep étiqad qilish pursitini bergen kün déyishke bolidu.

19:37-38 Zeb. 118:26; Luqa 2:14; Ef. 2:14.

19:40 Hab. 2:11.

«Luqa»

Eysaning Yérusalém üçün qayghurup yighlishi

⁴¹ Emdi u sheherge yéqinlaship uni körüp, uning üçün yighlap mundaq dédi:

⁴² — I Yérusalém! Sen бүгүн, bu kününgde, tinch-amanliqning üçün néme kérek bolghinini bil-seng idi! Kashki, bu ishlar hazir közliringdin yoshurundur. ⁴³ Chünki shundaq künler béshing-gha kéliduki, dushmanliring etrapingni qasha-istihkam bilen qorshap séni qamap töt tereptin qistaydu. ⁴⁴ Ular séni we sépilingning ichingdiki baliliringni yer bilen yeksen qilip, hetta tashni tashning üstidimu qaldurmaydu; chünki Xudaning séni yoqlighan peytini bilip yetmiding...

Eysaning ibadetxanini tazilishi

Mat. 21:12-17; Mar. 11:15-19; Yuh. 2:13-22

⁴⁵ We u ibadetxana hoylilirigha kirip, u yerde élim-sétim qiliwatqanlarni heydep chiqirip, ⁴⁶ ulargha: — Muqeddes yazmilarda: «Méning öyüm dua-tilawetxana bolidu» dep pütülgen bol-simu, lékin siler uni «bulangchilarning uwisi» qiliwaldinglar! — dédi...

⁴⁷ Shu waqitlarda u herküni ibadetxanida telim béretti. Bash kahinlar, Tewrat ustazliri we yurt chongliri uni yoqitishqa amal izdidi. ⁴⁸ Lékin ular qandaq qol sélishni bilmeytti, chünki barliq xelq uning sözini tingshash üçün uninggha qattiq yépishqanidi.

Asmandiki hoquq

Mat. 21:23-27; Mar. 11:27-33

20¹ We shu künlerdin bir küni u ibadetxanining hoylilirida xelqqe telim bérip xush xewerni élan qiliwatqanda, bash kahinlar we Tewrat ustazliri bilen aqsaqallar uning aldigha kélip uningdin: ² — Bizge éytqin: Sen qiliwatqan bu ishlarni qaysi hoquqqa asasen qiliwatisen? Sanga bu hoquqni kim bergen? — dep soridi.

³ U ulargha jawab bérip: — Menmu silerdin bir ishni soray; siler manga éytip béringlarchu, ⁴ — Yehya yürgüzgen chömüldürüş ershtinmu, yaki insanlardinmu? — dep soridi.

⁵ Ular özara mulahize qiliship:

— Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaқта, siler néme üçün Yehyagha ishenmi-dinglar?» deydu. ⁶ Eger: «Insanlardin kelgen» dések, bu barliq xalayıq bizni chalma-késeк qilip öltüridu. Chünki ular Yehyaning peyghember ikenlikige ishendürülgen, — déyishti.

⁷ We ular: — Uning hoquqining qeyerdin kelgenlikini bilmeymiz, — dep jawab bérishiti.

⁸ Eysa ulargha: — Undaқта, menmu bu ishlarni qaysi hoquqqa asasen qiliwatqanliqimni éyt-maymen, — dédi.

Rezil ijarikeshler heqqidiki temsil

Mat. 21:33-46; Mar. 12:1-12

⁹ U xalayıqqa munu temsilni sözleshke bashlidi: — «Bir kishi bir üzümzarliq berpa qilip, uni baghwenlerge ijarige bérip, özi yaqa yurtqa bérip u yerde uzun waqit turuptu. ¹⁰ Üzümlerni

19:44 «Xudaning séni yoqlighan peyti» — démek, Xuda yéqin kélip shapaet körsetken peyt. Mushu ayetlerde Mesih rimliqlarning miladiye 70-yili Yérusalémni qorshiwélp ishghal qilidighanliqini aldin'ala éytip bésharet béridu.

19:44 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Mat. 24:1, 2; Mar. 13:2; Luqa 21:6.

19:46 «Méning öyüm dua-tilawetxana bolidu» dep pütülgen bolsimu, lékin siler uni «bulangchilarning uwisi» — «Yesh.» 56:7, «Yer.» 7:11ni körtüng.

19:46 1Pad. 8:29; Yesh. 56:7; Yer. 7:11; Mat. 21:13; Mar. 11:17.

19:47 Mar. 11:18; Yuh. 7:19; 8:37.

20:1 Mat. 21:23; Mar. 11:27; Ros. 4:7; 7:27.

20:5 «Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaқта, siler néme üçün Yehyagha ishenmidinglar?» — mushu diniy erbablarning hemmisi Yehya peyghemberning yetküzgen xewirige jawaben: «Bizge towa qilish kérek emes» dégen we Yehya «méning keynimde kélidighan» dep körsetken Mesihning kélishige ishenmey, uning chömüldürüşini ret qilghanidi, elwette.

20:9 Zeb. 80:8-9; Yesh. 5:1; Yer. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Mar. 12:1.

yighidighan mezigil kelgende baghwenlarning üzümzarliqtiki méwidin uninggha bérishke qul-liridin birini ularining yénigha ewetiptu. Lékin baghwenler uni urup-dumbalap quruq qol yanduruwétiptu.

¹¹ U yene bashqa bir qulni ewetiptu. Lékin ular unimu dumbalap, xarlap, yene quruq qol qayaturuwétiptu. ¹² U yene üçinchisini ewetiptu; ular unimu urup yarilandurup, talagha heydepchiqiriwétiptu. ¹³ Axirda üzümzarliqning xojayini: «Qandaq qilsam bolar? Söyümlük oghlumni ewetey; ular uni körse, héch bolmighanda uning hörmitini qilar?» deytu. ¹⁴ Biraq baghwenler uning oghlini körüp bir-biri bilen meslihetliship: «Bu bolsa mirasxor; kélinglar, uni jaylawéteyli, andin miras bizningki bolidu» déyishiptu. ¹⁵ Shuning bilen ular uni üzümzarliqning sirtigha achiqip öltürüwétiptu. Emdi bundaq ehwalda üzümzarliqning xojayini ularni qandaq qilidu? ¹⁶ U kélip u baghwenlerni yoqitip üzümzarliqni bashqilargha tapshuridu.

Xalayıq buni anglap: — Bundaq ishlar hergiz bolmisun! — déyishti.

¹⁷ Lékin u ulargha közlerini tikip mundaq dédi:

— Undaq bolsa, muqeddes yazmilarda «Tamchilar tashliwetken tash bolsa, Burjek téshi bolup tiklendi» dep yézilghan söz zadi némini körsitidu?..

¹⁸ Bu «tash»qa yiqilghan kishi pare-pare bolup kétidu; lékin bu tash herkimning üstige chühse, uni kukum-talqan qiliwétidu.

«Baj tapshuramduq?» dégen qiltaq

Mat. 22:15-22; Mar. 12:13-17

¹⁹ Bash kahinlar we Tewrat ustazliri uning bu temsili özlirige qaritip éytqanliqini bilip shu haman uninggha qol sélish yolini izdidi; lékin ular xalayıqtin qorqushti. ²⁰ Shunga ular uning keynidin marap, uni Rim waliyisining hökümranlıqida soraqqa tartishqa tapshurush üçün birnecheche ademlerni sétiwélip, soqunup kirishke ewetti. Ular semimiy qiyapetke kiriwélip, uning sözidin yochuq izdep yüretti. ²¹ Ular uninggha mundaq soal qoydi: — Ey ustaz, silini durus söz qilidighan we durus telim béridighan, héchqandaq ademning yüz-xatirisini qet'iy qilmaydighan, belki Xudaning yolini sadiqliq bilen ögitip kéliwatqan adem dep bilimiz. ²² Rim impératori Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq?..

²³ Emma u ularning hiylisini körüp yétip ulargha: — Némishqa méni sinimaqchisiler? ²⁴ Man-ga bir kümüş dinar körsitinglar. Buning üstidiki süret we nam-isim kimning? — dédi. Ular

20:14 Yar. 37:18; Zeb. 2:1, 8; Mat. 26:3; 27:1; Yuh. 11:53; Ibr. 1:2.

20:15 «Shuning bilen ular uni üzümzarliqning sirtigha achiqip öltürüwétiptu» — bu Mesihning Yérusalémning sirtigha élip chiqilip kréstke mixlinidighanliqigha bir bésharet.

20:16 «Üzümzarliqning xojayini kélip u baghwenlerni yoqitip üzümzarliqni bashqilargha tapshuridu» — bu sözmu bésharet, elwette.

20:17 «Tamchilar tashliwetken tash bolsa, burjek téshi bolup tiklendi» — «Zeb.» 118:22. «Burjek téshi» bolsa herqandaq imaretning ulidiki eng muhim uyultash bolup, ul sélinghanda birinchi bolup qoyulidighan tashdur. Yehudi kattiwashlar hayatining burjek téshi bolghan Mesihni tashliwetmekchi idi, we derweqe tashliwetti.

20:17 Zeb. 118:22; Yesh. 8:14; 28:16; Mat. 21:42; Mar. 12:10; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pét. 2:4, 7.

20:18 «Bu «tash»qa yiqilghan kishi pare-pare bolup kétidu; lékin bu tash herkimning üstige chühse, uni kukum-talqan qiliwétidu» — «tash» bolsa Mesih özi, elwette. 17-ayetni körüng. Eysaning bu sözi toghruluq «Matta»gha bérilgen «qoshumche söz»imizdiki «Zeb.» 118:22 toghruluq mezmunnı körüng.

20:18 Yesh. 8:15; Dan. 2:34; Zek. 12:3.

20:20 ular semimiy qiyapetke kiriwélip,...» — «semimiy» grék tilida «heqqaniy» dégen söz bilen ipadiliniidu.

20:20 Mat. 22:16; Mar. 12:13.

20:22 «Rim impératori Qeyser...» — Rimning herbir impératorigha «Qeyser» dégen nam-unwan béreletti; mesilen Qeyser Awghustus, Qeyser Yulius, Qeyser Tibérius qatarliqlar. «Rim impératori Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq?» — eyni waqitta, Yehudiylar rimliqlarning zulmi astida yashawatqanidi. Eger Eysa: «Rim impératorigha baj tapshurush toghra» dése, bu geptin azadliqni istigen kishiler uni «Mana taza bir yalaqchi, xain iken» dep tillishatti. «Baj tapshurmasliq kéreke» dégen bolsa, u Rim impériyesige qarshi chiqqan bolatti; andin ular uni Rim waliyisigha erz qilghan bolatti. Ular mushundaq soallarnı sorash arqılıq Eysanı gépidin tutuwélip, rimliqlarning qoligha tapshurup, uninggha ziyankeshlik qilmaqchi bolushqan.

20:23 «Némishqa méni sinimaqchisiler?» — mushu sözler bezi kona köchürimlerde tépilmaydu.

uninggha: Qeyserningki, — dédi..

²⁵ We u ulargha: — Undaq bolsa, Qeyserning heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar, — dédi..²⁶ Ular xalayıqning aldida uning sözliridin uni tutuwalghudek héchqandaq yochuq tapalmidi. Ular uning bu jawabigha heyranuhes bolup, zuwani tutuldi.

Tirilishke munasiwetlik mesile

Mat. 22:23-33; Mar. 12:18-27

²⁷ We «ölgenler tirilmeydu» dep inkar qilidighan Saduqiylarning beziliri uning aldigha kélip soal qoyup mundaq dédi:..

²⁸ — Ustaz, Musa peyghember Tewratla bizge: «Ayali bar, emma perzent körmigen kishi ölüp ketse, ölgüchining aka yaki inisi tul qalghan yenggisini emrige élip, qérindishi üçün nesil qaldurushi kérek» — dep yazghan..

²⁹ Emdi yette aka-uka bar idi. Chongi öylengendin kéyin perzent körmey alemdin ötti.³⁰ Ikkinchi qérindishi ayalini emrige élip, perzent körmey alemdin ötti..³¹ Andin üçinchisi uni aldi; shundaq qilip, yettisi uni emrige élip perzent körmey öldi.³² Hemmisidin kéyin ayalmu öldi.

³³ Emdi tirilish künide bu ayal ularning qaysisiningki bolar? Chünki yettisi uni xotunluqqa alghan-de?!

³⁴ Eysa ulargha mundaq jawab berdi:

— Bu alemning perzentliri öylinidu, yatliq bolidu..³⁵ Lékin u alemdin nésiwe bolushqa, shundaqla ölüklardin tirilishke layiq sanalghanlar öylenmeydu, yatliq bolmaydu..³⁶ Chünki ular yene ölmeydu, perishtilerge oxshash bolidu; «ölümdin tirilishtin tughulghan perzentler» bolg-hachqa, ular Xudaning oghulliridu..

³⁷ Emdi ölgenlarning tirildürülüşini hetta Musa peyghember özimu ayan qilghan; chünki Tewrattiki «tikenlik» dégen weqening xatiriside u Perwerdigarni: «Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasi» dep bayan qilghan..³⁸ U ölüklerning Xudasi emes, belki tiriklarning Xudasidir; chünki uninggha nisbeten hemmeylen tiriktur!.

20:24 «Manga bir kümüş dinar körsitinglar» — «bir kümüş dinar» grék tilida «bir dinarius», Rim impériyesining pul birliki. Mushundaq pulning yüzide «ademning süriti» körsitilgen bolghachqa, Yehudiy mollilar mundaq pulni «muqeddes ibadetxana»gha élip kirishini men'i qilghanidi.

—Bir dinar texminen bir ademning künlük ish heqqi bolatti.

20:25 «Qeyserning heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar» — Qeyserge Qeyserning heqqi (uning süriti bolghan nerse)ni tapshurunglar — démek, baj tölesh kérek. Emma qandaq nerse üstide «Xudaning süriti» bar? Insan özi «Xudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Xudagha tapshurishimiz kérektur («Yar.» 1:26-27ni körüng).

20:25 Yar. 1:26; Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7

20:27 «Saduqiylar» — bu diniy mezhep toghruluq «Mat.» 16:1diki izahatni we «Tebirler»ni körüng.

20:27 Mat. 22:23; Mar. 12:18; Ros. 23:8.

20:28 «Ayali bar, emma perzent körmigen kishi ölüp ketse, ölgüchining aka yaki inisi tul qalghan yenggisini emrige élip, qérindishi üçün nesil qaldurushi kérek» — «Qan.» 25:5.

20:28 Qan. 25:5-6.

20:30 «Ikkinchi qérindishi ayalini emrige élip, perzent körmey alemdin ötti» — bezi kona köchürmilerde «ayalini emrige élip, perzent körmey alemdin ötti» dégen söz tépilmay, peqet «Ikkinchi...» déyilidu.

20:34 «bu alemning perzentliri...» — grék tilida «bu zamanning oghulliri...».

20:35 «... ölüklardin tirilishke layiq sanalghanlar...» — «ölgenlerdin tirilish» dégenlik qiziq ibare bolup, hemme adam oxshash waqitta tirilmeydighanliqini körsitidu. Birinchi tirilish heqqaniylarningki, ikkinchi tirilish étiqadsizlarningki bolidu. Bu heqiqet «Wehiy» 20-babta körünidu.

20:36 1Yuha. 3:2.

20:37 «Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasi» — «Mis.» 3:6ni körüng.

20:37 Mis. 3:6; Ros. 7:32; Ibr. 11:16.

20:38 «chünki uninggha nisbeten hemmeylen tiriktur!» — bezi alimlar «bularning hemmisi» (Ibrahim, Ishaq, Yaquplarning hemmisi, démekchi) uninggha nisbeten tiriktur! dep terjime qilidu. Bizningche «hemmeylen» her ademning rohinig Xuda aldida tirik ikenlikini körsitidu. «chünki uninggha nisbeten hemmeylen tiriktur!» — Eysaning «tirilish» toghruluq bu sözliri «Mat.» 22:32dimu tépilidu. «Mattadiki «qoshumche söz»imizde ular toghruluq azraq sherh bérimiz.

«Luqa»

³⁹ Shuning bilan Tewrat ustazliridin birqanchisi baha béríp: — Ustaz, yaxshi éytting, — dédi.⁴⁰ Chünki ulardin héchkim yene uningdin soal sorashqa jür'et qilalmidi.

Qutquzghuchi-Mesih — Dawutning oghli hem Rebbi

Mat. 22:41-46; Mar. 12:35-37

⁴¹ Emdi u ulargha soal qoydi: — Kishiler Mesihni qandaqsige Dawutning oghli deydu?⁴²⁻⁴³ Chünki Dawut özi Zeburda: Perwerdigar méning Rebbimgé éyttiki: — «Men séning dushmanliringni textipering qilghuche, Méning ong yénimda olturghin!» — dégenghu?..

⁴⁴ Emma Dawut uni «Rebbim» dep chaqirghan yerde, undaqta u qandaqmu uning oghli bolidu?

Eysaning Tewrat ustazlirini eyiblishi

Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40; Luqa 11:37-54

⁴⁵ We barliq xalayi qulaq sélip anglawatqanda, u muxlisirigha mundaq dédi: —

⁴⁶ — Tewrat ustazliridin hoshyar bolunglar. Ular uzun tonlarni kiyiwalghan halda ghadiyip yürüşke, bazarlarda kishilarning ulargha bolghan salamlirigha, sinagoglarda aldinqi orunlarda, ziyapetlerdimu törde olturushqa amraq kélidu...⁴⁷ Ular tul ayallarning barliq öy-bésatlrini yewalidu we köz-köz qilip yalghandin uzundin-uzun dualar qilidu. Ularning tartidighan jazasi téximu éghir bolidul.

Tul ayalning ianisi hemmisiningkidin köp

Mar. 12:41-44

21¹ U béshini kötürüp qariwidi, baylarning öz sediqilirini ibadetxanidiki iane sanduqigha tashlighinini kördi...² U yene sanduqqa ikki tiyinni tashlawatqan bir namrat tul ayalnimu kördi...³ Shuning bilen u: — Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu namrat tul ayalning tashlighini hemmeylenningkidin köptur...⁴ Chünki ularning hemmisi özlirining ashqanliridin iane qilip, Xudagha atighan sadiqilerge qoshup tashlidi; lékin bu ayal namratliqigha qarimay, özining tirikchilik qilidighinining hemmisini iane qilip tashlidi.

Kelgüsi toghrisidiki bésharet

Mat. 24:1-14; Mar. 13:1-13

⁵ We beziler ibadetxanining nepis tashlar we Xudagha sunulghan hediyele bilan qandaq bézelgenliki toghrisida sözlisiwatatti. U:

⁶ — Siler körüwatqan bu barliq nersilerge nisbeten, shu künler kéliduki, hetta bir tal tashmu tash üstide qaldurulmay, hemmisi gumran qilinidu, — dédi..

20:41 Mat. 22:42; Mar. 12:35.

20:42-43 «Men séning dushmanliringni textipering qilghuche, méning ong yénimda olturghin!» — «Zeb.» 110:1.

20:42-43 Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ibr. 1:13; 10:13.

20:46 «...bazarlarda kishilarning ulargha bolghan salamlirigha, ... amraq kélidu» — tarix tetqiqatlrigha asasen Yehudiylarning öz ustazlirigha qilghan «salam»lrini intayin uzun we murekkep dep bilimiz.

20:46 Mat. 23:5, 6; Mar. 12:38, 39; Luqa 11:43.

20:47 Mat. 23:14; Mar. 12:40; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11.

21:1 «U... baylarning öz sediqilirini ibadetxanidiki iane sanduqigha tashlighinini kördi» — «iane sanduqi» dégen söz adette grék tilida «xezine»ni körsitidu. Lékin mushu yerde ibadetxanidiki xezine üçün sediqiler yighilidighan jay, belkim chong bir sanduqni körsitse kérek.

21:1 2Pad. 12:10; Mar. 12:41.

21:2 «U yene sanduqqa ikki tiyinni tashlawatqan bir namrat tul ayalnimu kördi» — bu «tiyin» (grék tilida «lepton») «dénarius»ning 1/128i bolup, bir ishlemchining bir künlik ish heqqi ichide «alte minut»luq puligha barawer.

21:3 2Kor. 8:12.

21:5 Mat. 24:1; Mar. 13:1.

21:6 1Pad. 9:7; Mik. 3:12; Luqa 19:44.

⁷ Ular uningdin:

— Ustaz, bu dégenliring qachan yüz béridu? Bu ishlarning yüz béridighanliqini ayan qilidighan qandaq alamet bolidu? — dep soridi.

⁸ U mundaq dédi:

— Azdurulup kétishtin hézi bolunglar. Chünki tola kishiler méning namimni sétip: «Mana özüm shudurmen!» we «Ashu waqit yéqinlashti!» deydu. Shunga ularning keynige kirmenglar. ⁹ Siler urush we topilanglarning xewirini anglighan waqtinglardimu wehimige chüshmenglar; chünki bu ishlarning awwal yüz bérishi muqerrer. Lékin bular, zaman axiri yétip keldi, dégenlik emes.

¹⁰ Andin u yene mundaq dédi:

— Bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu. ¹¹ Jay-jaylarda shiddetlik yer tewreshler, acharchiliqlar we wabalar bolidu, yer yüzide wehshetler we asmanda heywetlik alametler körünidu. ¹² Biraq bu herbir weqeler yüz bérishtin ilgiri, kishiler silerge qol sélip tutqun qilidu we silerge ziyankeshlik qilip, silerni sinagoglarning soraqlirigha tapshuridu, zindanlarga tashlaydu; ular méning namim tüpeylidin silerni padishah we hökümdarlarning aldigha élip baridu, ¹³ we buning bilen ularning aldida guwahliq bérish pursitinglar chiqidu. ¹⁴ Uning üçün erzge qandaq jawab bérish toghrisida aldin'ala héch oylanmasliqqa qelbinglarda qet'iy niyet qilinglar. ¹⁵ Chünki men silerge barliq dühmenliringlar reddiye we ret qilalmighudek pasahetlik til we danishmenlik ata qilimen.

¹⁶ Hetta ata-ana, aka-uka, uruq-tughqan we yar-buraderliringlarmu silerge xainliq qilip tutup béridu we ular aranglardiki beziliringlarni öltüridu. ¹⁷ Siler méning namim tüpeylidin hemme ademning nepritige uchraysiler. ¹⁸ Halbuki, béshinglardiki bir tal chachmu halak bolmaydu!

¹⁹ Sewr-chidamliq bolghininglarda, jéninglarga ige bolalaysiler.

Yérusalémning weyran qilinishidin bésharet

Mat. 24:15-21; Mar. 13:14-19

²⁰ — Lékin Yérusalémning dühmen qoshunliri teripidin qorshiwélinghanliqini körgininglarda, uning weyran bolush waqti yéqinliship qaptu, dep bilinglar. ²¹ U chaghda Yehudiye ölkiside

21:8 «Mana özüm shudurmen» — «Mana özüm Mesihdurmen» dégen menini bildüridu. «Ashu waqit» — qiyamet küni körsitidu.

21:8 Yer. 29:8; Mat. 24:4; Ef. 5:6; Kol. 2:18; 2Tés. 2:2; 1Yuha. 4:1.

21:10 «Bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu» — ibraniy tilida (shundaqla grék tilida) bu ibare dunya boyiche kénggeygen urushlarni körsitishi mumkin («Yesh.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6de bu turaqliq ibare toghruluq misallar bar.

21:10 Yesh. 19:2.

21:11 «Yer yüzide wehshetler we asmanda heywetlik alametler körünidu» — grék tilidiki eyni tékiste «yer yüzide» dégen söz yoq. Biraq bizningche héliqi «heywetlik alametler» asmanda bolidighanliqi tekitlengendin kéyin, «wehshetler» bolsa choqum «yer yüzide» bolushi kérek. 25-ayetnmu körüng.

21:12 Mat. 10:17; 24:9; Mar. 13:9; Yuh. 16:2; Ros. 4:3; 5:18; 12:4; 16:24; Weh. 2:10.

21:13 «... buning bilen ularning aldida guwahliq bérish pursitinglar chiqidu» — «guwahliq bérish» mushu yerde xush xewer yetküzüsh, Xudaning nijati Reb Eysa Mesih arqliq dunyagha keldi, dep jakarlashtin ibaret.

21:14 Mat. 10:19; Mar. 13:11.

21:15 Mis. 4:12; Yesh. 54:17; Mat. 10:19; Ros. 6:10.

21:16 «xainliq qilip tutup béridu» — bu birla söz bilen ipadiliniidu.

21:16 Mik. 7:6; Ros. 7:59; 12:2.

21:17 Mat. 10:22; Mar. 13:13.

21:18 1Sam. 14:45; 2Sam. 14:11; 1Pad. 1:52; Mat. 10:30.

21:19 «Sewr-chidamliq bolghininglarda, jéninglarga ige bolalaysiler» — bu ayyette «jan» yaki jismaniyy hayyat yaki ademning öz wujudini, shundaqla rohiy hayatini körsitidu. Bizningche mushu yerde insanning rohiy hayatidiki emeliy jehetlerni körsitidu. Birsida rohiy hayat bar bolsa, undaqla u özini tutalaydighan, türlük rohiy hujumlarga taqabil turalaydighan bolidu — mesilen, özide bar bolghan ensireshler, qorqunchlar, shehwaniy hewesler qatarliqlarni Mesihge boysunduralaydu (mesilen, «2Kor.» 10:5, «1Tés.» 4:4ni körüng).

21:20 Dan. 9:27; Mat. 24:15; Mar. 13:14.

turuwatqanlar taghlarga qachsun, sheher ichide turuwatqanlar uningdin chiqip ketsun, yézilarda turuwatqanlar sheherge kirmisun. ²² Chünki shu chagh «intişam jazasini tartidighan künler»dur; shuning bilen muqeddes yazmilarda barliq pütülgenler emelge ashurulidu...

²³ Emdi shu künlerde hamilidar ayallar we bala émitidighanlarning haligha way! Chünki bu zéminda éghir qischiliq bolidu we ershtiki ghezep bu xelqning béshigha chüshidu; ²⁴ Ular qilichning bisida yiqitilidu we tutqun qilinip, barliq ellerge élip kétilidu; «yat ellerning waqti» toshquche, Yérusalém yat ellerning ayagh astida qalidu...

Mesihning kélidighanliqi heqqide

Mat. 24:29-31; Mar. 13:24-27

²⁵ — Quayash, ay, yultuzlardimu alametler bolidu; yer yüzidiki eller arisida déngiz-okyanlarning güdürlishidin we dolqunlarning dawalgushliridin parakendichilik bolidu...²⁶ Ademler qorqup, yer yüzige kélidighan apetlerni wehime ichide kütüp es-hoshini yoqitidu; chünki asmandiki küchler lerzige kélidu...²⁷ Andin kishiler Insan'oghlining küch-qudret we ulugh shan-sherep bilen bir bulut ichide kéliwatqanliqini kóridu...

²⁸ Lékin bu alametler kórünüşke bashlighanda, qeddinglarni ruslap béshinglarni kótürünglar, chünki bu silerni azad qilishtiki nijat yéqinlashti, dégenliktur...

Enjür derixidin sawaq élish

Mat. 24:32-35; Mar. 13:28-31

²⁹ U ulargha mundaq bir temsilni sözlep berdi:

— Enjür derixi we bashqa barliq derexlerge qaranglar...³⁰ Ularning yéngidin bixlanghanda ulargha qarap, özünglar yazning yétip kélishige az qalghanliqini bilisiler. ³¹ Shuningdek, baya déyilgen alametlerning yüz bériwatqanliqini körgininglarda, Xudaning padishahliqining yéqin qalghanliqini bilinglar. ³² Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu alametlerning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu...³³ Asman-zémin yoqilidu, biraq méning sözlirim hergiz yoqalmaydu...

21:22 «intişam jazasini tartidighan künler» — «intişam jazası» grék tilida bu söz hem «intişam» hem «toluq, mutleq höküm chiqirish» dep ipadilidu. «Mat.» 23:35ni kórüng. Bu «intişam» yaki «höküm chiqirilish»ni Xuda Özining xelqi Yehudiylar üstige yürgüzidu. Bu, mushu yerde (12-24-ayet) Yérusalém shehirining miladiye 70-yili muhasirige élinishi we weyran qilinishini kórsitighan bésharettur. Kéyinki ayetler axir zamanni kórsitidu.

21:22 Dan. 9:26,27; Mat. 24:15; Mar. 13:14.

21:23 «bu zéminda éghir qischiliq bolidu...» — yaki «yer yüzide éghir qischiliq bolidu».

21:24 «Ular ... tutqun qilinip, barliq ellerge élip kétilidu; «yat ellerning waqti» toshquche, Yérusalém yat ellerning ayagh astida qalidu» — «eller» mushu yerde Yehudiy emeslerni kórsitidu. «Yat ellerning waqti» — Grék tilida «yat ellerning waqtiliri». «Yat ellerning waqti toshquche» dégen ibare Yehudiy xelqi axir zamanda qaytidin Yérusalémدا turidighanliqini we Yérusalémni idare qilidighanliqini kórsitidu. Bu ibare we shundaqla bu babtiki bashqa bésharetler üstide «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

21:24 Rim. 11:25.

21:25 Yesh. 13:10; Ez. 32:7; Yo. 3:4; 3:15; Mat. 24:29; Mar. 13:24; Weh. 6:12.

21:26 «asmandiki küchler lerzige kélidu» — «asmandiki küchler» belkim asmandiki jisimler (quyash, ay, yultuz qatarliqlar) ni we hem asmanda Xudaning perishtiliri bilen jeng qiliwatqan jin-sheytanlarnimu kórsitishi mumkin.

21:27 Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Mar. 13:26; 14:62; Ros. 1:11; 2Tés. 1:10; Weh. 1:7.

21:28 Rim. 8:23.

21:29 Mat. 24:32; Mar. 13:28.

21:32 «bu alametlerning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu» — eger tilgha élinghan alamet Yérusalémning weyran bolushigha (miladiye 70-yili) (20-24-ayet) qaritilghan bolsa, undaqa «bu dewr» dégen söz tebiyyiki (1) Eysaning dewride yashap ötkén ademlerni kórsitidu. (2) eger Mesihning dunyagha qaytip kélishige (27-ayet) qaritilghan bolsa, «dewr» dégen söz belkim pütün Yehudiye xelqini kórsitidu; (3) bu ayetlerde éytilghan weqelerning bashlinish dewride yashighanlarni kórsitidu. Shunga barliq weqeler shu dewr ichide yüz béridu, dégenlik bolidu. Bizningche (3)-sherh aldi-keyni ayetlerge eng bap kélidu.

21:33 «Asman-zémin yoqilidu, biraq méning sözlirim hergiz yoqalmaydu» — grék tili «asman-zémin ötidu, biraq méning sözlirim hergiz ötmeydu».

21:33 Zeb. 102:25-27; Yesh. 51:6; Mat. 24:35; Ibr. 1:11.

Hoshyar bolunglar

³⁴ — Lékin özünglarga agah bolunglarki, köngülliringlar eysh-ishret, meyxorluq we tirik-chilikning ghem-endishiliri bilen bixudlashmisun, shu küni üstünglarga tuyuqsiz chüshmisun...³⁵ Chünki u goya tuzaqtek barliq yer yüzide herbir turuwatqanlarning béshigha chüshidu...³⁶ Shunga herqandaq waqitlarda hoshyar bolunglar, yüz bérish aldida turuwatqan bu ishlardin özünglarni qachurup Insan'oghli aldida hazir bolup turushqa layiq hésablinish üçün herdaim dua qilinglar, — dédi...
³⁷ Emdi u kündüzliri ibadetxanida telim béretti, axshamliri sheherdin chiqip, kéchini Zeytun téghi dep atalghan taghda ötküzetti...³⁸ We barliq xelq uning telimini anglighili tang seherde ibadetxanigha kirip, uning yénigha kéltti.

Rebni öltürüş suyiqesti

Mat. 26:1-5, 14-16; Mar. 14:1-2, 10-11; Yuh. 11:45-53

22¹ Emdi pétir nan héyti («ötüp kétish héyti» depmu atilidu) yéqinliship qalghanidi..² Bash kahinlar we Tewrat ustazliri uni ölümge mehkum qilishqa amal izdep yüretti; chünki ular xelqtin qorqatti...
³ Shu peyette on ikkiylendin biri bolghan, Ishqariyot dep atalghan Yehudaning könglige Sheytan kirdi..⁴ U bérish bash kahinlar we ibadetxana pasiban begliri bilen Eysani qandaq qilib ulargha tutup bérish üstide meslihetleshti..⁵ Ular intayin xush bolup, Yehudagha pul bérishke kélishti..⁶ Yehuda maqul bolup, uni xalayıqtin ayrim qalghanda ulargha tutup bérishke muwapiq purset izdeshe kirishti.

Ötüp kétish héytining kechlik ziyapiti

Mat. 26:17-25; Mar. 14:12-21; Yuh. 13:21-30

⁷ Emdi pétir nan héytining birinchi küni yétip kelgenidi. Shu küni «ötüp kétish héyti»gha atap qurbanliq qoza soyulatti..⁸ Shuning bilen Eysa Pétrus bilen Yuhannagha:
 — Bérish bizge ötüp kétish héytining qozisini birge yégili teyyarlanglar, — dep ularni ewetti..
⁹ — Qeyerde teyyarlashimizni xalaysen? — dep soridi ular..¹⁰ U ulargha mundaq dédi:
 — Sheherge kirsenglar, mana u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu. Uning keynidin méngip u kirgen öyge kiringlar..¹¹ We öy igisige: «Ustaz: — Muxlisirim bilen

21:34 «shu küni üstünglarga tuyuqsiz chüshmisun» — «shu kün» Muqeddes Kitapta daim déğüdek Mesih dunyagha qaytip kélidighan, insnlardin hésab alidighan künni körsitidu.

21:34 Rim. 13:13; 1Tés. 5:6; 1Pét. 4:7.

21:35 1Tés. 5:2; 2Pét. 3:10; Weh. 3:3; 16:15.

21:36 «yüz bérish aldida turuwatqan bu ishlardin özünglarni qachurup» — yaki «yüz bérish aldida turuwatqan bu ishlardin qutulup...». Emdi étqadchilar bu dehsheulik weqelerdin ötüp kétemdu, yaki awwal élip kétilemdu? Bu muhim mesile. Oqurmenler mushu ayetning aldi-keynidiki söz-ayetlerge qarap özliri bir xulasige kéleleydu. Biz bashqa yerlerdimu bu téma üstide toxtalghan («Tésalonikaliqlargha (2)»diki «qoshumche söz»imizde). «hazir bolup layiq hésablinish üçün...» — bezi kona köchürmilerde: «küchlendürülüşinglar üçün...» déyilidu.

21:36 Mat. 24:42; 25:13; Mar. 13:33; Luqa 12:40; 1Tés. 5:6.

21:37 Yuh. 8:2.

22:1 Mis. 12:15; Mat. 26:2; Mar. 14:1.

22:2 «...chünki ular xelqning ghezipidin qorqatti» — kahinlar we Tewrat ustazlirining xelqtin qorqushining sewebi, xelqning Mesihni qollaydighanliqidin; shunga ular uni biwasite öltürelmey, belki amal qilib rimliqlar aldida Eysagha erz qilish arqiliq ularning wasitisi bilen uni ölümge mehkum qilmaqchi.

22:2 Zeb. 2:2; Yuh. 11:47; Ros. 4:27.

22:3 Mat. 26:14; Mar. 14:10; Yuh. 13:27.

22:7 «Emdi pétir nan héytining birinchi küni yétip kelgenidi» — «pétir nan héyti» yette kün ötküzülett. Tunji küni «ötüp kétish bayrimi» (ibranıy tilida «pasxa» héyti) idi. Bu küni, Yehudiylar qoylarni ibadetxanigha apirip soyup, andin öyide pétir nan bilen yeytti («Mis.» 12:1-20, «Law.» 23:4-8ni köring).

22:7 Mat. 26:17; Mar. 14:12,13.

22:10 «mana u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu» — Qanaanda (Pelestinde) er kishiler бүгүнге qeder adette su kötürmeydu.

ötüp kêtish héytining tamiqini yeydighan méhmanxana öy qeyerde? — dep sorawatidu» den-
glar. ¹² U silerni boshlap üstünki qewettiki retlengen seremjanlashturulghan chong bir éghiz
öyni körsitidu. Mana shu yerde teyyarliq qilip turunglar.

¹³ Shuning bilen ikkisi bériwidi, hemme ishlar uning éytqinidek bolup chiqti. Ular shu yerde
ötüp kêtish héytining tamiqini teyyarlashti. ¹⁴ Emdi waqti-saiti kelgende, Eysa dastixanda ol-
turdi; on ikki rusul uning bilen bille olturushti. ¹⁵ Andin u ulargha:

— Men azab chékishtin ilgiri, siler bilen ötüp kêtish héytining bu tamiqigha hemdastixanda bo-
lushqa tolimu intizar bolup kelgenidim. ¹⁶ Chünki silerge éytayki, bu héyt ziyapitining ehmiyiti
Xudaning padishahliqida emelge ashurulmighuche, men buningdin qayta yémeymen, — dédi.

¹⁷ Andin u bir jamni qoligha élip, teshekkür éytti we muxlisirigha:

— Buni élip aranglarda teqsim qilip ichinglar. ¹⁸ Chünki shuni éytayki, mundin kéyin Xudaning
padishahliqi kelmighude, hergiz üzüüm sherbitidin qet'iy ichmeymen, — dédi.

«Rebning ziyapiti»

¹⁹ Andin u bir tal nanni qoligha élip, Xudagha teshekkür éytti we uni oshtup, ulargha üleshtürüp
bérip: — Bu méning siler üçün pida bolidighan ténimdur. Méni eslep turush üçün buningdin
yenglar, — dédi.

²⁰ U shuningdek tamaqtin kéyinki jamni qoligha élip mundaq dédi:

— Bu jamdiki sharab méning siler üçün tökülidighan qénimda bolghan yéngi ehdidur.

²¹ Lékin mana, méni tutup bergüchining qoli méning bilen bir dastixandidur. ²² We Insan'oghli
derweqe özi toghrisida békitilgende alemdin kétidu; biraq Insan'oghlining tutup bérilishige
wasitichi bolghan ademning haligha wayl.

²³ Andin muxlislar bir-biridin:

— Arimizda zadi kim mushundaq ishni qilishi mumkin? — dep munazirige chüshüp kétishti.

Muxlislarning mertiwé heqqide munazirilishishi

²⁴ Emdi ularning arisida qaysimiz eng ulugh sanilishimiz kérek dégen talash-tartish peyda bol-
di. ²⁵ U ulargha mundaq dédi:

— Ellerdiki padishahlar qol astidiki xelq üstidin buyruqwazliq qilip idare qilidu, ularning üsti-
diki hoquqdarliri «xelqperwer» dep atilidu. ²⁶ Biraq siler shundaq bolmanglar; belki aranglar-

22:14 Mat. 26:20; Mar. 14:17.

22:15 «tolimu intizarliq bolup kelgenidim» — grék tilida «intizarliq bilen intizar qildim».

22:16 «bu héyt ziyapitining ehmiyiti Xudaning padishahliqida emelge ashurulmighuche, men buningdin qayta
yémeymen» — Tewrattiki barliq héytlarning herbirining özi bir bësharettur, hemmisi Mesihning padishahliqida toluq
emelge ashurulidu. «Lawiyalar» 23-bab we «Lawiyalar»diki «qoshumche söz»imiznimu körüng.

22:18 «...üzüm sherbitidin qet'iy ichmeymen» — grék tilida «...üzüm télining méwisining sherbitidin qet'iy ichmeymen».

22:19 «Méni eslep turush üçün buningdin yenglar» — grék tilida «méni eslep turush üçün bundaq qilinglar».

22:19 Mat. 26:26; Mar. 14:22; 1Kor. 11:23,24.

22:20 «tamaqtin kéyinki jam» — «ötüp kêtish héyt»tiki ziyapet daim békitilgen alahide bir tertip boyiche ötküzilidu.
«Tamaqtin kéyinki jam» «üchünchi jam» bolidu. «Bu jamdiki sharab méning siler üçün tökülidighan qénimda bolghan
yéngi ehdidur» — Mesih éytqan bu «yéngi ehde» Yeremiya we bashqa peyghemberler arqiliq Tewratta wede qilinghan
ajayp «yéngi ehde»dur («Yer.» 31:31-34 hem «Ez.» 36:25-27ni, shundaqla Yeremiyadiki «qoshumche söz»imiznimu
körüng). Bu yéngi ehde «Mesihning qénidur» dégenning intayin chongqur menisi bardur, mushu ehde Mesihning pütün
wujud-hayatigha pütülgénlikini, shundaqla ehдини pütükl insanietke yetküzüshke bolghan qet'iy niyatini körsitidu.

22:21 Mat. 26:23; Mar. 14:18; Yuh. 13:21.

22:22 Zeb. 41:9; Yuh. 13:18; Ros. 1:6.

22:25 «Ellerdiki padishahlar qol astidiki xelq üstidin buyruqwazliq qilip idare qilidu, ularning üstidiki hoquqdarliri
«xelqperwer» dep atilidu» — shu chaghda we dunyaning pütükl tarixida «xelqperwer» dep atalghanlar emeliyette «ismi bar,
jismi yoq»lardek «xelqperwer»ning eksi bolidu, elwette. Mesihning bu ishni körsetkenliki, étiqadchilar hetta mushundaq
abruynimu izdimisliki kérek, herqandaq «abruypereslik» qilishtin tolimu yiraqlishishi kérek, dégenlik, dep oylaymiz.

22:25 Mat. 20:25; Mar. 10:42.

diki eng mertiwiliki özini eng kichikidek hésablisun we yétekchi bolghanlar hemmeylenge xizmetkardek bolsun..²⁷ Kim mertiwilik, dastixanda olturghanmu yaki dastixandiki kütküchimu? Dastixanda olturghini emesmu? Biraq men bolsam aranglarda xizmitinglarda bolghuchi kütküchidekturmen..

²⁸ Siler bolsanglar, bëshimgha sinaqlar kelgende bashtin-axir men bilen bille hemrah bolghansiler. ²⁹ We xuddi Atam manga padishahliq hoquqi békitkende, men silergimu shundaq békitimen..³⁰ Shuning bilen siler méning padishahliqimda men bilen bir dastixanda yep-ichisiler we textlerde olturup, Israilning on ikki qebilisi üstidin höküm chiqirisiler..

Eysaning Pétrusning özidin tanidighanliqini aldin éytishi

Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Yuh. 13:36-38

³¹ Reb yene Pétrusqa:

— «Ey Simon, Simon! Mana, Sheytan hemminglarni xuddi bughday tasqighandek tasqap sinashni tiligen..³² Lékin étiqading yoqimisun dep sanga dua qildim. Emdi sen towa qilip tüz yolgha qaytqandin kéyin, qérindashliringni musthekemligin» — dédi.

³³ — I Reb, — dédi Pétrus, — Men sen bilen bille zindangha tashlinip, bille ölümge bérishqa teyyarman!

³⁴ U uninggha: — I Pétrus, sanga éytayki, бүгүн xoraz chillighuche, sen «Uni tonumaymen» dep mendin üç qétim tanisen, dédi..

Uning muxlisirini alahide agahlandurushi

³⁵ Andin, u ulardin:

— Silerni hemyansiz, xurjunsiz we keshsiz seperge ewetkinimde silerning birer nersenglar kem bolup qalghanmu? — dep soridi. Ular: — Yaq, dédi..

³⁶ Shuning bilen u ulargha: — Lékin hazir her kimning hemyani bolsa, uni alsun; shundaq hem xurjuni bolsa, uni alsun we bir kimning qilichi bolmisa, chapinini sétip birdin qilich alsun..

³⁷ Chünki men silerge shuni éytayki, muqeddes yazmilarda: «U jinayetchiler qatarida sanilidu» dep pütülgen söz mende choqum emelge ashurulidu. Chünki méning toghramdiki barliq ishlar

22:26 Luqa 9:48; 1Pét. 5:3.

22:27 Mat. 20:28; Yuh. 13:14; Fil. 2:7.

22:29 Luqa 12:32.

22:30 «Israilning on ikki qebilisi üstidin höküm chiqirisiler» — yaki «Israilning on ikki qebilisi üstidin hökümranliq qilisiler».

22:30 Mat. 19:28; Weh. 3:21.

22:31 «Ey Simon, Simon!» — Muqeddes Kitapta, birsining bir ademning ismini yaki bir jayning namini tekrar ikki qétim chaqirishi uninggha bolghan chongqur méhir-muhebbitini ipadilep, uning öziye eziz ikenlikini körsitidu. «Sheytan hemminglarni xuddi bughday tasqighandek tasqap sinashni tiligen» — «tiligen» dégen bu söz Xuda Sheytanning telipi boyiche mushundaq qilishigha yol qoyghanliqini körsitidu.

22:31 1Pét. 5:8.

22:34 «bүgүн xoraz chillighuche, sen «Uni tonumaymen» dep mendin üç qétim tanisen» — «bүgүн» — oqurmenlerning éside barki, Yehudiylar üçün «bu kün» «kéche» bilen bashlinidu. Mesih bu sözlerni kéchide éytidu. Shuning bilen u éytqan weqeler ashu kéchide, tang atmayla yüz béridu.

— Grék tilida uning sözliri inkar sheklide ipadilidu: «Sen бүгүн «uni tonumaymen» dep üç qétim mendin tanmay turup xoraz chillimaydu».

22:34 Mat. 26:34; Mar. 14:30; Yuh. 13:38.

22:35 «Silerni hemyansiz, xurjunsiz we keshsiz seperge ewetkinimde silerning birer nersenglar kem bolup qalghanmu?» — 9:3 we 10:3-4ni körüng.

22:35 Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luqa 9:3.

22:36 «lékin hazir her kimning hemyani bolsa, uni alsun; shundaq hem xurjuni bolsa, uni alsun we bir kimning qilichi bolmisa, chapinini sétip birdin qilich alsun» — bu sirliq emma muhim söz toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

toluq emelge ashmay qalmaydu — dédi.

³⁸ — I Reb, qarighin, bu yerde ikki qilich bar iken, dédi ular.

— Boldi, yétidu! — dédi u ulargha.

Eysaning Zeytun téghida dua qilishi

Mat. 26:36-46; Mar. 14:32-42

³⁹ Andin u chiqip, aditi boyiche Zeytun téghigha yol aldi; uning muxlisliri uninggha egiship bardi. ⁴⁰ U yerge yétip barghanda u ulargha:

— Azduruslasliqlinglar üçhün dua qilinglar, — dédi.

⁴¹ Andin, ulardin bir tash étimiche nérirag bérip, tizlinip turup:

⁴² — I Ata, xalisang, bu qedehni mendin élip ketkeysen. Lékin méning emes, belki Séning iradeng ada qilinsun — dep dua qildi; ⁴³ we asmandin bir perishte uninggha körünüp uni quwwetlendürdi. ⁴⁴ U qattiq azabta tolghinip téximu ixlasliq bilen dua qiliwerdi. Buning bilen uning terliri yerge tökülgen qan tamchiliridek chüshüşke bashlidi. ⁴⁵ Andin duasini tügitip, ornidin turup, muxlislirining yénigha keldi. Ularning ghemge chöküp halsizlinip mügdep qalghanliqini körüwidi, ulargha:

⁴⁶ — Uxlap qalghininglar némisi? Azdurushtin saqlinish üçhün qopup dua qilinglar, — dédi.

Eysaning tutqun qilinishi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Yuh. 18:3-11

⁴⁷ Uning sözi téxi ayaghlashmastinla, bir top ademler peyda boldi. Ularni bashlap kelgüchi on ikkeylendin biri bolghan Yehuda dégen kishi idi; u Eysagha salam bérip söygili qéshigha bardi.

⁴⁸ Eysa uninggha:

— Ey Yehuda, bir söyüş bilen Insan'oghlini tutup bérersenmu? — dédi.

⁴⁹ We Eysaning etrapidikiler néme ish yüz bérédighanliqini bilip yétip: — I Reb, qilich bilen uraylimu? — dédi. ⁵⁰ We ulardin biri qilichini kötürüp, bash kahinning chakirigha urup, ong quligini shiliwetti. ⁵¹ Biraq Eysa buninggha jawaben: — Boldi, toxta! — dédi; u qolini uzitip quligigha tegküzüp, uni saqaytti.

⁵² Eysa özini tutqili kelgen bash kahinlar, pasiban begliri we aqsqaqallargha qarap:

— Bir qaraqchini tutdighandek qilich-toqmaqlarni kötürüp kepsilerghu? ⁵³ Muqeddes ibadetxanida her küni siler bilen bille idim, siler qol salmidinglar. Hazir bu silerge tewe bolghan waqit-saettur we qarangghuluqning höküm sürüşhidur — dédi.

22:37 «U jinayetchiler qatarida sanilidu» — yaki «U asiylig qilghuchilar qatarida sanilidu». Bu bésharet «Yesh.» 53:12de tépilidu. «méning toghramdiki barliq ishlar toluq emelge ashmay qalmaydu» — «méning toghramdiki barliq ishlar» bolsa peqet Tewrattiki Mesihni aldin'ala ochuq éytqan bésharetler bolupla qalmay, belki Tewratta Mesihni körsitidighan barliq buyrulghan qurbanliqlar, emrlar, belgilimler hemde Tewratta xatirilingen barliq tarixiy «bésharetlik weqeler»ni öz ichige alidu.

22:37 Yesh. 53:12; Mar. 15:28.

22:38 «I Reb, qarighin, bu yerde ikki qilich bar iken» — mushu xil «qilich» qisqa bolup, yene «pichaq» hésablanghili bolidu. «Boldi, yétidu! — dédi Eysa ulargha» — mushu ayet üstide 37-ayet bilen «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

22:39 Mat. 26:36; Mar. 14:32; Yuh. 8:1; 18:1.

22:41 Mat. 26:39; Mar. 14:35.

22:42 «bu qedehni mendin élip ketkeysen» — «bu qedeh» uning aldida turidighan azab-oqubetlerni körsitidu. Tewratta «qedeh» del shu menide bolup, «Zeb.» 75:8, «Yesh.» 51:17, 22, «Yer.» 25:15 we bashqa köp yerlerde Xudaning ghezipini bildüridu. Shunga Mesih mushu yerde hemmimizning gunahlarini kötürüp, Xudaning ghezipini ichishke teyyar turidu.

22:44 Yuh. 12:27; Ibr. 5:7.

22:47 Mat. 26:47; Mar. 14:43; Yuh. 18:3.

22:50 «...ulardin biri qilichini kötürüp, bash kahinning chakirigha urup, ong quligini shiliwetti» — bu namelum muxlis Pétrus idi («Yuh.» 18:10, «Mat.» 26:51, «Mar.» 14:71).

22:50 Mat. 26:51; Mar. 14:47.

22:52 Mat. 26:55; Mar. 14:48.

22:53 «hazir bu silerge tewe bolghan waqit-saettur we qarangghuluqning höküm sürüşhidur» — «qarangghuluqning höküm sürüşhidur» — démek, shu chaghda Xuda Sheytanning küch-qudrisini, uning Özige we Mesihige bolghan nepritini bash kahinlar we bashqa hökümdarlardin ibaret shu rezil ademler arqiliq namayan qilishigha yol qoyghanidi. «1Kor.»

Eysaning üstidin shikayet qilinishi we Pétrusning Eysadin ténishi

Mat. 26:57-58, 69-75; Mar. 14:53-54, 66-72; Yuh. 18:12-18, 25-27

⁵⁴ Ular Eysani tutuwélip, bash kahinning öyige élip kélishtí. Pétrus yiraqtin egiship mangdi..

⁵⁵ Emdi ular hoylining otturisida ot yéqip chöriside issinip olturghanda, Pétrus ularning ari-sigha kirip olturdi. ⁵⁶ Andin otning nurida uning olturghinini körgen bir dédek uninggha tikilip qarap turup: — Bu ademmu Eysa bilen bille idi, — dédi.

⁵⁷ Lékin u ténip: — Ey xotun, uni tonumaymen! — dédi.

⁵⁸ Andin uzun ötmey, yene bireylen uni körüp: — Senmu ulardin ikensen, — dédi. Lékin Pétrus: — Ey burader, unda q emesmen! — dédi.

⁵⁹ Andin bir saetche ötkende bashqa bireylen: — Derheqiqet, bu hem uning bilen bille idi; chün-ki umu Galiliyeliktur, — dep ching turuwaldi..

⁶⁰ Lékin Pétrus:

— Hey burader, néme dewatqiningni bilmeymen! — dédi. We uning sözi ayaghlashmastinla, xoraz chillidi. ⁶¹ Emdi Reb keynige burulup, Pétrusqa tikilip qarap qoydi. Shuning bilen Pétrus Rebning sözini, yení: «Bügün xoraz chillashtin ilgiri sen mendin üç qétim tanisen» dégenli-kini yadigha keltürdi. ⁶² We u tashqirigha chiqip qattiq yighlap ketti.

Eysaning aliy kéngeshmide sotlinishi

Mat. 26:67-68; Mar. 14:65

⁶³ Emdi Eysani tutup turuwatqanlar uni mesxire qilishqa we sawap-dumbilashqa bashlidi..

⁶⁴ uning közlirini téngip uningdin: — Séni urghan kimdu? Qéni, bésharet bergin! — dep sorashti ⁶⁵ we uninggha buningdin bashqa yene nurghun haqaretlerni yaghdurdi.

⁶⁶ Tang atqanda, xelq aqsqaqalliri, yení bash kahinlar we Tewrat ustazliri yighilishti. Ular uni öz kéngeshmisige élip bérip. ⁶⁷ uningdin: — Éyte, sen Mesihmu? — dep sorashti.

U ulargha jawaben:

— Silerge éytsammu, qet'iy ishenmeysiler. ⁶⁸ Silerdin birer soal sorisam, héch jawab ber-meysiler. ⁶⁹ Lékin bu waqittin bashlap Insan'oghli Hemmige Qadiring ong yénida oltu-ridu, — dédi. ....

⁷⁰ — Undaqta, sen Xudaning Ogihli ikensen-de? — déyishti ular.

U: — Déginginlardek men shudurmen! — dep jawab berdi..

⁷¹ Shuning bilen ular:

— Emdi bashqa guwahchiliqning bizge néme hajiti? Chünki özimiz uning öz aghzidin chiqqi-nini angliduql! — déyishti..

2:8»ni körtüing.

22:54 Mat. 26:57; Mar. 14:53; Yuh. 18:12,24.

22:55 Mat. 26:69; Mar. 14:54,66; Yuh. 18:16,25.

22:59 «Derheqiqet, bu hem uning bilen bille idi; chünki umu Galiliyeliktur» — mushu kishi Pétrusning Galiliyelik ikenlikini belkim uning teleppuzi yaki bolmisa yerlik kiyim-kéchikidin bilip yetken bolsa kérek.

22:61 Mat. 26:34,75; Mar. 14:72; Yuh. 13:38; 18:27.

22:63 Ayup 16:10; Yesh. 50:6; Mat. 26:67; Mar. 14:6; Yuh. 19:3.

22:66 Zeb. 2:2; Mat. 27:1; Mar. 15:1; Yuh. 18:28.

22:69 «Hemmige Qadiring ong yénida...» — grék tilida «Xudaning qudrining ong teripide». «Zeb.», 110:1ni körtüing. Zeburdiki bu bésharetlik sözler Mesihni körsitidu, elwette. Ular özliri Eysani sotlawatimiz, dep oylatti, lékin emeliyette u Insan'oghli bolup axir bérip ularning sotchisi bolidu.

22:69 Dan. 7:9; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Mar. 14:62; Ros. 1:11; 1Tés. 1:10; Weh. 1:7.

22:70 «Déginginlardek men shudurmen!» — «déginginlardek» grék tilida bu sözning «Shundaq, lékin emeliyet del silerning oyilghininglardek emes» dégen puriqi chiqidu.

22:71 «Emdi bashqa guwahchiliqning bizge néme hajiti? Chünki özimiz uning öz aghzidin chiqqinini angliduql!» — ularning Mesihge qaratqan erz-shikayiti: — «Xudaning Oghlimen» dégingin «kupurluq qilghining», dégendin ibaret idi. —Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche heqiqiy «kupurluq qilghuchi» ölümge mehkum bolushi kérek. Shunga

«Luqa»

Eysaning waliy Pilatusning aldida sotlinishi

Mat. 27:1-2, 11-14; Mar. 15:1-5; Yuh. 18:28-38

23¹ Andin kéngheshmidikilarning hemmisi ornidin turushup, uni waliy Pilatusning aldigha élip bérishdi..² U yerde ular uning üstidin shikayet qilip:

— Özini Mesih, yeni padishah dep atiwélip, xelqimizni azdurup we qutritip, Qeyserge baj-séliq tapshurushni tosqan bu ademni bayqap uni tuttuq, — déyishdi..

³ Pilatus uningdin: — Sen Yehudiylarning padishahimusen? — dep soridi.

U: — Éytqiningdek, — dep jawab berdi..

⁴ Andin Pilatus bash kahinlar bilen köpchilikke:

— Bu ademdin birer shikayet qilghudek ishni tapalmidim, — dédi.

⁵ Lékin ular téximu qet'iy halda:

— U Galiliyedin tartip taki bu yergiche, pütkül Yehudiyedimu telim bérish bilen xelqni qutritidu.

Eysa Hérod xanning aldida

⁶ Pilatus «Galiliye» dégen sözni anglap:

— Bu kishi Galiliyelikmu? — dep soridi⁷ we uning Hérod xanning idare kilghan ölkidin kelgenlikidin xewer tépip, uni Hérodqa yollap berdi (u künlerde Hérodmu Yérusalémda idi)..

⁸ Hérod Eysani körgende intayin xushal boldi. Chünki u uzundin béri uninggha dair köp ishlarni anglap, uningdin bir möjize körüş ümidide bolup, uni körüş pursitini izdewatatti..⁹ U Eysadin köp soallarni soridi, lékin u Hérodqa bir éghizmu jawab bermidi.

¹⁰ Bash kahinlar we Tewrat ustazliri yéqin turup uning üstidin he dep erz-shikayet qiliwatatti.

¹¹ Hérod xan we uning leshkerliri uni xarlap mesxire qiliship, uninggha shahane ton-kiyim kiydürüp, uni yene Pilatusning aldigha qayturup yollidi.

¹² Mana shu kündin bashlap, Pilatus bilen Hérod dost bolup qaldi; chünki ilgiri ular arisida adawet bolghanidi..

Eysaning ölümge höküm qilinishi

Mat. 27:15-26; Mar. 15:6-15; Yuh. 18:39-40; 19:1-16

¹³ Waliy Pilatus bash kahinlarni, Yehudiy hökümdarlarni we xalayiqli yighip,¹⁴ ulargha:

— Siler bu ademning üstidin «Xelqni azduridu we qutritidu» dep shikayet qilip uni aldimgha tartip keldinglar. Mana, men silerning aldinglarda uni soraq qilghinim bilen, uningdin siler shikayet qilghan jinayetlerdin birinimu tapalmidim. ¹⁵ Hérodmu tapmidi; chünki men silerni uning aldigha ewettim. Mana, uningda ölümge layiq héchqandaq jinayet yoq iken..¹⁶ Shunga

---

Mesih özi éytqandin kéyin ulargha «bashqa guwahliq» kérek bolmidi!

—Halbuki, Yehudiy xelqi özlirining emes, belki Rim impériyesining qanuni astida turghachqa, Eysani ölümge mehkum qilish üçün Rim hakimiyyiti aldida bashqa birer erz-shikayetni tépishi kérek. Bu töwendiki bapta (23:2) körünidu.

23:1 Mat. 27:2; Mar. 15:1; Yuh. 18:28.

23:2 «Qeyser» — Rim impératori. «...xelqimizni azdurup we qutritip, Qeyserge baj-séliq tapshurushni tosqan bu ademni bayqap uni tuttuq» — «(u) Qeyserge baj-séliq tapshurushni tosqan» dégen shikayet yalghan, elwette. 20:20-26ni körüng. Shikayet «siyasiy jehettiki» bolup, üç qisimni öz ichige alidu: (1) u xelqni qutritiwatidu, «ammiyiy tertip»ni buzdi; (2) xelqning baj-séliq bérishige yol qoymidi; (3) özi padishah dep élan qildi (démek, Rim impératorigha qarshi chiqqan).

23:2 Mat. 17:25; 22:21; Mar. 12:17; Luqa 20:25; Ros. 17:7; Rim. 13:7.

23:3 «Pilatus uningdin: — Sen Yehudiylarning padishahimusen? — dep soridi. U: — Éytqiningdek, — dep jawab berdi» — «Éytqiningdek» grék tilida bu sözning «Shundaq, lékin emeliyet del séning oylichiningdek emes» dégen puriqi chiqidu.

23:3 Mat. 27:11; Mar. 15:2; Yuh. 18:33.

23:7 Luqa 3:1.

23:8 Luqa 9:7.

23:12 Ros. 4:27.

23:13 Mat. 27:23; Mar. 15:14; Yuh. 18:38; 19:4.

23:15 «Hérodmu tapmidi» — yaki «Hérod uni (bizge) qayturuwétiptu».

men uni jazalap, andin qoyup bérimen, — dédi.¹⁷ (uning her qétimlik ötüp kétish héytida, Yehudiy mehbustlardin birini ulargha qoyup bérish mejburiyeti bar idi).¹⁸ Lékin köpchilik tengla chuqan sélishop:

— Buni yoqiting! Bizge Barabbasni qoyup bering! — déyishti.¹⁹ (Barabbas bolsa sheherde topilang kötürgenliki we qatilliq qilghanliqi üçün zindangha tashlangan mehbust idi).²⁰ Shuning bilen Pilatus Eysani qoyup bérishni xalap, köpchilikke yene söz qilghili turdi.²¹ Lékin ular jawaben yene chuqan sélishop:

— Kréstligin, uni kréstligin! — dep warqirashti.

²² Pilatus üçinchi qétim ulargha:

— Némishqa? U zadi néme yamanliq qilghan? Men uningdin ölümge layiq héch jinayet tapalmidim. Shuning üçün men uni jazalap, qoyup bérimen, — dédi.

²³ Biraq ular yenila he dep chuqan sélishop: «U kréstlensun!» dep telep qilip ching turuwaldi. Ularning hemde bash kahinlarning chuqanliri axir küchlük keldi.²⁴ Pilatus ularning telipi boyiche ada qilinsun dep höküm chiqardi.²⁵ We ularning tiliginini, yeni topilang kötürüş we qatilliq üçün zindangha tashlanganni qoyup bérup, Eysani ularning xahishigha taps-hurup berdi.

Eysaning kréstlinishi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Yuh. 19:17-19

²⁶ We ular uni élip kétiwatqanda, yolda Kurini shehirilik Simon isimlik bir kishi sehradın kéliwatatti; ular uni tutuwélip, kréstni uninggha kötürgüzüp, Eysaning keynidin mangdurdı.

²⁷ Eysaning keynide zor bir top xelq, shundaqla uninggha échinip yigha-zar kötürüşiwatqan ayallarmu egiship kéliwatatti.²⁸ Lékin Eysa keynige burulup ulargha:

— Ey Yérusalémning qizliri! Men üçün yighlimanglar, belki özünglar we baliliringlar üçün yighlanglar!²⁹ Chünki silerge shundaq éghir künlér kéliduki, kishiler: «Tughmaslar, bala kötürmigen qorsaqlar we émitmigen emchekler bextliktur!» — déyishidu.³⁰ Shu chaghda kishiler taghlargha: «Üstimizge örül!», dönglüklerge: «üstimizni yap!» dep nida qilishidu.

³¹ Chünki ademler yapyéshil derexke shundaq ishlarni qilghan yerde, qurup ketken derexke néme ishlar bolar?! — dédi.

³² Ikki jinayetchimu ölümge mehkum qilinghili uning bilen teng élip kélingenidi.³³ We ular «bash söngek» dep atalghan jaygha kelgende, u yerde uni we yene ikki jinayetchini, birini

23:16 «Shunga men uni jazalap, andin qoyup bérimen» — bu «jazalash» belkim qamchilash bolatti. Bu sözler oqurmenlerge ghelitte tuyulishi mumkin. Birawda jinayet bolmisa, némishqa uni jazalaydu? Mundaq adaletsizlik Rim impériyesi tüzümide bek köp idi. Ular déloni sürüşte qilghandimu ademni qamchilaytti («Ros.» 22:24ni körüng). Lékin mushu yerde Pilatusning Eysani mundaq «qamchilaymen» déyishining meqsiti peqet Yehudiy chonglarni bir az razi qilishtin ibaret idi, xalas.

23:17 Mat. 27:15; Mar. 15:6; Yuh. 18:39.

23:18 Ros. 3:14.

23:22 «shuning üçün men uni jazalap, qoyup bérimen» — 16-ayettiki izahatni körüng.

23:24 Mat. 27:26; Mar. 15:15; Yuh. 19:16.

23:26 «We ular uni élip kétiwatqanda, yolda Kurini shehirilik Simon isimlik bir kishi sehradın kéliwatatti; ular uni tutuwélip, kréstni uninggha kötürgüzüp, Eysaning keynidin mangdurdı» — bashqa Injil bayanliridin bilimizki, buning sewebi Eysaning halsirap ketkenlikidin idi («Mat.» 27:32, «Mar.» 15:21 we izahatlarni körüng).

23:30 «Shu chaghda kishiler taghlargha: «Üstimizge örül!», dönglüklerge: «üstimizni yap!» dep nida qilishidu» — Xudaning ghezipi shunche dehshetlik boliduki, kishiler uningdin qéchish üçün herqanche qorqunchliq amal-chare bolsimu, xalaydu. «Hosh.» 10:8 we «Wehiy» 6:16ni körüng.

23:30 Yesh. 2:19; Hosh. 10:8; Weh. 6:16; 9:6.

23:31 «Chünki ademler yapyéshil derexke shundaq ishlarni qilghan yerde, qurup ketken derexke néme ishlar bolar?!» — bu sirlıq bésharet belkim: «Men gunahsiz, méhriban bolup Xudaning jaza qoralliri bolghan chetelliklarning qolida shunche köp azab tartqan yerde, kelgüsida silerdekin gunahqa patqanlarni ular qandaq jazalar?» dégenek.

23:31 Yer. 25:29; 1Pét. 4:17.

23:32 Yuh. 19:18.

uning ong yénida we yene birini sol yénida kréstke tartti.³⁴ Eysa:

— I Ata, ularni kechürgin, chünki ular özining néme qiliwatqanliqini bilmeydu, — dédi.

Leshkerler chek tashlap, uning kiyimlirini bölüşüwaldi.³⁵ Xalayıq qarap turatti, Yehudiy hökümdarlarmu yénida turup uninggha dimighini qéqip mesxire qilip: Bashqılarnı qutqu-zuptiken! Eger u rasttin Xudaning Mesihi, Uning tallıwalghini bolsa, özini qutquzup baqsun! — déyishti.

³⁶ Leshkerlermu uni mesxire qiliship, yénigha bérıp uninggha sirke tenglep:

³⁷ — Eger sen Yehudiylarning Padishahi bolsang, özüngni qutquzup baq! — déyishti.

³⁸ Uning üstidiki taxtaygha grékche, latinche we ibraniyche herpler bilen: «Bu kishi Yehudiylarning Padishahidur» dep yézip qoyulghanidi.

³⁹ Uning bilen bilke kréstke tartilghan ikki jinayetchining biri uni haqaretlep:

— Sen Mesih emesmidig? Emdi özüngnimu, biznimu qutquze! — dédi.

⁴⁰ Biraq yene biri uning gépige tenbih bérıp: Sen özüng oxshash hökümnıng tégide turup Xudadin qorqmamsen? ⁴¹ Bizning jazalinishimiz heqliq, chünki öz qilmishirimizning tégishlik jazasini tarttuq; lékin bu kishi héchqandaq natoghra ish qilmighanghu! — dep jawab berdi.

⁴² Andin, u Eysagha:

— I Reb, padishahliqning bilen kelginingde, méni yad qilghin, — dédi.

⁴³ Eysa uninggha: — Berheq, men sanga éytayki, бүгүн sen men bilen bilke jennette bolisen, — dédi.

Eysaning ölümü

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Yuh. 19:28-30

⁴⁴ Hazir altinchi saet bolup, pütün zéminni toqquzinchi saetkiche qarangghuluq basti.

⁴⁵ Quıyash nurini bermidi we ibadetxananing perdisi tosattin otturısidin yırtılıp ikki parche bolup ketti. ⁴⁶ Eysa qattiq awaz bilen nida qilghandin kéyin: — I Ata! Rohimni qolunggha tapshurdum, — dédi-de, tiniqi toxtap, jan üzdi.

⁴⁷ U yerde turghan yüzbéshi yüz bergen ishlarnı körüp: — Bu adem heqiqeten durus adem iken! — dep Xudani ulughlıdi.

⁴⁸ We bu menzirini körüşke yigilghan barlıq xelq yüz bergen ishlarnı körüp kökreklirige urup öylirige qaytıstı. ⁴⁹ We uni tonuydighan barlıq kishiler we Galiliyedın uninggha egiship kelgen ayallar yıraqta turup, bu weqelerge qarap turdi.

23:33 ««bash söngek» dep atalghan jay» — «bash söngek» grék tilida «Kalwariy», ibraniy tilida «Golgota».

23:33 Mat. 27:33,38; Mar. 15:22; Yuh. 19:18.

23:34 Zeb. 22:18; Mat. 27:35; Mar. 15:24; Yuh. 19:23; Ros. 7:60; 1Kor. 4:12.

23:38 «Uning üstidiki taxtaygha grékche, latinche we ibraniyche herpler bilen: «Bu kishi Yehudiylarning Padishahidur» dep yézip qoyulghanidi» — rimliqlar bu sözlerni Eysani mesxire qilish üçün yazghan, elwette. Shühbisizki, Pilatus bu arqliq Yehudiylarnımu mesxire qilmaqchi yaki eyiblimekchi bolghan; biraq Xuda bolsa bu arqliq heqiqiy ehwalni körsetken («Yuh.» 19:19-22ni, «Zeb.» 76:10ni körüng).

23:38 Mat. 27:37; Mar. 15:26; Yuh. 19:19.

23:43 «Berheq, men sanga éytayki, бүгүн sen men bilen bilke jennette bolisen» — Rebning: «sen «bүгүн» men bilen bilke jennette bolisen» dégen mushu sözi bezilerning: «Eysa ölgendın kéyin dozaxqa chüshken» dégen bid'et telimining tolimu xata ikenlikini körsitidu. Biz «qoshumche söz»imizde bu toghruluq azraq toxtilimiz.

23:44 «altinchi saet... toqquzinchi saet» — «altinchi saet» chüsh bolup, «toqquzinchi saet» chüshstin kéyin saet üç. Yehudiylar waqitni etigen saet altidin bashlap hésablaytti (mesilen, ularda «birinchi saet» bizde saet yette bolatti).

23:44 Mat. 27:45; Mar. 15:33.

23:45 «ibadetxananing perdisi tosattin otturısidin yırtılıp ikki parche bolup ketti» — «Mat.» 27:51diki izahatni körüng.

23:45 Mat. 27:51; Mar. 15:38.

23:46 «Eysa... tiniqi toxtap, jan üzdi» — yaki «Eysa... rohini chiqardi». Grék tilida «roh» we «tiniq» bir söz bilen ipadilınidu. «Zeb.» 31:5ni körüng. Mushu ayettiki birinchi «qattiq awaz bilen nida qilish» belkim «Yuh.» 19:30de xatirilengen.

23:46 Zeb. 31:5; Mar. 27:50; Mar. 15:37; Yuh. 19:30; Ros. 7:59.

23:47 Mat. 27:54; Mar. 15:39.

Eysaning depne qilinishi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Yuh. 19:38-42

⁵⁰⁻⁵¹ We mana shu yerde kəngeshmidikilerdin Yūsūp isimlik biri bar idi. U ōzi aqkōngūl we adil adem bolup, ularning meslihetige we qilghinigha qoshulmighanidi. Ōzi Yehudiye ōlkisidiki Arimatiya dēgen bir sheherdin bolup, Xudaning padishahliqini telmürüp kütet-ti... ⁵² U ōzi Pilatusning aldigha bērip Eysaning jesitini bērishni telep qildi; ⁵³ We uni krēsttin chūshürüp kanap bilen kēpenlep, qoram tash-tin oyup yasalgan, hēchkim qoyulmighan bir qebrige depne qildi... ⁵⁴ Bu «teyyarliq künü» bolup, shabat künü yēqinliship qalghanidi... ⁵⁵ We uning bilen Galiliyedin kelgen ayallar Yūsūpke egiship, qebrini we uning jesetining qandaq qoyulghinini kōrdi... ⁵⁶ Andin yēnīp bērip etirler we xush puraqliq buyumlarni teyyar qildi we Tewrattiki emr boyiche shabat künü aram ēlish-ti...

Eysaning tirilishi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Yuh. 20:1-10

24 ¹ Emdi heptining birinchi künide tang yuray dep qalghanda, ayallar ōzliri teyyarligan etirlerni ēlip, qebrige keldi... ² Ular qebrining aghzidiki tashning domilitiwētilgenlikini kōrdi; ³ we qebrige kirip qariwidi, Reb Eysaning jesiti yoq turatti. ⁴ We shundaq boldiki, ular buningdin patiparaq bolup turghanda, mana, nur chaqnap turidighan kiyimlerni kiygen ikki zat ularning yēnida tuyuqsiz peyda boldi... ⁵ Ayallar qattiq wehimge chūshūp, yūzlirini yerge yēqishti. Ikki zat ulargha: — Nēme üchün tirik bolghuchini ōlgenlerning arisidin izdeysiler? ⁶⁻⁷ U bu yerde emes, belki u tirildi! U téxi Galiliyede turghan waqtida, uning silerge nēmini ēytqinini, yeni: «İnsan'oghlining gunahkar ademlerning qoligha tapshurulup, krēstlinip, üchinchi künü qayta tirilishi muqerrerdur» dēgenlirini eslep bēqinglar! — dēdi... ⁸ We ular uning del shundaq dēginini ēsige ēlish-ti; ⁹ we qebridin qaytip, bu ishlarning hem-misini on bireylenge, shundaqla qalghan muxlislarning hemmisige yetküzdi... ¹⁰ Rosullargha bu ishlarni yetküzgüchiler bolsa Magdalliq Meryem, Yoanna we Yaqupning anisi Meryem hemde ular bilen bille bolghan bashqa ayallar idi. ¹¹ Lékin ayallarning bu ēytqanliri ulargha epsanidek bilindi, ular ularning sözlirige ishenmidi. ¹² Biraq Pétrus ornidin turup, qebrige yūgürüp bardi. U éngiship qebre ichige qariwidi, yalghuz kanap kēpenlikning tilim-tilim par-chilirini kōrüp, yüz bergen ishlargha teejjüplinip öyge qaytip ketti...

23:50-51 Mat. 27:57; Mar. 15:43; Yuh. 19:38.

23:53 Mat. 12:40; 26:12; 27:59; Mar. 15:46; Yesh.53:9

23:54 «Bu «teyyarliq künü» bolup, shabat künü yēqinliship qalghanidi» — «teyyarliq künü» shabat künü (dem ēlish künü, shenbe künü)ning harpa künidur. Dem ēlish künide kishilerning «ish qilmasliqı» üchün harpa künide tamaq ētilishi we bashqa kéréklik xizmetlerni aldin'ala qiliwēlishi kérék idi — shunga aldinqi künü «teyyarliq künü» dep atilatti.

—Tewrat kalēndari boyiche «pétir nan héyti»ningmu birinchi künü («Nisan», yeni 1-ayning -15-künü) «shabat künü» dep hēسابlinishi kérék idi («Law.» 23:6-7). Shunga uning harpa künimu «teyyarliq künü» dep atilatti. Bu «Nisan» ayning 14-künü idi. —Shabat künü Yehudiylar arisida heptining barliq künlirige oxshashla kechqurun bashlinidu.

23:55 Luqa 8:2.

23:56 «ayallar etirler we xush puraqliq buyumlarni teyyar qildi» — «buyumlar» — yaki «melhemler». Bu buyumlarning ishilitilishining meqsiti jesetning üstige chéchip uning chirip kētishini astilitishtin ibaret idi.

24:1 «heptining birinchi künü» — yaki «shabattin kēyinki kün», yeni yekshenbe. Bashqa birxil terjimisi ««Heptiler»ning birinchi künü». «Pétir nan héyti»din «orma héyti»ghiche 7 hepte, yeni 49 kün sanilishi kérék. Bu waqit «heptiler» dep atilidu, «orma héyti» bezide «heptiler héyti» depmu atilidu.

24:1 Mat. 28:1; Mar. 16:1; Yuh. 20:1.

24:4 «nur chaqnap turidighan kiyimlerni kiygen ikki zat» — «ikki zat» grék tilida «ikki er kishi». Bular perishtiler bolsa kérék.

24:6-7 Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31.

24:8 Yuh. 2:22.

24:9 Mat. 28:8; Mar. 16:10.

24:12 Yuh. 20:3, 6.

«Luqa»

Émayus yézisigha baridighan yolda méngiwatqan sirliq musapir

Mar. 16:12-13

¹³ We mana, shu künde ulardin ikkiylen Yérusalémdin on bir chaqirim yiraqliqtiki Émayus dégen kentke kétip baratti. ¹⁴ Ular yüz bergen barliq ishlar toghrisida sözlishop kétéwatatti.

¹⁵ We shundaq boldiki, ular sözlishop-mulahizilishop kétéwatqanda, mana Eysa özi ulargha yéqinlishop kélip, ular bilen bille mangdi; ¹⁶ lékin ularning közliri uni tonushtin tutuldi.

¹⁷ U ulardin: — Kétiwétip néme ishlar toghruluq munazire qilishiwatisiler? — dep soridi. Ular qayghuluq qiyapette toxtap, ¹⁸ ulardin Kliyopas isimlik biri jawab béríp: — Yérusalémda turupmu, mushu künlerde shu yerde yüz bergen weqelerdin birdinbir xewer tapmighan musapir sen oxshimamsen?! — dédi.

¹⁹ We u ulardin: — Néme weqeler boldi? — dep soridi.

«Nasaretlik Eysagha munasiwetlik weqeler!» — dédi ular, — «U özi Xudaning aldidimu, barliq xelqning aldidimu emelde we sözde qudretlik bir peyghember bolup, ²⁰ bash kahinlar we hökümdarlimiz uni ölüm hökümige tapshurup, kréstletti. ²¹ Biz eslide uni Israilgha hemjemet bolup azad qilidighan zat iken, dep ümid qilghaniduq. Lékin ishlar shundaq boldi, hazir bu weqeler yüz berginige üçinchi kün boldi; ²² yene kélip, arimizdiki birnechche ayal hem bizni hang-tang qalduruwetti. Chünki ular bugün tang seherde qebrige bériptiken, ²³ uning jesitini tapmay qaytip kélip: «Bizge birnechche perishte ghayibane körünüshte ayan bolup, «U tirik!» dédi» dep éytiptu. ²⁴ Buning bilen arimizdin birnechcheylen qebrige béríp, ehwalning del ayallarning éytqinidek ikenlikini bayqaptu. Lékin uni ularmu körmeptu».

²⁵ Eysa ulargha:

— Ey nadanlar, peyghemberlarning éytqanlirining hemmisige ishinishke qelbi gallar! ²⁶ Mesihning özige xas shan-sheripige kirishtin burun, mushu japa-musheqqetlerni béshidin ötküzüshi muqerrer emesmidi? — dédi.

²⁷ Andin pütün Tewrat-Zeburdin, Musa we bashqa barliq peyghemberlarning yazmiliridin bashlap u özi heqqide aldin pütülgénlirini ulargha sherh béríp chüshendürdi.

²⁸ Ular baridighan kentke yéqinlashqanda, u yiraqraq bir yerge baridighandek turatti. ²⁹ Lékin ular uni tutuwélip:

— Kech kirip qaldi, hélila kün olturidu. Biz bilen bille qonup qalghin, — dep ötündi. Shuning bilen u ular bilen qonghili öyge kirdi. ³⁰ We shundaq boldiki, u ular bilen dastixanda olturghanda, nanni qoligha élip, Xudagha teshekkür éytti, andin nanni oshtup ulargha tutti. ³¹ Ular-ning közliri shuan échilip, uni tonudi; shuning bilen u ularning aldidin ghayib boldi. ³² Ular bir-birige:

— U yolda biz bilen paranglishop, bizge muqeddes yazmilargha sherh bergende, yürek-ba-ghrimiz goya ottek yanmidimu?! — déyishti.

24:13 «on bir chaqirim» — grék tilida «atmish stadiyon» — bir stadiyon texminen 185 métr kélidu.

24:13 Mar. 16:12.

24:15 Mat. 18:20; Luqa 24:36.

24:19 Luqa 7:16; Yuh. 4:19; 6:14.

24:21 «Biz eslide uni Israilgha hemjemet bolup azad qilidighan zat iken, dep ümid qilghaniduq» — «hemjemet-azad qilghuchi» yaki «hemjemet-qutquzghuchi» toghruluq «Ayup» 19:25 we izahat, shundaqla «Tebirler»ni körüng.

24:21 Ros. 1:6.

24:22 Mat. 28:8; Mar. 16:10; Yuh. 20:18.

24:26 Yesh. 50:6; 53:5; Fil. 2:7; Ibr. 12:2; 1Pét. 1:11.

24:27 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; Zeb. 132:11; Yesh. 7:14; 9:5; 40:10; Yer. 23:5; 33:14; Ez. 34:23; 37:24-25; Dan. 9:24; Mik. 7:20.

24:29 Yar. 19:3; Ros. 16:15; Ibr. 13:2.

24:30 «u ular bilen dastixanda olturghanda, nanni qoligha élip, Xudagha teshekkür éytti, andin nanni oshtup ulargha tutti» — «nan oshtush» adette buni méhman emes, belki sahibxana qilishi kérek idi.

³³⁻³⁴ We ular shu haman turup Yérusalémgha qaytip keldi. Ular ikkisi on bireylen bilen ularning hemrahlirining bir yerge yigihilip turghinining üstigila chüshti, ular: «Reb rasttin tiriliptu. U Simongha körünüptu!» déyishiwatatti..³⁵ Shuning bilen ular ikkiylenmu yolda yüz bergen ishlarni we u nanni oshtuwatqanda uning özlirige qandaq tonulghinini köpchilikke sözlep berdi.

Eysaning muxlisirigha yene körünüshi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Yuh. 20:19-23; Ros. 1:6-8

³⁶ We ular bu ishlar üstide sözlshiwatqanda, Eysa özi tosattin ularning otturisida peyda bolup: — Silerge aman-xatirjemlik bolghay! — dédi..

³⁷ Ular birer rohni uchrattuqmu néme, dep xiyal qilip, alaqzade bolushup wehimige chüshti.

³⁸ U ulargha:

— Némige shunche alaqzade bolup kettinglar? Némishqa qelbinglarda shek-guman chiqip turidu? ³⁹ Qollirimgha we putlirimgha qarap béqinglar! Méning özüm ikenlikimni bilinglar! Méni tutup körünglar, rohning et bilen söngiki yoq, lékin mende barliqini körisiler, — dédi.

⁴⁰ We shundaq dégech ulargha put-qolini körsetti. ⁴¹ Ular xushluqtin közlirige ishengüsi kelmey heyranuhes turghinida u ulardin:

— Silerning bu yerde yégüdek nersenglar barmu? — dep soridi..⁴² Ular bir parche béliq kawipi we bir parche hesel könikini uninggha sunuwidi, ⁴³ u élip ularning aldida yédi.

⁴⁴ Andin u ulargha:

— Mana bu men siler bilen bolghan waqtimda silerge éytqan: «Musa xatiriligen Tewrat qanuni, peyghemberlarning yazmiliri we Zeburda méning toghramda pütülgenning hemmisi choqum emelge ashurulmay qalmaydu» dégen sözlirim emesmu? — dédi..

⁴⁵ Shuning bilen u muqeddes yazmilarni chüshinishi üçün ularning zéhinlirini achti ⁴⁶ we ulargha mundaq dédi:

— Muqeddes yazmilarda shundaq aldın pütülgenki we shu ish Mesihning öziye toghra keldiki, u azab chékip, üçinchi künide ölgenler arisidin tirilidu..⁴⁷ andin uning nami bilen «Towa qilinglar, gunahlarning kechürümige muyesser bolunglar» dégen xewer Yérusalémdin bashlap barliq ellerge jakarlinidu..⁴⁸ Siler emdi bu ishlargha guwahchidursiler. ⁴⁹ We mana, men Atamning wede qilghinini wujudunglarga ewetimen. Lékin siler yuqiridin chüshidighan küch-qudret bilen kiygüzülgüche, sheherde kütüp turunglar»..

24:33-34 «ular shu haman turup Yérusalémgha qaytip keldi» — grék tilida «ular shu saettilla turup Yérusalémgha qaytip keldi».

24:36 «Silerge aman-xatirjemlik bolghay!» — ibraniy tilida «shalom eleykum», ereb tilida «essalamueleykum» dégen söz bilen ipadiliniidu.

24:36 Mar. 16:14; Yuh. 20:19; 1Kor. 15:5.

24:41 Yuh. 21:10.

24:44 Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:6.

24:46 Zeb. 16:10; 22:6. 22; Ros. 17:3.

24:47 Ros. 13:38; 1Yuha. 2:12.

24:49 «men Atamning wede qilghinini wujudunglarga ewetimen» — «Atamning wede qilghini» Özining Muqeddes Rohi. Xuda ularni «qudret bilen kiygüzidu». «Lékin siler yuqiridin chüshidighan küch-qudret bilen kiygüzülgüche, sheherde kütüp turunglar» — «sheher» — Yérusalém.

24:49 Yuh. 14:26; 15:26; 16:7; Ros. 1:4.

«Luqa»

Eysaning asmangha kôtürülüşhi

Mar. 16:19-20; Ros. 1:9-11

⁵⁰ We u ularni Beyt-Aniya yézisighiche bashlap bardi we qollirini kôtürüp ularni beriketlidi..
⁵¹ We shundaq boldiki, ularni beriketligende u ulardin ayrilip asmangha kôtürüldi..⁵² Ular uninggha sejde qilishti we zor xushal-xuramliq ichide Yérusalémgha qaytip kélip, ⁵³ herdaim ibadetxanida turup Xudagha shükür-sana oqushup turdi..

24:50 Ros. 1:12.

24:51 Mar. 16:19 Ros. 1:9.

24:53 «...we shundaq boldiki, u ularni beriketligende u ulardin ayrilip asmangha kôtürüldi... ular herdaim ibadetxanida turup Xudagha shükür-sana oqushup turdi» — bu 36-53-ayetlerge qarighanda, bu Mesihning muxlisirigha axirqi körünüşhi idi. Biraq uning tirilishini bayan qilidighan bashqa xatiriler bilen sélishturghanda, bu birinchi yekshenbidiki körünüştin kéyin Eysa yene birnechche qétim muxlisirigha ayan boldi. Luqaning bu xatirisi Eysaning muxlisirlarigha birinchi künidiki körünishliridin biraqla qiriqinchi künidiki körünüşhige atlap ötkén bolsa kérek (45-ayette yaki 50-ayette «atlap ötidu»). Shunga Injildiki «töt bayan»da héchqandaq zit yerler yoq, dep qaraymiz.
–«Luqa»ning dawami «Rosullarning paaliyetliri»dur, elwette.

Qoshumche söz

Biz mushu yerde pütün «bayan» toghruluq emes, belki bezi alahide qiziq nuqta yaki qiyinliqi bar ayetler üstide azraq toxtilimiz. «Luqa», «Matta» we «Markus»ni oqughanlar bolsa, u kitablarda nurghun ortaqlar bayanlarning barliqini körüp yételeydu. Biz terjimimizdimu, shundaqlar ortaq yerler üstide toxtalghinimizda, «Matta», «Markus» we «Luqa»diki izahatlar we «qoshumche söz»imizni bir-birige baghliqlan halda yézishqa tirishtuq.

10:42

«Biraq birla ish zörürdur; we Meryem shuningdin öziwe bolidighan yaxshi ülüshni tallidi; bu hergiz uningdin tartiwélinmaydu».

Marta we Meryem ikkisi, shübbisizki, Eysani öyige qarshi aldi; lékin eslide uni teklip qilghuchi Marta bolushi mumkin (bu yerdiki Meryem Eysaning anisi Meryem emes, elwette). Marta nurghun méhmanlarni kütüsh bilen aldirash idi we Meryem Eysaning ayighida olturup Uning sözini tingshawatatti. Marta Eysagha Meryem manga yadrem qilmidi, dep aghrinidu. Bizning Eysaning bergen munu jawabigha estayidil köngül qoyushimizgha toghra kélidu: —

«Ey Marta, Marta, sen köp ishlarning ghémini yep aware bolup yürüwatisen. Biraq birla ish zörürdur; we Meryem shuningdin öziwe bolidighan yaxshi ülüshni tallidi; bu hergiz uningdin tartiwélinmaydu».

Eysa Martagha uning ismini ikki qétim tekrarlap chongqur amraqliq bilen söz qilidu (ibraniy tilida ademning ismini qaytilap chaqirish küchlük amraqliq, méhir-muhebbetni bildüridu). Uning sözidin Martaning könglining köp ishlargha bölünüp, ghemde qéliwatqinini bayqaymiz; emma Rebbimiz bu toghruluq uninggha **«Biraq birla ish zörürdur»** dep mulayimlik bilen tenbih béridu. Emdi u éytqan **«zörür bolghan ish»** bolsa Uning ayighida olturup sözini tingshashtin ibaret, démekchimu? Bizningmu Uning Martagha éytqan bu sözini estayidillik bilen anglishimizgha toghra kélidu — chünki Rebbimiz Meryem talliwalghan «Rebning sözini tingshash»ni **«öziwe bolidighan yaxshi ülüsh»**, deydu. «Ülüsh» bir pütün ish-heriketning melum qismidir. Shunga bashqa ishlarmu **«zörür bolghan birla ish»**ning melum qismi bolushi kérek. Undaqla **«zörür bolghan birla ish»**, yeni «pütün bir ish» zadi néme?

Muqeddes yazmildiki köp bashqa yerlerde bu soalgha jawab teminleydu, dep qaraymiz: —**«Siler qullar, ettin bolghan xojayininglarga Mesihke itaet qilghininglardek chin könglünglardin eyminish we titresh bilen itaet qilinglar; peqet köz aldidila xizmet qilip, ademni xush qilghuchi qullardin bolmanglar, belki Mesihning qullirining süpitide Xudaning iradisini jan-dil bilen beja keltürünglar, ademlerge emes, belki Rebge chin dilinglardin xizmet qilinglar»** («Ef.» 6:5-7).

«We hemme ishlarda, söz bolsun, emel bolsun, hemmisini Reb Eysaning namida qilip, uning arqiliq XudaAtigha rehmet éytinglar» (Kol.) (3:17).

«Néme ishni qiliwatqan bolsanglar, uningda insanlar aldidila emes, belki Reb aldidila qilghandek jan-dil bilen uninggha ishlenglar» (Kol.) (3:23).

Hemmimiz «qullar» emes, elwette. Biraq rosul Pawlus mushu ayetlerde tetbiqlaydighan prinsipni hemmimizge tetbiqlashqa toghra kélidu. Meyli Xudaning xizmitide bolsun, meyli

«Luqa»

bashqilarning xizmitide bolsun «chin könglünglardin», «jan-dil bilen», «pütün qelb bilen» Rebning Özi üçhün qilghandek yaki Uning aldida qilghandek qilishimizgha toghra kélidu. Chünki bizde shu mumkinchilik barki: — (1) xizmet qilghinimizda niyitimiz durus bolmaydu; (2) biz qilghan xizmitimizde teshekkür éytmaymiz, belki aghrinimiz.

Alayluq, biz xizmetke chin könglimizdin bérilmisek, biz hetta jamaette Rebning xizmitide bolghinimizdimu, qérindashlar bizge rehmet bildürmise yaki xizmitimizni bayqimisa, bizde xapichiliq yaki meyüslük peyda bolidu. Bundaq ish héch bolmighanda, bizning xizmitimizde yalghuz Xudani razi qilish üçhünla emes, belki bashqilarning, bolupmu qérindashlarning minnetdarliqi yaki alqishlirigha, hetta ularning yaxshi körüshige érisheyli dégen qismen türkte bilen tirishiwatqanliqimizni ispatlaydu. Eger yalghuz Xudanila razi qilish nishani bilen ishlisek, undaqta, hetta héchkim xizmitimizni körmisimu Xudadin kelgen shadliq bizde bolatti.

Xuda üçhün qilghan xizmitimiz shadliq bilen bolmisa, belki könglide naraziliq yaki xapichiliq bilen bolsa, undaqta xizmitimizni toxtitip, shu ehwalimizning sewebini sürüshte qilishimizgha toghra kélidu. Mesilen, biz melum kishilerge xeyrxahliq körsitey dégen niyette bolsaq, undaqta shad-xuramliq bilen qilishimiz kérek. Bolmisa, héchqandaq sediqe bermeslikke toghra kélidu. **«Her adem héch qynilip qalmay yaki mejburen emes, belki öz könglide pükkiniche bersun; chünki Xuda xushalliq bilen bergüchini yaxshi köridü»** («2Kor.» 9:7). Yene, **«... Xeyrxahliq körsitishni bolsa, xushal-xuramliq bilen qilsun»** («Rim.» 12:7). Chünki bashqilargha yardem bergende bizde xursenlik tuyghusi bolmisa, undaq qilghinimiz bizge éghir tuyulsa, undaqta yardem qobul qilghuchida «Manga yardem bergüchi bu ishta chong bedel tölidi» dégende tesir qaldurmay qalmaymiz. Yardem qobul qilghan kishi: «Qerzdar bolup qalдим» dégen héssiyatqa kélip qalidu. Eksiche, bizge tapshurulghan emrlar boyiche bashqilargha «qerzni qayturushum kérek» dégen tesirni qaldurmasliqimiz lazim: — **«Yaxshiliq qilinger, bashqilargha örne béringlar we «ular bizge bérnéme qayturidu» dep oylimanglar»** («Luqa» 6:35).

Meryem néme ish bolushidin qet'iynezer, bu pursetni ching tutup choqum Eysaning sözini tingshay dégenidi. Uning sözige qulaq sélish peytliiri shunche qimmetlik idi! Bundaq ehwalda kimning bashqa ishni qilishqa rayi baridu? We shuning bilen u olturup Eysaning sözini anglidi. Bu chaghda, shübhisizki, birsı: «Martamu méhmanlarnı kütmeı, umu olturuwélıp Eysanıng sözını tingshısa, undaqta méhmanlarga ghıza nedin kéletti?» dep soraydu. Lékin eger u olturwélıp tamaq etmise, bu bir chong pajie bolamti? Méhmanlar peqet nan we soghuq su bilen ozuqlandimu, deyluq, kim uningdin narazi bolatti? Yaki belkim axir bérıp hemmeylen ornidin turup qolmuqol birer tamaq teyyarlıshı mumkin idi. Bularni biz hazır hergız bilelmeymız. Marta «dastixını keng sahibxana» dégen nam-abruyđın mehrum bolatti, lékin uning shu abruyı shunche muhimmu? Éniqki, Eysanıng uning aldigha bir tallash yolını qoyup: «Marta, sen méhmanlarnı kütéı deseng, undaqta bu ish xushallıq, razılıq bilen qılinsun; qelbingde bashqa ish qıláı dégen istek bolsa shuninggha erkinlik bolsun, shundaq qılsang hetta tamiqıng yetmey qalsimu, qelbingde sen Xudagha shan-sherep oqıwérisen» déginidek bolidu.

Bu sözlerning üstige shuni qoshalaymızki, jiddiylik bolup ketken bu dewrimizde «addıylashturush»ning tolimu hajiti bardur. Turmushimiz murekkeplik we aldirashliq bilen tolghachqa, Xuda aldida olturup, Uning awazigha qulaq sélish, Uninggha dua qilish we Uning söz-kalamını oqushqa cholimiz tegmeydu. Bizde ishlirimizni qet'iy addıylashturush niyiti bolmisa, qelbimizde bashqilarga yetküzgüdek héchqandaq rohiy baylıqlar bolmaydighanliqını

«Luqa»

we pütkül ömrimizning Xudaning padishahliqi üçün héch menggü méwe bolmay bikar ötüp ketkenlikini qattiq epsus ichide köridighan bolimiz.

12:13-14

«Birsi: — Ustaz, akamgha atimizdin qalghan mirasni men bilen teng ülishishke buyrughayla — dédi. Lékin U uninggha jawaben: — Burader, kim Méni silerning üstünlargha sotchi yaki üleshtürgüchi qildi? — dédi».

Némishqa Mesih höküm chiqirip bérish telepini ret qildi?

Mesihning bu yerde éytqan sözliri Musa peyghemberning ikki Israilliq qérindishi arisida salachiliq qilmaqchi bolghanda Musagha éytilghan munu sözlerni ademning ésige keltüridu: «**Kim séni bizge bashliq yaki soraqchi bolsun deptul! Sen tünügün héliqi Misirliqni öltürginingdek ménimu öltürmekchimusen?!**» («Mis.» 2:14). Shu chaghdiki ademler Musa peyghemberning arichi bolush niyitini chetke qaqqini Xuda ularni Misirdin qutquzushqa teyyarlawatqan kishini chetke qaqqini idi («Ros.» 7:26-35ni körüng). Lékin mushu yerde Israillarning Musani ret qilghan bu sözlirini Mesihning Özi ishlitidu. Shu yol bilen ularning Özini chetke qaqidighanliqini aldin'ala puritip éytidu. Yeni: «Siler Méning mushu dewada chiqarghan hökümümni qobul qilsanglarmu, lékin barliq bashqa ishlar üstide bolghan hökümlirimni ret qilsiler» — déginidek. Chünki Xudani özimizge qolayliq teminligüchi qoral qiliwélishimizgha bolmaydu. Bizge «uwal bolghan» dep hésablighan ishlarda Uninggha «Adalitingni ayan qilip toghra höküm chiqarghaysen» dep yalwurup, emma hayatimizdiki bashqa ishlarda Uning körsetken hökümlirini ret qilsaq, Uninggha haqaret keltürgege barawer bolmamdu? Uni hayatimizning hemme ishi üstide «Xojam», «Rebbim» süpitide qobul qilmisai, Uni heqiqiy qobul qilghan bolmaymiz.

Hetta Mesihge dad éytqan mushu kishige heqiqeten uwal qilinghan bolsimu, Xuda bilen birge mangghanlar özi üçün orun-hoquq talashmay, barliq ish-dewalirini Uninggha tapshurushni we shuningdek könglini «**Qoshnangni özüngni söygendek söygin**»ge bérishni öginishi kérek.

«**Mubarek, yawash-möminler! Chünki ular yer yüzige mirasxordur**»

«**Silerge dushmanlik bolghanlarga méhir-muhebbet körsitinglar, silerdin nepretlengenlerge yaxshiliq qilinglar, silerge ziyankeshlik qilghanlarga dua qilinglar**»

«**Intiqam almanglar, i süyümlüklirim; uni Xudagha tapshurup Uning ghezipige yol qoyunglar, chünki muqeddes yazmilarda mundaq yézilghan: «Perwerdigar deyduki, intiqam Méningkidur, yamanliq Men qayturimen»».**

(«Mat.» 5:5, 5:43-44, «Rim.» 12:19).

Muxlis bolush — «munar qurush» «urush qilish»

14:28-33

«**Aranglardin birsi munar salmaqchi bolsa, aldi bilen olturup bu qurulusni pütküzgüdek xirajet özümde barmu-yoq dep hésab qilmasmu? Undaq qilmighanda, ulni sélip pütküzelmise, körgenlerning hemmisi mazaq qilip: «Bu adem binani bashlap qoyup pütküzelmidi» — démey qalmaydu.**

Yaki bir padishah yene bir padishah bilen jeng qilghili chiqsa aldi bilen olturup: Méning üstümge kélidighan yigirme ming kishilik qoshun igisige men on ming eskirim bilen taqabil

turalarmenmu? Dep mölcherlep körmemdu?! Eger u «Soqushalmaymen» dep oylisa, dūshmen téxi yiraqtiki chaghdā elchi ewetip, sulh shertlirini soraydu. Shuninggha oxshash, silerdin kimdekim kõnglide özining bar-yoqi bilen xoshlashmisa, Manga muxlis bolalmas».

Bular Mesihdin öginishning (démek, muxlisi bolush üçün) bashlinishida bolidighan özgermes, muresse qilishqa bolmaydighan shertlerdur. Bu shertlerge yüzlenmise héchkim birdinbir heqiqiy bolghan rohiy seperni qilamaydu, hetta bashlinishimu bolmaydu : —

Birinci oxshitish — munar qurush

Eysa Mesihge egishish «qurulush» jeryanigha oxshaydu. Iman-étiqad, shükürlük, bilim, tejribe, sewr-taqet, «rohiy sézim», özini tutush, méhir-muhebbet, — bularning hemmisini hayatimizgha «xishning üstige xish qoyghandek» qoshush kérek. Mushu «qurulush jeryani» peqet biz yalghuz bolghan haldila emes, belki jem bolghinimizdimu algha bésilidu. Muqeddes yazmildiki «qurulush» yaki «étiqadni qurush» toghruluq nurghun ayetler bar («Rimliqlargha»diki «kirish söz»imiz, «Mat.» 7:24, «Ros.» 7:49, 9:31, «Rim.» 15:20, «1Kor.» 8:1, 8:10, 10:23, 14:4, 14:7, «Gal.» 2:18, «1Tés.» 5:11, «1Pét.» 2:5, 2:7ni körüng). Mesihge barliq egeshmekchi bolghanlar aldında ömürwayet ««qurush» xizmiti» turidu dep bilishi kérek. Bu xizmetning xetiri bar — munar ézig, shundaqla etraptiki barliq ademler uni yiraqtin köreleydu. Qurulush toxtap qalsa, bu ishni mazaq qilidighanlar az bolmaydu. Lékin halqiliq soal shuki, «Mende mushu munarni qurup chiqqudek matériyal barmu?». Emdi besh künlük addiy bir insan qandaqmu bu chong soalgha durus jawab bérelisun? Bu soalgha hazir ikkinchi bir oxshitish we soal qoshulidu.

Ikkinchi oxshitish — jeng qilish

Mesihge egishishni bir jeng yaki urush déyishke bolidu. Barliq insan janlirining küchlük bir dūshmini bardur. U «**oghrilaydu, öltüridu we halak qilidu**» («Yuh.» 10:10) we Mesihge egishey dégen herkimlerge alayiten jeng teyyar qilmaqta. Xudaning yolini tallighanlar bu jengdin qachalmaydu. Shuning bilen halqiliq soal shuki «Men teyyarmu?».

Buning üstige, Rebbimizning bu temsilide bu jeng bek tengsiz körünidu. Mudapie qilghuchida on ming leshker, hujum qilghuchi padishahda yigirme ming leshker bar. Mudapie qilghuchi padishah jeng qilay dése, shübhisizki, barliq leshkerlerni sepke qoyidu. Bir ademmu, bir qoralmu zapas qalmaydu — hemmisi jengge orunlashturulidu, we bularni toghra ishlitishke padishah pütün zéhnini yighip olturidu. Kóz aldimizda turghan jengmu bizdin bar-yoqimizni telep qilidu. Emdi muhim soal shuki — «Mende bu jengni qilghudek némem bar?». addiy bir insan buni nedin bilelisun?

Buninggha Rebbimizning jawabi éniqtur. Bu jawabqa kélishtin awwal shuni deymizki, biz rohiy jengdiki xeterlik, musheqqet we azab-oqubetlerge yüzlinishke teyyar bolmisAQ, «soqushalmaymen» dések, yaxshisi biz «**elchi ewetip, dūshmenlirimizdin sulh shertlirini ötünginimiz tüzüktur**». Bizde héch guman yoqki, Xudani izdeyidighan sepirimizni tashlashqa qoshulsaqla, Sheytan biz bilen «séni aware qilmaymen» dep Sodilishishqa xushal bolidu. Lékin shunimu ésimizge keltürüshimizge toghra kéliduki, Sheytan sözide sözide turamdu-turmamdu?

Emdi «Munarni qurup chiqqudek némem bar?» we «Jengni axirghiche qilghudek küchüm barmu?» dégen soallargha Rebbimiz jawaben mundaq addiy bir bayan qilidu — «**Shuninggha**

oxshash, silerdin kimdekim könglide özining bar-yoqi bilan xoshlashmisa, manga muxlis bolalmas».

Mana bu, bizdiki jimi nersilarning yéterlik-yétersizlikini bizge bildüridighan addiy heqiqettur. Chünki roshen emeliyet shuki, hemme nersimiz bu ishlargha qet'iy yetmeydu! Undaqta biz qandaqmu öz hayatimizgha iman-étiqad, méhir-muhebbet, sewr-taqet, berdashliq, bilim, kichik péilliqni qoshup qurghudek yol-tedbirimiz bar dep oylashqa pétinalaymiz?! Bu yol-tedbirler peqet hemmidin üstün Xudadin kélidu!

Pütkül insaniyetke az dégendimu alte ming yil zerb qilip kelgen tejribisi bar bolghan rohiy bir düshmenge qandaq taqabil turalaymiz? Muqeddes yazmilarda uning toghruluq: — «**U pütün dunyani azduridu**» dep xatirilinidu. Pakit shuki, uninggha taqabil turushqa kérek bolghan danaliq we étiqadimiz tolimu yétersizdur. Bizde on ming leshker bolsimu, lékin uningda milyardlap bolushi mumkin! U bizning qabiliyetsizlikimizge qarap külüp turidu!

Lékin bu pakit bizge kérek bolghan jawabqa élip kélidu. Rohiy quruluş üçün hemde rohiy jeng üçün Xudaning barliq kéreklikni teminlishige pütünley tayinishimiz kérek. We Uninggha pütünley tayinish üçün addiy bir shert bar — «**özining bar-yoqi bilan xoshlishish**». Bu ish hemmidin awwal ichki (kishining ichki dunyasigha ait bolghan) bir qarardur — manga tealluq hemme nersidin, barliq munasiwetlirimdin, méning barliq bilginimdin yaki bilimen dégenlirimdin, barliq qilalaydighanlirimdin yaki qilalaydighan dégenlirimdin — bularning hemmisidin «hazir méningki emes» dep waz kéchimen. Hemme ish Uning qoligha ularni néme qilay dése shuni qilsun dep tapshurulidu. Shundaq qilghanda rosul Pawlus bizge éytqinidek «**oylighanlirimizdinmu heddi-hésabsiz artuq qilishqa Qadir Bolghuchi**» («Ef.» 3:20) Özi bizde ish körüşke bashlaydu. U Özi bizde munar quridu, U Özi bizde jeng yürüzidu. Shuning bilen bizning «Uningdin öginip, muxlis bolidighan» rohiy sepirimiz bashlinidu.

Derweqe, Rebbimiz bezilirimizni jismani yehette «hemmidin waz kéchidighan» qilip békitten; lékin bu ish hemmimiz bel baghlishimiz lazim bolghan halqiliq ichki qarar aldida ikkinchi orunda turidu.

Rebbimiz telimini töwendiki sözler bilen axirlashturidu: —

«**Tuz yaxshi nersidir; halbuki, tuz öz temini yoqatsa, uninggha qaytidin tuz temini qandaqmu kirgüzgili bolidu? U tupraqqa ishlitishke yaki oghutqa arilashturushqimu yarimay, talagha tashlinidu. Anglighudek quliqi barlar buni anglisun!**».

Biz bashqa yerlerde «tuz»ning ehmiyiti üstide toxtalduq. «Mat.» 5:13 we «Kol.» 4:6 üstidiki «qoshumche söz»imizni körüng. Mushu yerde biz peqet shuni éytimizki, mushu mutleq tüp telimni özimizge singdürmisek, bizde héchqandaq «tuz», héchqandaq «Xudaning temi» bolmaydu.

15-bab — «Yitip ketken qoy, yitip ketken tengge, yoqap ketken oghul» dégen üç temsil toghrisida

Birinchidin bayqaymizki, bu üç temsil emeliyette bir temsil bolup (3-ayet), Perisiylarning Rebbimizni tenqid qilip «**Sen némishqa gunahkarlarni qobul qilip ular bilen hemdastixan olturisen?!**» dégen hujumigha jawab bérish süpitide éytılghandur. Bu üç temsil, bolupmu üçinchisi shunche mol mezmunluqki, inglizche hem xenzuche yézilghan birnechche kitab

mexsus shu üç temsildiki telimlarni téma qilib yézilghan. Mushu yerde biz oqurmenlarning diqqitini ulardiki bizge shunche éniq échilghan birnechche addiy heqiqetlerge tartmaqchimiz, shundaqla temsillerge téximu chongqur menilerni yükleydighan arqa körünüşlirini tonushturmaqchimiz.

1-temsil — Yitip ketken qoy

Mushu temsilde padichi 99 qoyini tashlap, yitip ketken birla qoyini izdeshke baridu. Ottura sherqte yitip ketken qoylar intayin qorqup halsizlinip, «men tépilsam!» dégendek bichare halda ornida titrep turidu. Shunga padichi bolsa qoyi üçün hemme ishni qilish kérektur. U hetta uni (belkim 30-40 kilogramliq éghirliqta bolushi mumkin) öz mürisige yüdüp öyige apiridu! Qoy öz qérindashliridinmu ewzel muamilige muyesser bolidu — chünki u qotangha emes, belki padichining öz öyige apirilidu, andin padichi we qoshniliri buni qizghin tebriklishidu. Rebbimizning bu toghruluq bayani mundaq: —

«Men silerge shuni éytayki, shuninggha oxshash, towa qiliwatqan bir gunahkar üçün ershte zor xursenlik bolidu; bu xursenlik towigha mohtaj bolmighan toqsan toqquz heqqaniy kishidin bolghan xursenliktin köp artuqtur». Biz emdi: — «Kimning towa qilishigha hajiti bolmaydu?!» — dep soraymiz.

Bu temsil Rebbimizning hemmimizge bolghan ayrim-ayrim ghemxorliqini körsitidu. Shunga hetta pütkül jahanda nijat kérek bolghan birla gunahkar bar bolsimu, U: «Men yenila séni qutquzghili kélettim» deydu. Bu heqiqetni körsitidighan bir misalni körüş üçün «Luqa» 8:19-39ni qaytidin oqung. Shu ayetlerde biz Rebbimiz top-top xalayıqtin ayrilip, nurghun jin chaplashqan yalghuz bir bicharini azad qilish üçün xeterlik déngizdin ötidu, dep oquymiz.

Rosul Pawlus bu heqiqetni yaxshi özleshtürüp: **«Xudaning Oghli ... méni söygen we men üçün özini pida qilghan...»** déyishke amraq idi (Gal.» 2:20).

Qutquzulush üçün yitip ketken qoy néme qilishi kérek? — peqet «Men yitip kettim!» dep merishi andin padichining köyümchanliq bilen quchaqlap qutquzushini qobul qilishi kérektur, xalas. Emdi bir gunahkar qutquzulush üçün néme qilishi kérek? — Oqurmen özi bu temsildin jawab tépiwalsun!

Yene bir muhim söz bar. Bu temsilni anglighan barliq Yehudiy xelqi shu haman Tewrattiki üç yerni ésige keltüreleydu. Bu üç yerde Xuda Özi pada baqquchi süpitide teswirlinidu — «Zebur» 23-küy, «Yeremiya» 23-bab we «Ezakiyal» 34-bab. Axirqi ikki yerde Xuda Israilning «pada baqquchi»liri, yeni ularning padishahliri, kahniliri we peyghemberlirige: «Siler méning padam bolghan Israildin xewer alminglar» dep tenbih bérip, Özining kélip öz padisidin xewer élip baqidighanliqini uqturidu. Ushbu temsilde Eysaning Perisiyler we bashqa mötiwerlerge: «Silerning Tewrattiki mol bilimlerden xewiringlar turup, Xudaning padisidin héch xewer alminglar» dep tenbih bériwatqanliqigha, shundaqla: «Shu sewebtin heqiqiy pada baqquchi bolghan Men del mushu ishni qilghili keldim» dep uqturghanliqigha qil sighmaydu (yene «Yuhanna» 10-babni körüng).

2-temsil — Yitip ketken tengge

«Yitip ketken tengge» dégen temsilde Xudaning nijatliq iltipati küchlük süretlinidu. Temsilde ayal kishining herikiti alahide tekitlinidu. Birinchi temsildiki pada baqquchining bipayan chöl-bayawanni kézip qoyni tépip, andin uni yüdüp öyige ekelginidek, ayal kishi yittürüp qoyghinini tépishqa «bedel töleydu». U tenggisini tépip bolghuche uni «zen qoyup» izdeydu. Bu söz Mesihning bashqa waqittiki «**Ata bolsa Özige ibadet qilidighan shundaq kishilerni izdimekte**» déginini ésimizge keltüridu («Yuh.» 4:23-24).

«Temsilde tengge özini tapquzush üçün néme ish qilidu?» dep soraymiz. Toghra jawab shuki, «héchnéme!». U pütünley passip orundidur. Izdigüchi hemme ishlarni qilidu. Shühbisizki, bu bizge shuni tekitleyduki, bizning nijatni tépishimiz bolsa Xudaning teshebbuskarliqi, shundaqla Uning méhri-shepqiti bilenla bolidighan ishtur. Ish körgüchi U Özidur we nijattin bolghan shan-sherep peqet Uninggha mensuptur! Yene bir qétim temsildiki sawaq qaytilinidu: — «**Men silerge shuni éytayki, shuninggha oxshash towa qiliwatqan bir gunahkar üçün Xudaning perishtilirining arisida xursenlik bolidu**».

3-temsil — Yoqap ketken oghul

(Témini «Yoqap ketken oghul» dégendin köre, «Méhriban ata» dégen yaxshiraq!)

Mushu temsilde méhriban ata yoqap ketken oghlini izdigili chiqmaydu. Oghul bolsa özlükidin atisining yénigha qaytip kélish qararigha kélishi kérek bolidu.

Biz temsildiki «arqa körünüş»tin töwendiki tepsilatlarini bayqaymiz: —

(a) kenji balining «**Ey ata, mal-mülüktin tégishlik ülüshümni manga bergin**» dégen telipi atisigha intayin dehshetlik bir haqaret boldi. Uning telipi: «Ata, bu dunyadin tézrek ketken bolsang kashki! Sen téxi ölüp ketmigen bolsangmu, beribir mirastin özümge tégishlik qisimni hazir alay deymen» dégendek idi. Barliq jamaet bu ishni anglighanda chöchüydu we ghezeplinidu. Ular choqum kenji bala bilen hemme bardi-keldini üzidu. Derheqiqet, ottura sherqtiki nurghun ata bolghanlar mushundaq bir telepni anglighan haman oghlini qattiq kachatlap, derhal öydin heydiwetken bolatti. Bezi yerlerde hetta qaide-yosunlar boyiche uni ölgüdek urghan bolatti. Emma bu ata bolsa héchqandaq tenbih bermeydu yaki qarshiliq körsetmey, balining telipini qanduridu. Yer yüzide shundaq qilidighan ata barmu? Lékin bu temsildiki ata bolsa bizge: (1) Xudaning bizning Özige bolghan haqaretlimizni we bizge teqsim qilghanlirining bëshigha su quyghinimizgha bolghan zor sewr-taqitining bolghinini; (2) Uning bizning haman bir küni özlükimizdin qilmishimizdin bizar bolup, ela bir yolni izdishimizni ümid bilen kütidighanliqini toluq ipadileydu. Kenji bala öydin chiqqanda ata héchqandaq nesihet qilmaydu yaki uningdin héch ishni ötünmeydu. Uning öz perzentlirige körsetken yaxshiliqi oghlini öz muhebbitige we öz yénida qélishqa qayil qilalmighan tursa, u yene néme désun?

(e) Temsilde mundaq déyilidu «**We u öz mal-mülüklirini** (grék tilida «öz hayatini») **ikkisige teqsim qilib bériptu**». Bu ibare gunahning tégi néme ikenliki toghrisida bizge chongqur bir uqum yetküzidu. Gunah bolsa Xudaning pütkül alemge qoyghan nurghunlighan teqsim-iltipatlarini özimizning qebih niyetlimizge élishimiz we ularni israp qilishimiz bolupla qalmay, yene Xuda bizge ata qilghan hayatning özini depsende qilishimizdin we israp qilishimizdin ibarettur.

«Luqa»

(b) Bayqaymizki, tunji oghulmu özige tégishlik mirasqa érishkenidi. Lékin kéyin bu ish közige héch körünmeydu yaki u uni étirap qilmaydu (29-ayet).(p) Kenji oghul hemmini sétiwétip, pulni yighishturup tézdinla kétidu (13-ayet). Jamaetning uninggha qaratqan pikri xéli qattiq bolghachqa, u ketmey qalmaytti, elwette.

(t) U yiraq bir yurtqa béríp barliqidin mehrum bolidu. Bu ish öz yurtidikilerning neziride téximu uyat hésablinatti — öz mirasini sétiwétipla qalmay, belki pul (Israilning bayliqi)ni butperes yat ellerning qoligha ötküzüsh téximu éghir bir gunah hésablinatti. Shu chaghda Yehudiylar arisida mushundaq gunahqa qarita «kezizah» dégen bir jaza murasimi ötküzületti. Bu murasimda mirasini shu yolda israp qilip tügetken kishi yurtigha qaytqanda «bizning emes» dep jakarlinatti we belkim qattiq urulatti.

(ch) U choshqilarning arisida ishleshke mejbur bolupla qalmay (bu bir Yehudiy yigitke nisbeten intayin yirginchlik ish bolatti, elwette), uning hetta choshqilarning yémini yéyishimu men'i qilinidu. Gerche u shu yerde shunche köp pul xejligen bolsimu, uning birmu dosti bolmasliqi bizge ejeblinerlik emes.

(j) Temsilde, u yiraq yurtta turghan waqtida «towa qildi» déyilmigen, belki **«Axir béríp u hoshini tépíp»** we qorsiqining achliqi toghruluq oyildi, déyilidu (17-ayet). Temsilde yene, u atisining xizmitide bolghan medikarlar we hünérwenlerning halini eslep: «Qaytip barsam (atam manga rehim qilip) melum bir hünérwenge shagirt qilarmikin; eger méning hünirim bolsa, qalghan künlirimde tiriship-tirmiship, atamgha men israp qilghan mirasni qayturgudek pul tapsam — andin yurt aldida bu uyatliqtin qutulimen... » dep oyilighandek puritilidu. Könglide atisigha éytidighan birnechche éghiz sözni teyyarlap répititsye qilidu. Qiziq yéri shuki, bu sözler Pirewnning Musa peyghemberning rehim qilishini ötünpü dégen semimiyetsiz sözlirige bek oxshaydu: **«Pirewn jiddiy qiyapette Musa we Harunni chaqirtip ulargha: Men Perwerdigar Xudayinglar aldida we silerning aldinglarda gunah sadir qildim...»** dégen («Mis.» 10:16).

Lékin u atisining yénigha qaytishtin awwal «kezizah» dégen murasimgha yüzlinishi kérek bolidu!

(x) Biraq atisi uni yiraqtin köridu. Éniqki, atisi uni uzundin buyan teqezzaliq bilen kütüp kelgenidi. «Yézidikiler oghlumni körgende uni derhal «kezizah» murasimdin ötküzidu» dep bilgen atisi uning aldini élishi üçün bélini baghlap oghlini qarshi élishqa yügürüp chiqidu. Ottura sherqtiki bir yazghuchi mundaq yazghan: «Ottura sherqtiki mötiwer kishiler bashqilarning aldida qet'iy yügürmeydu... undaq qilsa özlirige bek uyat bolidu. Lékin temsilde bu ata yügüridu. Chünki u biliduki, undaq qilghanda barliq ademlerning közliri jul-jul kiyingen oghligha emes, belki özige qaritilidu... Kishiler putlirini ochuq körsitip yügüridighan, özini uyatqa qaldurghan hörmetke sazawer bir zémindargha köz tikip qaraydu. Ata bilen oghul yarishialghuche ular héliqi asta méngip kéliwatqan yalangtösh bichare yigitke héch diqqet qilmaydu...».

Ata jüdep ketken, shübhisizki téxi choshqa qotininining sésiqi ténidin ketmigen kenji oghlining qéshigha yétip kelgende uni quchaqlap söyüp kétidu. Atisining uni quchaqlap söyüshi oghlining «teyyar nutuq»ini anglishidin burun bolidu. Uning méhir-muhebbetni ene shundaq bedel bilen namayan qilishi uning oghlining «gunah sadir qildim» dep étirap qilghanliqigha bolghan inkasi emes. Shuning bilen atining «shapaet sunush»i oghlining sözlishige türtke bolidu.

(d) Oghul bolsa intayin heyran qalidu. U atisining uninggha tégishlik uyatni öz-özining üstige alghanliqini kördi. Oghul chongqur hayajanlinip, aghzidin peqet teyyarligghan sözlirining birinchi yérimila chiqidu. Bu sözler heqiqeten özining erzimeslikini, towa qilidighanliqini bildüridu. U chaghda «hüner öginey» démeydu — qattiq towa qilip, özini uyattin qutquzushqa teyyarligghan pilanini chöriwétip, atisining özini «tépishi»ni qobul qilidu (32-ayetni körüng). Uning towa qilishi del shuki, — herqandaq bahane körsetmey, atisining aldida özini aqlimaqchi bolghan oyidin waz kéchip, atisining méhir-shepquitini qobul qilishitin ibaret, xalas. Bashqa temsillerge oxshash, bedel tölügüchi tépilghuchi emes, belki tapquchi, yeni méhriban atidur.

(r) Tunji oghul shunche xapa boliduki, el-yurt aldida atisi bilen bolghan munasiwitini ochuq üzidu. Atisining ziyapitige qatnashmasliqi atisi üçün éytqusiz bir ochuq ahanet idi. Némidégen haqaretlik ish-he!

(z) Ata yene méhir-shepquet körsitidu.

Bu ata xelq «sherqtiki atilar»din kütidighan qaide-yosunlarni üçinchi we tötinchi qétim buzidu. Shu künide ikkinchi qétim u héchkim oylimighan birxil méhir-muhebbetni bedel bilen namayan qilishqa razi idi. Lékin mushu yerde bu méhir-muhebbet «Xudaning qanunini buzghuchi» birsige emes, belki «Xudaning qanunini saqlighuchi» birsige sunulidu. Shu dewrdiki qaide-yosun boyiche, ata shu qattiq haqaretke pisent qilmay ziyapetni tunji oghlisiz dawamlashturushi kérek idi. Lékin u undaq qilmaydu! Eksiche, u yene azab bilen xelq-amma aldida özini töwen qilip özining muhebbitini téxi heqiqeten chüshenmeydighan tunji oghlini «tépish» üçün chiqidu. U tunji oghulning qattiq sözlirige xapa bolmay, uninggha tenbih bermeydu, belki uni tebrikleash xushalliqgha tekliplidu.

Bu addiy bir ata emes — temsildiki ata Xudaning bir simwoludur.

Rebbimizning bu üç temsili Perisiylerning tenqid-shikayetlirige mundaq bir jawab bolidu: «Siler méni tenqid qilip: **«Sen gunahkarlar bilen olturup hemdastixan bolisen!»** dep shikayet qilisiler. Toghra éytisiler! Men del shu ishni qilimen — we uning üstige, Men ularning kelgenlikini körüp dawandin chüshüp yügürimen, ularni söyüp-söyüp qarshi alimen, andin öyge hemdastixan boloshqa tartimen. Shunga, emeliyette ehwal oylichininglardin ziyade betterdur! Buni chüshendürüp silerge bir hékaye éytip bérey...».

Rebbimizning bu telimide: —

(a) Nijatning yer yüzide barliqqa keltürülüshi üçün, shundaqla insanlarning nijatni qobul qilidighan towisinimu imkaniyetlik qilish üçün Xudaning Özï pada baqquchi süpitide insanlar arisigha chüshüp «yitip ketken insanlar»ni izdishi muqerrer.

(e) Nijatta bedel tölügüchi izdigüchidur.

(b) Yitip ketken qoy, tengge we yoqap ketken oghuldiki «towa» bolsa hergiz «Igem méni qobul qilsun» dégen bir paaliyet emes, belki «Igisining özini tépishi»ni qobul qilishtur.

(p) Towa we étiqad qachan peyda bolsa ershte tentenilik shad-xuramliq bolidu we buning tüpeylidin yer yüzidimu Xudaning xelqining tebriklishige toghra kélidu (Perisiyler «Némishqa gunahkarlar bilen (tebrikliken halda) hemdastixan bolisen?» dep soal qoyghanidi).

«Yoqap ketken oghul» («köyümchan ata» dep atash téximu muwapiqraq) dep atalghan bu temsil dewrdin-dewрге «Injilning ichidiki Injil» (xush xewer ichidiki xush xewer) dep qedirlinip kelmekte.

«Luqa»

Biz hozir köp oqurmenler teripidin «Eysaning telimidiki eng tes temsil» déyilgen, «Luqa» 16-babta éytilghan temsilge kélimiz. Emma közqarishimizche temsillerge tebir bérishniki addiy prinsiplarni ching tutsaq, bu temsilni chüshinish héch tes emes, belki barliq temsiller ichide, bu temsilni insanlarning iman-étiqadigha eng küchlük telep qoyidighan temsildin ibaret, dep qaraymiz.

16:1-13 «Aldamchi ghojidar»

Oqurmenler qaytidin temsilni oqusun, andin töwendiki sherhimiz toghrimu, toghra emes özi höküm chiqarsun.

Biz eyni tékistke qoshqan izahatlimimizda éytqinimizdek, insaniy tebiet shunche ötkür eks étidighan bu temsil boyiche ghojidar xojayinining hésabat deptirini özgertkinide heqiqeten aldamchiliq bar idi. Bezi alimlar bu ghojidar qerzdarlarning qerzlidiridin öz «ish heqqi» bilen qerzlarning ösümünü kémeytken, shunga u aldamchiliq qilmidi, dep qaraydu. Lékin ghojidarning «ish heqqi» bilen qerzlarning ösümünü qoshqandimu, hergiz u kémeytiwatqan qerzlarning qimmitige toghra kelmeytti. Emdi uning xojayini zadi némishqa uni teriplidi? (8-ayet) Némila dégen bilen xojayin kelgüside uni qaytidin ishletmeydighan tursa?! Bu ishtin bizge néme sawaq bolidu?

Temsilni «rohiy prinsiplar» bilen emes, belki «soda prinsipliri» boyiche addiy tehlil qilayli. Xojayin bu hurun ghojidarni tereplidi. Chünki u eng axirida kallisini ishlitip, heriketke kélip azraq aldın körerlikni körsetkenidi! Xojayin özi bu sodida paydigha érishmey qalmighan. Qerz yaki örne bérighanlar arisida bezide, amalsiz ehwallarda «qerzning köp qismini qayturuwaldim, qalghinini boldi qilay!» déyish birqeder eqilge muwapiq ish bolidu. Xojayin uni héch bolmighanda uning «sirtta dost tépish üçün» bolghan aldın körerlikige qarap, maxtaydu.

Emdi biz hozir temsilning chongqur yéshimige kélimiz: — **«Chünki bu dunyaning perzentliri öz dewride nurning perzentliridin pemliktur»**. Démek, omumen éytqanda soda bilen shughilliwatqan yaki bu dunyadiki paydini közlewatqan kishilarning (özining cheklik dairisi ichide, elwette) kallisini ishlitip, aldidiki ishlarni oylishi «nurning perzentliri» (Xudaning mömin bendiliri)ning «aldin körüş»idin küchlüktur. Közlirini menggülik kelgüsige tikish kérek bolghan Xudaning mömin bendiliri köp waqitlarda eksiche ötüp kétiwatqan hazirqi rahet-paraghetni közlep yüridu. Baqiy dunyada bizni kütüwatqan bayliqlar bolsun üçün özlirini qozghimaydu, pany dunyadiki bar-yoqini qandaq ishlitishim kérek dep oylimaydu. Rebbimiz qandaq qilishni éniq körsitidu: **«We men silerge shuni éytip qoyayki, «Naheq dunyagha tewe mal-dunya» arqiliq özünglarcha dost tutunglar; shundaq qilsanglar, mal-dunya kargha kelmeydighan bolghan künide shu dostlar silerni ebediy makanlarcha qarshi alidu»**.

Démek, Xuda bizge pul, bayliq we künlerge qandaq muyesser qilghan bolsa, biz shularni toghra ishletsek, bashqilarning (meyli rohiy yaki jismaniy hajette bolsun) Xudaning méhir-muhebbitini chüshinip, Mesihge baghlangan étiqad arqiliq **«ebediy makanlar»**gha, yeni jennetke baridighan yol tépishigha yaram béreleydighan bolimiz. Bu dunyadin ketkinimizde ularning rohliri bizni shu **«ebediy makanlar»**gha qarshi alghili kütidighan bolidu.

Rebbimiz némishqa pulgha **«naheq dunyagha tewe mal-dunya»** (grék tilida «naheq mammon» yaki «naheq pul») dégen ghelite isimni qoyidu? Birinchidin, pulning mewjut

«Luqa»

bolghinining özi gunahning bir netijisidir. Eger («eger» némidégen ulugh söz-he!) Adem'atimiz gunah sadir qilmighan bolsa, hazir pul bolamti-yoq? Hemme ishta méhir-muhebbet, «herkim qabiliyitige yarisha ishlesh, herkimge hajitige qarap teqsim qilish» dégendek bolsa pul kéreksiz bolatti. Birinchi esirdiki jamaet buninggha bir misal idi: «**Ular mal-mülüklirini sétip, pulini hemmisige, herkimning éhtiyajigha qarap teqsim qilшти**» («Ros.» 2:45). Pütkül jahan shundaq bolghanda birsining melum hajiti chiqsa, peqet yarem sorash kérek bolatti, xalas. Herqeyerde bir-birige ishench bolatti.

Bundaq déginimiz pulgha ige bolushining özi gunah dégenlik emes, peqet pul gunahning bir netijisi dégenlikur. Pulning heqiqiy qimmiti bardur, uni közge ilmasliq toghra emes — biraq herdaim uni ishletkinimizde ademni rezillikke mayil qilish xetirini közde tutush kérek. Del shu sewebtin Rebbimiz uni «**naheq dunyagha tewe bolghan mal-dunya**» dep ataydu, dep qaraymiz. Rosul Pawlusmu bizge agah béríp: «**Pulpereslik herxil rezilliklarning yiltizidur**» deydu («1Tim.» 6:10).

Axirida Rebbimizning bizge bergen munu wedisini körimiz: — «**Kimki kichikkine ishta sadiq bolsa, chong ishtimu sadiq bolidu; we kimki kichikkine ishta semimiyetsiz bolsa, chong ishtimu semimiyetsiz bolidu**» — démek, menggülik réalliq aldida pul we bayliqlar «**kichikkine bir ish**»tur.

«**Shunga eger «naheq dunyagha tewe bolghan mal-dunya»da sadiq bolmisanglar, kim silerge heqiqiy bayliqlarni taphshursun?**» — mushu ayet shuni bizge küchlük eslitiduki, birdinbir heqiqiy, menggü, yoqap ketmeydighan bayliq bolsa, Xuda aldida jennette turidu.

(16:12) «**We bashqilarning nersiliride sadiq bolmisanglar kim silerge özünglarning nersisini bersun?**»

Bu yerde, bizning bu dunyada némila teelluqatimiz bolsa — meyli pul, bayliq, talant, qabiliyet, aile, waqit we hetta hayat bolsun, emeliyette ular bizningki emes, dep eslitilidu. Bularning hemmisi ghojidargha amanet qilinish süpitide Hemmige Qadir teripidin bizni ularni sadiqliq we durusluq bilen ishlietmdu-yoq dep, bizge taphshurulghan. Lékin bu xewerdin kéyin biz teejjüplinerlik shu bayanni körimizki, Perwerdigar ershte herbir étiqad igisige «**özünglarning nersisi**» ata qilidu. Shu chaghda héchkim buni tartiwalmaydu, hetta Xuda Özi bizdin héch qayturuwalmaydu — peqet biz öimiz ixtiyaren uni bermekchi bolsaq, andin bérimiz.

Emdi shu dunyadi «**özimizning nersimiz**»ning néme ikenlikige kelsek, biz ajiz közimizge peqet girimsen körünidighan bir alemning bosughusida turuwatimiz, xalas. Emma bu ishning mutleq réalliqigha qet'iy ishinimiz.

(16:19-31)

Lazarus we bay adem

Mesihning bu bayani héchyerde «temsil» dep teswirlinidu; U Özi uni «temsil» démeydu. Tewrat-Injildiki héchqandaq temsilde (mushu bayandidek) ademning ismi tilgha élinghan emes. Shunga bu bayandiki barliq tepsilatlar addiy pakit dep qarilishi kérek.

Tewrat boyiche insanlarning alemdin ötken barliq rohliri derhal «Shéol» (tehtisara)gha baridu. Halbuki, Rebbimizning bu télimi boyiche, tehtisaraning ikkige bölüngenliki körünidu.

«Luqa»

Birinchi bōlekte éytiqadsizliqta ōlgenler alliqachan qilmishlirigha asasen melum derijide jazalinidu. Lékkín ikkinchi bir bōliki bar, yéni «Ibrahimning quchiqi»dur. «Ibrahimning quchiqi» daim étiqadqa tolghan we hazirmu derweqe shundaq; shunga «uning quchiqi» bolsa Ibrahimda bolghan étiqadqa ortaƣ ige bolghanlar shūbhisizki aram alidighan jaydur.

Ishinimizki, Rebbimizning ōlūmigiche barliq étiqadchilar «Ibrahimning quchiqi» aram élip kelgenidi. Rebbimiz ōlūpla rohta béríp Xudaning «Ibrahimning quchiqi» aram alghan mōmin bendilirige Uning ular ūchūn érişken toluq nijatni jar qilip, ularning rohlirini Ōzi bilen jennetke élip bardí. Rebbimizning Ōzi bilen teng kréstlengen qaraqchigha éytqan sōzlirige tōwendiki sherhlirimizni kōrūƣ: —

(23:43) **«Eysa ungha: — Berheq, Men sanga éytayki, bŭgŭn sen Men bilen bille jennette bolisen!».**

«1Pét.» 3:18-22, shu ayetlerdiki izahatlar hem «1Pét.»diki «qoshumche sōz»imiznimu kōrūƣ.

(17:20-21)

«Bir kŭni Perisiyler Uningdin: «Xudaning padishahliqi qachan kélidu?», dep sorighanda U ulargha jawab béríp mundaq dédi: — Xudaning padishahliqining kélishini kōz bilen kōrgili bolmas; kishiler: «Qaranglar, u mana bu yerde!» yaki «U yerde!» déyelmeydu. Chŭnki mana, Xudaning padishahliqi aranglardidur».

Rebbimizning «taghdiki telim»i («Matta» 5-7-bab) we «padishahliqning temsilliri» («Matta» 13-bab)din Xudaning padishahliqini hemmidin awwal «ichki padishahliq» iken, dep bilimiz. Démek, Xuda heqiqeten bir ademning qelbide hōkŭm sŭrgen padishah bolsa, emdi Xudaning padishahliqi shu yerge yétip kelgen bolidu. Mana bu «padishahliq»ning hemmidin muhim menisi; uningsiz Xudaning padishahliqining bashqa herbir terepliri tolimu ehmiyetsizdur. **«Xudaning padishahliqi yémek-ichmektila emes, belki Muqeddés Rohta bolghan heqqaniyliq, xatirjemlik we shadliqtidur»** — deydu rosul Pawlus («Rim.» 13:7). Xuda kŭch-quдрitini namayan qilip, hawarayi, shamal-déngizlarni boysundurup, yer yŭzini «jennet»tek qilsimu, shundaqla sirtqi gunahlarni tizginlisimu, lékin insannarning qelbliri téxi rezillikke teshna yaki uninggha mayil bolsa, emdi uning néme ehmiyiti?! Bu héchqandaq emeliy padishahliq bolmaydu.

Shundaqtimu, biz yenila Mesih yer yŭzige qayta kelgende, Xuda yer yŭzide ming yilliq «sirtqi shekildiki» padishahliqini berpa qilidu, dep ishinimiz («Wehiy» 20-babni kōrūƣ). Shu padishahliqning meqsiti Xudaning hetta gunah bilen buzulghan bu kona yer sharini qaytidin yéngilashta kŭch-quдрitini we shan-sheripini ayan qilishtin ibaret bolidu. Emma shu padishahliqning ōzi peqet «yéngi asman, yéngi zémín»gha muqeddime bolidu, xalas.

Buning ūstige, Xuda Rohi arqiliq mōjize (bolupmu ademni jinlardin azad qilish yaki aghriq-silaqlarni saqaytish) yaratqan waqtida, U Ōz padishahliqini namayan qildi, dégili bolidu. Chŭnki shundaq mōjiziler Xudaning axirida Sheytan we uning kŭchlrini yer yŭzidin qoghliwétidighan quдрitini bizge aldin’ala ayan qilidu (mesilen, «Mat.» 12:28, «Luqa» 10:8-11).

Mushu ayetler («Luqa» 17:20-21) arqiliq Rebbimiz Perisiylerge Xudaning padishahliqi alliqachan «silerning aranglarda» dégenni kōrsetmekchi bolidu. Uning bu sōzi, padishahliq

«Luqa»

ularning qelbide bar, dégenlik emes; chünki Perisiyler Eysa we Uning telimige pütünley qarshi chiqqanidi. Biraq padishahliq ularning arisida turghan köp adamlarning qelbidin orun almaqta idi; lékin ularning bu ehwalni bayqughudek héch rohiy közliri yoq idi.

18:34

«Biraq ular bu sözlerdin héchnémini chüshenmidi. Bu sözning menisi ulardin yoshurulghan bolup, uning néme éytqinini bilelmey qaldi».

Rebbimizning terjimihali bolghan «töt bayan»ni oqughinimizda, Uning éniq, addiy bayanlirini anglighuchilarning qanche qétimlap anglapmu, Uni héch chüshinelmigenliki bizge ejeblikerlik ishtur. Rebbimiz Özi tartidighan azab-oqubetler we ölümi toghruluq birnechche qétim aldin éytqan bolsimu, ular sözlirini mutleq chüshinelmigen («Luqa» 9:22, 34, «Mat.» 16:21, 17:22-23, 20:18-19, 26:2, «Mar.» 8:31, 9:31, «Yuh.» 2:1-12). Bu ish bizgimu muqeddes yazmilarni oqughinimizda öz-özümdin «heqiqeten chüshendimmu?» dep sorighan halda diqqet bilen oqushimizgha sawaq bolushi kérek. Chünki muxlislarning Mesihde yüz bérighan ishlargha nisbeten özliri ümid qilidighan güzel xiyalliri bolidu; shuning bilen Mesihning sözlirini özining xahishigha muwapiqlashturup chüshiniwalidighan ehwallar bolidu. Ularning bundaq qilishi chüshinishlik, elwette; muxlislar Uninggha «ghelibidin-ghelibige» egiship kelgenidi, shunga Eysaning ishliri barliq insanlarning Uni Reb Mesih dep étirap qilishi bilen zor shereplik tentenilik ichide axirlashmamdu? Andin, shübhisizki, ular özliri Uninggha egeshgüchi bolush süpitide Uninggha keltürülgen shan-shereptin ortaq muyesser bolidu. Emeliyette ularning Tewrattiki bésharetlerdin alghan chüshenchisi durus idi; axirette Mesih derweqe zor shan-sherep ichide qaytip kélidu. Biraq Tewrattiki peyghemberlarning bésharetliri boyiche, Mesih ariliqta hemmimizni dep azab-oqubet tartishi kérek idi we ular könglide buninggha yüzlinishke teyyar emes idi. Xudaning békitken tertipi bolsa — awwal azab-oqubet, andin shan-shereptur (mesilen, «Luqa» 24:26, «Ros.» 26:23, «Rim.» 8:17, «2Tim.» 2:12ni körüng).

Biraq mushu ayet («Luqa» 18:34 we yene 9:34de) ularning chüshenmeslikide bashqa bir amil peyda bolidu. Birerkim yaki birer nerse Mesihning sözining menisini ularning közlidiridin yoshurghanidi. Izahatirimizda, Xuda bu ishqa yol qoyushi bilen yoshurghuchi amil Sheytan dep ishinimiz, déduq. Muxlislarning Mesihge egishish meqset-muddialiri yüzde-yüz durus bolmighachqa, ular bundaq aldamchiliqqa mayil idi. Halbuki, Mesih ölümün tirilgendin kéyin, ularning bu xata kütkinining özi Uning tirilishning heqiqet ikenlikige téximu küchlük ispat teminleydu. Chünki beziler: — «Kishiler melum bir ish yüz béridu dep küchlük ümid bilen kütse, ular axir bérup «derweqe yüz bergen» dep öz-özini ishendüridu» deydu. Lékin muxlislarning (gerche Rebbimiz néme ishlar yüz bérighanliqini ulargha shunche roshen éytqan bolsimu!) héchqayisisi Uning tirilishini kütken emes; Uning ölümi bilenla ular patiparaq bolup tarqilip, Mesihdin barliq ümidini üzgenidi (24:21ni körüng).

22:35 «Ikki qilich» bizge néme xewer béridu?

«Andin, U ulardin:

— Silerni hemyansiz, xurjunsiz we keshsiz seperge ewetkinimde silerning birer nersenglar kem bolup qalghanmu? — dep soridi. Ular: — Yaq, dédi.

Shuning bilen u ulargha: — Lékin hazir her kimning hemyani bolsa, uni alsun; shundaq hem xurjuni bolsa, uni alsun we bir kimning qilichi bolmisa, chapinini sétip birdin qilich alsun.

«Luqa»

Chünki Men silerge shuni éytayki, muqeddes yazmilarda: «U jinayetchiler qatarida sanilidu» dep pütülgen söz Mende choqum emelge ashurulidu. Chünki Méning toghramdiki barliq ishlar toluq emelge ashmay qalmaydu — dédi.

— I Reb, qarighin, bu yerde ikki qilich bar iken, dédi ular.

— Boldi, yétidu! — dédi u ulargha».

Rebbimizning bu bayani, shübhisizki, intayin tilsimliq dep hésablinish kérektur. Birinchidin ésimizge keltürimizki, U egeshküchilerge herqandaq zorawanliqni men'i qilghan we dushmanlergimu muhebbetni körsitishni emr qilghan (mesilen, «Mat.» 5:38-48). Hetta Pétrus Eysani qoghdaymen dep bu ikki qilichtin birini ishletkende, Eysa bundaq qilghini üçün uninggha tenbih berdi («Mat.» 26:51-54, «Mar.» 14:17 «Yuh.» 18:10-11). Shunga Reb qilichlarni ademge birla urup qoyushnimu telep qilghan emes!

Emdi U néme seweb üçün qilich toghruluq emr qilghandu?

Biz yuqirida muxlislarning Rebbimizning roshen bayanlirini chüshenmigenliki toghruluq toxtalduq. Uning qolgha élinishi, soraqqa tartilishi, tartqan azab-oqubetler we ölümi ularni tolimu chöchitidighan éghir zerbe bolatti. Chünki U Özi «Yol, heqiqet we hayatliq Özümdurmen» dégendin kéyin («Yuh.» 14:6), U qandaqmu ölidu?! U duch kelgen barliq ishlarda Özining bu weqelarning mutleq Igisi ikenlikini körsetkenidi. Özige barliq qarshi chiqqan tillarni bolsa u pütünley towaqlighanidi. Top-top adamlarning zor tentenisi ichide u Yérusalémgha éshekke minip kirgen, andin muqeddes ibadetxanigha ige bolup shu yerde herküni telim bergen we kishilerni saqaytqanidi. Shübhisizki, Xudaning padishahliqi hazir roshen payda bolidu! Özini beg özini chong tutqan héliqi saxtipez hökümdarlarni Mesih textidin chüshürüp, Rim impériyesi qoshunlirini heydiwétidu, andin Xudaning shan-sheripi pütkül zémin üstide namayan bolidu! Mana bu, muxlislarning ümidliri idi. Lékin diniy rehberler hazir Uni tutuwalghaniken, U Özining küch-qudritini körsitish üçün néme qildi? — Héchnéme! Bu ademning eqlige qilche sighmaytti. Némishqa u ularni aghzidiki bir söz bilenla urup yoqitiwetmidi?! Derweqe, U ulargha del bésharet qilghandek ularning hemmisi Özini tashlap tarqilip kétidu: —

«Andin Eysa ulargha:

Siler hemminglar tandurulup putlishisiler, chünki muqeddes yazmilarda:

«Men padichini uruwétimen,

Qoylar patiparaq bolup tarqitiwétilidu» dep pütülgen» («Mar.» 14:27, «Zek.» 13:7).

Ularning iman-étiqadi ajizlap, nölge chüshey dep qalidu, we Mesih buni obdan biletti. Pétrus üç qétim Uningdin ténip kétidu. Lékin U Pétrusqa:—

«Ey Simon, Simon! Mana, Sheytan hemminglarni xuddi bughday tasqighandek tasqap sinashni tiligen. Lékin étiqading yoqimisun dep sanga dua qildim. Emdi sen towa qilip tüz yolgha qaytqandin kéyin, qérindashliringni mustehkemligin» dégenidi (22:31-32).

Xudaning xizmitide bolay dégenlarning hemmisi oxshash jeryan bilen «nöl»ge chüshürülmise bolmaydu. Bu jeryan bilen ular Pétrusqa oxshash özining mutleq ajizliqini hemde öz-özige tayinishning paydisizliqini öginidu. Peqet shundaq bolghanda Xudaning heqiqiy küch-qudriti ademge kiridu. Barliq muxlislarning Muqeddes Rohning kélishi we küchlendürüshi bolmisa, özlirini héchnerse emes dep körüp yétishi kérek idi.

«Luqa»

Emdi néme üçhün hemyan, xurjun we qilichlar kérek? Bu telep ulargha, silerning iman-étiqadinglar choqum meghlup bolidu dep bilimen, dégenni ispatlap bérish üçhün idi. U ularni telim bérishke ewetkinide (9-bab) ularning iman-étiqadi yuqiri derijide idi. Ular Xudaning ularning hajetliridin pütünley chiqishigha ishinetti we derweqe, Uning undaq qilishqa qadir ikenlikini ispatlighanidi: **«Silerni hemyansiz, xurjunsiz we keshsiz seperge ewetkinimde silerning birer nersenglar kem bolup qalghanmu?...»**

Lékin ularning Xudaning Oghligha bolghan iman-ishenchi yoqalghanda Xuda ularning béshigha héchqandaq bashqa sinaqni chüshürmeytti. U bu qarangghuluq mezgil ichide ulargha bezibir sirtqi yölenchük (hemyan, xurjun) we bezibir özini (Mesihni emes!) qoghdash tedbirini (ikki qilich) tutushqa yol qoydi. Biz bu heqiqetni yene bashqa sözler bilen éytayli. Xuda insanlarga Öz Oghli toghruluq roshen guwahliq bergen bolsimu, lékin ular Xudaning Oghligha téxi étiqad qilmighan bolsa, ehwal qandaq bolar? Insan qelbide Xudaning Oghligha étiqad mewjut bolmisa, héchqandaq bashqa ish bilen munasiwetlik heqiqiy ishench-étiqad qet'iy mewjut bolalmaydu (mesilen, Xudaning özlirining jismaniy hajetliridin chiqishigha baghligan ishench). Chünki Oghulgha étiqad baghlimighan bolsaq, biz barliq étiqadning bulaq-menbesini, yeni Xudaning Öz oghli toghruluq: **«Bu Méning söyümlük Oghlum»** dégen tüp sözini chetke qaqqan bolimiz. Eysa Mesih Özi del **«Xudaning Söz-Kalami»** emesmu?

«Guwahliq del shudurki, Xuda bizge menggülük hayatni ata qildi we bu hayatliq uning Oghlidur. Shunga Oghulgha ige bolghan kishi hayatliqqa ige bolghan bolidu; Xudaning Oghligha ige bolmighan kishi hayatliqqa ige bolmighan bolidu» («1Yuh.» 5:11-12).

(23:43)

«Eysa uninggha: — Berheq, Men sanga éytayki, бүгүн sen Men bilen bille jennette bolisen!»

Bular Rebbimiz Özi bilen teng kréstke tartilghan ikki qaraqchidin birige éytqan sözler. U pütün ömrini öz menpeetini dep, bashqilargha ziyan yetküzüshi bilen ötküzüp kelgen bir kishi idi. Uning qaraqchiliqi we oghriliqi qanche ailini pajieliq ehwalgha chüshürgen, hetta kishilerning tenliride qanche yara-jarahetlerni qaldurghandu? Uning öyide köngli sunuq qayghurup olturidighan ata-anisi barmidu? Bundaq éghir gunahlarni kim uyalaydu?! U herqandaq towigha kéchikip qalghanidi! We eger u bezi waqitlarda tingshighan diniy erbablarning sözi toghra bolsa, kréstlinishning azab-oqubetliridin kéyin téximu dehshetlik bir jehennem uni kütetti, derweqe bundaq jazalar uninggha muwapiq kéletti!

We qaraqchining yénida kréstlengen del shu diniy erbablardin biri bar idi (bu qaraqchi shundaq oyilghan). Qaraqchi: «mushu diniy erbablarning hemmisi bir jangalning bōriliri, saxtipezler! Bu kishige xop boptu! U hetta özini «Qutquzghuchi» dep jakarlighanghu! Némidégen quw!» — dep oylishi mumkin.

Leshkerler we diniy erbablar Eysaning aldida turup uni mazaq qilghinida, u we ikkinchi qaraqchimu öz awazlirini mazaqqa qoshti («Mat.» 27:24). Lékin Eysa héchqandaq jawab bermeytti. U hetta leshkerler Eysaning qol-putigha mixlarni qéqiwatqanda, uning ular üçhün: **«Ata, ularni kechürin! Chünki özlirining némini qiliwatqinini bilmeydu!»** dep dua qiliwatqinini anglighanidi.

«Luqa»

Pelestindiki herbir Yehudiy öz yurtdashlirining Rimliqlarning qolida kréstlinishige guwahchi bolghan. Bu chaghda shunche köp lenetler, shunche köp qarghashlar pelekni qaplighanidi! Qaraqchi bu kishige qarap, u qandaqmu héchnéme démey sükütte turalighandu? — dep oylap qalghandu. Chünki Eysa Özining bu ölümdiki dehshetlik shermendilikke qalghanliqigha, qipyalingach qilinghanliqigha we Özige haqaretler tökülgenlikige qarimay sükütte turatti. Uning shexsidin hetta bu qaraqchimu körüp yétidighan birxil shan-sherep we salapet urghup chiqip turatti. Uning béshining üstige **«Mana Yehudiylarning padishahi, Nasaretlik Eysa»** dégen bir shikayet békitilgenidi. Qaraqchi: «Gerche bu kishi azab-oqubet tartquchi bolsimu, bundaq dehshetlik halet üstidin ghalib kelgüchidek turidighu?» — dégen oygha kelgen bolsa kérek. Qaraqchi nurghun «mötiwerler» we «erbablar»ni körgen bolsimu, lékin u bu kishide ulardin bashqiche bir shahane salapet chiqip turghanliqini kördi. «Uning söz-herikiti derweqe padishahningkidektur! Uning pütün qiyapiti «padishah» dégen sözge pütünley bashqiche bir menini yükleydiken; Uning béshidiki héliqi shikayet emeliyette heqiqet iken!» — dep oylighan bolushi mumkin.

«Ularni kechürgin» dégen héliqi duasi toghruluq oylighanséri qaraqchi téximu tesirlendi. U bu kishining derweqe Xudani «Atam» dep chaqirip nida qilghanliqini, anisi Meryemni rosul Yuhannagha amanet qilghanliqini öz közi bilen kördi («Yuh.» 19:26). Kim shundaq esheddiy azablar astida özidin bashqa birerkimning ghémini yeydu?! Qarighanda, «méhir-muhebbet» dégen ish derweqe mewjutken! U héchqachan shundaq bir ish barliqini oylap baqimighan. Mana, mushu yerde U Özige uwal qilip, erz qilghanlarga méhir-muhebbet körsitidighan bir gunahsiz adem! Shühbisizki, bu ademde Xuda bardur yaki U Özï xudaliq bir ademdur!

We shundaq oylighanda qérindishimiz bolghan bu qaraqchi Eysagha qarap rehim-shepget izdep tilidi we biz yuqirida oqughan sözler bilen rehim-shepget uninggha ijabet qilindi. Bu rehim-shepgetning u héchqandaq «sawabliq ish» (Xuda aldida «sawabliq ish mewjut emes») yaki yaxshi emel qilmighan halda uninggha sunulghanliqigha diqqet qilghinimiz түзүк. Bu qaraqchi özi nijatning bashtin axirghiche sapla Xudaning shepquitidin chiqqan iltipat ikenlikige ispattur. Biz uninggha érishishke héchqandaq «yaxshi ish» qilalmaymiz, we «qilalaymiz» dep oylisAQ, bu Xudagha haqaret bolidu. Kérek bolghini peqet özimizni Eysaning qoligha tapshurushimizdin ibarettur.

Qedirlik oqurmen, Rebbimizning: **«Bügün sen Men bilen bille jennette bolisen!»** déginige diqqet qilsingiz yaxshi bolidu. Uning bu bayani bizge, Mesihge étiqadta bolghan bolsaq, ölgen deqiqide rohimiz derhal Xudaning dergahigha kiridu, dep körsitidu. Uning üstige, kéyinki bir küni (qiyamet küni) rohimiz tirilgen yéngi bir ten bilen kiydürülüdu («2Kor.» 5:1-10, «1Kor.» 15:51-58ni körüng).

Uning üstige bu bayandin «Eysa ölgendin kéyin dozaxqa chüshüp gunahlimizni kötürgen» dégen telimning emeliyette tolimu bid'etlik bir biljirlash ikenliki körünidu. Biz Mesihning gunahlimizni (we shundaqla bu gunahlargha tégishlik barliq dozaxniki azablarni) kréstlengen waqitlar ichide kötürgen, dep ishinimiz. Shuning bilen U axirida: **«Ish tamamlandi!»** dep jakarlaytti («Yuh.» 19:30).